This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

UC-NRLF
B 4 252 921

Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Breve

fra og til

Hans Christian Ørsted.

Udgivne

af

Mathilde Ørsted.

Anden Samling.

Kjøbenhavn.
Th. Linds Forlag.
1870.

Digitized by Google

LOAN STACK

Trykt hos J. H. Schultz.

Digitized by Google

QC 16
O3 A3
1870
v. 2

Indhold.

Side.

Til H. C. Ørsteds Hustru .... 1.
Til Ø. fra H. G. von Schmidten .... 8.
Til Ø. fra Forchhammer .... 12.
Til Ø. fra Prinds Christian .... 16.
Til Forchhammer .... 16.
Til Ø. fra Forchhammer .... 19.
Til Ø. fra H. G. von Schmidten .... 22.
Til H. C. Ørsteds Hustru .... 29.
Til Ø. fra Prinds Christian .... 33.
Til H. C. Ørsteds Hustru .... 35.
Til A. S. Ørsted ... . 38.
Til H. C. Ørsteds Hustru .... 42.
Til Ø. fra Prinds Christian .... 67.
Til Prinds Christian .... 68.
Til A. S. Ørsted .... 72.
Til Fru Bull, født Ørsted .... 77.
Til Ø. fra J. L. Heiberg .... 79.
Til J. L. Heiberg .... 90.
Til Ø. fra J. L. Heiberg .... 94.
Til Ø. fra Schouw .... 103.
Til Ø. fra Grundtvig .... 104.
Til Ø. fra D. G. Monrad .... 106.
Til Orla Lehmann .... 107.
Til Ø. fra Orla Lehmann .... 109.
Til Orla Lehmann .... 113.
Til Ø. fra Orla Lehmann .... 114.
Til D. G. Monrad .... 114.
Til Ø. fra Fr. Paludan-Müller .... 115.
Til Ø. fra H. C. Andersen .... 116.

442
Digitized by Google

Side.

Til Ø. fra H. N. Clausen .... 122.
Til H. N. Clausen .... 124.
Til Ø. fra H. N. Clausen .... 126.
Til H. C. Andersen .... 127.
Til Ø. fra C. Hauch .... 128.
Til Ø. fra E. A. Scharling .... 130.
Til Ø. fra C. Hauch .... 132.
Til Ø. fra Martensen .... 134.
Til Ø. fra J. L. Heiberg .... 141.
Til Ø. fra Martensen .... 142.
Til Ørsteds ældste Datter .... 145.
Til Ørsteds næstældste Datter .... 146.
Til Ø. fra H. C. Andersen .... 148.
Til Prinds Christian .... 151.
Til Ø. fra C. Hauch .... 152.
Til Ø. fra Schwach .... 154.
Til Schwach .... 155.
Til Ø. fra D. G. Monrad .... 156.
Til Ø. fra Josephine Vidoulac .... 160.
Til Martensen .... 161.
Til Kongen .... 162.
Til Ø. fra Steffens .... 166.
Til Ø. fra Weyse .... 168.
Til Kongen .... 168.
Til Ø. fra Christian den Ottende .... 172.
Til C. Hauch .... 173.
Til H. C. Ørsteds Hustru .... 173.
Til Ø. fra P. E. Lind .... 208.
Til Ø. fra C. Hansteen .... 210.
Til Ø. fra Josephine Vidoulac .... 216.
Til Ø. fra C. Hauch .... 218.
Til Ø. fra Schouw .... 220.
Til C. Hauch .... 222.
Til Ø. fra Schouw .... 225.
Til E. A. Scharling .... 226.
Uddrag af Ø.'s Reisedagbog .... 228.
Til Hr. N. N .... 252.
Til B. Thisted .... 253.

Digitized by Google

Side
Til Ø. fra Christian den Ottende .... 257.
Til Ø. fra B. Thisted .... 258.
Til B. Thisted .... 259.
Til F. L. Mynster .... 261.
Til Ø. fra Fredrika Bremer .... 264.
Til Fredrika Bremer .... 266.
Til Ø. fra Kammerherre Reedtz .... 267.
Til Kammerherre Reedtz .... 269.
Til Ø. fra Pastor Hasle .... 269.
Til Pastor Hasle .... 271.
Til Josephine Bidoulac .... 275.
Til en yngre Forfatter i Anledning af Aanden i Naturen .... 276.
Til Ø. fra Biskop Mynster .... 278.
Til Bisklop Mynster .... 279.
Til H. C. Andersen .... 280.
Til Ø. fra C. Hansteen .... 283.
Til Ø. fra Fredrika Bremer .... 285.
Til Ø. fra hans Broder .... 296.
Til Ø. fra Studenterforeningen .... 297.
Til Ø. fra Bisklop Mynster .... 298.
Til Bisklop Mynster .... 298.
Til Ø. fra C. Molbech .... 299.
Til Etatsraad Molbech .... 300.
Til Ø. fra Schwach .... 301.
Til Norton Shaw .... 303.
Til Schwach .... 304.

Digitized by Google

Digitized by Google

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Rønne*) den 17de September 1818.

Saa snart jeg var kommen hertil, skrev jeg Dig strax et kort Brev til, hvilket Du dog neppe endnu har faaet, da de, som vilde fare fra Bornholm til Kjøbenhavn, uafladeligen have havt Modvind. Jeg vil dog nu skrive Dig noget mere Omstændeligt om Reisen og om Opholdet her. Efter at vi vare komne under Seil, maatte vi endnu opholde os noget ved Tre-Kroner, for at faae alle de Reisendes Passer paategnede. Seiladsen var siden meget behagelig, først mellem den danske og svenske Kyst ned til Falsterbo, der saa nogenlunde ligger lige for Møen, siden langs den svenske Kyst, dog i en temmelig Afstand derfra, for Skjærrenes Skyld. Jeg blev paa Dækket og morede mig godt, indtil Solen var gaaet ned og endnu noget derefter; men nu lod Kulden sig altfor meget fornemme; jeg gik da i Kahytten og lagde mig i en Køie. Efterhaanden som Natten skred frem, blev Vinden stærkere. Midt om Natten kom vi til Bornholm; men man vover ikke at fare ind i Havnen om Natten, altsaa maatte vi ligge og krydse udenfor

---

*) Ø. reiste baade 1818 og 1819 efter kongelig Befaling til Bornholm, hvor han i Forening med Etatsraad Esmarch og Dr. Forchhammer, der dengang var hans Amanuensis, undersøgte Landets mineralske Produkter, især Jernstenen og Steenkullene.

Digitized by Google

til om Morgenen. Dette var den ubehageligste Deel af Reisen. Stormen var stærk, og Skibet maatte jævnligen vende, for ikke at komme for langt bort fra Havnens Indløb. Søgangen var stærk. Forchhammer, som hele Dagen havde været søsyg, kom nu i den jammerligste Forfatning, og endeligen maatte ogsaa jeg betale Havet min Told. Jeg vil ikke ganske skylde Forchhammer for at have draget mig i Ulykken, da ogsaa et Par af Søfolkene paa Dækket fik ondt. Esmarch holdt ud paa Dækket hele Natten, men følte sig derfor ogsaa meget angreben Dagen efter. Endelig kom vi ved Dagens Anbrud ind i Havnen og lagde an ved Rønne Skibsbro omtrent Kl. 6. Eieren af Skibet, der havde overført os, en meget driftig Mand, der eier 7 Skibe, modtog os ved Broen og førte os omkring for at skaffe os Logis, og viste os al mulig Artighed. Hans Navn er Munk. Det varede længe, før vi traf et Sted, hvor man kunde modtage os. Herved fik vi Leilighed til at see adskillige af Byens Huse indeni. Stadens Madammer ere for det meste klædte som de ringeste Borgerkoner i de sjællandske Kjøbstæder, ogsaa Munks Kone var saaledes klædt, og hans voxne Datter som en Tjenestepige. Hans Sønner fare som Matroser og bære Dragt derefter, men skulle have nydt en god Underviisning i Skolen. Jeg fortæller Dig alle disse Smaating for at give Dig et Begreb om Levemaaden her. Byen bestaaer næsten ene af ganske smaa lave Huse, ofte med Straatag. Skippere, Pottemagere og Uhrmagere ere dens fornemste Beboere. Den Ene føder den Anden. Blandt Skippernes fornemste Fragt ere Pottemagervarer og bornholmske Uhre. Efter at vi havde gjennemløbet Byen med vor tjenstfærdige Vært og været med ham hos Kommandanten, for at faae vore Passer seete, fandt vi endeligen et godt Logis, hos en Peder Dam, Jordbruger og Handlende. Her satte jeg mig

Digitized by Google

strax til Skrivebordet og skrev Dig det korte Brev til, som Du maaskee faaer med nærværende. Sandt at sige, var jeg, da jeg skrev, saa fortumlet i Hovedet af Skibsfarten og Omstreifningen paa Byens Gader, at jeg ikke kan have skrevet uden meget uordentligen og altfor kort for Dig, som dog gjerne gad vidst ret, hvorledes det gaaer mig.

Vi have nu allerede her gjort adskillige Vandringer. Allerede den første Dag gik vi en temmelig lang Vei om Eftermiddagen, for at betragte Søkysten. Næste Dag kom vi endnu temmeligt silde ud, da vi maatte vente efter vore Kufferter. Ankomstens Dag var nemlig en Søndag, og paa en saadan overtales Bornholmerne ei til noget Arbeide. Vi kom da ei ud før Kl. 11½, men forbleve under Guds aabne Himmel til om Aftenen Kl. 7½. Du skulde seet mig krybe om paa Bakkerne ved Søkanten, krybe over Gjærder, hoppe paa Stene over Aaer, hvori man, det være sagt til Din Beroligelse, ikke skulde være i Stand til at drukne; kort, Du skulde see mig foretage en Mængde Exercitier, der ellers ere mig temmelig fremmede, og Du vilde havt Din Glæde derover. Først om Aftenen spiste vi til Middag, om det gaaer an at sige saa. Maden var god, Vinen slet. Dersom Du havde seet, hvorledes jeg, træt og mødig og længselsfuld efter et godt Glas Viin, lod mig nøie med et Par Glas af den maadeligste, vilde Du have erklæret min Taalmodighed for nagelfast.

Tirsdagen nødte en Regn os til at blive hjemme, hvorved vi fik Leilighed til at ordne de samlede Mineralier og at skrive det Nødvendige derom. Igaar, Onsdag, gik vi ud, uagtet Veiret var maadeligt, men slap dog hver Gang i Læ, naar Regn faldt, saa at vi kom tørre hjem. I Dag, Torsdag, er Veiret smukt. Jeg var oppe Kl. 6 og begyndte paa dette Brev. Nu har jeg drukket Thee og klædt mig paa; mine

1*

Digitized by Google

Reisekammerater ere færdige. Kl. er 8. Vi tiltræde nu atter en Reise.

Esmarch og Forchhammer bede mig at hilse Dig og hele Familien. Hils min gode Broder. Hils Fader og Moder. Hils min kjære Karen og Christian, og begge Tvillingerne med. Kys dem for mig. Hvor længes jeg ikke efter at høre fra Eder.

Hvor meget jeg længes efter at see Dig igjen, kan jeg ikke beskrive. Jeg omfavner Dig i Tankerne.

Din

H. C. Ørsted.

Maaskee vil det fornøie Dig og min Broder at høre, at vi have funden den Jernsteen, vi have undersøgt i Kjøbenhavn, i saadan Mængde her, at der ingen Tvivl kan være om, at man med Fordeel kan gjøre Anlæg derfor.

Til Samme.

Rønne den 13de Oktober 1818.

Endnu engang maa jeg skrive Dig til, før jeg kan see Dig. Jeg havde haabet i Dag at kunne forlade Bornholm; men Forretningerne kræve endnu et Par Dage; vi maae da lade den i Dag afgaaende Skipper seile og vente til paa Fredag eller Løverdag (i Dag er det Tirsdag). Dersom Vinden, som i Dag ei er den bedste, falder heldigere, er det ei umuligt, at jeg kommer meget snart efter dette Brev. Den Skipper, med hvem vi afgaae, er den samme, som vi kom med, en meget duelig Mand, der har et godt Skib. Nærværende Brev er det fjerde, jeg sender Dig, uden at have faaet mere end eet Brev fra Dig. Jeg brænder af Begjærlighed efter at komme hjem, for at see alle mine Kjære igjen. Hvad

Digitized by Google

Reisen angaaer, har den havt det heldigste Udfald. Af Jernsteen er her nok, og den er saa let at fremarbeide, at man vilde være i Stand til at udsmelte den med engelske Steenkul og endda have Fordeel. Om Kullene have vi alle de Efterretninger, som det nogenlunde er muligt at give, og de ere ikke uvigtige. Ved at undersøge Landet have vi lært dets Beskaffenhed nærmere at kjende, end vi før ved nogen Beskrivelse have været istand til. Vi have fundet adskillige metalførende Gange, hvis Rigdom det vel ikke er muligt uden et foretaget Arbeide med Sikkerhed at bestemme, men hvoraf dog nogle give de skjønneste Forhaabninger. Vi have fundet en Blymine og en Kobbererts, hvis Udstrækning ikke kan undersøges uden et vidtløftigt Arbeide, men som kun behøver at være ret udstrakt, for at være vigtigt; thi Ertsen er rig. Vi have fundet mange Ertsgange, hvori der forekommer et Svovlmetal, der efter vore chemiske Undersøgelser enten er Antimon eller et nyt Metal. Er det Antimon, vil det være saa meget vigtigere, som dette Metal sædvanligt forekommer i det ædleste Metals Selskab. At Landet er temmeligt rigt paa ertsførende Gange, er ved vor Undersøgelse da beviist. At Landet kunde have Alun- og Vitriol-Fabriker var allerede bekjendt; men vi haabe at sætte Sagen i et nyt Lys. Endskjøndt disse Sager ikke kunne have nogen sær Interesse for Dig, skriver jeg Dig det dog, da jeg veed, at Du vil glæde Dig over det Held, et Arbeide har, hvori jeg med Iver er Deeltager. Min Broder vil ogsaa glæde sig ved at læse dette; hils ham paa det Hjerteligste. Spørger Du, hvorledes vi tre Reisende i saa kort Tid have kunnet udrette saa meget, saa svarer jeg, at vi ingen Umage og Besværlighed have skyet. Paa nogle faa Dage nær, have vi hver Morgen foretaget mineralogiske Vandringer eller Reiser og ikke spiist til Middag, for ei at spilde Tid. Vi have ikkun modtaget ialt

Digitized by Google

to Invitationer, og det begge saadanne, at de ei hindrede vort Arbeide. Denne Fremgangsmaade har just havt til Følge, at man overalt er kommen os imøde med Venskab og Agtelse, og hvad der var os det Vigtigste, stræbt at give os alle mulige Oplysninger.

Paa vore Reiser have vi faaet en Mængde Naturskjønheder som Tilgift; dog derom vil jeg hellere fortælle Dig mundtligt end skrive. Desuden maa jeg ile for Skipperens Afreises Skyld.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hils alle vore kjære Smaa.

Tusinde Hilsener fra Din længselsfulde Mand

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Rønne den 28de August 1819.

Endnu kan jeg ikke have den Glæde selv at gaae med det Skib, der skal afreise til Kjøbenhavn, men maa nøies med at give det et Brev med. Jeg længes nu usigeligt efter mit mig saa kjære Hjem; men endnu kan jeg ikke bestemt angive, hvor længe Forretningerne ville vare. Vi spare ingen Umage for at faae ethvert Arbeide til at gaae saa hurtigt som muligt; men endnu staaer Adskilligt tilbage, som koster Tid. Ved Kobberlaget ved Nexø have vi ladet begynde et Slags Bjergmandsarbeide, der giver gode Forhaabninger; men uagtet vi lode dette begynde faa Dage efter vor Ankomst, er det endnu kun rykket temmelig lidt frem, i det mindste for langsomt for vore Ønsker. Vort Alunsyderi nærmer sig nu mere sin Ende; men noget er endnu derved at gjøre. Til vore Besigtigelsesreiser behøve vi neppe mere end 3 Dage til. Det vilde være

Digitized by Google

for vidtløftigt, om jeg vilde berette Dig Alt, hvad vi have udført, og Alt, hvad vi endnu have tilbage; men det tør jeg vel sige, at vort Ophold baade for Kundskaben om Bornholm og for Benyttelsen af Øen vil være af betydelige Følger.

Skal jeg sige Dig min Mening om vort videre Ophold her, saa er den, at vi ikke blive færdige før om 8 eller 10 Dage, og at det da vil komme an paa Vind og Veir og Skibsleilighed, om vi strax kunne forlade Øen.

Hvor tit ønskede jeg ikke, at mine Følelser og Tanker kunde i Øieblikket blive Dig bevidste og Dine atter mig! For en halv Time siden stod jeg og saae ud i den klare Aftenhimmel og tænkte paa Dig og paa Karen og Christian og paa Marie, den ene efter den anden, og saa paa Eder Alle. Da faldt dette Ønske mig ind. Faa Øieblikke efter kom en Mand og tilbød mig Brevleilighed med et Skib, der gaaer om en Times Tid. Noget er bedre end Intet, tænkte jeg da, endskjøndt et Brev dog er saa godt som Intet imod alle de Tanker, som gjennemkrydse Sjælen, naar man i en rundt om rolig Natur sværmer hen til dem, man elsker. Det er et Slags aandelig Omfavnelse, som vilde være fuldkommen, naar Tankerne kunde møde hinanden. Saaledes tænker jeg tit, men sjeldent faaer jeg Dig det sagt; thi strax stiller sig imellem den rolige indvortes Betragtning og Meddelelsen de urolige Forretninger, hvori de ligesom drukne. Jeg samler mig, i de senere Aar, siden jeg har faaet saa mange Sysler, altfor sjeldent saaledes i mig selv som nylig; men jeg har besluttet at gjøre Alt, hvad der staaer i min Magt, for at gjenvinde et mere indvortes og ikke i de udvortes Mangfoldigheder saa meget forviklet Liv.

See nu har jeg sagt Dig, hvad jeg tænkte, just som jeg skulde til at skrive. Det er uordentligt; men derfor har Du det ogsaa saaledes, som det virkeligen er faldet mig ind. Lev

Digitized by Google

nu vel, og lad mig endnu faae Brev fra Dig hertil, ifald Vinden hurtigt bringer Dig dette.

Din egen

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Paris den 1ste September 1820.

Skjøndt jeg for længe siden burde have tilmeldt Dem min Ankomst hertil og bevidnet min Taknemmelighed for det Held, jeg fornemmeligen skylder Dem, haaber jeg nogen Undskyldning, idet jeg blot har opsat denne Skyldighed for at kunne give mit Brev nogen Interesse for Dem ved Meddelelser af en eller anden mærkelig literair Nyhed, hvortil jeg dog desværre endnu ikke seer mig istand. Uagtet jeg har været her i 7 Uger og kort efter min Ankomst har været hos Poisson og Cauchy, der begge viste sig meget høflige og bade mig komme oftere, har jeg ikke kunnet profitere heraf, da de i denne Tid for det meste ere paa Landet formedelst Ferierne, der nu haves indtil Enden af October. Den Første har givet mig Adgang til Institutets Forsamlinger og Bibliothek, hvilket sidste især har været mig nyttigt. Det har glædet mig meget at see en Forsamling af saa mange berømte Mænd, hvilke jeg næsten alle kjendte af Navn; men Forhandlingerne selv have ikke altid Interesse for mig, især naar de angaae en fremmed Videnskab, og selv i de mindre fremmede Videnskaber er man ikke altid istand til at give en sikker og nogenlunde nøiagtig Beretning, efter hvad man der kan komme til at høre. Hvor jeg derimod haaber at kunne erfare, hvad jeg ønskede, er hjemme hos saadanne Mænd som Poisson eller andre Medlemmer, der naturligviis have Alt fra første Haand.

Digitized by Google

Længere hen mod Vinteren venter jeg derfor at kunne meddele Dem Et og Andet, der kunde interessere Dem, saa meget mere som jeg til den Tid har Haab om at gjøre flere Bekjendtskaber; saaledes har Poisson lovet at ville præsentere mig for Laplace, hvoraf jeg dog ikke lover mig meget, da han almindeligen er anseet for saa stolt. Det har været mig meget behageligt at tale med Cauchy, som De maaskee kjender. Han synes at være en ganske ung Mand og har skrevet endeel smukke Afhandlinger over Analysen og Bølgernes Theorie. Imidlertid troer jeg nok, man kan ansee Poisson som den Mathematiker, der har høiest Rang efter Laplace; thi han beriger uophørlig Analysen med nye vigtige Undersøgelser og har ved sine Afhandlinger om Verdenssystemets Electricitet, Lyden, Varmen, Bølgerne ꝛc. udentvivl overordentlige Fortjenester af Naturvidenskaberne. Det vilde ikke være vanskeligt for mig at underholde Dem med de senere Tiders videnskabelige Arbeider, hvis De vilde tage til Takke med det, der staaer i Bulletin des Sciences de la société Philomatique, hvoraf jeg ikke har seet senere Hefter end det for Juni dette Aar, til hvilken Tid De formodentligen kjender samme. Derimod længes jeg meget efter Fortsættelse for at faae videnskabelige Nyheder fra Danmark; thi jeg formoder der at finde Deres Opdagelse over Magneten, som det endnu ikke har været mig muligt at erholde. Formodentligen har De Berzelius's tvende Bøger, der ere trykte her ifjor. Den ene: om de chemiske Forhold samt om Electricitetens chemiske Virkning, har meget interesseret mig, og jeg troer, at hvis man vil haabe at give de chemiske Virkninger en mathematisk Theorie, hvilket dog er det sidste og nødvendige Skridt til Videnskabens Fuldkommenhed, maa man gaae ud fra den saakaldte atomistiske Theorie, men blot saaledes som man i Differentialregningen betragter Differentialier, uden at

Digitized by Google

tillægge disse nogen bestemt Værdi, og ikkun betragte deres Forhold. Imidlertid forstaaer jeg ikke, hvorfor Berzelius, istedetfor den Metalrække, De har fremstillet i Deres chemisk-electriske Theorie, deler Legemerne i Oxygen, Ikke-Metaller og Metaller. Det har altid forekommet mig, som en Analyse vandt dobbelt Interesse ved Anvendelse paa en Deel af Naturvidenskaberne; men hertil er det nødvendigt at erhverve sig nogen grundig Kundskab i disse. Derfor har jeg besluttet at anvende min meste Tid paa disse og fornemmeligen paa de Grene, der synes nærmest at kunne modtage mathematisk Form. I saa Henseende forekommer mig Lysets Theorie, saasom den dobbelte Straalebrækning og Polarisationen meget mærkelig, idet Biot stedse beriger samme med nye Resultater. Det forekommer mig, som Farvernes Theorie maatte ogsaa kunne fremstilles strengt mathematisk, idet Brydningsvinklen giver en fuldkommen Maalestok for Farven, og at saaledes disse maatte kunne fremstilles som mathematiske Resultater af Materiens Grundkræfter.

Mit Maal overstiger uden Tvivl mine Kræfter; men det afskrækker mig ikke; thi under alle Omstændigheder vil jeg lære derved, hvilket er min første Bestemmelse her; men saaledes frygter jeg for ikke at kunne vise det Kongelige Videnskabernes Selskab for det Første, hvorledes jeg anvender den Tid, hvorfor jeg dog bør gjøre Regnskab. Derfor vil jeg maaskee om kort Tid have den Ære at forelægge samme nogle nye Bemærkninger over Analysen, der maaskee kunde forskaffe mig den Forlængelse i mit Ophold, der er nødvendig, naar jeg skal have den sande Nytte heraf. Jeg kan ikke meddele Dem mere politiskt end videnskabeligt Nyt, da man af Aviserne vil vide Alting ligesaa godt i Danmark som her. Den Conspiration, hvorom der har været saa meget skrevet, og som syntes saa

Digitized by Google

farlig, antages af Mange for at være bevirket af Regjeringen, der skulde betjene sig af saadanne hemmelige Midler for at kunne faae fat paa dens Fjender, der naturligviis let vilde deeltage i ethvert Oprør, naar først Leiligheden var given. Dog er dette ingenlunde vist, men blot Mening af de saakaldte Liberale. Efter det, jeg har kunnet erfare, og efter de fleste Franskmænd jeg har talt med, hersker der megen Misfornøielse, og da man sagde, at Kongen var meget syg, hvilket ikke skal have været sandt, ventede man, at der skulde fremkomme betydelige Uroligheder ved hans Død. Jeg beder Dem meget undskylde, at disse Linier ere saa skjødesløst affattede, da Tiden er meget kort for endnu at faae dem affendte i Dag. Havde De nogen Befaling, som jeg kunde udrette, skulde det meget glæde mig, og De ville da behage at adressere samme til Rue de Dauphin Nr. 7 — hvor foruden mig flere Danske boe — saasom begge Heibergerne og Peder Hjort (der tog saa heftig Deel i de senere literaire Stridigheder), hvilke Alle bede Dem hilset — fornemmeligen maa jeg dog nævne den unge Heiberg, der ofte har talt med mig om Dem og paalagt mig at hilse Deres Frue og Børn. Det gjør mig ondt, at han har isinde snart at reise, da han nu har været her i 16 Maaneder.

Ogsaa jeg selv anbefaler mig og forbliver stedse Deres ærbødigst forbundne

H. G. Schmidten*).

---

*) Henrik Gerner von Schmidten var en udmærket Mathematiker og et udmærket Menneske, som Ø. satte stor Priis paa. 1825 blev han ansat som Lektor og to senere som Professor i Mathematik ved Universitetetet; men allerede 1831 døde han, da han havde nedbrudt sin Sundhed ved overdreven Arbeidsomhed.

Digitized by Google

Til Samme.

London den 23sten October 1820.

Seit langer Zeit bin ich Ihnen einen Brief schuldig, lieber Herr Professor, und habe seit meiner Zurückkunft nach London jeden Posttag mich zum Schreiben angeschickt, allein noch bin ich stets abgehalten.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Nun muß ich Ihnen meine Freude über die Versuche mit der Magnetnadel mittheilen und über die herrliche Entdeckungen, wozu sie geführt haben, und über die, wozu sie führen werden. Durch meine eigne Schuld bekam ich Ihren Brief erst nach meiner Rückkehr in London, da er nach Edinburgh und wieder zurückgeschickt worden war, allein ich hatte Ihren Aufsatz schon bei Prof. Thomson in Glasgow gelesen. Lassen Sie mich ja bald mehr davon hören. Vor einigen Tagen hörte ich von Dr. Wollaston, daß Bariet bei seiner Anwesenheit in Genf Ihre Versuche wiederholt und bestätigt habe, doch das wird Ihnen schon bekannt sein. Dr. Wollaston war höchlich erfreut über die Entdeckung und von der Wichtigkeit derselben durchdrungen, und da sein Wort in allen Sachen der Art ein Orakel ist, und er sehr selten seine Anerkennung eines Verdienstes ausspricht, so darf ich sagen, es ist überall in England anerkannt.

Ehe ich Ihnen von meinen ferneren Reisen erzähle, muß ich mir Ihre Erlaubniß ausbitten Sie bei der Frau Ørsted zu verklagen, daß ich so wenig von Ihnen erfahre. Seit ich in England bin, habe ich, glaube ich 4 Briefe von Ihnen erhalten, wovon der erste anderthalb Seiten lang war, die drei andern aber nicht 12 Reihen überstiegen, und ich weiß daher sehr wenig von Ihnen. Meinen letzten Brief aus Liverpool haben Sie wie ich sehe erhalten, und seit der Zeit habe ich

Digitized by Google

stets mich auf Reisen befunden, so daß ich wenig Zeit für mich gehabt habe. Von Liverpool ging ich nach den Eisenminen von Ulverstone (dies sind die einzigen in England und Schottland die nicht Kohleneisenstein sind, nichts destoweniger derselben Formation angehören), von Ulverstone nach Lancaster, dann nach Kendal, von dort nach den Seen und Gebirgen in Cumberland und Westmoreland. Diese Reise war ganz geognostisch, allein ich lernte ungemein viel dort. Ich besuchte die Graphitminen von Borrowdale. Hier wurde ich zuerst auf ein ganz merkwürdiges Faktum aufmerksam, daß nachher in Schottland ganz klar erscheint, daß nehmlich alle Gebirge im Westen der Insel sich gleich zu Trap ausbilden. Hier erscheinen die Ur- und Uebergangsgebirge immerfort von neuem unter der Form von Trap. In diesem Trap, der sich aus den Urthonschiefer entwickelt, liegen die Borrowdaler Graphitwerke, die reichsten die existiren.

Hier fand ich ein Uebergangsgestein, das zwischen Granit und Sienit in der Mitte steht. Von hier ging ich nach Carlisle und nach Edinburgh, wo ich 3 Tage lang mit Professor Jameson die dortigen Trapberge durchstrich. Dann besuchte ich die Carron Eisenwerke und ging nach Glasgow. In Glasgow ließ ich meinen Koffer, ging auf dem Dampfboote nach Inverary, eine der schönsten Touren die ich in meinem Leben gemacht habe. Von Inverary wanderte ich nach Oban, ging dann nach der Insel Kerrera, Mull, Ulva, Staffa, dann zurück durch einen Theil von Dumbartonshire, Pertshire nach Glasgow. Eine Tour von ungefähr 200 englischen Meilen, die ich zu Fuß und stets allein machte. Ich darf nicht darauf anfangen Ihnen etwas von dieser Reise zu erzählen, die obgleich das Wetter ungünstig war, dennoch stets zu meinen angenehmsten Erinnerungen gehören wird.

Digitized by Google

Meine Rücksicht bei derselben war besonders das Studium des Traps, und ich gestehe, daß das Resultat mich ungemein überrascht hat. Ich habe mich überzeugt, daß es da wenigstens 5 verschiedene Formationen von Trap giebt, daß jede dieser Formationen eine doppelte Richtung der Ausbildung hat, daß Werners Flötztrap, Bildungen aus allen diesen Formationen enthält, daß es nur eine einzige Stelle giebt, wo ausgemachter jüngster Flötztrap vorkömmt, nehmlich die Küste von Antrim in Irland mit den Giants-Causeway, daß wahrscheinlich auf Færöe und Island alle verschiedenen Arten von Trap mit einander vorkommen. Staffa und Mull, davon habe ich mich fest überzeugt, sind Uebergangstrap und nicht jüngster Flötztrap. Meine nächste Sorge war dahin gerichtet Merkmale im Trap in seiner Natur und in der der darin enthaltenen Mineralien zu finden, die mich in den Stand setzen konnten, dann, wenn geognostische Kennzeichen fehlten, seine Natur und sein Alter zu bestimmen, und ich glaube einen großen Theil der Schwierigkeiten überwunden zu haben, wenn ich auch nicht zum Ziel kam. Ich erwartete in Schottland die berühmte Kohle der Flötztrapformation zu finden, fand aber nichts als Trap der Kohlenformation. Es existirt nur ein Beispiel von Kohle in Schottland außer der wahren Kohlenformation, nehmlich Kohle die dem Muschelkalkstein angehört, und die zwischen Basalt liegt, wozu wahrscheinlich die Färöische Kohle und die vom Meißner in Hessen gehört. Es ist unläugbar, daß der Trap ein höheres chemisches Leben an den Punkten, wo er sich findet, anzeigt, in ihm liegt wahrscheinlich ein Schlüssel zur Geschichte der Erde; allein Sie können denken, daß alle Theorien sehr schwankend sein müssen, so lange man noch Trap, der so alt ist als Gneuß, mit Trap, der jünger ist als die Kreide, oder gar mit feuerspeienden Bergen verwechselt. Ich möchte ungemein

Digitized by Google

gerne mit dieser Ansicht die Färöen und Island untersuchen. Meine Geognosie hat mir fast allen Platz genommen, sie werden daher entschuldigen, wenn ich jeden Raum, den ich nur finden kann, beschreibe. Die chemischen Fabriken in Glasgow sind äußerst interessant. Tennants Schwefelsäure- und Bleichsalz-Fabrik, die täglich 6000 Pfund concentrirte Schwefelsäure macht und 5000 davon zur Bereitung des Bleichsalzes anwendet, ist wahrscheinlich das größte Werk der Art. Mac Intosh's Fabrik von Essig, besonders die Destillation desselben durch Dampf von 4 Atmosphären, der durch den Kessel in Röhren geleitet wird, ist höchst interessant. In den englischen Alaunwerken gebraucht man dieselbe Art des Kochens, und wendet dann natürlich keine Bleigefäße, sondern Steintröge zum Kochen an. Dies thut man in England, wo das Blei so enorm häufig und wohlfeil ist. Die Anwendung der Bramahschen Presse in allen Manufakturen ist ganz allgemein. Man gebraucht sie zum Trocknen des baumwollenen Zeuges, aus dem durch den starken Druck alles Wasser gepreßt wird.

Kann ich meinen Aufsatz*) für die Gesellschaft der Wissenschaften bis zu der Zeit vollenden, dann werde ich ihn mitschicken, allein ich zweifle; er macht mir mehr zu thun, als ich erwartete. Herzliche Grüße an die Frau Ørsted und die Kinder und an den Justitzrath Esmarch, an den ich mit nächster Post schreibe. Leben Sie recht sehr wohl.

Ihr

G. Forchhammer**).

---

*) Den nævnte „Aufsatz" var en Beskrivelse af „Graphitminerne ved Borrowdale i Cumberland"; den omtales i F.'s Biographi ved F. Johnstrup, Side XX—XXI.

**) Forchhammer kom til Danmark 1818, uden i Forveien at kjende det Ringeste til det danske Sprog; uagtet han med stor Iver arbeidede sig ind deri, førtes hans Brevvexlinger dog i de første Aar paa Tydsk.

Digitized by Google

Til Samme.

Neapel den 31te October 1820.

Hr. Professor og Ridder Ørsted! Deres tvende Anmeldelser i det latinske og franske Sprog angaaende Electricitetens Indvirkning paa Magnetnaalen har jeg havt den Fornøielse at modtage, og jeg kan ikke noksom takke Dem for den Opmærksomhed, De herved har viist mig, forudsættende at enhver Fremgang i Videnskaben nødvendigviis maa interessere mig. I det Fag, De med saa megen Hæder dyrker, er en viid Mark for Opdagelser, og det er glædeligt for mig som Dansk, naar en Landsmand har Fortjenesten af samme. Jeg har taget mig den Frihed at meddele Academiet i Neapel Gjenpart af Deres Meddelelser, som ere optagne af samme med megen Interesse og fortjent Hæder.

Det skal meget fornøie mig, naar De fremdeles vil underrette mig om de videre Opdagelser, De maatte gjøre i de physiske Videnskaber, for hvilke De stedse vil finde usvækket Interesse hos Deres

forbundne og velvillige
Christian Frederik.

Til G. Forchhammer.

Kopenhagen den 21sten November 1820.

Ganz Unrecht haben Sie wohl nicht, wenn Sie sich über die Kürze meiner Briefe beklagen; zu meiner Entschuldigung könnte ich aber doch Manches anführen: vors erste, daß ich überhaupt wortkarg im Schreiben bin, ohnerachtet ich es im Sprechen niemals gewesen: zweitens weil ich gern das Brief-

Digitized by Google

schreiben bis auf den letzten Tag verschiebe, und dann oft gehindert werde lange Zeit darauf zu verwenden: drittens, weil ich gewöhnlich das Geldgeschäft, womit die Briefe meistens vergesellschaftet sind, erst an dem Posttage abschließe, und erst den Brief anfange, wenn dieses in Ordnung ist. Heute habe ich es doch in letzterer Rücksicht besser eingerichtet, es wird sich nun zeigen, ob die zufälligen Hindernisse mir nicht zu arg in die Quere kommen werden. Den Wechsel, den Sie heute erhalten, würde ich Ihnen schon mit der vorigen Post geschickt haben, wenn ich nicht gewußt, daß Esmarch Ihnen einen kleinen Wechsel schickte. Den Belauf dieses Wechsels habe ich mit 150 Species bezahlt. Eilen Sie ja, um mehr anzusuchen. Daß ich bei dieser Gelegenheit das Meinige thun werde, hoffe ich, daß Sie nicht bezweifeln werden. Es ist mir in diesen Tagen ein dreister Gedanke eingefallen, in Rücksicht Ihrer. Der Münzdirector Warberg ist krank und wird vielleicht nicht wieder genesen. Wie! wenn man einen Versuch machte Ihnen diesen Posten zu verschaffen? Möchten Sie diesen Posten? er ist ansehnlich und einbringend genug, aber ob er einerseits Ihrem Geschmack anspricht, anderseits zu haben sein wird, ist Frage. Die eine wünschte ich von Ihnen beantwortet. Ich habe Esmarch auf diesen Gedanken aufmerksam gemacht, und er gefiel ihm sehr, und wurde von ihm nicht für unausführbar gehalten.

Zu Ihrer Reise nach Färöe wünsche ich Ihnen Glück. Ich möchte gern mitgehen, nicht um zu entdecken, sondern um zu lernen. Ich stelle mir aber vor, daß Sie dorten wichtige Entdeckungen machen werden.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Von den Annals of nat. philos. habe ich nur die 5 ersten Hefte für 1819, und bin sehr begierig auf die vielen Hefte, welche seitdem herausgekommen sein müssen.

Digitized by Google

Von Ampères electromagnetischer Abhandlung habe ich nur die Resultate gesehen, aber auf eine solche Art ausgedrückt, daß ich davon keine recht deutliche Vorstellung habe. Sie werden mir einen Dienst beweisen, wenn Sie mir alles Bemerkungswerthe, was Ihnen von dieser Sache vorkommt, mittheilen wollen. Selbst habe ich seit meiner letzten Mittheilung an die Annals of nat. philos. nichts Neues entdeckt. Meine überhäuften Geschäfte sind nicht ohne Antheil hieran. Neuerlich bin ich auch Decanus der phil. Facultät für das künftige Jahr geworden, was auch Zeit wegnimmt.

Habe ich die Zeitungen recht verstanden, so ist der Dr. Wollaston jetzt Præsident der Royal Society. Glauben Sie, daß es ihm einiges Vergnügen machen würde Mitglied unserer Königl. Gesellschaft zu werden?

Meine Frau und Kinder befinden sich, Gott sei gelobt, wohl. Von meiner Frau habe ich auch die herzlichste Grüße an Sie.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Indem ich daran bin zu schließen, fallen mir doch einige Neuigkeiten ein, die ich Ihnen erzählen muß. Der König hat 1500 Rbthl. jährlich zu einem Uebungslaboratorium ausgesetzt. Es fängt in diesen Tagen an. Es ist kein Gehülfe dabei angesetzt, ich habe aber die Erlaubniß einen nach Gutdünken anzunehmen. Gegenwärtig hat der Dr. Zeise dieses Geschäft. Hätten wir eine école polytechnique erhalten, würden Sie, wie Sie wohl wissen, eine Hauptrolle dabei gespielt haben. Auch der Dr. Zeise hat nur diesen Posten, der durchaus privat ist, in Hoffnung besserer Aussichten angenommen. Er hat Hoffnung nach Soröe zu kommen, wo die Akademie quasi erneuert werden wird.

Aus den Zeitungen werden Sie sehen, daß ein Dr. Dampe

Digitized by Google

wegen einer aufrührerischen Unternehmung verhaftet worden ist. Es wird Sie vielleicht interessiren zu erfahren, daß diese Unternehmung durchaus unbedeutend, und nicht der Rede werth war, nur der böse Wille des Mannes ist in den gefundenen Papieren so deutlich, daß man ihm nach den Gesetzen leicht den Kopf nehmen könnte. Der Dr. Dampe war immer bekannt als ein Mann von Witz, aber ohne Urtheilskraft und boshaft.

Ich muß endlich einmal schließen. Empfangen Sie die Versicherung meiner fortgesetzten Freundschaft und Hochachtung.

Ihr

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

London den 24sten November 1820.

Ich muß Ihnen, lieber Herr Professor, heute einen eiligen Brief schreiben, um Ihnen etwas mitzutheilen, das Sie interessiren wird. Den Brief der Gesellschaft der Wissenschaften zu London, der Ihnen den Dank der Societät bringt für Ihre Experimente über den Magnetismus, müssen Sie schon längst erhalten haben. Gestern war ich in der Societät und freuete mich ungemein Sie und Schumacher als Mitglieder vorgeschlagen zu hören. Da die Londoner Gesellschaft der Wissenschaften nur wenig ausländische Mitglieder hat, so muß es Ihnen um so angenehmer sein. Obgleich es nicht erlaubt ist von solchen Vorschlägen zu sprechen, so konnte ich nicht umhin Ihnen gleich Nachricht davon zu geben. Ueber 14 Tage glaube ich, wird die Wahl statt finden.

Ich bin höchst begierig auf die neueren Versuche über den Galvano-Magnetismus. Hier so gut als in Paris giebt es Leute, wie sie leicht denken können, die über die Einfachheit

eines solchen Experiments erstaunt sind, und glauben eben deßwegen sei es Nichts, und ich habe selbst in Erfahrung gebracht, daß man genöthigt gewesen ist, sie an das Ei des Columbus zu erinnern.

Vor 8 Tagen sandte ich mein Gesuch um das Reisestipendium an Sie ab, und ich hoffe, daß Sie dasselbe, so wie einen frühern Brief, auf den ich die Antwort sehnlich erwarte, erhalten haben. Durch die Gesandtschaft sende ich an den Grafen Schimmelmann den Aufsatz über Seetang, für Sie.

Neues passirt hier wenig, weder in der Wissenschaft noch in den Künsten. S. Humphry Davy's Versuche sind Ihnen schon bekannt. Ein Patent für das Zuckersieden mit heißem Oel wurde vor einiger Zeit ausgenommen, allein 2 solcher Zuckersiedereien sind abgebrannt, und es ist jetzt ein Proceß über die Bezahlung der Assurance, der alle englischen Chemiker in 2 Partheien theilt, nehmlich diejenigen die behaupten, daß das Oel die Gefahr nicht vermehren: Dr. Wollaston, Thomson rc., diejenigen die die Gefahr durch das Oel für vermehrt ansehen Dr. Bostock, Brande rc. Der Proceß ist durch den Proceß der Königin aufgehalten worden, und wird erst im December vorkommen. Eine nicht unwichtige Sache ist die Anwendung von schweflichtsäurem Kali zum Verhindern des Sauerwerdens der Weine, statt des Ausschwefelns. Doch das schrieb ich Ihnen schon, wie ich glaube.

Die Politica sind jetzt ganz merkwürdig hier, und ich habe während meines Aufenthalts in England hinreichende Gelegenheit gehabt Beobachtungen über den politischen Charakter des Volkes anzustellen. Man kann sich schwerlich außer England von der Heftigkeit des Streits beider Partheien einen Begriff machen. Nachdem die Bill gegen die Königin aufgegeben war, schien die Animosität etwas nachgelassen zu haben, allein durch

Digitized by Google

das unsinnige Betragen der Minister in Rücksicht des Palastes, und durch die unregelmäßige Auflößung des gestrigen Parlaments, wobei die Verwirrung auf allen Seiten unglaublich gewesen sein soll, ist der Streit wieder mit doppelter Stärke ausgebrochen. Heute spricht man viel von einer gänzlichen Veränderung des Ministeriums, andere heftigere Leute sprechen von einer Anklage und Gefangennehmung der Minister. Die öffentliche Meinung für die Königin fing an zu sinken, durch diese treffliche Maaßregeln ist sie wieder so gehoben, Processionen nach Hammersmith fangen wieder an. Am nächsten Mittwoch wird die Königin nach St. Pauls gehen. Der König wird stets mißtrauischer, die Wachen um Carltonhouse sind stærker als jemals; wenn er nach Windsor geht, hat er Militär mit sich und behält es dort. Dies alles ist in England eine unerhörte Sache, es erregt ungemeines Mißfallen. Der Herzog von Clarence ist seit Denmanns Rede unter dem Namen der königliche Klätscher (royal slanderer) bekannt, und Carltonhouse geht unter dem Namen Neros Hotel. Das Aufsehen, der die Stelle aus Denmanns Rede gegen den Herzog machte, soll ganz gränzenlos gewesen sein. Er faßte Clarence ins Auge, und die wenigen Worte, die er sagte, sind so treffend, daß Clarence zu zittern und beben anfing. Der Einfluß der Zeitungen, besonders der Times ist ganz ungeheuer, und man dürfte fast sagen, daß die Times eben so viel Gewalt hat als die Minister, es werden täglich 18,000 Exemplare gedruckt, und der Herausgeber hat jährlich eine reine Einnahme von 15,000 Pfund Sterling.

Bitte, geben Sie mir Nachricht, was ich von meinem Gesuch warten darf, und ob nicht auf irgend einem andern Wege etwas Geld für mich zu erhalten sein sollte, da ich nicht für diesen

Digitized by Google

Winter zu leben habe, und London verzweifelt theuer ist. Herzliche Grüße an Frau Ørsted und Ihre Kinder.

Ihr

G. Forchhammer.

Til Samme.

Paris den 21de Marts 1822.

Jeg haaber, at Deres Velbaarenhed tilgiver mig min lange Taushed, idet jeg smigrer mig med, at De er for overbeviist om min Taknemmelighed og Ærbødighed, til at nogle Breve skulde være nødvendige for at forsikkre om samme, og desuden har Undseelse for ikke at byde Dem noget Interessant fra dette Paris, der dog synes at indeholde saa meget, ladet mig opsætte at skrive. Imidlertid troer jeg nu, at mit Brev ikke vil være Dem ganske uvelkomment, idet jeg er saa lykkelig at kunne tilmelde Dem, at man ogsaa her, skjøndt lidt sildigt, har søgt at bevidne Dem offentlig sin Beundring og Erkjendtlighed. I Mandags var jeg nemlig i Institutet, og hørte da Laplace som Rapporteur for Commissionen, der skulde tilkjende Prisen i den mathematiske Videnskab for de to afvigte Aar — Prisen er en Medaille paa 3000 Francs for den vigtigste Opdagelse i den mathematiske Videnskab i disse 2 Aar, og man tog ikke Andet i Betragtning end Savards Arbeider over de svingede Flader, Fresnels over Lyset, Planas over de flydende Legemer, og Deres nyeste Opdagelse. Laplace foreslog naturligviis Deres som den værdigste, men bemærkede tillige, at den ikke var ganske henhørende til Priisopgaven, da den ikke er mathematisk; men ikke destomindre besluttedes eenstemmigen, at paa Grund af Opdagelsens Vigtighed burde der gjøres en Undtagelse. Den 2den April skal der være Séance publique, hvor først Priis-

Digitized by Google

uddelingen bliver offentlig bekjendtgjort. Man fremsatte i samme Séance den nye Priisopgave, nemlig at bestemme Legemers Udvidelse ved Varmen, samt Virkningen af Compression paa Varmeudvikling. Denne Theorie har meget beskjæftiget Institutet, siden Fourier første Gang skrev om samme. — For nogle Maaneder siden er hans Værk, som man har ventet siden 1807, omsider udkommet. Det er temmelig vidtløftigt og indeholder baade Theorier og Experimenter; men jeg troer dog, at der i det Væsentlige ikke er meget mere, end hvad man i Brudstykker har af ham i Annales de Chimie og Bulletin de la Société philomatique. Han er i visse Punkter af sin Theorie uenig med Poisson, der ogsaa har beskjæftiget sig dermed i lang Tid, og læste en Afhandling over Varmen for nogle Maaneder siden. Hvad der i lang Tid har været det Interessanteste i Institutets Forhandlinger, er uden Tvivl Fortsættelsen af Deres Opdagelse, og de nyere Arbeider over Lyset, som Fresnel fortsætter med megen Flid. Efter det store Slag, der var i Sommer mellem Biot og Arago, er der to Partier (ligesom i Kamret: Ultra og Liberale), dem der høre til den gamle, og dem der høre til den nye Lære (her tales ikke saameget om Eulers System som om le système de l'interférence par Young). Laplace hører til de Første; thi det er uden Tvivl meget lettere at beregne mathematisk Molekulernes Bevægelse end Svingninger af et Fluidum, eller hvad der er meget mere sandsynligt og philosophisk, men desværre vanskeligere, den af Dem fremsatte Theorie. Af alle herværende Lærde troer jeg, at Arago og Ampère ere dem, der mest elske og søge Sandhed, for dens egen Værd. En Ting, som er en Sjeldenhed her, er, at de ikke ere Materialister, og jeg troer, at det er dem, der bedst vide at skatte Deres skjønne Ideer, der gaae ud paa at bringe Eenhed i de chemiske, electriske, samt Lysets og Varmens

Digitized by Google

Phænomener. Jeg troer, at Ampère næsten ikke giver sig af med andet end de electrisk-magnetiske Phænomener (naar man undtager den animalske Magnetisme, hvorfor han er meget enthousiastisk) siden han begyndte dermed, og han construerer en stor Mængde forskjellige Slags Apparater, for ret at oplyses om Rigtigheden af hans Courants électriques og hans Theorie for Jordmagnetismen. Jeg har i Dag været med Prinds Christian for at see hans Experimenter paa Collège de France. Vi bleve der over 3 Timer, og traf Humboldt, Arago, Lefèvre Gineau &c. ogsaa Maine de Biran, som De maaskee kjender af Navn som een af de faa grundige Philosopher, her findes. De veed, at Ampère er meget distrait, men ikke destomindre er han meget interessant. Arago gjør nogle Indvendinger mod Ampère's Theorie. Hauy har i sin nye Physik gjort nogle Indvendinger, men disse ere, troer jeg, ikke meget betydelige. Om nogle Dage skal jeg med Prindsen see nogle nye, meget interessante Experimenter af Arago over Lyset, og fornemmeligen saadanne, der vise den inderlige Forbindelse mellem dette og Electriciteten. Prindsen interesserer sig overordentlig levende for dette, og han har ogsaa glædet sig over at erfare, hvor høit man skatter Deres Fortjenester. Han paalagde mig at spørge Dem, om De i Kjøbenhavn har ladet gjøre betydelige Apparater for den electrisk-magnetiske Theorie, idet han troede, at der kunde være et og andet Instrument, som bedst forfærdiges her, og at jeg ved denne Leilighed kunde være til Deres Tjeneste, om De havde Noget at befale. Hvis De engang havde nogle Øieblikke at tabe, for ved et Par Linier at tilkjendegive mig Deres Villie, skulde jeg skatte mig lykkelig ved i ringeste Maade at være til Tjeneste. Især i den senere Tid seer jeg ofte Prindsen og Prindsessen; de ankom hertil først i November, og tænke, som jeg troer, at

Digitized by Google

afreise i Slutningen af April. Det har glædet mig meget at lære dem at kjende, da jeg derved tillige har lært i meget høi Grad at agte dem begge. Hidindtil har jeg aldrig troet, at en Prinds kunde tænke saaledes som han. Baggesen boer i hans Hotel, og kan i disse Dage først gaae ud efter en næsten to Maaneders smertelig Sygdom, der fornemmelig bestod i Hovedpine. Prindsen og Prindsessen have viist og vise ham stedse de overordentligste Beviser paa deres Agtelse og Godhed. Han har desuden her mange gamle oprigtige Venner, hvilket maa trøste ham, efter Alt hvad han har lidt, og jeg haaber, at baade han selv og Andre ville ved hans Fraværelse glemme de bedrøvelige Stridigheder, hvortil han desværre har given altfor megen Anledning selv. Han og Adler, Prindsens Secretair, paalægge mig at bringe dem i Deres Erindring og at overbringe Dem deres Lykønskning.

Jeg haaber, at De har faaet en lille Afhandling, jeg har skrevet over Differentialæqvationen, og jeg udbeder mig Deres Tilladelse ved første Leilighed at tilstille Dem en ny, som kommer fra Trykken og er betitlet: Recherches sur les intégrales définies. Jeg anseer den for endnu mere ubetydelig end den forrige, skjøndt endeel herværende Mathematikere sige det Modsatte. Tingen er, at denne sidste staaer nærmere ved Anvendelse af Mathematiken, idet der gives Midler til Functionernes Evaluation, og den første mere gaaer ud paa Functionernes Former. Uagtet jeg fuldkommen erkjender Vigtigheden af den store Opgave, at anvende Mathematiken paa Physiken, og indseer, at denne sidste i sin Fuldkommenhed maa være Mathematik, kan jeg dog ikke glemme, at Mathematiken endnu har et andet Kald, end at anvendes paa anorganiske Legemers Bevægelser. Jeg troer endog, at en Philosoph kan og vil engang finde andet i Mathematiken end et Instrument til at

Digitized by Google

exercere sin Reflexionsevne. Jeg har længe foresat mig det Problem, at bestemme hvorvidt Mathematiken er anvendelig paa Physiken i dens nuværende Tilstand, og har derover skrevet nogle Blade, hvori jeg fornemmeligen har betragtet Theorier for Legemernes Overgang fra een Tilstand til en anden, Vaporisationstheorien, Mariottes Lov ɩc. Jeg læste det for Ampère forleden Dag, og han opmuntrede mig til at lade det trykke. Det skulde glæde mig meget engang at kunne høre Deres Dom derover. Et andet Problem har ledet mig til meget vidtløftige Undersøgelser, som endnu langt mere overstige mine Kræfter; men det er ogsaa meget høiere og mere tiltrækkende: Undersøgelsen om Sandhed og Sandsynlighed i vore Kundskaber, hvilket ogsaa er et Slags Anvendelse af Mathematiken. Efter at have studeret med megen Flid de Franske og fornemmeligen Laplace over Probabilitet, har jeg seet den Afgrund, man styrter sig i ved at underskrive den første Sætning, at Universet og Alt, hvad det indeholder, er underkastet Mathematiken, og at, hvis man kjendte alle dets Kræfter, kunde man forud calculer la situation respective de tous les êtres qui le composent. Men hvor er Grændsen for Mathematiken? Dette synes mig et stort Problem. Jeg har ikke fundet noget Betydeligt om Sandhed og Sandsynlighed hos Andre end Lockianere. Selv Leibnitz synes mig meget lidet tilfredsstillende, og af hans Principium rationis sufficientis, synes mig, kan man føre ud, hvad man vil, hvilket han desuden har viist i sin Strid med Clarke. Hos Kant er jeg heller ikke bleven opbygget, eller har i det mindste kun fundet meget lidet i de 5 Blade af hans tykke Critik, hvilke handle om: Meinen, Wissen, Glauben. Jeg ønskede meget at finde noget Betydeligere af en Spiritualist over dette Emne. Dette er naturligviis uendeligt over mine Kræfter, men leder ikke destomindre en stor Deel af mine

Digitized by Google

Studier. Jeg maatte endnu længe samle de nødvendige Materialer, fornemmeligen grundigt studere Alt, hvad vor nærværende Mathematik indeholder lige med dens vigtigste Anvendelse paa Naturvidenskaben og Probabilitetsregningen. Uagtet jeg meget levende føler, hvor meget jeg taber ved ikke at kunne modtage Raad af Dem og Professor Degen, har jeg dog ved Haabet om at fortsætte mine Studier under min gamle Lærer, det Ønske endnu at kunne opholde mig noget udenlands; thi jo længere jeg bliver her, jo interessantere og lærerigere blive mine Forbindelser, og jeg seer ikke nogen Rimelighed for at komme ud igjen, naar jeg først er kommen hjem. Jeg ønsker meget at faae nogle physisk-mathematiske Forsøg istand og bekjendtgjorte endnu under mit Ophold her, og da jeg ikke har Tanke om at gjøre store Reiser, f. Ex. til Italien, er mit Ønske blot, efter at have forladt Frankrig, at lære Tydskland noget at kjende, og in specie Berlin, der dog nok indeholder det Meste for mig. Det vilde være mig en Lykke, om De ved en Leilighed vilde have den Godhed at meddele mig Deres Raad til den hensigtsmæssigste Plan. Jeg taler, som jeg alt havde Stipendium, uagtet jeg Intet endnu har hørt, og vilde være i største Forlegenhed, om jeg ikke fik det. De veed formodentlig, at der i denne Tid har været meget betydelige Uroligheder, fornemmeligen i Saumur, Nantes og Rennes, at en General Berton med en Trop har plantet den trefarvede Fane. Det skal nu være dæmpet; men man har ikke faaet fat paa Generalen. Da Misfornøielsen er saa almindelig og især betydelig steget i de 3 sidste Maaneder under det nye Ministerium, vilde et Par Dages Modstand kunde have antændt hele Frankrig, da Regjeringen ikke kan stole uden paa et meget lidet Antal Tropper. Da Chartet i Grunden er tilintetgjort, har man endnu kun at afkaste Masken, for ganske at indsætte

Digitized by Google

Ancien régime og Aristokratiet i al dets Kraft. De forskjellige Forholdsregler af Regjeringen have under Forstillelse mere eller mindre langsomtført dertil, men i den senere Tid stedse hurtigere, saa at, som en Taler udtrykte sig, man med det sidste Ministerium blot har faaet raskere Heste til Forspænd. Det kommer nu kun an paa, om man, efter at have krænket Grundloven for Pressefrihed, personlig Frihed, Jury, den engang antagne Valglov, har oversvømmet Landet med Jesuiter og Capuciner, Klostre ꝛc. ꝛc., vover at røre den sidste og ømmeste Streng, nemlig den rolige Besiddelse af de Godser, de Emigrerede have efterladt, og som siden ere solgte. Er Regjeringen blind nok dertil, er det usandsynligt, at Nationen taaler det længe. Ogsaa her har en lang Tid daglig været Urologheder i Anledning af Jesuiterne, der om Aftenen holde Conferencer i Kirkerne, og da Pariserne slet ikke ville finde sig deri, har man nu søgt at hindre Uroligheder i Kirkerne, ved at sende et Detachement Gensdarmer til at holde Orden under Gudstjenesten; men dette er dem endnu vanskeligt, idet nogle étudiants have sammensat en Materie, der ved en Explosion frembringer en saa umaadelig Stank, at Ingen kan udholde at blive i Kirken. Jeg maa nu bede Dem tilgive mig dette altfor lange Brev, og i Uvisheden, om De har Taalmodighed nok til at gjennemlæse det, beklager jeg, at jeg ikke i Førstningen udbad mig den Godhed at gjenkalde mig i Professor Degens Erindring, og at anbefale mig til ham. Jeg skal snart have den Ære at at skrive til ham, at undskylde min lange Taushed og at udbede mig hans Dom over mine smaa Afhandlinger. Jeg beder Dem ogsaa at anbefale mig til Etatsraad Collin, og selv at være overbeviist om den Taknemmelighed, hvormed jeg stedse

forbliver Deres ærbødigst forbundne

H. G. Schmidten.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Slesvig*) den 10de November 1822, Søndag.

Kjæreste Gitte!

Jeg er bleven meget længere opholdt her, end jeg vilde, da Landgreven ikke i kortere Tid kunde fuldende de Meddelelser, han havde at gjøre mig. Imorgen tidlig reiser jeg og haaber i Overmorgen Aften at være i Hamborg. Naar jeg ikke bestandigen tænkte paa, at Reisen maa have en Ende, blev jeg gjerne her endnu længere, saa tilfreds er jeg med min Modtagelse. Jeg kommer hver Dag Kl. 1 til Landgreven og bliver derpaa til Taffels; dog har jeg een Dag spiist hos Suadecani, som selv begjærte det af Landgreven. Een Aften har jeg været hos Landraad Ahlefeldt, som er gift med en Frøken Klöker, en meget vittig og interessant Kone. En anden Aften har jeg været hos Politimester Jessen, en af mine gamle Bordvenner. To Aftener har jeg tilbragt hos Spies. I Aftes havde jeg en experimental Thee hos mig. Jeg viste nemlig ved Theevandstiden og med behørig Thee, de galvanomagnetiske Forsøg, som Nogle endnu ønskede at see. At jeg har seet Døvstummeinstitutet her, troer jeg at have meldt i mit sidste Brev. Jeg saae blandt Andet der et velindrettet Bogtrykkeri, hvor man trykker Bibelen med Stereotyp eller staaende Bogstaver, der ere sammenstøbte til Plader, saa at man kan levere dem for meget lav Priis. Du faaer med det Første et Exemplar sendt, som jeg kjøbte der. De Vanvittiges Hospital

---

*) Fra Efteraaret 1822 til det følgende Efteraar foretog Ø. en tredie Udenlandsreise; paa en Deel af denne fulgtes han med Architekten Bindesbøll.

Digitized by Google

har jeg nu ogsaa seet. Deri hersker den største Orden og Rolighed; men derved taber den Besøgende, til Bedste for Patienterne, den Interesse, som de Forvirredes frie Ytringer ellers give. Jeg for min Deel forlanger iøvrigt ikke denne Interesse; thi allerede saaledes som jeg saae Tingen, gjorde den et dybt Indtryk paa mig. Derimod har jeg med sand Fornøielse seet Domkirken her. Den er en ret smuk, gammel gothisk Bygning; men det fornemste deri er en Altertavle, skaaren i Træ, af Hans Brügmann. Den forestiller hele Lidelseshistorien og nogle andre bibelske Begivenheder. Den er 25 Alen høi og 12 Alen bred. Træet har 2 Alen i Tykkelse. I 22 Feldter indeholder den 398 Hovedfigurer, beundringsværdigt vel dannede, med fortræffeligt udtænkte Ansigtsudtryk og Stillinger. Thorvaldsen gav dette Værk det mest udmærkede Bifald. Værket blev udført i 7 Aar og endt 1521. Man fortæller, at Lybekkerne bestilte et lignende Værk af ham; men at Slesvigerne af Nid berøvede ham Synet.

Den 11te. Jeg har taget Brevet med mig fra Slesvig og skriver nu om Aftenen i Itzehoe en lille Fortsættelse. Jeg tog igaar Afsked med Landgreven, som gav mig Breve med til Paris. Jeg tog behørigt Afsked overalt og var om Aftenen i Selskab hos Suadecani. Jeg blev der til Kl. 12½ og var dog smukt ved Haanden Kl. 5 om Morgenen, saa at vi kom bort Kl. 6. I Rendsborg traf jeg Lehmann, som jeg bad hilse Dig, at jeg skal føre mig bedre op i Fremtiden end i Slesvig, hvor jeg blev 6 Dage istedetfor 2. Nu skriver jeg Dig dog denne Hilsen, da jeg haaber, at mit Brev skal komme før han; saa kan Du hilse ham fra mig, istedetfor at han skulde hilse Dig fra mig. Fra Slesvig til Itzehoe er 9½ Miil, paa meget maadelige Veie, saa at vi ikke ere komne hertil før Kl. henimod 8. Jeg iler nu at tilskrive Dig disse Ord

Digitized by Google

og drikker min Thee af og til, imedens jeg skriver. Brevet maa nu strax paa Posthuset. Imorgen tidlig kjører jeg herfra og haaber imorgen Eftermiddag at være i Hamborg. Dit næste Brev til mig beder jeg Dig at sende til Berlin, og at sætte derpaa: Abzugeben bei der königlichen dänischen Legation.

Nu nok i Aften. Hils Børnene fra Deres trætte Fader. Hils Fader, at han fra Hamborg skal see Brev fra mig. Hils min Broder og hans Kone og alle vore øvrige Venner. Vær selv paa det Hjerteligste hilset af

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Berlin den 2den December 1822.

Kjæreste Gitte!

Atter i Dag maa jeg skrive Dig til med en vis Iilsomhed. Den Iver, hvormed jeg søger at benytte Tiden her, levner mig ikkun faa Øieblikke. Jeg er her bleven modtaget paa det Allervenskabeligste. At jeg boer hos Weiß, veed Du; han og hans Kone gjøre sig al mulig Umage for at gjøre mig mit Ophold behageligt. De første Par Dage, indtil jeg fik gjort mine Visitter, var jeg ved Middag og Aften temmelig roligt sammen med dem; men i de sidste otte Dage har jeg hver Aften været udbuden, ikke at tale om enkelte Middage. Indbuden har jeg været hos Geheime-Bergraad Karsten, min gamle gode Ven fra 1801, Geheimeraad Pistor, Mechanikus mere end Geheimeraad, Professor Horckel, Chemikeren Hermbstädt, Erman, Lichtenstein, Lægen Kohlrausch o. s. v. Alt, hvad jeg ønsker at see, vises mig med den største Beredvillighed. Seebeck har tilbragt 2 Formiddage og en Eftermiddag med at

Digitized by Google

vise mig sine nye Forsøg, hvoraf mange og vigtige ere Fortsættelser af mine. Med Erman har jeg anstillet nogle Jagttagelser over Magnetkraftens Styrke i Berlin; med Mitscherlich og Rose har jeg anstillet mange Forsøg, dog ikkun for at modtage og meddele, ikke for at opdage noget Nyt. Jeg seer saa at sige Berzelius's Laboratorium hos Mitscherlich. Weiß meddeler mig, hvad han kan af sin Lære om Krystallisationens Natur. Det berømte Jernstøberi har jeg seet her, og i Dag har en Kunstner ved Navn Posch været hos mig, for at bossere mit Portrait, som Overbergamtet har besluttet at lade støbe i Jern, saa at man herefter vil kunne kjøbe mig for 1 Rd. Imorgen besøger jeg en mærkværdig Svovlsyrefabrik, 4 Mile herfra, hvorhen Weiß, Seebeck og Rose ledsage mig. Derefter bliver jeg endnu 2 Dage i Berlin, men reiser saa til Halle, hvor jeg ikkun bliver 1 Dag, og siden videre til München. Sandsynligviis har Du ved Modtagelsen af dette Brev allerede sendt mig et til München. Efter min Beregning kan Du sende mig et endnu derhen. Skulde det endog komme lidt for silde, kan det let sendes efter mig.

Jeg maa dog nu ellers fortælle Dig Et og Andet om Berlin. Denne Stad var allerede for længe siden udmærket ved sine skjønne Bygninger, hvoraf mange ere prydede med Statuer og andet Billedhuggerarbeide; men i de nyeste Tider har den endnu faaet store Forskjønnelser. Især gjælder dette om Egnen, hvor jeg boer, nemlig i Nærheden af Universitetsbygningen. Denne Egn har altid hørt til Byens skjønneste. Jeg kan fra mine Vinduer see ned til den store Lindeallee, som er Stadens fornemste Spadseregang. Ved Enden heraf seer man Brandenburgerporten, over hvilken en Triumphvogn staaer, som de Franske i deres Seiersdage havde ført fra Berlin til Paris, men som atter der blev hentet af Preusserne. Det er be-

Digitized by Google

kjendt, at General Blücher ved Træfningen i Nærheden af Paris tilraabte sine Soldater: skaf mig Vognen igjen Børn, og derved opflammede dem, saa at man atter her seer et Exempel paa, hvor uviseligen en Erobrer handler, der sætter en Stolthed i at ydmyge sin Fjende.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 24de December 1822.

Hr. Professor Ørsted! Jeg oversender Dem herved forskjellige Breve, ei for at skaffe Dem Adgang, thi dertil behøver De hos Videnskabsmænd ikkun Deres Navn, og mere end tilstrækkeligt vilde dertil Deres fordums Bekjendtskaber være; mit Ønske er ikkun ved denne gode Leilighed at gjenkalde mig selv i vedkommende Videnskabsmænds Erindring, og hvilken Leilighed skulde være mig kjærere end Deres Ophold i Paris.

Jeg sender Dem saaledes et Brev til Baron Cuvier, i hvilket jeg gjentager min Begjæring om at indlede en Tusk med den danske zoologiske og ornithologiske Samling, under Professor Reinhardts Bestyrelse, og Museet du Jardin du Roi, og oversender tillige en Fortegnelse over de her manglende europæiske Fugle og over de Gjenstande, som strax kunne tilbydes til Bytning; men det forstaaer sig, at alle i Museet manglende nordiske Fugle med Tiden kunne skaffes. Reinhardt modtager foruden europæiske Fugle ogsaa Fugle fra andre Hemisphærer, men af brasilianske haves, som De veed, en god Samling. La Lire, den skjønne Fugl fra Java eller Sumatra, af hvilken

Digitized by Google

Museet har Doubletter, vilde være saare velkommen. De kan vist mundtligen udrette det Bedste ved denne Sag.

Brevet til Grev Bournon vil, naar de overleverer ham samme, skaffe ham den Fornøielse af Deres Bekjendtskab, og De vil have Leilighed at beundre et saa fuldstændigt og vel ordnet Cabinet, som le Cabinet particulier de Mineralogie du Roi er. I Professor Aragos Erindring ønsker jeg at gjenkaldes. Professoren i Oeconomie Politique, J. B. Say, vil De have megen Interesse ved at kjende, og jeg burde ikke forbigaae ham, naar jeg skriver til mine Venner i Paris. Til Directeuren ved Porcellain Manufacturen i Sevres har jeg ved Consul Knudsen skrevet, at De vist vilde finde megen Interesse ved at benytte hans Godhed, for nøiagtigen at see denne skjønne Fabrik. Endeligen vedlægger jeg et Brev til den bekjendte Fabrikant Terneaux, hvis Bekjendtskab vil være Dem kjærkomment, og som med megen Forekommenhed modtager alle Fremmede af Fortjeneste i sit Huus.

Brevet til Marquise d'Argence vil forskaffe hende den særdeles Glæde at gjøre Deres Bekjendtskab. Hun interesserer sig levende for Deres Opdagelser om Magnetens Egenskaber og Forbindelse med Electriciteten. Landgreven vil ogsaa have bedet Dem at underholde Dem med denne Dame, hos hvilken man maa skjelne den gode Villie til at oplyse sig fra en Smule Sværmerie.

I Jardin du Roi beder jeg Dem at hilse Gartneren Thouin og bede ham erindre, naar Aarstiden kommer, at sende mig Frøe eller Aflæggere af visse ved Deres Blomstring udmærkede Arter, saasom Camelien, enkelte Ny-Hollandske Planter o. s. v. Inspecteurerne ved Cabinettet, Lucas, Fader og Søn, beder jeg hilse. Til Madame Viellemot-Hauy vedlægges ligeledes Brev, hvori yttres, hvad jeg maa beklage, at den særdeles høie Priis,

Digitized by Google

som hun vistnok med Rette sætter paa sin afdøde Onkels Mineraliesamling, gjør det umuligt for mig at tænke paa at acquirere eller byde paa samme. De underretter mig vel om, og naar den kommer paa Auction. Naar De gaaer over til England, ønskede jeg gjerne at sende Dem Brev til Sir Humphry Davy, De ville underrette mig om, naar De har berammet denne Reise.

Med de bedste Ønsker for Deres Reises og dens Formaals Fremme nævner jeg mig Hr. Professor Ørsted Deres forbundne og velvillige

Christian Frederik.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

München den 28de December 1822.

Jeg er nu endelig her, kjære Gitte, og har modtaget Dine mig altid saa forønskede Breve. To laae her, da jeg kom, det tredie modtog jeg igaar; jeg saae deraf Faders Bortgang. Han gik træt til Hvile, og vi bør ikke klage derover. Havde han ikke været saa særdeles svag og evneløs til mere at glæde sig ved Livet, vilde jeg vistnok have ønsket, at han maatte have levet længere, og at jeg kunde have seet ham igjen.

Du faaer dette Brev rimeligviis 14 Dage senere end det sidste, da jeg imidlertid er reist længere fra Dig. Mit sidste Brev var fra Erfurt. Jeg fortalte Dig deri min Sammenkomst med Göthe; dog glemte jeg at bede Dig hilse Oehlenschläger fra ham. Den Dag jeg forlod Weimar, havde jeg endnu Besøg af Dr. Thon og en Dr. Osann. Den sidste forærede mig det, han havde skrevet. I Erfurt besøgte jeg Trommsdorff og Bernhardi, som dog ikke opbyggede mig meget. Den 17de kom jeg til Erfurt og blev der Natten over, da der nu

Digitized by Google

forestod os en besværlig Reise over Thüringer-Waldgebirge. Havde ikke Frosten gjort denne Vei temmelig fremkommelig, vilde vi have været nødte til at gjøre en betydelig Omvei. Veien fra Erfurt til Ilmenau er meget bjergfuld, man kjører næsten bestandigt op eller ned ad Bakke, men stiger dog i det Hele taget betydeligt høiere. Fra Ilmenau, som ligger ved Foden af Bjergkjæden kjører man op ad en Bjergvei, der medtager et Par Timer; men man har siden en værre Vei ned ad til Schleusingen. Der maatte vi overnatte. Dagen efter reiste vi over Coburg til Bamberg, hvor vi atter ankom silde om Aftenen. Dagen efter (den 20de December) reiste vi til Erlangen, som kun er 5 Mile fra Bamberg. Her besøgte vi Chemikeren Kastner, hos hvem vi den følgende Dag vare til Middag, og Schelling, som vel ikke var hjemme, men Dagen efter besøgte os og bad os til Aften. Med Schelling tilbragte jeg adskillige behagelige Timer. Hans Huus er meget behageligt og hans nuværende Kone meget dannet og interessant. Den forrige vilde jeg ikke have rost saa meget. Hos Kastner og hos Schelling saae jeg Schubert, Pfaff, en yngre Broder af den Kielske, Bougger en Jurist, Schreger en Mediciner, Heller en Philolog, som jeg kjendte fra tidligere Tider. Vi aftalte, at vi Dagen efter skulde høitideligholde Thomasdagen i Nürnberg, hvor man gjør meget af den Dag. Vi skulde dog derhen og skulde boe i samme Gjæstgivergaard, hvor de Erlanger Professorer havde aftalt at spise.

Paa min Broders Fødselsdag tænkte jeg ret ofte paa ham.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

I Nürnberg bleve vi ikkun Natten over og reiste derpaa næste Morgen over Weissenburg til Eichstadt, hvor vi bleve Natten over. Den næste Dag naaede vi München. Paa Reisen mødte os det første Eventyr, vi endnu have havt. Tæt

Digitized by Google

udenfor Eichstadt mødte os et ungt Fruentimmer, som bad om at kjøre med. Vi gave hende Plads paa Forsædet. I Begyndelsen var hun lidt taus; men det varede ikke længe, inden hun fortalte os, at hun var løben fra sine Forældre Dagen før, for at undgaae et Giftermaal med en Mand paa 60 Aar, som hun slet ikke syntes var Mand for en Pige paa 17 Aar. Da hun hørte, at vi vilde til München, var hun strax beredt til at tage med, og da hun siden erfarede, at vi skulde til Paris, havde hun ikke liden Lyst til ogsaa at gjøre denne Reise. Hun vilde gjerne forestille en uerfaren Person, men røbede dog ved enhver Leilighed, at hun havde seet sig noget om. Hun forklarede dette imidlertid deraf, at hun havde reist til Markeder med sin Fader, som handler med Heste. Hun havde ogsaa spilt Komedie paa Fyrst Wredes Slot, som ligger nær hendes Fødeby Weissenburg. I München sagde hun, at hun ikke havde været, men vidste dog saa vel Beskeed om Egnen der, at man ikke vel kunde troe hende. I den Forudsætning, at hun dog maaskee ikke var fordærvet, raadede jeg hende meget at tilskrive sine Forældre og udsone sig med dem, hvilket hun lovede, men neppe holder; thi hun syntes at være ret af Hjertet vred paa sine Forældre og ikke meget bange for de Farer, en ung Pige uden Beskyttelse er udsat for i Hovedstaden. Dog det er Tid at forlade dette Eventyr, som maatte være mere skikket til at more os paa en kjedsommelig Reisedag end dem, der siden høre det. Ved Porten i München skiltes hun fra os, og vi have siden ikke seet hende. Vi kom silde om Juleaften hertil, efter at have tilbagelagt 24 Mile i to af de korteste Vinterdage. Mit Apparat hos Frauenhofer var færdigt. Jeg har nu, i de fire Dage jeg har været her, hver Dag arbeidet med ham. Blandt andre Bekjendtskaber, jeg har gjort, er Yelin, som her er Akademiets Physiker; han har viist mig den

Digitized by Google

Instrumentsamling, man her har, der mest bestaaer af gamle Sager, men dog har nogle enkelte smukke Ting. Man har her en Klub, som kaldes Harmonien, hvor man spiller Kort, ryger Tobak og drikker Øl. Jeg har nøiedes med at deeltage i det sidste, hvori jeg dog, som Du let tænker, ikke gaaer vidt. I denne Harmoni har jeg lært at kjende en Berghauptmand Graner, som i Aftes førte mig til en Dr. Gruithausen, som han holder for et stort Lys, men som mangler faste videnskabelige Grundsætninger. Han fortjener iøvrigt den Roes, at han med utrættet Iver anvender Alt, hvad han kan spare af sit tarvelige Udkomme, til videnskabelige Undersøgelser. I Formiddags var jeg hos Reichenbach, der er en ligesaa rask og munter Mand som stor mechanisk Kunstner. Han taler fortræffeligt for sig, som er sjeldent hos dette Slags Virtuoser. Han viste mig Tegningen til sit store mechaniske Mesterværk, en Maskine, hvormed han fører Saltopløsning 1,218 Fod i Veiret, for at lede den over et Bjerg, hen til det Sted, hvor den skal koges. I Aften skal jeg, tilligemed Bindesbøll være i Selskab hos Yelin, det første Selskab, hvortil vi have være indbudne her i München.

Du seer, at jeg fortæller Dig Skridt for Skridt min Reises Historie. Jeg veed, Du kjedes ikke derved, om det ogsaa i sig selv ikke er saa interessant, naar Du ikkun ret veed, hvorledes det gaaer mig. Hils Børnene alle fra mig.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Lev nu vel min inderligt elskede Gitte! Din

H. C. Ørsted.

Til A. S. Ørsted.

München den 9de Januar 1823.

Kjæreste Broder!

Uagtet jeg ikke har sendt Dig noget Brev, fra den Tid

Digitized by Google

jeg var kommen over Bælterne til nu, haaber jeg dog, at Du har faaet Breve nok fra mig, idet min Kone har viist Dig mine Breve til hende. At jeg ved ethvert af disse Breve har tænkt paa Dig, haaber jeg ikke behøver nogen Forsikkring. Midt i den Adspredelse, hvormed Reisen omgiver mig, vender min Tanke dagligen tilbage til det kjære Hjem, hvor min elskede Broder vist ikke er min sidste Tanke. Ofte har jeg ogsaa havt den Fornøielse at tale om Dig med tydske Lærde, uagtet jeg ikkun tilfældigviis træffer sammen med Jurister. Selv med Philosopher kommer jeg ikkun nu og da sammen, som med Schelling, hvorom Du vil have seet noget i Gittes forrige Brev. Schelling sysselsætter sig endnu, ligesom i de sidste 10 Aar, mest med Undersøgelser over den ældste Viisdom, saaledes som den frembyder sig for os i Mythologien og andre Oldtidsspor. Han lover, at vi snart skulle faae hans „Vier Weltalter." Med Naturphilosophien giver han sig ikke meget af. Han meente, at han ikke ret med Nytte kunde vende tilbage dertil, førend man fik nogle flere Opdagelser, hvori man læste noget af Naturens Væsen i Frakturskrift, saaledes som i min elektromagnetiske Opdagelse, føiede han meget forbindtligt til. Saa snart jeg faaer Leilighed, skal jeg læse hans for nogle Aar siden udkomne philosophisk-mythologiske Skrift, hvis Titel jeg i dette Øieblik ikke mindes.

Blandt alle de Steder jeg har besøgt i Tydskland, har unægteligen Berlin Fortrinnet, hvad ogsaa dens Uvenner sige derimod. Denne Stad har et betydeligt Antal af udmærkede Lærde, og desuden finder man der blandt alle Stænder og især i Embedsstanden en Oplysning, der ikke er almindelig. I alle offentlige Indretninger, hvorpaa ikke visse nyere politiske Fordomme have Indflydelse, seer man, at Lovene regjere. Ikkun Formørkernes Ombrev have en forvirrende Indflydelse; men

ved Samtaler med rolige og upartiske Mænd har jeg erfaret, at alle de hæslige Rettigheder, som et Reskript har tilstaaet Ministeren Altenstein, af ham lades ubenyttede. Man føler overalt, at man ikke tør indføre Barbariet i Preussen. Imidlertid er dog Enhver i Usikkerhed over den Grad, hvortil man muligen tør forsøge at gaae. Jeg var endnu i Berlin, da Efterretningen om Hardenbergs Død indtraf, og havde Leilighed til at bemærke, at man i Anledning deraf ikke haabede nogen Forbedring, men snarere frygtede. I Bayern taler man frit, men har endnu ikke sporet mange Frugter af Constitutionen. Concordatet med Paven skal have gjort mere Skade end Constitutionen Gavn. Dens bedste Side, saavidt den hidindtil har baaret Frugter, er, at den har ophævet mange af Concordatets Virkninger. De fornemste Klager over Constitutionen gaae ud paa de Repræsenterendes Udygtighed. Mod Udgifter til Videnskabernes Fremme gjøres i det nederste af de to Kamre altid Indvendinger. Blandt andet har man talt meget imod Akademiets Kostbarhed. Denne Indretning koster rigtignok 85,000 Gylden aarligt; men derfor vedligeholdes Naturalsamlingen, det physiske Kabinet, det chemiske Laboratorium, den botaniske Have. Desuden maa Akademiets lønnede Medlemmer deels holde Forelæsninger, deels udføre Arbeider, som Regjeringen paalægger dem. Som Akademi virker vistnok iøvrigt Indretningen ikke meget, især formedelst Medlemmernes Uenighed. Intet Sted har jeg sporet en saa slet Forstaaelse blandt de Lærde som her. For at tilfredsstille dem, der klage over Akademiets Kostbarhed, tænker man nu at drage Universitetet i Landshut til München og benytte de dueligste af Akademiets Medlemmer til Lærere. Jeg troer, at dette vil være gavnligt; men slemt er det, at man nu i en Tid af omtrent 20 Aar giver Universitetet dets tredie Opholdssted (det var nemlig før i

Digitized by Google

Ingolstadt). For Kunsterne gjøres nu meget i Bayern, da Kronprindsen er en stor Ven deraf, især af Bygningskunsten. Man bygger her saa mange Pragtbygninger og lægger saaledes an paa at forskjønne Byen, at jeg ikke kan troe andet, end at dette maa have en meget skadelig Virkning paa Rigets Finantser.

Af videnskabelige Mærkværdigheder veed jeg næsten ingen uden physiske at fortælle Dig. I Poesi eller Philosophi har jeg ikke mærket, at noget nyt Lys er fremstaaet i Tydskland i de senere Tider. Med den experimentale Naturvidenskab gaaer det heller ikke fortrinligt. Berlin har sine udmærkede Mænd i Faget: Seebeck, Erman, Mitscherlich, Heinrich Rose; men fra Berlin til München, paa en Reise af omtrent 90 Mile, hvor jeg er kommen gjennem tre Universitetsbyer, har jeg ikke fundet een ret tilforladelig Chemiker eller experimental Physiker. Schweigger i Halle er et godt Hoved og en velstuderet Mand, men tillige et Rør, som bøies hid og did af Veiret. Hans Experimenter betyde ikke meget. Meinecke, hans Medudgiver af den chemiske og physiske Journal, har slet ingen egne Forsøg bragt for Dagen. Steinhauser, der har gjort sig bekjendt ved Arbeider over Jordens Magnetisme, er saa godt som forrykt. Døbereiner i Jena leverer blandt meget Urigtigt dog ogsaa meget Godt. Trommsdorff i Erfurt gjør hvert Aar nye Bøger, ved at afskrive bekjendte tydske Værker. Kastner i Erlangen skriver tykke Bøger, som ere møisommeligen samlede, men uden al Dømmekraft. Yelin i München experimenterer maadeligt og lyver meget. Derimod har jeg fundet meget Lærerigt hos Frauenhofer i München, saa at jeg der har kunnet sysselsætte mig gavnligt i en 14 Dage.

Har Geheime-Overkriminalraad Martin sendt Dig den Bog, han sagde mig, han vilde sende, og hvorom jeg skrev hjem?

Digitized by Google

Før jeg slutter, maa jeg endnu takke Dig, fordi Du nu bærer hele Byrden af al den Omhu, der maa vises Familien i Anledning af Faders Død, og hvilken jeg, naar jeg var tilstede, villigen skulde dele med Dig. Hvor gjerne havde jeg ikke været tilstede i hans sidste Øieblikke; dog jeg maa trøste mig med, at han ikke savnede Noget, og at han desuden neppe havde været i Stand til i de seneste Tider at føle nogen Adspredelse eller Underholdning ved Nærværelsen af Nogen af Sine.

Hils Din Kone fra mig og siig hende, at jeg nok skal huske hendes Commissioner i Paris. Naar Du seer Collin, saa hils ham og siig, at det gaaer meget godt med Bindesbøll paa Reisen. Mynster beder jeg ligeledes at hilse; men først og sidst være Du og Din Mathilde paa det Hjerteligste hilset

fra Din hengivne Broder

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Stuttgart den 14de Januar 1823.

Kjæreste Gitte!

Igaar sendte jeg Dig et langt Brev, i Dag tager jeg atter Pennen i Haanden, for at fortælle Dig, hvad jeg har hørt og seet i disse to Dage. I det Brev, jeg igaar sendte Dig, berørte jeg Intet om Stuttgart, uden at jeg var kommen der; Postens Afgang nødte mig til denne Korthed. Jeg havde imidlertid allerede her havt nogle nydelsesfulde Timer. Disse erholdt jeg ikke hos de Lærde, men hos de kunstelskende Brødre Boisserée. Disse eller rettere den ældste af dem har udgivet de herlige Afbildninger af Domkirken i Cölln. Jeg troer, at jeg allerede talte herom i Anledning af Göthe, som havde de første

Blade deraf og viste os dem; men her saae vi tillige Tegningerne til de Kobbere, der ere i Vente. Du vil maaskee undre Dig over, at man udgiver en heel Samling af Kobberstik for at afbilde en eneste Kirke; men denne fortjener det fuldt vel. Det er det stolteste Minde af den saakaldte gothiske eller, som man nu rigtigere troer at kalde den, tydske Bygningskunst. Vel er denne Bygning aldrig bleven færdig; men det Udførte er allerede beundringsværdigt, og ved et lykkeligt Tilfælde er Tegningen til det Hele bleven bevaret. Dersom den var bleven færdig, vilde den i Storhed have overgaaet de ægyptiske Pyramider og dog i alle Dele have været saa udarbeidet som det fuldkomneste Snitværk. I to udmærket store Kobberstik fremstilles os nu Kirken, som den er, og som den skulde været, hvis den var bleven fuldendt. Men disse to Afbildninger vilde endnu ikkun have givet en ufuldkommen Forestilling om dette overordentlige Værk. Enhver Deel deri er saa udarbeidet, at man ikkun ved Hjælp af store Kobberstik kan vise alt det, som derpaa er at see. Saaledes har man et eget Blad, for at give en Forestilling om de kunstigt malede Vinduer. Et andet tjener til at vise Gjennemsnittene af de forskjellige Søiler, der ligesom ere sammensatte af Bundter af tyndere Søiler, hvis Anordning giver Anledning til de mangfoldigste Former, der dog i al deres Ulighed have en almindelig Harmoni. Paa andre Kobbertavler fremstilles Kirkens hele Indvortes, Kirken seet fra Hovedindgangen, enkelte Dele af Kirkens Udvortes. De Søiler, der pryde Kirkens Muur udenpaa, ere udarbeidede som opstræbende Taarne eller Spiir, og hvert enkelt af dem vilde være et temmeligt anseeligt Kirketaarn; thi de have en Høide af 150 Fod, altsaa 38 Fod mere end Runde Taarns Høide. Vinduerne have 50 Fods Høide, og saaledes er alt Øvrigt i tilsvarende Kæmpestørrelse. Tænk Dig denne uhyre Masse, som et eneste Væv

Digitized by Google

af Forziringer, saa har Du i det mindste en Forestilling om Værkets Umaadelighed; men tænk Dig den tillige som et i alle sine Dele harmonisk Hele, som Udførelsen af een stor Tanke i den rigeste Mangfoldighed af Særegenheder, og Du maa føle, hvor beundringsværdig Mesteren maa være. Dog Beskrivelser sige altfor lidt: maaskee er jeg eengang saa lykkelig at kunne vise Dig denne herlige Samling af Afbildninger, der skulle ledsages af et Værk over den gamle tydske Bygningskunst. Saa vigtigt endog dette videnskabelige og kunstneriske Foretagende er, saa ere dog Brødrene Boisserée langt mærkværdigere ved et andet; de have nemlig vidst at opspore, i gamle Kirker og Klostre ved Nederrhinen, en Skat af Malerier fra en Tidsalder, hvori man neppe troede, at Tydskland havde en Kunst. Deres kostbare Kunstsamling er nu opstillet her i en kongelig dem overladt Bygning. Man finder der Malerier fra det 14de Aarhundrede, der allerede udmærke sig meget. Personerne ere malede paa forgyldt Grund, uden nogen Baggrund af Landskaber, Bygninger eller anden Omgivelse. Figurerne ere noget stive, men Ansigterne ædle og udtryksfulde, Klæderne som i de græske Kunstværker. Overalt troer man her at see, at Maleriet har uddannet sig efter Billedhuggerkunstens Værker. Det holdes for meget rimeligt, at Malerkunsten fra Grækenland er kommen til disse nederrhinske Kunstnere. Da man finder, at gamle Krøniker omtale en Wilhelm af Cölln, som en mageløs Maler, der kunde afbilde Enhver, som han levede, saa formoder man, at de ældste Arbeider, som her findes, ere af ham. Hans Malerier ere endnu Vandfarve, skjøndt siden overdragne med en Oliefernis. Efter ham kom Johan von Eyck, som man tillægger Opfindelsen af Oliemaleriet. Han var født 1380 og skal have malet sit første Arbeide i Olie 1410. Et af hans Arbeider, der kom til Neapel, opvakte en saadan Beundring, at to

Digitized by Google

italienske Mestre reiste til Tydskland for at lære Kunsten af ham. Naar man seer de Arbeider, som her vises af ham, skulde man ikke troe, at han havde levet og virket tidligere end Raphaels Mester, og man studser over, at Albrecht Dürer saa længe har kunnet kaldes Tydsklands største Maler. At beskrive Malerier er betænkeligt, og dog kan jeg ikke undlade at fortælle Dig Noget om et Par af dem, hvorved Du tillige kan gjøre Dig en Tanke om det Hele. Paa et Maleri, som forestiller Christi Fødsel og de hellige tre Konger, som tilbede ham, seer man Krybben ikkun dækket af et Straatag, der bæres af fire Støtter; men i Baggrunden seer man derigjennem Staden Bethlehem, vistnok prægtigere end den nogensinde var, men just derved en herlig Modsætning til det usle Sted, hvor Christus fødtes. Raphael valgte til Barn Jesus et Barn af eet til to Aar, vistnok med megen Skjønsomhed, da det nyfødte Barn endnu er saa langt fra skjønne Former og fornuftigt Udtryk; imidlertid har denne Kunstner dog med Held fremstillet Jesus som et nyfødt Barn, med et forundringsværdigt klogt Barneansigt, ganske som om man tænkte sig Udtryk af Aand, lagt i et nyfødt Barns Ansigt. De hellige tre Konger ere Portraiter, men sikkert idealiserede. Den første skal være Johan den Gode Hertug af Burgund, den tredie i Afstand fra Barnet Carl den Dristige. Den første knæler fuld af Tro og Andagt for Barnet, den sidste synes at være utilfreds over den usle Omgivelse. Et stoltere og dristigere Ansigt kan man ikke let tænke sig. Overalt seer man i Johan von Eycks Arbeider Ansigter, som han rimeligviis har taget efter Naturen, men meget forædlet ved at lægge et høiere Udtryk deri, saaledes som Raphael ogsaa i Almindelighed gjorde. Begges Malerier faae derved en høi Grad af Naturlighed, uden dog at forfalde til en gemeen Naturlighed, hvorfra det aandelige Ud-

Digitized by Google

tryk og den renere Skjønhed, Kunstnerne have givet Ansigterne og Stillingerne, bevare dem. De senere akademiske Kunstnere i Italien, og siden i andre Lande, forsøgte at danne rene Idealer, men tabte derved den kraftige nærværende Natur. Ganske beundringsværdig er vor Kunstners Farvepragt. Farverne have en overordentlig Reenhed og Klarhed, som ikke skulde lade formode, at de havde udstaaet Virkningen af Lys og Luft i fire Aarhundreder. Man antager med megen Rimelighed, at dette kommer deraf, at man dengang malede paa en med Liimvand dannet Kridtgrund, hvorved Olien af Farverne for en Deel indsuges, og hvorved desuden den hvide Grund maa holde Farverne lyse. Johan von Eyck har dannet en heel Skole, hvori fornemmeligen Hans Hemling*) udmærkede sig. Jeg kan nu ikke erindre, hvad der tilhørte hver af disse Mestre; men derimod kunde jeg vel erindre mange af Malerierne; dog vil jeg ikkun endnu beskrive Dig eet: nemlig Engelens Forkyndelse til Maria, at hun skal føde Jesus. Man har denne Begivenhed forestillet i mange forskjellige Malerier, og selv i denne Samling paa mere end een Maade; men det, som blandt alle mest behager mig, viser os Maria i Andagt med en Bog for sig. Engelen træder ind med Forkyndelsen; men mellem begge staaer en herlig hvid Lilie. Gjennem Vinduet straaler et pragtfuldt Sollys, og i Straalerne svæver den Helligaands Dueskikkelse. Mærkeligt er det, at Lilien her er malet uden Befrugtningsdele, medens den dog paa et andet Maleri, der forestiller Johannes den Døber, er malet fuldstændig. Det forstaaer sig, at slige Tanker endnu ikke udgjøre et Malleries Fortræffelighed; men det, som Malerkunsten bør udrette, savnes her ikke heller: Maries høie Uskyldighed, Engelens Reenhed, Stillingerne, Farvepragten, Klædernes Stof og

*) Senere er man kommen paa det Rene med, at hans Navn er Memling.

Digitized by Google

Foldekast vise alle den fortrinlige Maler. Jeg vil ikke trætte Dig med videre Beskrivelse, jeg vil ikkun sige Dig, at et heelt eiendommeligt Led af Kunstverdenen er gjemt i denne Samling. Jeg ønskede ret at have Dig her, at Du kunde see det Alt med; men da dertil hørte, at Du skulde flyttes 200 Mile, maa jeg nøies med at skaffe Dig denne Nydelse paa anden Haand. Man har nemlig ganske fortrinlige Steentryk af nogle blandt disse Malerier; disse sender jeg Dig. Du vil sikkert glæde Dig over disse skjønne Værker, og de ville paa en udmærket Maade pryde vor Bolig. Du erholder i Marts Maaned 18 saadanne Stykker, og efterhaanden som de udkomme, ville vi vel kunne anskaffe Resten. Det forstaaer sig, at saadanne Udgifter ikke gaae af Reisekassen, men af vor egen. Disse 18 Steentryk komme paa 90 Gylden, omtrent 80 Rd. i Papir; men da jeg veed, at Du ønskede nogle ret skjønne Kobberstik til vore Værelser, og disse ere saa skjønne som udmærkede Kobberstik og koste ikke 1/6 af det, ligesaa gode Kobberstik vilde koste, saa haaber jeg at have gjort et godt Kjøb. Hos Thorvaldsen have disse Steentryk fundet saadant Bifald, at han har ophængt dem alle hos sig. Med de næste tre Steentryk, som udkomme, følger en Beskrivelse over dem alle, udført paa en saadan Maade, at man tillige faaer en Historie af den gamle tydske Kunst.

I Stuttgart har jeg ikkun havt liden Omgang med Lærde, i de to Dage jeg var der. Kielmeier besøgte jeg og fik igjen et Besøg af ham; men den gode Mand var ikke meget interessant. Livmedikus Jäger besøgte jeg, men traf ham ei. Da hans Forlovede just var farlig syg, fik jeg ham ikke at see. I Værtshuset traf jeg tre Bjergværksembedsmænd, med hvem jeg saae den naturhistoriske Samling, Malerierne og en Komedie. Den ene hørte hjemme i Stuttgart og hedder Schübler, de

Digitized by Google

andre to Jügler, og Baron Grothe, vare Hanoveranere. Komedien var af Kotzebue, fuld af Daarekiste = Ædelmodighed og slette Streger.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vær endnu engang hilset fra Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Paris den 12te Februar 1823.

Bedste Gitte!

Jeg maatte sidste Postdag slutte min Dagbog, efter at have fortalt et Par Dusin Begivenheder. Jeg griber nu Pennen Dagen før Postens Afgang, for dog om muligt at faae sagt Dig noget Mere. Imidlertid seer jeg vel, at jeg maa beflitte mig paa mere Korthed i min Pariser Dagbog, dersom jeg ikke vil komme til kort.

Den 30te Januar besøgte jeg Blainville; han tog meget venligt imod mig, som en gammel Bekjendt. Vi talte meget om Jacobson, som han bad mig meget at hilse. Om Middagen spiste jeg hos Arago, en udmærket Physiker, Mathematiker og Astronom. Gay Lussac, Ampère, Bouvard, bekjendt Astronom, Mathieu, ligeledes, m. fl. vare der. Chevreul, som forhen hørte til Aragos bedste Venner, var ikke der; thi de ere blevne Uvenner over, at Arago vil bringe Mathematikeren Fresnel ind i Institutet, som Physiker, hvilket Chemikeren du Long søger at opnaae, hvorved han atter gjør fri Plads for Chevreul. Den hele Strid har havt det mindst behagelige Udfald, den kunde; thi du Long er vel kommen ind i Physiken; men en ubetydelig Chemiker, Darcet, har faaet den ledige chemiske Plads.

Den 31te besøgte jeg Conservatoire des arts et métiers, en meget stor Indretning. Alt, hvad man har kunnet samle af

Digitized by Google

Modeller i alle Fag af mechaniske Kunster findes her, i en meget udstrakt Bygning, som fordum har tilhørt et Abbedi. Jeg var der med Bindesbøll. Vi saae der ikkun en meget lille Deel i det Par Timer, vi dengang kunde anvende derpaa. Derefter hørte vi en Forelæsning af den berømte Dupin. Han skriver med megen Veltalenhed, og som det synes med megen stor Lethed; men det var mig mærkværdigt, at han oplæste af Papiret den hele Forelæsning, paa enkelte ganske smaa Udviklinger nær. Forresten udførte han denne Oplæsning med stor Færdighed. Vi besøgte samme Dag Grevinde Thibaudaux, med hvem vi havde reist.

Den 1ste Februar spiste jeg Frokost hos Biot, som viser mig meget Venskab. Hans Kone, som har oversat Fischers Physik, tager levende Deel i Samtalen. Hun er en underholdende Kone. Fra Biot gik jeg til Marquise d'Argence. Om Aftenen var jeg med Landsmændene hos Lieut. Rothe, som har sin Kone med sig, og hos hvem man samles hver Løverdag Aften, dog til en ganske fransk Sammenkomst, uden Spisen.

Den 2den Februar besøgte jeg blandt andet Arago og Nicollet paa Observatoriet og arbeidede iøvrigt hjemme. Jeg seer, at det ofte i denne Dagbog maa lade, som om jeg har ladet en skrækkelig Tid gaae unyttet forbi Jeg vil derfor een for alle Gange bemærke, at ofte er jeg nødt til at arbeide noget hjemme, ofte taber jeg en anseelig Tid ved at gaae forgjæves til Folk, ofte endeligen glemmer jeg ogsaa at optegne, hvor jeg har været, især naar det ikke er vigtigt. Jeg kunde derfor gjerne overspringe mange Dage; men jeg veed, at det glæder Dig at kunne følge mig overalt, og derfor lader jeg saa mangen Ubetydelighed indflyde.

Den 3die besøgte jeg Malthe Bruun, til hvem jeg havde et Par Bøger fra Schouw. Han var meget underholdende og

Digitized by Google

indbød mig til Middag næste Søndag. Jeg gik derpaa til Rougemont og fik Penge, og til Monod, som før har været reformeert Præst i Kjøbenhavn, for at bringe et Brev. Jeg var derpaa i Institutet, hvor jeg blandt Tilhørerne fandt Charpentier, som jeg havde levet i meget Venskab med forrige Gang, jeg var i Paris. Vi havde en stor Glæde af denne Sammentræffen, som jeg saa meget mindre havde haabet, som jeg vidste, han var Salinedirekteur i Rex i Schweitz.

Den 4de var jeg til Middag hos Ampère, hvor jeg traf Arago, Fresnel, Chevreul, Dulong m. fl. Samtalen dreiede sig mest om videnskabelige Ting, og jeg havde en lang Debat med Ampère om Magnetismen. Han er en meget ubehændig Disputator og forstaaer hverken ret at fatte Andres Grunde eller at opstille sine; ikke desmindre er han et dybsindigt Hoved.

Den 5te besøgte jeg Thénards Forelæsninger, for at høre ham foredrage hans egen Opfindelse, angaaende Vandets Forbindelse med en stor Mængde Ilt. Forsøgene gik unægteligt meget godt; men man vilde have stødt sig meget hos os, ved at høre en Opfinder saa ofte og i saa stærke Udtryk tale om sin Opfindelses Vigtighed. Samme Dag var jeg til Middag hos de la Place og til Aften hos Biot, hvorom jeg i forrige Brev havde Anledning at tale.

Den 6te var jeg den største Deel af Formiddagen hos Fresnel, som viste mig sine Forsøg. Fourier og Ampère vare ogsaa der. Fresnel er en af dem, som have gjort de vigtigste Opdagelser over Lyset i de nyere Tider. Han er endnu en meget ung Mand og har desværre et svagt Bryst; men er hans Legeme maaskee altfor dødeligt, saa er hans Aand desto udødeligere.

Den 7de og 8de tilbragte jeg for en stor Deel hjemme, for at studere Fresnels Udsigt over de nyere Opdagelser i Læren om Lyset, som findes i Tillægget til den franske Oversæt-

Digitized by Google

telse af Thomson. Jeg besøgte dog imidlertid engang igjen Thénards Forelæsninger og Marquise d'Argence. Thénards Forelæsningssal er et stort Amphitheater, hvori kan rummes mere end 1000 Tilhørere, og næsten altid er der fuldt.

Den 9de var jeg til Frokost hos Brognard, hvis Svigerfader Coqueberd de Montbert forstaaer Dansk og godt kjender den danske Literatur. Brognard er bekjendt som Mineralog og er tillige Bestyrer af den kongelige Porcellainfabrik i Sèvres. Hans Søn udgiver et Værk over fossile Planter, hvortil jeg har lovet ham, hvad jeg kan skaffe ham fra os, især Bregner af bornholmske Skiferleer. Jeg skriver derom til Fordhammer. Om Middagen var jeg hos Malthe Bruun, hvor jeg var i Selskab med Chaumette des Fossées, der er svensk Consul og Medlem af det islandske Selskab i Kjøbenhavn. Han har en heel Samling af islandske Værker og synes godt at forstaae Islandsk. Om Aftenen var Selskabet meget større, men bestod mest af Lærde udenfor mit Fag, med hvem jeg dog havde en ret levende Underholdning. Blandt andet var der een, der var født i Orienten af græske Forældre, og der taler Arabisk som sit Modersmaal. Han fortalte os meget Interessant om den arabiske Literatur og viste blandt andet Umuligheden af at give en tro europæisk (idetmindste fransk) Oversættelse deraf. Hans Navn er Jagoub. Han har ogsaa gjort sig bekjendt som fransk Digter.

Den 10de var jeg efter Aftale hos Ampère for at see hans Forsøg. Han havde hertil indbudt ret Mange. Jeg fandt der Lægen Sariset, Fredr. Cuvier, Mathematikeren Puissant, to unge Mathematikere, Babinet og Montferrand, som begge have skrevet over Ampères Experimenter. Han havde tre betydelige galvaniske Apparater i Stand; hans Redskaber til at vise Forsøgene ere meget sammensatte; men hvad skeete?

Digitized by Google

Næsten intet af hans Forsøg vilde lykkes. Først efter at adskillige af Tilhørerne vare gaaede bort, lykkedes det ham endeligen at bringe et Par i Stand. Han er forskrækkelig forvirret og en ligesaa ubehændig Experimentator som Disputator. Dersom han ikke udtænkte sine Maskiner meget for kunstigt, kunde han ikke være saa uheldig i Forsøgene, som han er. Jeg var siden i Institutet, hvor intet ret Mærkværdigt forefaldt; men jeg havde der den Fornøielse at være tilstede ved et hemmeligt Møde, hvorfra Fremmede ellers ere udelukkede. Forhandlingen selv var kun forsaavidt hemmelig, som den angik oekonomiske Sager, nemlig en Arv af nogle hundredtusinde Francs, som Institutet har faaet efter en Mr. de Monthyon, og over hvis Frugtbargjørelse her forhandledes. Denne Monthyon var i sine yngre Aar meget sygelig og ventede ikke at leve længe. Han satte derfor alle sine Midler paa Livrente og fik en meget høi Livrente deraf. Han kom sig imidlertid og blev 82 Aar gammel, saa at han blev rig ved sine umaadelige aarlige Indtægter. Han efterlod sexten hundredtusinde Francs, som han mest har testamenteret til videnskabeligt Brug.

Den 11te spiste jeg Frokost hos Chaumette des Fosées, hvor Desaugiers den Ældre var. Han tog meget venskabeligt imod mig, og der blev talt ret meget om Danmark. Om Middagen spiste jeg hos Chevreul, som derefter forelæste mig en Deel af et Værk, som han udgiver over de fedtagtige Stoffer. Man skulde let tænke, at en Bog om Smør, Svinefedt, Tran, Olie, Sæbe o. s. v. ikke kunde være interessant; men han har behandlet disse Gjenstande, som en sand Videnskabsmand, og uddragt vigtige Resultater deraf. Værket vil vist gjøre ham Ære; men det er desværre ikke skrevet med den franske Lethed og Behagelighed, uagtet Stilen deri i sig selv er tydelig og god.

Digitized by Google

Den 12te saae jeg i Selskab med Charpentier en Deel af den kongelige private Mineralsamling, som staaer under Grev Bournon, af hvem Kongen egentligen har kjøbt den, for at belønne hans Vedholdenhed ved det kongelige Parti. Jeg var derpaa om Aftenen hos Jomard, hvor jeg saae mange nye Ansigter, især Folk som hengive sig til geographiske Studier og Sprogstudier, f. Ex. Orientalisten Langles, den berømte Reisende Culliaud m. fl. Ogsaa mange ældre Bekjendtere saae jeg der, blandt Andre Grev Lasteyrie, der og har været i Danmark. Han har nu et stort Steentrykkeri.

I Dag den 13de om Morgenen slutter jeg nu mit Brev og beder Dig hilse alle vore Kjære.

Vær paa det Hjerteligste hilset af Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Paris den 23de Februar 1823.

Kjæreste Gitte!

Dersom jeg ikke havde ladet hengaae to Postdage uden at skrive Dig til, fik Du i Dag intet Brev fra mig; thi al Verdens Besøg og Ærinder sætte sig derimod. Igaar vilde jeg have anvendt hele Formiddagen til at skrive; men jeg fik det ene Besøg efter det andet, saa at jeg neppe fik Tid til at klæde mig paa til Middag, hvor jeg skulde spise hos Malthe Bruun. I Stedet for at give Dig en Dagbog eller sætte mig i Gjæld derfor til en anden Postdag, vil jeg da nøies med at give Dig en kort Efterretning om, hvorledes det er gaaet mig siden sidste Brev. Opholdet her bliver mig hver Dag interessantere, Bekjendtskaberne, jeg har stiftet, inderligere og fortroligere; derved bliver da ogsaa den videnskabelige Nytte, jeg kan høste deraf,

Digitized by Google

desto større. Chevreul, Biot, Fresnel og Pouillet ere de Mænd, jeg især har en jævnlig Omgang med; dog seer jeg tillige meget hyppigen de andre Lærde, deels ved at besøge dem, deels i Selskaber. Pouillet er endnu ikke berømt udenfor Paris; men han vil ikke forfeile at indlægge sig et hæderligt Navn. Han lærer mig den unge Verden i Paris at kjende. Der synes at være foregaaet en stor Forandring i den unge Verdens Tænkemaade i Paris, uden at denne Forandring endnu er bleven kjendelig i Skrifter. En ung Philosoph Coussin har ved sine Forelæsninger virket overordentligt paa de unge Franskmænd, og meddeelt dem en Smag for philosophisk Spekulation, hvortil man før sjeldent saae Spor. Omfattende Videnskab og ikke blot Færdighed i et enkelt Fag er nu Løsenet hos dem. „Naar man vil sætte sig op at ride paa en Lysstraale, kan man i denne Tid være vis paa at finde noget Nyt," sagde Pouillet, „men naar man ikke kan sammenknytte det med det Hele, er det, man finder, kun af lidet Værd." Han har skrevet en mathematisk Afhandling om Elektromagnetismen, som ganske er i den Aand, jeg ønsker. Han viser mig en stor Hengivenhed, og jeg mærker vel, at jeg kan haabe, at min alt for længe siden bekjendtgjorte elektrisk-chemiske Theori især kan vente at opfattes af den nye videnskabelige Slægt; dog maa jeg sige, at jeg ikke har fundet de Ældre ganske tilsluttet for den; især kan jeg gjøre Regning paa Chevreul. Jeg har ved mange Leiligheder mærket, at det næsten er umuligt at gjøre min Theori forstaaelig for Franske, uden tillige at fremsætte dem nogle Træk af Naturphilosophien. Dersom jeg i Tydskland ofte er fristet til at erklære mig mod Naturphilosophien, naar jeg seer de Misbrug, man gjør deraf, saa seer jeg mig i Frankrig desto mere opfordret til at tage den i Forsvar, eller rettere jeg føler en Grundforskjellighed i den videnskabelige Tænkemaade, som

Digitized by Google

jeg ikke havde forestillet mig saa stor, naar jeg ikke saa ofte havde følt dens levende Nærværelse. Dog er jeg langt fra at lægge mig ud med de Franske i Anledning af denne Ulighed. Jeg veed nu bedre at skjønne paa deres Fortjenester end før og staaer mig derfor desto bedre med dem. Det er godt, at Europas Nationer have Charakteerforskjelligheder ligesom Personer, derved hæves Eensidigheden, som ellers sikkert vilde tage Overhaand. Dog jeg faaer vel at afbryde Betragtningerne, for at meddele nogle, om ogsaa faa Efterretninger. Blandt de nye Bekjendtskaber, jeg har gjort, ere Dulong, en af Frankrigs bedste Physikere og Chemikere, Becquerel, en ung og rig Physiker, der har gjort fortræffelige Forsøg over Elektricitetens Frembringelse ved Tryk, Smithson, en engelsk Chemiker, Grev Laitzer, en fransk Mineralog fra Auvergne, Baron Sternheim, en tydsk Mineralog, Dr. Coreff, bekjendt i Preussens nyere Historie, Prony, en berømt Videnskabsmand i den anvendte Mathematik, Savard en Mathematiker, der har anstillet fortræffelige Forsøg over Lyden.

Om det berømte Øienvand har man lovet mig Efterretninger, som jeg endnu ei har faaet.

Posten vil til at gaae, jeg maa slutte. Hils Anders og tak ham for hans Brev, som jeg fik igaar tilligemed et fra Dig, hvorfor jeg ikke mindre takker. Disse Breve ere Fugle, der komme fra Hjemmet og kalde paa mig. Jeg faaer stedse Hjemvee, naar jeg hører deres Stemme. Hils Børnene. —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hils Alle, men vær frem for Alt paa det Hjerteligste hilset fra

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Paris den 16de Marts 1823.

Bedste Gitte!

Jeg haaber, at dette Brev skal komme Dig tilhænde den 28de Marts, for at sige Dig, at jeg har tænkt paa denne Dag, og at jeg, naar Du læser dette, sikkert tænker paa den. Kan jeg ikke drikke Din Skaal i Kjøbenhavn, skal den drikkes i Paris; i Selskab med hvem, skal Du i sin Tid erfare; thi at bestemme saa lang Tid forud forekommer mig altfor usikkert. Jeg tænker hver Dag mere og mere paa Hjemmet og gav gjerne meget godt for at kunne flyve derhen, idetmindste for den Dag; men da Naturen nægtede os de hertil nødvendige Flyveredskaber, og Kunsten at seile i Luften endnu heller ikke er kommen ret vidt, saa maa jeg nøies med at flyve til Dig paa Aandens Vinger, der ere de eneste, vi have.

Du kan let tænke Dig, at Antallet af nye Bekjendtskaber nu ikke voxer saa stærkt som i Begyndelsen, dog kommer der endnu bestandigen nye til.

Torsdagen den 5te spiste jeg hos den store Fabrikeier Ternaux. Jeg gjorde der Bekjendtskab med Julien, Udgiveren af Revue encyclopédique, et meget læst populært videnskabeligt Tidsskrift, hvori man efter Evne stræber at levere det Almeenvigtigste, der forekommer hos de forskjellige Nationer. Det forstaaer sig, at man maa blive langt tilbage efter et saa stort Formaal; men man finder dog deri mere, end man skulde vente. Jeg har deri seet min Broders Eunomia anmeldt med fortjent Berømmelse, og mange andre danske Arbeider ganske rimeligt anmeldte. Da jeg nogle Dage efter besøgte Julien, havde han den persiske Gesandt hos sig, der gav ham meget udførlige Efterretninger om Persien for hans Journal. Hos Ternaux

Digitized by Google

saae jeg endnu mange andre mærkværdige Personer, blandt andre General Dessolles, med hvem jeg talte nogle Dieblikke. Han var ikke ved Middagsselskabet, men kom siden. Aftenselskabet var umaadeligt talrigt, saa at de store Sale ganske vare fyldte med Mennesker. Man maatte trænge sig frem, som paa Børsen ved Middagstid. Da jeg ikkun kjendte Faa blandt de Tilstedeværende, hvoriblandt der var faa eller ingen Videnskabsmænd, saa opholdt jeg mig der kun kort. I de store Huse er en saadan Trængsel paa deres Selskabsaftener meget almindelig.

For ikke at opholde Dig med en heel Dagbog vil jeg blot nævne Dig, at jeg siden har spiist til Middag hos Say, til hvem Prinds Christian havde givet mig Brev, hos Thénard, Chevreul, Brequet, berømt Uhrmager, Lefèvre Gineau, Physiker, og i Dag hos Hachette, mathematisk Physiker.

Hver saadan Sammenkomst yder mig megen Interesse, deels ved at føre mig sammen med Lærde, jeg ikke før kjendte, deels ved at skaffe mig Samtaler med dem, jeg ellers sjeldnere fik at see. Blandt mine nye eller saa godt som nye Bekjendtskaber er Chemikeren Clement, som jeg dog allerede eengang havde seet hos Say. Han har besøgt mig og seet nogle af mine Forsøg. Han har ogsaa indladt sig i en temmelig lang Samtale med mig over min Varmetheori. Han er ingen slet Theoretiker, men udmærker sig dog især som Praktiker. Med Mathematikeren Poisson har jeg fornyet gammelt Bekjendtskab og været hos ham en Aften. Han er en Ultra, men en god Mathematiker. Hos Lefèvre Gineau traf jeg Mathematikeren Girard, som forestaaer Stadens Vandvæsen her; han har lovet mig al ønskelig Oplysning. Chemikeren Laugier, som forresten er ubetydelig, traf jeg ogsaa der. Jeg sad den Middag hos Vauquelin, som bestyrer Probeervæsenet her; han har lovet mig den didhenhørende Oplysning, der er mig vigtig for den Kom-

Digitized by Google

mission, hvori jeg er. Babinet, en ung Professor her, henhører ogsaa til mine nye Bekjendtskaber. Han er ikke udmærket ved selvstændige Arbeider; men han har god Læsning og viser mig megen Hengivenhed. Den unge Lærde Oehlshausen fra Holsteen har jeg ogsaa truffet her. Han behager mig meget; dog er Bekjendtskabet endnu ikkun nyt. Hos Hachette, hvorfra jeg nu nyligen er kommen hjem, har jeg fornyet gammelt Bekjendtskab med Bosc, en agtværdig Naturforsker, og gjort Bekjendtskab med Hussard, en Veterinair, med Moigno, en meget interessant og oplyst Mand, der blandt Andet havde meget tydelige Begreber om Kants Philosophi, og med Le Jeune, en ung Mathematiker fra Rhiinegnene. I Formiddag har jeg ogsaa gjort Bekjendtskab med Brochant, en af Frankrigs mest udmærkede Mineraloger, og med Beudant, en fortrinlig baade Mineralog og Physiker. Med Arago bliver jeg bestandigt nøiere bekjendt, og han viser mig meget Venskab. Fresnel, der har gjort saa herlige Opdagelser over Lyset, seer jeg jævnligen.

See dette er i Korthed de sidste 10 Dages Levnetsløb. Gjerne meddeelte jeg Dig noget af dets Indhold, især mangen interessant Samtale; men jeg vilde aldrig faae Ende paa mine Breve, dersom jeg vilde være saa udførlig, jeg maa gjemme Noget, til vi sees; saa kommer jeg lidt efter lidt frem med mine Erfaringer og Bemærkninger og kan meddele Dig dem med mere Liv, end naar de først skulle passere Pennen.

Lev nu vel, kjæreste Gitte, og modtag de hjerteligste Lykønskninger til det nye Leveaar og til mange paafølgende. — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vær tusinde Gange omfavnet i Tankerne af

Din

H. C. Ørsted.

Digitized by Google

Til Samme.

Paris den 4de April 1823.

Bedste Gitte!

Du faaer atter i Dag et kort Brev fra mig, saa at jeg næsten maa frygte, at Du vil begynde at holde mig for en uefterrettelig Brevskriver; men jeg har en Undskyldning, der maaskee endog kan passere for et godt Forsvar. Jeg har, som jeg for nogle Postdage skrev Dig til, gjort en ret interessant Opdagelse, nemlig et galvanisk Apparat, som bestaaer blot af faste Materier, uden Mellemkomst af nogen Vædske. Da Du dog har hørt og seet saa Meget, der angik Galvanismen, kan Du vel taale at høre et Par Ord med om disse Forsøg. Ved Hjælp af mine elektromagnetiske Opdagelser var Seebeck i Berlin kommen til den smukkeste af de Opdagelser, der endnu ere voxede paa min, nemlig, at naar man sammensætter en Ring af to krumme Stykker, forfærdigede af forskjellige Metaller, og opvarmer den ene af de to Sammenføininger, saa viser den hele Ring sig for Magnetnaalen som en galvanisk Kjæde. De to Metaller, der give den bedste Virkning i disse Forsøg, ere Bismuth og Antimon. Et af disse to Metaller sammenloddet Stykke har da samme Virkning som Zink og Kobber i en galvanisk Kjæde. Varmen gjør, om jeg saa tør udtrykke mig, Fugtighedens Virkning. Det var altsaa en naturlig Tanke, at man af mange Stykker Antimon, Bismuth, Antimon, Bismuth, bestandigen afvexlende, maatte kunne sammenlodde en Ring, der gav galvanomagnetisk Virkning, naar hveranden af Sammenføiningerne opvarmedes; og herved havde man da det Samme for den Seebeckske Kjæde, som den Voltaiske Søile for den galvaniske. Det synes, som om Seebeck har havt en anden

Theori herom. Nok er det, jeg har anstillet Forsøg derover og fundet Sagen rigtig. Jeg troer, at denne Opdagelse vil være af vidtudseende Følger. Lovene for denne nye Virkning ere vel de samme i Grunden som for den galvaniske Kjæde; men de see dog saa meget anderledes ud, at jeg har maattet anvende en stor Deel af min Tid i de sidste 14 Dage for at opdage og bestemme dem. Dette Arbeide havde endnu kostet mig mere Tid, dersom ikke Vindesbøll, med en utrættelig Taalmodighed og Kjærlighed for Sagen, selv havde staaet mig bi ved det store Antal af Arbeider og Experimenter, som Undersøgelsen medførte. Jeg er først igaar nogenlunde kommen til Ende hermed. Vistnok forlænger dette lidt mit Ophold i Paris, men dog ikke mere, end at jeg har opsagt mit Logis, hvor min Maaned er udløben den 26de, og jeg haaber endda at skjænke min Vært nogle Dage. Jeg iler nu at benytte enhver Leilighed til at høste Nytte af Paris og skal derpaa stræbe at benytte England saa hurtigt og godt, jeg kan. Du spørger mig, hvorledes jeg efter en Række af saa glimrende Afvexlinger og saa mærkværdige Bekjendtskaber vil finde mig i Hjemmets Rolighed og uundgaaelige Eensformighed? Jeg svarer, jeg vil finde mig fortræffeligt deri, fordi jeg længes derefter. Mit gode danske Fødeland, mine gamle oprigtige Venner, mine danske Tilhørere vilde allerede trække mig hjem ad; hvad maae de da ikke udrette i Forening med min elskede Kone og mine mig saa kjære Børn, som alene ere i Stand til at drage mig, hvorhen det skulde være? Hvor meget vilde jeg ikke ogsaa savne, dersom jeg ikke vidste, at Skilsmissen fra min Broder kun var beregnet paa nogle Maaneder? Kort jeg vil nyde Hjemmet, ikke blot som før, men endog efter et langt Savn med forøget Tilfredsstillelse.

Digitized by Google

Hils alle gode Venner fra mig. Hils Børnene — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Din
H. C. Ørsted.

Til Samme.

Paris den 13de April 1823.

Kjæreste Gitte!

Jeg venter nu snart at sende Dig mit sidste Pariser Brev. Jeg skynder mig nu at slutte alle de Forretninger, jeg endnu har at afgjøre. Jeg har rigtignok opholdt mig her længere, end jeg havde havt i Sinde. Den fornemste Aarsag hertil er dog den Opdagelse, hvorom jeg allerede har skrevet Dig til. Havde jeg vidst, at dens Udarbeidelse vilde taget mig mere end 3 Uger, havde jeg vistnok betænkt mig paa at begynde Forsøgene; og dog paa den anden Side synes de mig at have Mærkværdighed nok, for at opoffre noget derfor. Kjender jeg Dig ret, vilde Du selv have opmuntret mig til dem, om Du ogsaa havde vidst, at jeg derved blev længere borte. Hvad Dag jeg forlader Paris, kan jeg ikke endnu sige; men førend den 26de skeer det, da mit Logis til den Dag er opsagt. Veien til London er ikke uden to eller tre Dages Sag. I London og overalt, hvor jeg kommer i England, skal jeg bestræbe mig for at undgaae alt det, der kan kaldes Tidsspilde, om det ogsaa kunde være en ellers meget tilladelig, som den her i Paris. Om ogsaa en eller anden Mærkværdighed i Naturen indbyder mig til Undersøgelse, vil jeg dog bie dermed, til Du kan hjælpe mig. Jeg troer derfor, at de 3 Maaneder, jeg har foresat mig at være i England skulle slaae til, og det saa meget mere, som Englændernes Tjenstfærdighed skal bringe dem, langt hurtigere end de Franske, til

Digitized by Google

at udføre deres Forsætter. Reisen tilbage skal ikke tage lang Tid. Jeg anslaaer 14 Dage til Tilbagereisen. Heraf seer Du da, at dersom jeg kan knibe lidt paa Opholdet i England, var det endog ikkun 10 eller 12 Dage, saa kan jeg være hjemme i den første Halvdeel af August, og om Gud vil holde min Fødselsdag hjemme. Jeg seer vel, at en saa lang Forudberegning er mislig; men imidlertid skal jeg ingen Opmærksomhed spare, for at opnaae det tilsigtede Øiemed. Det vilde være for vidtløftigt, om jeg vilde fortælle Dig alle mine Begivenheder her, at sige, naar jeg ved Begivenheder forstaaer nye Bekjendtskaber, interessante videnskabelige Sammenkomster o. s. v. Jeg vil derfor blot nævne Dig Et og Andet. Hos den berømte Uhrmager Brequet kommer jeg ofte til Middag og seer der mange interessante Mænd. Mathematikeren Prony er der en daglig Gjæst. Le Mercier, en af Frankrigs største nu levende Digtere, og General Marescot, en af Frankrigs meget udmærkede Generaler fra Revolutionstiden, har jeg havt Leilighed til der at kjende. Nyligen var jeg ved et Middagsmaaltid, som Udgiveren og Medarbeiderne af Revue encyclopédique holde med hverandre den første i hver Maaned. Jeg sad der mellem den berømte Anatom Geoffroy de St. Hilaire og Ampère, og ved Siden af den sidste sad en engelsk Mineralog Underwood. Da man lastede, at man hele Sommeren har Ferier ved Universitetet i Edinburgh, sagde Englænderen, at naar Folk ikke skulde blive blotte Eftersnakkere, maatte de have god Tid til at arbeide selv, og han turde vel vove at paastaae, at de engelske Universiteter dannede ligesaa mange duelige Mænd som Universiteterne i de despotiske Stater. Jeg vil ikke forsvare Mandens Paastand, men blot anføre den for Særhedens Skyld. Efter Maaltidet førte Julien, som er Udgiveren af Revue encyclopédique, mig i et Selskab hos Langlès, Biblio-

Digitized by Google

thekar for Manuskripterne paa det store Bibliothek. Jeg saae der Doktor Gall, som jeg atter træffer sammen med i England. Langlès er blandt Andet ogsaa mærkværdig, som Elsker af smukke Bind paa Bøgerne. Han og et lidet Selskab have forenet sig til Bogbinderkunstens Beforbring. De lade Bøgerne saa kostbart indbinde, at et eneste Bind kommer paa nogle hundrede Francs. Hver Francs kan regnes til en halv Rigsbankdaler. For nogen Tid siden havde en Mand, der ikke forstod sig paa den høiere Bogbinderkunst, ladet fire Foliebind indbinde hos den bedste Bogbinder her. Bogbinderen forlangte, da de vare færdige, 500 Francs for hvert. Manden forskrækkedes og vilde ikke betale; men endelig blev man enig om at vælge Langlès og Vanpradt, to Bibliothekarer, til Voldgiftsmænd. Disse erklærede, at Bogbinderen burde nøies med 450 Francs for hvert Bind, saa at Manden slap med 1800 Francs eller 900 Rbd. for sine fire Bind. Jeg har Løfte om at faae nogle af disse kostbare Bind at see. — Hos den danske Generalconsul Hoppe har jeg oftere spiist, og der fundet adskillige Landsmænd, blandt Andre Kapitain Falsen og Kapitain Seidelin, ogsaa en Oertel, der nu er mecklenborgsk Chargé d'Affaires, men som jeg for 20 Aar siden har kjendt i Halle. Hvorfor jeg taler om dette Bekjendtskab, er egentligen for at sige, at Hoppe har viist mig Anlægget til en stor Gasoplysning for Paris. Man har allerede oplyst adskillige Steder med Gas her. Regjeringen har gjort et Anlæg, som den har overladt til et Selskab, og udstyret med Forrettigheder. Et Compagni, hvoraf Hoppe er en af Hovedmændene, oplyser allerede Theatret Odeon og adskillige Huse i Faubourg St. Germain, blandt andet en Restauration i det Huus, hvor jeg boer. Deres Gas er fortræffelig. Det store Anlæg, som de nu snart have færdigt, er virkelig udmærket. Aktierne deri beløbe sig til

Digitized by Google

mere end een Million Francs, altsaa over 500,000 Rbd. Jeg lærte hos Hoppe at kjende Bestyreren af Anlægget ved Navn Povels, en ung Mand paa 27 Aar, der synes at besidde stor praktisk Duelighed.

Blandt de skjønne Ting, jeg i den senere Tid har seet, fortjener at nævnes det saakaldte Diorama, en Indretning der ligner Panorama. Det er et af de mærkværdigste Skuespil. Man stiger op i et Slags Taarn, hvor Gangen er temmelig mørk, saa at Øiet paa Veien vænnes noget fra Dagslyset. Man kommer endeligen op i en rund Sal, hvor man har en Udsigt, som igjennem et stort aabent Vindue. Da vi kom ind, saae vi for os det Indre af Kirken i Canterbury, saa skjønt og naturligt som tænkes kan; men da vi nogen Tid havde betragtet dette, dreiede hele Salen sig, og vi saae nu Havnen i Brest. Aldrig har jeg seet noget mere skuffende efterligne Virkeligheden. Luften var blandt andet saa naturligt efterlignet, at jeg ordentlig behøvede Tid og Overlæg for at forvisse mig om, at det ikke var den virkelige blaa Himmel, med lette omspredte Skyer, jeg saae. Jeg tænkte paa Dig og ønskede, at jeg kunde forskaffet Dig dette interessante Syn. Tilsidst begyndte dog Indtrykket af dette Skuespil at blive mindre behageligt, ved den umaadelige Stilhed og Ubevægelighed deri; men ellers ophørte det aldeles ikke at være skuffende. Som sagt, jeg vilde vel have havt Dig der og Børnene med. Dog nu kan det ikke være anderledes. Hils dem fra mig. Hils Anders og tak ham for hans Brev; han skal faae Svar, før jeg forlader Paris.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Paris den 25de April 1823.

Kjæreste Gitte!

Du faaer nu endeligen mit sidste Pariser-Brev. Mit Pas er til Underskrift og alle Forberedelserne til Reisen igang. Igaar har jeg faaet en Reisefælle, en Fabrikant ved Navn Say, Broder til den berømte statsoekonomiske Skribent, hvis Hovedværk ogsaa er oversat paa Dansk. Dette er mig saa meget kjærere, som jeg, ifølge den allerede i Kjøbenhavn aftalte Plan og de oekonomiske Betragtninger, maa lade Vindesbøll blive tilbage i Paris og siden paa Tilbagereisen møde mig i Antwerpen. Da jeg har ligesaa megen Vanskelighed med at komme fra Paris, som jeg i sin Tid havde for at komme fra Kjøbenhavn, vil Du undskylde Kortheden af det Brev, Du faaer i Dag. Jeg vil da kun fortælle Dig et Par af mine mærkeligste Begivenheder eller Sammenkomster. Ampère, som har arbeidet saa meget over min Opdagelse og derover har dannet en meget kunstig Theori, var meget misfornøiet over, at jeg endnu holder ved min, som er yderst simpel. For at faae en Samtale med mig herom i Selskab med adskillige Lærde, indbød han mig til et Middagsselskab, hvor ogsaa Fourier, Dulong, Chevreul, Frederik Cuvier, Savary og Montferrand vare. De to Sidste ere unge Tilhængere af Ampère. Efter Maaltidet begyndte Samtalen, og den varede næsten i tre Timer. Det lykkedes mig ganske at bevise, at min Theori gjør Rede for alle Phænomenerne, og hvad der var det Underligste, jeg maatte bevise Fourier, at min Theori var ældre end Ampères, hvilket iøvrigt var let, da jeg allerede har givet den i min første Bekjendtgjørelse. Selv Ampères to Disciple erklærede, at min Theori var i Stand til at forklare alle Phænomenerne. De

Digitized by Google

paastaae, at Ampères ligeledes kan det, og da hans Theori ikke er Andet end den omvendte af min, idet han har forflyttet de af mig opdagede Kredsløb fra Lederen til Magneten, saa er det vistnok vanskeligt at finde en ganske afgjørende Indvending mod hans Theori; men dette forlanger jeg ei heller. Det Spørgsmaal, om disse Kredsløb skulle være i Magneten eller Lederen, overlader jeg gjerne til nærmere Undersøgelser. For nærværende Tid sysselsætter en Dr. Gloesener sig med at give en udførlig Fremstilling af min Theori, hvilket kan være godt for dem, som ikke kunne fatte en Theori, uden den udvikles dem saa vidtløftigt, at der bliver lidet for dem at tænke. — Igaar var jeg i et offentligt Møde af alle fire franske Akademier, hvoraf det, vi hos os kalder Institutet, er den første Klasse eller det første Akademi. Fourier gav deri en Oversigt over de mathematiske Videnskabers Fremskridt i de senere Aar, ved hvilken Leilighed han ogsaa med al den Berømmelse, jeg kunde ønske, talte om mine Arbeider. Quatremère de Quincy, Sekretair for de skjønne Kunsters Akademi, talte om Canova, i mange Henseender smukt; men han glemte at tale om den Indflydelse, Winckelmanns Arbeider maatte have havt for at forberede den nye Kunstperiode, der begyndte med Canova, hvorimod han talte om den Indflydelse, hans egne Raad havde havt paa Kunstnerne. Raoul de la Roquette, Sekretair for Sproggrandskningens og Historiens Akademi læste en yderst eensidig Afhandling om Ægypternes Eensidighed i Kunsterne. Ragnouard, Sekretair for de skjønne Videnskabers Akademi, læste et meget skjønt Digt over Fénélons Ophold ved Hoffet som Prindseopdrager. Forsamlingen var besøgt af mange Damer, og Alt, hvad man fandt smukt, blev efter herværende Sædvane beklappet. Det forekommer mig imidlertid virkeligen skjønt og tjenligt til at udbrede Smag for Videnskaberne, at de lærde

Digitized by Google

Selskaber saaledes engang aarligen give Publikum en Idee om deres Virksomhed.

— — — — — — — — - — — — — — — — — —

Jeg skylder Oehlenschläger endnu et Brev. Hils ham, at han skal faae det fra England.

Jeg maa nu for i Dag sige Dig Farvel. Hils alle gode Venner, og hils i Særdeleshed Anders og hans Kone.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Dig min bedste Gitte siger jeg nu Farvel fra Frankrig, for snart at sige Dig Goddag fra England.

Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 10de Marts 1823.

Hr. Professor Ørsted! Jeg benytter Leiligheden ved Hr. Garlieb at tilstille Dem en liden Æske med Brev til Sir Humphry Davy, hvilket jeg beder Dem at overlevere ham ved Deres Ankomst til London, med mange Hilsener fra mig. Denne berømte Physiker har, som De veed, beskjæftiget sig meget med electro-magnetiske Forsøg, og han vil gjøre sig en Fornøielse af at vise Dem Experimenter med det særdeles store Apparat i London Institution. Dr. Wollastons, Dr. Babingtons og Mr. Greenhants (Præsident for det geologiske Selskab), Bekjendtskab vil De vist gjøre, og jeg beder mig erindret hos disse Videnskabsmænd, ligesom jeg ogsaa beder Dem hilse Mr. Henland, den bekjendte kyndige Mineraliehandler, hvis Cabinet er beundringsværdigt.

Jeg har modtaget det forbindtligste Brev til Gjensvar fra Baron Cuvier, og efter de Fortegnelser, som han sendte over

Digitized by Google

Gjenstande, han fra det Kongelige Museum har bestemt for vort Kongelige Museum, samt over Gjenstande som ønskes fra os, bærer jeg ingen Tvivl om, at den for Videnskaberne nyttigste Forbindelse begrundes mellem de tvende Cabinetter for Naturkyndigheden. De ville formelde min Taksigelse til Cuvier.

Det skal glæde mig at erfare gode Tidender om Deres Reises heldige Fremgang.

Velvilligst

Christian Frederik.

Til Prinds Christian.

London den 5te Mai 1823.

Deres Høihed

modtage min hjerteligste usktrømtede Tak for de nye Beviser paa Deres Naade, De under min Reise har behaget at give mig. Uagtet jeg allerede havde den Lykke at staae i Forbindelse med mange af Udlandets Lærde, til hvem Deres Høihed havde behaget at give mig Breve, saa var det mig dog kjendeligt nok, at den høie Bevaagenhed, hvormed en saa høiagtet og beundret Fyrste talte om mig, gav dem et nyt Venskab for mig og en ny Lyst til at tjene mig. Grev Bournon, Cuvier, Say og Arago have givet mig alle de Prøver paa oprigtig Velvillie, som jeg kunde forlange, og især har den Første og den Sidste viist en særdeles Iver for at gavne mig, med Hensyn paa min Reises Øiemed. Brognard har ikke mindre viist mig Venskab og Fortrolighed. Her i London, hvor jeg endnu ikkun har været et Par Dage, har Davy modtaget mig med en Forekommenhed, hvorfor han ikke ellers er berømt. Han har allerede i Dag viist mig Laboratoriet ved Royal Institution og nogle af hans egne og Faradays Forsøg.

Alle disse berømte Mænd have bedet mig at tilbagekalde dem i Deres Høiheds Hukommelse.

Jeg har holdt det for min Pligt at underrette mig saa nøie som muligt om den Hauyske Samling og de Planer, man har angaaende dens Salg. Jeg har gjort mig Umage for at indhente underhaanden og i Forbigaaende de forskjellige Lærdes Meninger derom, og især lagt Mærke til de Mænds Meninger, der have givet sig meget af med Kjøb og Salg af Mineralier. Regjeringen har sat en Kommission for at gjøre den Forslag om denne Handel. Kommissionen har ansat Prisen til 50,000 Francs, altsaa ikkun 1/6 af det, Familien forlangte. Hauys Arvinger beskylde derfor Kommissionen for Partiskhed og Nid. Kommissionen derimod har erklæret, at det ikkun var for Stifterens Skyld og med Hensyn paa Samlingens historiske Værd, at man foreslog en saa stor Sum. Flere af Medlemmerne, saavelsom andre Mineraloger have sagt mig, at Samlingens Værdi, regnet blot efter Stykkernes Priis i Mineralhandelen, ikkun kunne anslaaes til 20,000 Francs, og at dette endda var høit nok. Mad. Viellemot har sagt mig, at Hauy havde raadet dem at gjemme den, dersom intet Bud skeer, som de holde for anstændigt. Jeg har sagt hende, at enhver saadan Samling taber med Tiden, fornemmeligen ved de mange nye Opdagelser; imidlertid troer jeg, at hun og den øvrige Familie blive ved Fordringen, dog saaledes at jeg gjerne troer, at man solgte Samlingen for 20,000 Francs eller maaskee endog noget ringere; men de Forestillinger, Familien har om Samlingens uhyre Værdi, ville rimeligviis gjøre, at man ikke sælger den, medens det endnu er Tid, saa at det vel kan hænde sig, at de til Slutningen maae nøies med en meget ringe Priis. Systemerne fortrænge uophørligen hverandre, og hver Gang et nyt bliver herskende, omordnes de gamle Mineral-

Digitized by Google

samlinger, især naar Tallet af de opdagede nye Mineralier meget er voxet. Den Værdi, en Samling som den Hauyske ikke kan tabe, er da den historiske, at give os en tro Afbildning af Videnskabens Tilstand under en stor Mesters Leve- og Virkeperiode. Blandt de Systemer, som nu forsøges, vil ogsaa snart fremtræde et af Beudant. Han vil ordne alle Mineralier, der ere sammensatte af Syre og Alkali, i Klasser efter deres Syrer, fordi han finder større Lighed mellem de Sammensætninger, der have fælles Syre, end mellem dem, der have fælles alkalisk Stof. Saaledes kommer da alle Kulsalte (Carbonates) sammen i een Klasse, og det er vistnok let at kjende den paa dens Opbruusning med Syrer. Alle Svovlsaltene (Sulphates) danne en anden Klasse, som man for Blæserøret strax vil kjende derpaa, at de danne et Svovle (Sulphure), naar de smeltes i Berøring med Kulstof i den blaa Deel af Luen. Svovlerne kjendes derpaa, at de, befugtede lagte paa et Stykke Sølvblik, give en sort Plet derpaa. Paa samme Maade er det let at finde lette Mærker for hver af disse Klasser, ligesom det ogsaa lader sig gjøre at indordne de Mineralier, der ikke indeholde egentlige Syrer eller Alkalier i samme System, idet man nemlig altid danner Klasserne efter den elektronegative Bestanddeel. Iøvrigt vover jeg ikke forud at fælde nogen Dom over dette Systems Tilstrækkelighed. De gamle Systemers Feil kjende vi efter en lang Prøvelse, de nye ere som haabefulde unge Mennesker, af hvem man kan vente Meget, men som ogsaa kunne skuffe vort Haab. Imidlertid, da Systemet er interessant og kommer fra en udmærket Mand, troede jeg, at det ikke vilde være Deres Høihed uinteressant at høre et Par Ord derom.

Seebecks elektro-magnetiske Forsøg have meget sysselsat mig i Paris. Jeg har derover anstillet Forsøg i Selskab med

Digitized by Google

Fourier, Sekretairen for Institutets mathematiske Afdeling. Seebeck havde fundet, at man kunde frembringe en ved Magnetnaalen ene opdagelig elektrisk Virkning ved Hjælp af to Metaller, der forenede danne en Ring eller anden Omkreds, naar man opvarmer en af Sammenføiningerne. Dersom aaa er

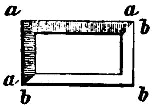

f. Ex. Antimon og bbb Vismuth, og man opvarmer een af Sammenføiningerne, saa virker hele Omkredsen som en galvanisk Kjæde. Det synes ikke, at Seebeck har villet herpaa bygge en Sammensætning lig den Voltaiske Søile; dette har jeg derimod udført i Selskab med Fourier. Alle de med a betegnede

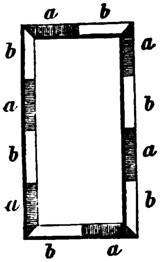

Dele i Figuren forestille Antimon, de med b betegnede Vismuth. Hveranden af Sammenføiningerne opvarmes eller afkøles, eller og man forener begge Virkninger, saa at blandt de 12 her forestillede Sammenføininger 6 opvarmes, og 6 andre belægges med Iis. Lovene for dette Redskabs Virkning ere altfor sammensatte for at udvikles i et Brev; jeg vil derfor blot bemærke, at denne Virkning endnu vanskeligere gjennemtrænger Ledene, end dette skeer ved den galvaniske Kjæde, saa at det vel kan være muligt, at man ikke faaer chemiske Virkninger deraf, før man stiger til et Tal af adskillige hundrede, ja vel tusinde Led. Det er mig imidlertid kjært, at jeg har funnet lægge Grunden til dette mærkelige Redskabs Indførelse i Physiken; jeg haaber deraf store Resultater.

Endnu kan jeg ikke give Deres Høihed mærkelige Efterretninger fra England; men naar jeg har været her noget længere, haaber jeg at kunne meddele noget Interessant. Man er her kommen saa vidt i at fortætte Luftarterne, at man har faaet Kulsyreluften, Chlorinen og 6 andre Luftarter fremstillede

i flydende Tilstand; men jeg har endnu ikke faaet Tid til ret at erkyndige mig om Maaden. Jeg maa derfor opsætte, indtil jeg med det Første atter har den Ære at tilskrive Deres Høihed, at tale videre herom.

Deres Høihed tillade mig naadigst, at jeg herved bevidner Dem min dybe Ærefrygt og uindskrænkede Hengivenhed.

Underdanigst

H. C. Ørsted.

Til
Hs. Høihed
Prinds Christian Frederik
til Danmark.

Til A. S. Ørsted.

London den 11te Mai 1823.

Bedste Ven og Broder!

Uagtet Du flittigen seer og hører fra mig ved mine Breve til min Kone, maa jeg dog engang igjen skrive Dig selv til, for at lade Dig høre, hvorledes det gaaer mig i den store Stad London. Jeg begynder nu at blive temmelig hjemme her og at komme lidt i Vane med Sproget, hvilket unægteligen er vanskeligt formedelst Udtalens umaadelige Regelløshed. Jeg har imidlertid fundet Englænderne, jeg mener de lærde og oplyste, meget overbærende og velvillige til at hjælpe mig til Rette. At jeg har gjort Bekjendtskab med Davy og er bleven vel modtagen af ham, har Du erfaret af mit forrige Brev til Hjemmet. Jeg har siden gjort Bekjendtskab med Wollaston, der ansees for en af Englands skarpsindigste Mænd, en fortræffelig Physiker og Chemiker. Han er blandt Andet en overordentlig Mester i at anstille chemiske Forsøg i det Smaa, og han har viist mig Forsøg

Digitized by Google

i denne Art, der ere meget interessante. Et Gran Apotheker-vægt er i hans Forsøg en meget stor Qvantitet. Han er i Stand til af en meget mindre at uddbringe Bestanddelen af et Legeme, der maaskee indeholder 4 eller 5 Grundstoffer. Denne Undersøgelsesmaade er baade billig og hurtig og kan ved mange Leiligheder træde i Stedet for meget vidtløftige Arbeider. En anden af Englands mest udmærkede Lærde er Thomas Young, Læge, Mathematiker, Physiker og Sprogforsker. Som Physiker har han udmærket sig ved den Opdagelse, at Lysstraalerne ere i Stand til at virke paa hverandre, og i visse Punkter ophæve, i andre forstærke hverandres Virkning, en Opdagelse af stor Anvendelse i Naturlæren. Som Sprogforsker har han opdaget, hvorledes de ægyptiske Hieroglypher skulle læses, i det mindste har han lagt den første Grund dertil. Han er nemlig faldet paa den heldige Idee, at Nomina propria i de hieroglyphiske Indskrifter nødvendigen maatte udtrykkes ved Noget, som svarer til Bogstaver. Visse Dyr med meget simple Navne skulde være satte istedetfor Bogstaver eller Stavelser. Paa denne Maade blev han f. Ex. istand til at læse Navnene Ptolemeos og Berenice paa Afbildningen af et Monument ved Rosette. Siden har Champollion le jeune i Paris forfulgt den samme Idee videre og bragt det derhen, at man omtrent kan læse alle med Hieroglypher betegnede Navne paa de ægyptiske Monumenter. Saaledes er man for Exempel kommen til at læse Ordet Autokrator paa den berømte Dyrekreds fra Dendera, hvorved man seer, at den er dannet i de romerske Keiseres Tid, rimeligviis under Claudius eller Nero, som paa deres ægyptiske Mønter ene ere betegnede med dette Ord. Denne Dyrekreds bliver rigtignok derved to tusind Aar yngre, end Mange have villet gjøre den. Jeg haaber, at det fortsatte Studium af denne Gjenstand vil bringe os endnu mange Op-

Digitized by Google

lysninger over Ægypten. En anden mærkværdig Mand er Herschel den Yngre. Faderen er død for et Par Aar siden. Herschel den Yngre er Englands første Mathematiker, en fortræffelig Chemiker og en god Physiker. Sjeldent bærer en Søn med saa stor Ære en berømt Faders Navn.

Mærkeligt er det, at man i England holder saa strengt over det Ceremonielle, uagtet man elsker Friheden saa høit. For Frihedens Skyld har man uden al Tvivl holdt paa det Ceremonielle i alle offentlige Forhandlinger, og derfra overført det til andre Gjenstande. Ogsaa i deres Royal Society seer man dette Ceremoniel. Davy havde indbudet mig der til Middag, hvorpaa jeg siden som Medlem var i Selskabets lærde Forsamling. Selskabet mødte til Spiisning i det berømte Tavern Crown and Anchor. Præsidenten præsiderede ogsaa herved og udbragte Skaalerne; men han forlod Selskabet før vi Andre, for at tage til Sommersethouse, hvor den lærde Forsamling holdtes, fordi han ikke kunde præsidere uden at være i Galladragt. Han sad nu paa den ophøiede Præsidentstol med Hatten paa Hovedet; men hver Gang han talte til Selskabet, tog han Hatten af. Da det var første Gang, jeg var der, foregik der et Slags Optagelseshøitidelighed. Jeg maatte indskrive mit Navn i en stor Bog og derpaa nærme mig Præsidentstolen, hvorpaa Præsidenten (Davy) reiste sig og holdt en kort og mig meget ærefuld Tiltale, og under Tiltalen holdt han mig bestandigen i Haanden, som han havde givet mig, da jeg nærmede mig. Medlemmerne læse ikke selv Afhandlingerne; men disse læses af Sekretairen. Mødet var meget kort. Man nøiedes med at læse et Stykke af en Afhandling af Buckland over de Huler, hvori findes Levninger af Dyreknogler. Hvorfor den ikke læstes ud, begriber jeg endnu ikke.

Blandt de mærkværdigste Ting, jeg endnu har seet her, ere

Digitized by Google

Parkins Opfindelser. Han viste mig det Instrument, hvormed han sammentrykker Vandet, og hvormed han kan frembringe en Virkning 2000 Gange saa stor som Atmosphærens Tryk. Hans Siderotypi er endnu mærkværdigere. Han lader stikke i Staal, som han ved egne Kunstgreb kan gjøre meget blødt, hærder det derpaa og lader det Hærdede aftrykke sig i en blød Staalvaltse. Denne hærdes atter og aftrykkes i nyt Staal, som, naar det er hærdet, gjør Kobberpladens Tjeneste. Han forfærdiger for adskillige Banker Pladerne til deres Sedler. Han lader da stikke 8 Vignetter af 8 forskjellige Kunstnere og forener dem paa een Plade. Han kan nu levere gjentagne Staalaftryk af samme Plade, omtrent saa mange man vil, og da een Staalplade kan holde mange hundrede tusinde Aftryk, saa sees let, at man aldrig er udsat for de smaa Uligheder i Sedlerne, som frembringes ved Opstikningen eller ved Pladernes Fornyelse. Viis eller siig Collin dette; maaskee kunde vi have Gavn deraf hos os. Jeg skal komme der oftere og inddrage videre Efterretninger om Priserne m. m. Vil Collin gjøre mig videre Spørgsmaal om denne Sag, skal jeg med største Flid søge at besvare dem. Samme Parkins har ogsaa gjort nye Forbedringer ved Dampmaskinen, hvorved man, med 1/10 af Brændmaterial og med en meget mindre end sædvanlig Maskine, frembringer de samme Virkninger. Man vil saa snart som muligt gjøre Anvendelse af denne Maskine for Dampskibe. Da der ved den nye Dampmaskine ikkun vil bruges en meget liden Qvantitet af Kul, mener Parkins at ville anvende sit nye Dampskib til Chinareiser. Parkins er den mest aabenhjertige Mand, der kan være; han meddeler saa omstændelige Efterretninger om sine Opfindelser, at man vel seer, at han ikke frygter for, at Nogen skal frastjæle ham hans vigtigste Hemmelighed, hans store Opfindelsesaand.

Digitized by Google

Jeg fik ikke Ende paa mit Brev, dersom jeg skulde fortælle Dig alle de Mærkværdigheder, jeg allerede har seet i denne mærkværdige Stad; snart skal Du dog høre mere fra mig, om ikke umiddelbart, saa dog i det mindste ved Gitte.

Af Dit mig saa kjærkomne Brev, som jeg modtog i Paris, seer jeg, at Schäffer*) endnu vedbliver at føre Vidner om de bornholmske Steenkul. Jeg tvivler ikke paa, at vor Advokat jo vil sammenligne det, der staaer i Beskrivelsen over Bornholms Mineralrige, med det Schäffer siger, at der staaer deri. Vi have i Beskrivelsen udtrykkeligen sagt, at de hidindtil fundne bornholmske Kul ikke vare af den fortrinligste Godhed; men at de, saadan som de ere, lade sig bruge til mange Øiemed, og at man kunde haabe at finde bedre Steenkul der. Dette skal Schäffer vel lade være at modbevise, om han endog kunde skaffe Vidner paa, at En og Anden ikke var fornøiet med de bornholmske Kul, hvilket vil hænde dem, der ikke have passende Ildsteder, eller der vilde bruge Kullene til alt det, de bedste engelske Steenkul kunne bruges til. Dog Guldberg vil vist ikke forsømme at anføre dette.

Dog jeg maa engang slutte. Hils paa det Kjærligste Mathilde. Hils Collin, Winkler, Rosenvinge, Sibbern og alle gode Venner. Jeg maa ogsaa bede Dig at hilse min Kone og Børnene; thi hun faaer intet Brev i Dag; men derimod skal hun faae med næste Post. Det glæder mig at tænke paa, at Tiden til min Hjemreise nu nærmer sig med stærkere Skridt. Jeg længes usigeligen efter at være hos Eder og igjen fornye vort gamle Levnet.

Din

H. C. Ørsted.

---

*) En forhenværende Berider Schäffer var fremkommen med hæftige og uforskammede Angreb paa den Beretning, som Esmarch, Forchhammer og Ø. havde afgivet over deres bornholmske Undersøgelser.

Digitized by Google

Til Fru Bull, født Ørsted*).

Kjøbenhavn den 10de Oktober 1823.

Kjære Søster!

Uagtet Du i det Brev, min Kone nu skriver til Dig, ogsaa vil høre en Deel fra mig, saa maa jeg dog have den Fornøielse, selv at tilskrive Dig et Par Ord. Siden jeg skrev Dig sidst til, har jeg gjort en lang Reise. Den gik først over Slesvig, Hamborg, Berlin, Wittenberg, Jena, Weimar, Erfurt, Bamberg, Erlangen, Nürnberg, München, Augsburg, Ulm, Stuttgart, Carlsruhe, Straßborg til Paris. Jeg nævner Dig den lange Række af Navne, for at give Dig og Bull saavelsom Børnene en Anledning til i en ledig Time at kaste Øiet paa Kortet, for at følge mig paa min Vei. Jeg gjorde Reisen i den strengeste Vintertid, men var dog saa lykkelig hverken at vælte eller at lide af Veirets Umildhed. Paa alle de Steder jeg har nævnt, fandt jeg Venner, med hvilke Videnskaben forbinder mig; men hvad der maaskee vil more Dig mest er, at jeg paa det Venskabeligste blev modtagen af Göthe, hvis store Digteraand Du elsker. Han har i de sildigere Aar af sit Liv med fordoblet Iver lagt sig efter Naturvidenskaberne og modtog mig som en Physiker en anden. Da jeg sagde ham, at jeg glædede mig ved, at min Videnskab nu førte mig nærmere til en Mand, som jeg allerede fra min tidligste Ungdom havde beundret, svarede han mig: „Hvad kan vel en Mand i sin Alderdom gjøre bedre end at kaste sig i Naturens Arme?“ Jeg tilbragte en af de skjønneste Aftener i hans Familiekreds,

---

*) Ø.'s Søster var gift med Bull, dengang Amtmand i Laurvig, senere Justitiarius i Høiesteret i Christiania.

og ønskede oftere at kunne see den herlige Olding, som dog vel desværre med stærke Skridt vandrer mod Gravens Bred.

Blandt de Mænd, som Bull vil more sig ved at høre et Par Ord fra, er Schelling. Jeg saae ham i Erlangen, hvor han er Professor. Han har nu i mange Aar arbeidet i Stilhed, saa at jeg tænker, at vi kunne vente vigtige Værker fra ham. Han har i de senere Aar faaet sig en elskværdig og dannet Kone. — Jeg vil forbigaae Paris, hvor jeg opholdt mig i tre Maaneder og nød den venskabeligste Modtagelse, for at fortælle Dig et Par Ord om England, hvor jeg ikke havde været før. Jeg var i London, Cambridge, Edinburgh, Glasgow, Liverpool, Manchester, Derby, Birmingham, Warwick, Oxford. Saa meget jeg end har havt Grund til overalt at være tilfreds med min Modtagelse, har jeg dog Englænderne mest at takke. Deres aabne og oprigtige Tjenstfærdighed skal jeg aldrig glemme. — Jeg vil ikke opregne Dig Navnene paa alle de mærkværdige Mænd, jeg der saae, men ikkun nævne Dig Walter Scott i Edinburgh, hvis berømte Romaner sikkert gjøre samme Lykke i Norge som i alle andre Lande. Da jeg var i Edinburgh, havde jeg gjerne gjort en lille Tour over til Norge og derfra til Danmark; men Omstændighederne fordrede, at jeg atter skulde til London, saa at jeg ikke kunde følge en saadan Reiseplan. Jeg haaber dog, at nu da vi ere hinanden saa meget nærmere end før, det ikke skal være min Kone og mig umuligt engang at komme over til Eder, ligesom Du og Dine vel ogsaa lettere kunne komme til os.

Jeg mærker, at det nu er mod den Tid, da Posten vil afgaae. Jeg har været hindret ved Besøg fra at skrive saa Meget til Dig, som jeg vilde; men da Du nu ogsaa faaer Brev fra Gitte, maa dette hellere afgaae, end Brevet vente til næste Postdag. Hils nu den gode Bull, Dine Børn og de

Digitized by Google

Venner, jeg maatte have blandt Eder i Laurvigen. Vær især Du hilset af

Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kiel den 25de Marts 1825.

I et mismodigt Øieblik, af hvilke jeg her ikke har saa faa, modtog jeg Deres Brev, Herr Professor, og det var mig som en lægende Balsam. At jeg ved mit sidste lille Skrift*), der dog var mit første i et Fag, hvori jeg tilforn ikke havde yttret mig, havde vundet Bifald hos Een af de Faa, hvis Bifald det er mig at gjøre om, og iblandt disse Faa just hos Dem, hvis Mening virkelig er mig den vigtigste af alle, — var noget, jeg rigtignok havde haabet og ønsket, men som jeg dog ingenlunde vovede at vente. Jeg har vel i dette Skrift gjort opmærksom paa Hegel, uden hvilken en saadan Strid ikke synes mig at kunne føres, men det har dog ikke været min Hensigt at erklære mig selv for en Hegelianer (jeg har desuden meget imod alle ianere, uden Hensyn paa hvad Fornavn de bære foran dette deres Familienavn, som en Etymolog maaskee kunde falde paa at udlede af Asinus). Min Fremstilling er, saavidt jeg veed, temmelig min egen, og endog forskjellig fra Hegels, i det mindste i Methoden, uagtet den rigtignok i et Hovedpunkt stemmer overeens med den hegelske, nemlig deri, at Villien betragtes som Friheden selv eller det Gode, det Onde derimod som Mangel paa Villie. Imidlertid have dog ogsaa ældre Philosopher havt lignende Ideer. Blandt andet

*) Om den menneskelige Frihed. Kiel, December 1824.

Digitized by Google

synes mig i Platos Alcibiades at være Vink til den samme Synsmaade. Overalt anseer jeg det for umuligt, i egentlig Forstand at sige noget Nyt i Philosophien. Hvis Nogen paastod at have gjort en philosophisk Opdagelse, saa maatte han, efter min Mening, være enten en Charlatan eller en Ignorant; thi det Hele kommer tvertimod kun an paa at bringe til Bevidstheden, hvad som allerede slumrer i den, og — lig en Formynder for en rig Myndling — at indføre den menneskelige Aand, naar den er bleven myndig, i Besiddelsen af dens egne Eiendomme. Jeg holder mig for overbeviist om, at De i dette og i mere er enig med mig; ja Deres korte, men mig behagelige Dom over mit Skrift har ei engang overrasket mig, thi jeg troer paa og er stolt af en vis Sympathie mellem vore Synsmaader, og hvorledes skulde ogsaa en saadan ikke finde Sted, da jeg skylder Dem min første videnskabelige Dannelse? En lille Opsats af Dem, som stod i Aftenbladets forrige Aargang*), en Opsats, som De maaskee selv ikke lægger synderlig Vægt paa — det var en Tale ved de academiske Borgeres Optagelse — var som skreven ud af min egen Sjæl, og bestyrkede hos mig, hvad jeg allerede iforveien vidste, at Ingen af vore Videnskabsmænd (hver enkelt forresten ufortalt) betragter Kunst, Videnskab og Mennesker fra et saa omfattende Synspunkt, som De.

Men for at komme tilbage til Hegel, saa kan jeg rigtignok ikke andet end betragte ham som et af de største Genier, ved hvem Philosophien er kommen til en saadan Udvikling, at jeg ikke indseer, hvad ny Retning den fra nu af skulde tage for at komme videre (skjøndt jeg ikke med nogle af hans blinde Efter-

*) Nyt Aftenblad 1824 Nr. 19. Ø.'s samlede og efterladte Skrifter, 2det Bind, 1851.

Digitized by Google

snakkere kan antage, at den nu er sluttet); thi Alt findes i hans System, og ikke det mindste mangler. Hvad andre Systemer, for at være conseqvente, have maattet benægte og udelukke, være sig Aand eller Materie, være sig Følelse, Tro, sandselig Vished, Sværmerie, almindelig menneskelige Fordomme o. s. v., alt finder heri sin bestemte Plads og den det tilkommende Realitet. Skulde jeg, som De træffende siger, bringe Sandhedsbrøken i hans System til den mindst mulige Benævnelse, saa vilde jeg sige, at ingen af de Forestillinger, ved hvilke Philosophien hidtil er bleven staaende, ubetinget forkastes af ham, men at han heller ikke bliver staaende ved nogen af dem, som tilstrækkelig beroligende; thi han betragter som uvæsentlige Abstractioner næsten alt, hvad man hidindtil har udgivet for den concrete Sandhed, men de have dog alle for saa vidt Realitet, som de ere Abstractioner af det Virkelige. Men ved dette forstaaer han ligesaalidt Tingenes Væsen som deres Phænomener, men begges absolute Eenhed. Naar han altsaa siger, at Ideen allerede er realiseret i det, som er, eller i det Virkelige, og især i sin Retsphilosophie bruger denne Sætning imod alle Statsomvæltere, saa vil jeg vel ikke paatage mig at bedømme, om han i Anvendelsen er gaaet for vidt, men imod Sætningen selv, saaledes som han forstaaer den, kan vist ingen have noget at indvende, saa at de mange, som ivre herimod, og sige — som jeg nylig læste i Recensionen over Schleiermachers Dogmatik i Hermes — „daß dieser neue Magus (Hegel) die Kunst versteht, das bestehende Wirkliche von Grund aus heilig zu sprechen" — ikke betænke, at de ved det Virkelige forstaae det abstracte Phænomen, berøvet sin Idee, da Hegel derimod kalder en saadan Virkelighed det modsatte af dens Navn, nemlig uvirkelig, abstract, kun et Phænomen. Hans Stiil har rigtignok noget afskrækkende, ja er endog ofte

Digitized by Google

grammatisk urigtig, og derved uforstaaelig, men jeg troer dog, at man meget snart sætter sig ind i den; og naar man først har begyndt at fatte hans Ideer, bryder man sig ikke om Tørheden i Foredraget, da Sagen selv beskjæftiger Læseren saa meget, at han ikke vel faaer Tid til at tænke paa den ydre Form. Saa tør og ucorrect som denne er, saa finder jeg den dog lettere og langt at foretrække for mangen anden, for sin Skjønhed berømt, men som istedenfor at gaae lige løs paa Tingen, sniger sig forsigtig som Katten om Grøden, af Frygt for at brænde sig, og derfor aldrig kommer til Maalet. Hegel fører os altid til et Resultat; Andre, endog berømte Forfattere, maaskee ved en falsk Efterligning af den platoniske Form, tabe sig i, hvad Tydskerne kalde „ein breites Hin- und Herreden", uden at vi deraf med Bestemthed erfare, hvad de egentlig ville sige os. Et mærkværdigt Exempel herpaa giver den saa høit priste Bog af Solger: Erwin, oder drei Gespräche über das Schöne. Ogsaa Göthe er ikke fri derfor, men hos en Digter er det tilgiveligt. Men jeg maatte tage meget feil, om ikke selv Schleiermacher svarer til sit Navn, thi han er langt stærkere i at refutere alle andre Systemer, end i at give os noget istedenfor det han nedbryder. Man troer at maatte hænge et Slør over Templets inderste Helligdom, men det er tvivlsomt, om man bruger dette Slør til at skjule, hvad som er i Helligdommen, eller hvad som ikke er deri; og dette kalder man et esoterisk Foredrag. Gud forlade Plato, at han skrev sin Theætet, thi denne ligger dog til Grund for alle disse Nyeste-Platonikeres Stræben. Jeg finder saaledes, at man har Uret i at klage saa meget over Hegels Foredrag, thi dette er virkelig klarere, ja endog populairere end mange andre almindelig yndede Forfatteres, skjøndt hans Stiil vel rigtig nok har noget eiendommeligt Stivt og ved første Diekast Af-

Digitized by Google

strækkende. At afklæde den dette, vilde ikke være vanskeligt, ligesom det unægtelig vilde være fortjenstfuldt, at fremstille med egen Selvstændighed Gangen og Resultaterne af den Hegelske Philosophie. Man kan endog sige, at Mangelen af et saadant Arbeide er føleligt i Literaturen, og er ogsaa ofte nok bleven beklaget, thi man har endnu aldeles ingen Critik eller Undersøgelse af det Hegelske System. (Jeg troer, at noget af det Bedste herom er den lille Artikel i Neue Folge des Conversations-Lexicons). Men hvad mig angaaer, saa tør jeg ikke tiltroe mig Bekjendtskab nok med dette System, for at løse en saa vanskelig Opgave, og veed heller ikke, hvorvidt et saadant Foretagende vilde lykkes mig, da jeg føler større Tilbøielighed til at fremsætte mine egne Tanker, end til saa ganske at sætte mig ind i en fremmed Tankegang, som det her vilde være nødvendigt. Hvorvidt det vilde lykkes mig ved et saadant Arbeide, at vinde Hegels egen Tilfredshed, tør jeg heller ikke bedømme, thi vel har jeg gjort hans Bekjendtskab i Berlin, og han har endog viist sig usædvanlig artig imod mig, — saa at endog een af hans Tilhængere sagde i Spøg, at han havde aldrig troet om Hegel, at han kunde være galant; men jeg kjender dog altfor lidt til hans Charakteer. Rimeligt er det dog, at Forfatteren til et saadant Skrift, om han vandt Hegels Bifald, vilde gaae glip af Publicums, og omvendt.

I en lille Anmærkning til Dr. Mynsters Recension af Howitz's Determinisme, seer jeg, at han har taget mig mit Skrift ilde op. Imidlertid kan jeg forsikkre, at jeg under Udarbeidelsen deraf ikke havde mindste Anelse om, at den første Recension var af Mynster, thi jeg havde ventet den bedre fra hans Haand. Først under Trykningen erfarede jeg det, men det var da for sildigt til at forandre mine Udtryk, og meer end disse kunde jeg dog ikke have forandret, da Recensentens

Digitized by Google

Navn naturligviis ikke kunde forandre min Mening om Recensionen. Jeg har isinde at skrive ham til herom, da jeg dog nødig vilde, at han skulde ansee mig for utaknemmelig imod sig.

Det er forresten en interessant Gjæring, som i dette Øieblik er i den danske Literatur. Der manglede os en philosophisk Literatur, og denne Mangel synes meer og meer at føles, omendskjøndt mange af dem, som nu skrive over saadanne Gjenstande, synes mig at være paa gale Veie, især Hjort, hvis Scotus Erigena var noget vel forkeert, men dog ikke saa maadelig, som hans første Hefte mod Howitz og Rudelbach, som jeg havde troet og vel ogsaa troer endnu at være et philosophisk Hoved, skjøndt han i sit theologiske Tidsskrift viser sig som en fordreiet Herrnhuter.

Jeg har udarbeidet en nordisk Mythologie paa Tydsk, hvori jeg har oversat en heel Deel af Oehlenschlägers Nordens Guder og andre nordiske Digte. Den bliver nu trykt i Slesvig i Døvstumme-Institutet; jeg har allerede havt Correctur paa det 8de Ark.

Min Moder reiser vel med een af de første Dampbaade til Kjøbenhavn. Om jeg selv kommer med, veed jeg endnu ikke. Længer kan jeg rigtignok ikke holde det Liv ud, jeg her fører, og maa nu af alle Kræfter være betænkt paa, enten at faae min Stilling forandret, hvad man saa længe har lovet mig, eller ogsaa reent at forlade Kiel. Dersom nogen vidste, hvad det vil sige at være Lector i Kiel, og ovenikjøbet Lector i det danske Sprog, saa vilde han ikke finde det urimeligt, at jeg finder mig misfornøiet over at have tilbragt her, til Skade for mig selv og til ingen Nytte for Andre, tre af mine bedste Aar, som jeg i en anden Virkekreds kunde have anvendt ganske anderledes. Om det Upolitiske i at gjøre den danske Literatur til et Lectorat ved dette Universitet, hvor man taler om at

Digitized by Google

ville hæve den, medens man tvertimod degraderer den, har jeg tidt nok yttret mig, men jeg har stedse prækket for døve Øren. Holsteen synes at være vor Regjering en terra incognita, og jeg maatte tage meget feil, om den ikke kjendte Grønland bedre end Kieler Universitetet; thi den maatte ellers vide, at Lectoren i det danske Sprog er, som Lector, foragtet ved Universitetet, og dette er slet ikke forunderligt, naar Regjeringen selv nedsætter det forhen værende Professorat til det ringeste, som det kan være. Den danske Literatur burde ved dette Universitet tilfalde en Professer ordinarius, der har Stemme i Consistorium, og det saa meget meer, som her kun er 7 extraordinarii, og derimod circa 21 ordinarii, og hine i alle Forhold paa det skarpeste adskilles fra disse — et Slags lærd Hierarchie, som man i Kjøbenhavn ingen Idee har om. Prof. Twesten har jo selv sagt mig, at saalænge jeg ikke var Professor, maatte jeg ikke vente at kunne faae private Forelæsninger istand, men takke Gud, at nogen vilde høre mine offentlige, hvilket allerede var et Særsyn hos en Lector. At faae Studenterne til at lære Dansk, og høre Forelæsninger over nordisk Literatur — og dette er jo min Bestemmelse — vilde jo være mig det letteste af Verden, saafremt ingen anden end jeg var berettiget til at give dem de meget omspurgte Attester; men saalænge denne Rettighed tillige tilkommer begge Kantslerne og Prof. Clausen i Altona (og om ikke de første gjøre synderlig Brug deraf, saa gjør den sidste det desto mere, thi jeg har i et Tidsrum af halvandet Aar ei udstædt meer end 4 Attester), saa kan jeg naturligviis intet virke. Hertil kommer, at jeg ikke kan leve af min Gage, og kommer hvert Aar i dybere Gjæld, som bliver meer og meer trykkende paa dette Sted, hvor intet Venskab gjælder i Pengesager. De seer selv af alt dette, at

Digitized by Google

jeg maatte have meer end en Engels Taalmodighed, for at holde dette Liv ud. Da jeg blev ansat, gav man mig Haab om, at der allerede i det første Aar skulde skee noget til min Stillings Forbedring, men tre Aar ere nu næsten forløbne, og jeg er lige nær. Hvis jeg altsaa reiser til Kjøbenhavn — hvorom jeg ikke er enig med mig selv — saa er det, for at forlange paa det bestemteste — ikke en høiere Gage for det første, thi det veed jeg har sine Vanskeligheder — men hvad der ikke koster Regjeringen noget, nemlig at gjøre mig til Professor ordinarius i Skandinavisk Literatur, med de dertil hørende Emolumenter, som heel Huusfrihed o. s. v. Uden en saadan Relief kan jeg ingenlunde vende tilbage, efter de Ydmygelser af alle Slags, som jeg nu i en Tid af tre Aar har maattet udstaae; at gjøre mig til simpel Professor extraord. er mig nu ikke nok, thi den omtalte Relief maa være i Forhold til de omtalte Ydmygelser. Ogsaa min oeconomiske Stilling vil derved forbedres, ikke blot fordi jeg dog saa kan holde Forelæsninger og nyde de Fordele, som ere forbundne med at høre til Consistoriet, men ogsaa derved, at min Credit forhøies, naar man seer, at Regjeringen gjør noget — ikke for mig personlig, thi det forlanger jeg ikke — men for den Post jeg beklæder. Jeg forudseer, at man vil skrige høit over dette Forlangende, da man, Gud veed hvorfor, stedse betragter mig som en ung Mand, der kan vente. Men naar den første Skrigen har sat sig, saa vil man betænke, at jeg ikke er yngre, end Wachsmuth, Twesten, Burchardi vare, da de bleve ordinarii, og at jeg har gjort mig mere bekjendt ved Skrifter end nogen af disse. Dette er Nr. 1 af min Begjæring; Nr. 2 er, at Rettigheden at udstede Attester skal for Eftertiden tilstædes mig alene, eller, om ogsaa begge Kantslerne endnu skulle forblive i samme, at da idetmindste ingen Fjerde

maatte dele den med os. Endelig Nr. 3, at min Gage maa blive mig udbetalt, som de andre Professorer, ved Universitetskassen, og uden Afdrag, ikke som nu, paa Amtstuen, med et Afdrag af over 12 pCt. Hvis disse Betingelser ikke tilstaaes, saa er jeg mig selv, min Stilling og alt, hvad som staaer i Forbindelse med mig, skyldig at udbede mig min Afsked i Naade, for at forsøge min Lykke paa et andet Sted i Verden.

De vil spørge mig, hvilke Udsigter jeg da har paa noget andet Sted? Og jeg vil svare Dem med al den Oprigtighed, som De er berettiget til at fordre af mig, og sige Dem, hvad jeg benægter for alle andre, men som dog er Sandhed, at jeg kan blive ansat i det Preussiske, naar jeg vil. Skjøndt jeg, under mit Ophold i Berlin, ikke gjorde mindste Skridt dertil, erholdt jeg dog privatim, ikke fra Hegel, hvis Indflydelse nok ikke længer er saa stor, men fra selve Ministeriet det Tilbud, at blive Professor i skandinavisk Literatur, enten i Berlin eller maaskee i Greifswalde, som den preussiske Regjering har udseet til ved dette Fag at erholde en Vigtighed, hvortil dets Beliggenhed gjør det skikket, saa meget meer, som den danske Regjering forsømmer at give det lige saa godt beliggende Kiel den rette Vægt, som det derved kunde erholde i hele det lærde Tydskland. Skandinavisk Literatur, som ved Regjeringens egne Foranstaltninger her er nedsjunket i Foragt, betragtes i Preussen som et vigtigt Fag, og Greifswalde, som hidindtil har staaet tilbage for de øvrige preussiske Universiteter, menes herved at kunne hæves til lige Rang med de andre. Saa forskjelligt bedømmes det samme Anliggende i to Nabostater! — At jeg endnu ikke har faaet officiel Meddelelse af dette Tilbud, kommer af nogle smaa Vanskeligheder, som vel først maae ryddes tilside, men ogsaa og fornemmelig fordi man ikke troer, at

jeg vil tage derimod, da jeg har yttret, hvad jeg virkelig ogsaa mener, at jeg høist ugjerne forlader mit Fædreneland, hvor jeg dog gjælder meer end noget andet Sted. Den Smule literaire Ære, jeg har erhvervet mig i Danmark, giver jeg, saa ringe som den er, dog ugjerne slip paa, fordi det er den eneste jeg har, og fordi det er en egen Sag, naar man har fyldt sit 33te Aar, at maatte slaae en Streg over alt, hvad man hidtil har gjort, og sætte sig fast i et nyt Sprog og en ny Literatur. Hvis Halvdelen af hvad jeg har skrevet paa Dansk, havde været forfattet paa Tydsk, saa havde jeg for længe siden havt et Kald til Preussen. Jeg har nu intet andet at beraabe mig paa end min ubetydelige Dissertation over Calderon og min lille Formenlehre der dänischen Sprache. Det preussiske Ministerium har derfor ogsaa ladet mig anmode om, jo før jo heller at udgive nogle tydske Skrifter; og disse skulle nu ogsaa lidt efter lidt udkomme, eftersom min Nordische Mythologie nach der Edda und Oehlenschläger, mine Grundlinien zum Systeme der Aesthetik, min Philosophie der Sprache, min Theorie des Zufalls og et Bind dramatiske Digtninger komme for Lyset. Langt kjærere var det mig at udgive det meste af dette i mit Modersmaal, hvori jeg har begyndt min literaire Udvikling, og hvori jeg heller fortsatte den, end begyndte den paany i et fremmed Sprog; men hvad hjelper det mig til at skrive paa Dansk? Snarere synes mig literair Virksomhed hos os at være en Anstødssteen ved Befordring. I det mindste er det Tilfældet i Kiel, hvor vi have Exempler nok paa denne Sandhed. Saa ugjerne jeg altsaa forlader mit Fædreneland, saa kan dog Nøden tvinge mig dertil, og denne Nød er allerede for Døren, ifald Regjeringen ikke bevilger mig mine omtalte Begjæringer. Jeg bliver da, som sagt, nødt til at tage min Afsked, og gaae ufortøvet til Ber=

Digitized by Google

lin, hvorved jeg intet risquerer; thi en Mand, som er Baron Altensteins høire Haand, har endog bedet mig om, saafremt jeg intet kunde udvirke for mig i Kiel, da uden videre at reise til Berlin, hvor han nok skulde sørge for mig; og dette har han lovet mig med Ord og med Haandslag.

Kun een Udvei seer jeg endnu til at lade dette Skridt være, som jeg saare nødig gjør, og denne er, om jeg kunde blive ansat ved Kjøbenhavns Universitet. De meente engang, Hr. Professor, at jeg vel kunde blive ansat i Kjøbenhavn i den praktiske Philosophie. Hvis dette endnu lod sig gjøre, og paa nogenlunde gode Vilkaar, og — hvad der er Hovedsagen — strax (thi jeg kan og vil ikke spilde flere Aar i min nærværende Stilling) saa vilde jeg langt foretrække det for at gaae til Preussen. Lad mig — jeg beder Dem — vide, og jo før jo heller, hvad De tænker herom saavelsom om mine andre Planer, for at jeg deraf kan see, om det er Umagen værdt, at jeg reiser til Kjøbenhavn i disse Paaskeferier, eller ikke.

Den 28de. Min Moder og jeg gratulere til den nye Datter og glæde os oprigtig over, at det i eet og alt gaaer Dem vel; og min Moder beder mig endnu tilføie, at hun fremfor alt glæder sig til at see Dem og Deres Frue i Kjøbenhavn. Alt vel betænkt, maa jeg dog nødvendig i disse Ferier til Kjøbenhavn, og indgiver derfor idag min Ansøgning om Urlaub. Meget vilde det dog glæde mig at see Brev fra Dem forinden min Afreise. Har De hørt noget fra Hauch? Det foruroliger mig tidt, intet at vide om ham og hans Helbred. Denne lange Epistel har, som De seer, ligget en Postdag over, forbi den blev for sildig færdig. Jeg forbliver Deres taknemmelige og meget hengivne

J. L. Heiberg.

Digitized by Google

Til J. L. Heiberg.

Kjøbenhavn den 1ste April 1825.

Da jeg saa snart tør haabe at see Dem her, maa jeg ile at skrive, paa det at mit Brev endnu kan træffe Dem. Jeg takker Dem for Deres udførlige Svar angaaende Hegels Philosophi. Jeg tilstaaer, at De giver mig Lyst til at gjøre mig bekjendt dermed. Ved Hegel er jeg standset i min Fremgang med den philosophiske Literatur, fordi den megen Tomhed trættede mig. Jeg er fuldkommen overbeviist om, at Philosophiens Forretning kun er at vække Ideer, som slumre i os; men desto mere maa den, som vil paatage sig denne Forretning, stræbe at tale tydeligt. Til Tydeligheden regner jeg Kortheden med. Det er forunderligt, hvor sjeldne korte og indholdsrige Bøger ere, uagtet Efterslægten dog betaler dem med Udødelighed, medens de vidtløftige og indholdstynde ikkun betales høiere af Boghandleren. Et Skrift, hvori Spekulationens Resultater og egentlige Grunde vare fremsatte med samme Klarhed og Korthed, som den man finder i Lessing über die Erziehung des Menschengeschlechts, forestiller jeg mig som en overordentlig Gave for Literaturen; men som vistnok vilde fordre et langt Studium. — I Henseende til Hegels Philosophi, som jeg kun kjender af Beretninger, havde jeg endnu meget at spørge Dem, iblandt Andet: ved hvilket Ordspil kan han bruge det Virkeliges Realitet til Forsvar for det Bestaaende, det Nuværende? thi da blev Forandringen kun umoralsk, indtil den var fuldført! Dog jeg skal bede Dem om Svar paa adskillige slige Spørgsmaal, naar jeg seer Dem.

Deres Idee, at opnaae et Professorat i den skandinaviske Literatur forekommer mig meget vel grundet. Mig synes det meget rimeligt og billigt, at De opnaaer dette Ønske. Paa en

Digitized by Google

Ansættelse i Kjøbenhavn er for Øieblikket ikke at tænke, da Universitetet er i den største Pengetrang. En Ting af den yderste Vigtighed tør jeg ikke undlade at berøre. De taler om at tage Deres Afskeed, om Deres Ønsker ei opfyldes, da De er vis paa en Ansættelse i Preussen. Jeg beder Dem, ikke at gjøre Sligt, uden den strengeste Overveielse. Stol ikke paa Løfter; men mag det saa, at De faaer et ordentligt Tilbud, før De giver slip paa, hvad de har. Det er utroligt, hvor ofte dygtige Folk ere blevne bedragne, naar De have ladet sig forlede til at bortgive, hvad de havde, mod blotte Løfter. At De ønsker at holde Dem til den danske Literatur glæder mig. Vi trænge haardt til saadanne Folk; kun gjør det mig ondt, at der er saa liden Udsigt til at beholde Dem her. At De har yttret Dem saa ufordeelagtigt angaaende den omtalte Recension er ogsaa i denne Henseende Skade. Jeg kan ikke nægte, at jeg heller ikke var tilfreds med Recensionen, saa længe som jeg troede den skulde være det eneste Svar paa Howitz's Bog; men som en indsigtsfuld Geistligs Yttringer behagede den mig mere, og ved Howitz's Svar blev jeg ganske forsonet dermed; især da den anden Recension kom til, hvori det forekommer mig, at H. er hæsligt blottet, uagtet den fornemme Mine han tager sig. Det, hvorfor jeg er vred paa Howitz, er ikke, at han staaer paa det Standpunkt, hvorpaa han staaer, men at han med saa megen Storagtighed og falsk Pral af Læsning i Bøger, hvoraf han Intet forstaaer, paatager sig en Hovmestertone over Folk, der have bedre Indsigt. De har selv ikke tilstaaet ham nogen philosophisk Indsigt; men den venskabelige Maade, hvorpaa De ellers taler om ham, og især den Omstændighed, at De er hans Modstandere mere eller mindre imod, har gjort ham dette nogenlunde taaleligt.

Jeg begyndte paa at skrive dette Brev i Morges, men er

Digitized by Google

uophørligen bleven hindret, saa at jeg nu maa ile med at slutte det. Jeg havde havt i Sinde ogsaa at skrive Deres Moder et Par Ord til, men maa nu opgive det. Jeg haaber snart mundtligt at forsikkre hende om mit uforandrede Venskab. Ligeledes glæder jeg mig til at tale med Dem, og afhandle mangt et videnskabeligt Kapitel, som er for stort for mine uordentlige Breve.

Deres hengivneste
H. C. Ørsted.

Til Samme.

Den 23de April 1829.

Høistærede Ven!

Jeg har nærmere overveiet vore Forhandlinger i Aftes*) og troer, at det vilde være ret godt, om man engang opsætter skriftligt de Punkter, hvorom vi ikke syntes at kunne blive enige, og derpaa bestemmer, om vi skulle fordrage hele Selskabet**) Noget derom. At dette Brev vil være meget flygtigt og tildeels skjødesløst, forudseer jeg, men haaber Undskyldning derfor, da jeg kun har en meget kort Tid idag at anvende derpaa.

Et Hovedspørgsmaal synes det mig at være, om man tør antage den Sætning, at den, som nægter sit Lands Guder og ikke antager en positiv Religion, er en Atheist. De vil sige, at jeg ikke stiller Spørgsmaalet rigtigt, og at De kun paastaaer, at den, som antager en Gud, der ikke kan erkjendes, der ikke aabenbarer sig (forstaaer sig hverken i Ord eller Gjerning ɔ:

*) Om Heibergs Recension af Oehlenschlägers Rolf Krake. (Prosaiske Skrifter III Bind).

**) Den samlede Redaktion af Maanedsskriftet for Literatur.

Digitized by Google

hverken i Historie eller Natur) er en Atheist. Men tager De Sætningen saaledes, saa har den Intet med vor Sag at gjøre. I Rolf Krake handles om en Mand, der antager Alfader, som har frembragt Alt, og som skal regjere, naar Guderne ere forgaaede. Jeg mener, at man ikke kan erklære en saadan Mening for Atheisme, uden at forandre Ordenes Betydning. Baade som gammel Ven og som Medarbeider til et fælles Maal maa jeg sige reent ud, at det synes mig at ligne noget Kjættermageriet, at ville sætte det omhandlede Sted i saa inderlig Forbindelse med Religionen. Mig synes, at her er kun Spørgsmaalet, hvor poetisk rigtig den omhandlede Allegorisering er.

Det andet Hovedspørgsmaal (det første i Tidsordenen) er om Maaden, hvorpaa man skal skildre den philosophiske Tendents, De misbilliger hos Oehlenschläger. De vil henføre den til Philantropisterne. Jeg interesserer mig ikke mere for disse end for noget andet faldent literarisk Parti. Men for det Første synes mig den Fremgangsmaade at bruge saadanne Partiers Navn til Haan ikke rigtig; man har hørt denne saa tit, at det var mere værd, at see hvad godt de havde udrettet. For det Andet saa er denne Henførelse af Mænd til visse Partier, som de selv ikke vedkjende sig, forhadt og i Slægt med Kjættermageriet. For det Tredie synes det mig ikke, at man har tilstrækkelig Data nok til at henføre Oehlenschläger til dette Parti; det synes endog aabenbart, at en Mand, der har hørt til et aldeles modsat Parti og nu forlader det, ikke ganske vil kunne antage Forestillingsmaader, som dette tildeels fortrængte, men i det mindste dermed maa forbinde noget Egent.

For det Tredie, og dette kom ikke ret paa Tale i Aftes, forekommer det mig, at De altfor meget stræber efter at construere hele Digterens Aand, hvilket jeg troer, man bør over-

lade til Efterverdenen. Af denne Construeren opstaaer en vis Overmandstone, som jeg ikke troer, man bør tillade sig uden mod Stymperne.

Over disse tre Punkter synes det mig, at vi maae consultere Selskabet, hvis vi ikke blive enige; thi skal vort Tidsskrift have en bestemt Farve, maa man over slige Punkter komme til Enighed.

Dette, som Medarbeider. Som Ven tillade De mig endnu at bede Dem vel overveie, om De ikke maaskee i disse Sager lader Dem for meget lede af skuffende Theorier. Jeg har selv været i dette Tilfælde og er kun seent vendt tilbage. Lykkeligviis har min Dovenskab i at skrive gjort, at det mindste deraf er kommet paa Prænt. De er en Mand, hvis Arbeider man om mange Aar atter vil læse; vil De da, at man skal finde alt for Meget, der blot er Tidsalderens Eensidighed? Vi maae alle betale vor Tribut dertil; men jo mindre jo bedre. Efter saa mange gjennemlevede videnskabelige Revolutioner troer jeg, at vi bør være dobbelt varsomme, og at vi kunne være det.

Om jeg ikke her har lagt mine Ord nok paa Vægtskaalen og maaskee sagt endog mere, end jeg vilde sige, haaber jeg dog, at De undskylder dette og af det Hele seer, at jeg med uforandret Venskab og Høiagtelse er Deres

hengivne
H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 24de April 1829.

Gode Hr. Etatsraad!

Jeg maatte have glemt, hvor meget jeg skylder Dem, hvis ikke Deres venlige Brev fra igaar havde tiltalt baade min

Digitized by Google

Forstand og mit Hjerte. Af Deres Mund har jeg modtaget saa mangt et nyttigt Vink, saa mangen gavnlig Advarsel, at jeg stedse er og vil være beredvillig til at høre og overveie Deres Meninger fremfor nogen Andens. Det har længe været mit Ønske at fremsætte mine philosophiske Anskuelser saaledes, at vore første Videnskabsmænd, og især De, Hr. Etatsraad, indrømmede mig det Grundede deri; men deels stræber jeg selv endnu bestandig efter en mere omfattende Erkjendelse, inden jeg tør vove derpaa; deels er det jo, trods min fasteste Overbeviisning, dog altid en Mulighed, at jeg tager feil, men denne Mulighed hverken kan eller bør afholde mig, thi det er mere ærefuldt at tabe i en saadan Strid, end slet ikke at indlade sig paa den. Jeg har nøie overveiet Deres Bemærkninger, og beder Dem nu kun om at betragte de følgende Linier skrevne ikke blot i den Hensigt at redde min Recension, men ogsaa til det personlige Formaal, at retfærdiggjøre mine Meninger for Deres Øine. Allerede iforveien maa jeg — med langt mere Grund end De — bede Dem om at undskylde det Usammenhængende i Fremstillelsen, og det Overilede i Udtrykket, som sagtens vil indløbe mod min Villie.

Den første Indvending er angaaende Atheismen. Foreløbig bemærker jeg, at med Hensyn paa Recensionen kunde jeg forbigaae denne, eftersom det tilsigtede Sted er blevet udslettet. Men til min private Retfærdiggjørelse tillader jeg mig at anføre Følgende: De medgiver, at den som antager en Gud, der ikke kan erkjendes, er lige saa fuldt Atheist, som den der reent ud nægter ham. Rolf Krage er netop i dette Tilfælde. Vel antager han en Gud, som har frembragt Alt, og som skal leve og regjere, naar Alt er forgaaet; men dette Udsagn om Gud er endnu langt fra hans Erkjendelse. Det gaaer dermed ligesom med de gjængse Udtryk om Guds Almagt, Viisdom og

Digitized by Google

Godhed. Alle disse Benævnelser kunne indeholde Erkjendelser, men de kunne ogsaa være uden den. Al Erkjendelse beroer paa en fortsat Deduction; Guds Aabenbaring i Historien og i Naturen kan altsaa ikke erkjendes uden ved en fortsat Traad, som leder fra disse Phænomener til Væsenet; men hvo seer ikke, at de Fleste, som omtale Gud som Ophav og Styrer af Alt, gjøre et Spring, hvor just Sammenhængen var nødvendig? Derfor have ogsaa disse og lignende Udtryk tabt næsten al Credit, thi det er saa let at gjøre dem til blotte Phraser, og mere ere de vistnok ikke i de Flestes Mund. Den gjængse Anskuelse falder derfor meget sammen med den physico-theologiske, der søger Guds Erkjendelse umiddelbart i Naturen, og et Analogon dertil findes vel ogsaa i Historien. Men da baade Naturen og Historien ere ufuldkomne, for saa vidt som de kun paa en ufuldkommen Maade udtrykke Ideen, saa har man jo ogsaa for længe siden bemærket den physico-theologiske Anskuelses Vilkaarlighed, thi ved at betragte Naturen, (og ligesaa Historien) kan man ligesaa umiddelbart komme til det modsatte Resultat: at Gud hverken er almægtig eller viis eller god, og, da dette er en Uting, at han slet ikke existerer. At slutte sig til Guds Existens derfra, at Fuglene bygge Rede, at Dyrene samle Vinterforraad, o. s. v. er aldeles ingen Slutning, og følgelig ingen Erkjendelse. At slutte sig dertil fra Naturens Skjønhed (saaledes som Rolf Krage) giver strax en fastere Overbeviisning, men er ligesaalidt en Slutning, følgelig ligesaalidt Erkjendelse; det er Tro,- men denne Tro er dog langt fra at svare til Troens Begreb, der nødvendig forudsætter en positiv Religion. Hvo som hverken har positiv Religion eller Philosophie, har heller ingen sand Overbeviisning om Gud. Derfor troer jeg gjerne, at de fleste dannede Mennesker i vore Tider ere Atheister, og jeg selv vilde være det, hvis ikke min Philosophie reddede mig

Digitized by Google

derfra. Den videnskabelige Betragtning af Naturen og Historien gaaer jo ud paa at finde den i begge aabenbarede Fornuft eller rettere sagt Aand, og denne Fremgangsmaade er den eneste videnskabelige Vei til Guds Erkjendelse. Enhver sand Videnskabsmand arbeider derfor til dette Maal. Dersom Rolf Krage havde sluttet fra Naturens Skjønhed, Kjærligheden osv. umiddelbart til Alfader, saa vilde jeg ikke kalde ham Atheist; men da han kun slutter derfra til de enkelte tilsvarende Guder, paa hvilke det dog er aabenbart, at han ikke troer, saa er hans Slutning fra det Hele til Alfader ikke mere værd end hine partielle Slutninger, og nedværdiges til en tom Phrase. Atheismen bør efter min Mening ikke defineres som Benægtelsen af Guds Existens, men som Benægtelsen af Guds Erkjendelse, være sig i Tro eller Viden. Forresten maa jeg af al Magt opponere mod en Sammenstilling mellem dette System og det nu gjængse Bigotterie. Da jeg fordrer Guds Erkjendelse, og Troens egen Erkjendelse, saa er begge himmelvidt forskjellige.

Deres anden Indvending angaaer Philanthropismen. Hvis Udtrykket er urigtigt valgt, saa bør det ombyttes med et andet. Men i Henseende til Deres tre Grunde, maa jeg bemærke:

ad 1) Det har ikke været min Mening at bruge Ordet i haanlig Betydning; jeg har tvertimod brugt det for at betegne et Factum, nemlig Henførelsen af alle aandelige Evner til det gode Hjerte. Hvis der er nogen Haan i min Fremstillelse, saa gaaer den mere ud over Oehlenschläger, der, efter at have staaet paa et høiere Standpunkt, vender tilbage til et lavere.

ad 2) At henføre Skribenter til Partier, de ikke vedkjende sig, kan vel ikke dadles, saafremt det skeer med Grund. Derved gjør man Skribenten opmærksom paa hans Mangel af Conseqvens og paa den Strid, der føres mellem hans Erkjendelse og hans Følelse.

Digitized by Google

ad 3) Denne Grund synes mig at være en petitio principii. At Oehlenschläger tilforn har hørt til et andet Partie, og nu er gaaet tilbage til dette, uden at lade sin forrige Anskuelse modificere den nyere, er jo netop, hvad jeg har villet bevise.

Den tredie Indvending gaaer ud paa, at jeg har villet construere Digterens Genie. Dette tillader man sig dog ikke alene ved Stymperne, som De siger, men netop ved de meest udmærkede Genier, naar de enten høre til de Afdøde, eller have endt deres hele aandelige Udvikling. Det vilde f. Ex. ikke være stødende at gjøre det ved Göthe; thi man kan antage, at han har gjennemgaaet sin Bane. Hos alle de Digtere, som endnu befinde sig i Udvikling, vilde det være misligt, men ikke hos dem, hvis Udvikling er færdig. Oehlenschlägers Genie har allerede i mange Aar, mildelst talt, været stillestaaende; han har i ingen Henseende udvidet sin Anskuelse eller optaget noget Nyt i sin Poesie. Selv den største Digter, som Göthe, har, naar hans Ideegang har fuldendt sit Kredsløb, een Ting tilfælleds med Stymperne, nemlig at være uden Stræben. Overalt hvor denne mangler, der troer jeg at Geniet kan underkastes en Construction.

Med denne korte Besvarelse af Deres tre Indvendinger beder jeg Dem tage tiltakke, og ikke see andet deri, end min Lyst til at retfærdiggjøre mig for en Mand, hvis Agtelse jeg sætter saa udmærket Priis paa. Jeg tvivler forresten ikke paa, at vi Alle ville blive enige om Afhandlingen, selv uden at tage nogen femte Mand paa Raad. De vanskeligste Puncter have vi tildeels overstaaet, og i hvad der endnu er tilbage er jeg særdeles villig til enhver Modification, som maatte være ønskelig.

Deres gode og velmeente Advarsel om ikke at offre for meget til Tidsalderens Eensidighed, skal jeg lægge paa Hjerte.

Digitized by Google

Men Tingen er, at jeg anseer det System, jeg nu engang er kommen ind i, for at være langt mindre eensidigt end noget foregaaende, ja endog at være characteriseret derved, at det gaaer ud paa at vedligeholde og erkjende alt, hvad der har nogensomhelst Realitet. Dog herom en anden Gang.

Med megen Taknemmelighed for Deres Bemærkninger forbliver jeg Deres

stedse hengivne og forbundne

J. L. Heiberg.

Til Samme.

Den 12te August 1830.

Idet jeg herved har den Ære at tilstille Hr. Etatsraaden Deres Manuscript*), samt 12 Aftryk af Artiklen, saavel af I som II, gjentager jeg min Tak for dette Bidrag, der, jo oftere man læser det, vinder større og større Interesse, saa at jeg nu ganske maa slaae en Streg over de Indvendinger, jeg i første Øieblik havde at gjøre. Den kjærnefulde Korthed, hvori De har vidst at fremsætte baade den theoretiske og physiske Astronomies og Mechanikens Grundsætninger, er beundringsværdig, og naar man oftere læser det, bidrager Versificationen overordentlig til at gjøre Gjenstanden klar for Phantasien, og indpræge den i Hukommelsen. Mange Steder ere fortræffeligt udtrykte, f. Ex. det første og tredie Vers om Maanen, og Slutningen om Maaden, hvorpaa Kloderne ere blevne til. Hvad der især gjør det tiltrækkende, er, at Alt er saa rigtigt, og gaaer saa dybt ind i Tingen. Alt bliver forklaret lige indtil Tyngdekraften selv, der sættes som Grændsen for vor physiske Erkjendelse. Med Hensyn

*) Nyt Vaftrudnersmaal. Trykt 1830 i Kjøbenhavns flyvende Post; senere optaget i Ø.'s samlede Skrifter, 4de Bind, 1851.

Digitized by Google

paa denne Grændse, finder jeg det sidste Metrum (det paa 4 Linier) valgt med en fiin æsthetisk Tact. Det Ufuldendte i Gjenstanden udtrykkes i selve Verseformen, da første og tredie, men ikke andet og fjerde Vers rime sammen, hvorved Verset faaer noget Uafsluttet, om jeg saa tør kalde det, der tyder ud i det Uendelige.

At jeg allerede har hørt Dem nævne som Forfatteren, og navnlig af Dr. David, maa jeg lade Dem vide.

I Forventning af andre lignende Bidrag, forbliver jeg Deres meget hengivne

J. L. Heiberg.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 5te Januar 1831.

Med megen Interesse har jeg læst det mig laante Manuscript *), som jeg herved med Taksigelse sender Hr. Etatsraaden tilbage. Det forekommer mig, at De netop har grebet de væsentligste Punkter i det recenserede Skrift, uagtet dette vel endnu gav Anledning til visse andre Betragtninger, f. Ex. over den reelle Betydning af Striden mellem Baggesen og det Oehlenschlägerske Parti, saavelsom af den heraf udsprungne Strid mellem mig og Hauch; fremdeles over Usselheden af vor journalistiske Literatur, og andet mere. Men jeg kan vel indsee, at dette laa udenfor Deres Plan; og De har sikkert gjort vel i, fremfor Alt at udhæve Hovedpunctet: den Vægt, Forf. lægger paa Formen, og dertil at knytte paa en naturlig

*) Anmeldelse af „Gjenganger=Breve eller poetiske Epistler fra Paradiis". (Trykt i Maanedsskrift for Literatur, 5te Bind, 1831; senere optagen i Ø.'s samlede Skrifter, 6te Bind, 1851).

Digitized by Google

Maade Betragtningerne over Maanedsskriftets Virksomhed i æsthetisk Henseende. Hvad De siger om Debatterne i vor Redaction, finder jeg udmærket heldigt, og ikke mindre Fremstillingen af, hvorledes Videnskabens Form selv er Skjønhed. Men dette, som er rigtigt, naar Talen er om Videnskab Almindelighed, og følgelig ogsaa om hver enkelt Videnskab, for aa vidt som denne participerer i Videnskabens almindelige Liv, fcrekommer mig ikke længer at have Gyldighed, naar det anvendes paa Stoffet af de specielle Videnskaber, saasom Anatomie, Physiologie, Acustik og Optik. Skjønheden af disse Videnskaber bestaaer deri, at de fremstille Naturens Love i en vis bestemt Kreds, men ikke i deres umiddelbare Bidrag til Kunsten, for hvilken de kun ere Hjælpe-Videnskaber. Det, som i den dannende Kunst tilhører Anatomien, eller i Musiken tilhører Acustiken, eller i Maleriet tilhører Optiken, er vel den materielle Basis for disse Kunster, ligesom Mad og Drikke for Livet, men ikke deres ideelle Væsen, hvorved de blive til Kunst. Al den Skjønhed, som henhører til dette Stof, er endnu ikke Kunst-Skjønhed, men kun den almindelige, abstracte Skjønhed, som findes i Naturen. (Jeg kalder den abstract, fordi den i Kunst og Poesie ikke er andet end en enkelt, og det endog underordnet Side, hvorimod den i Naturen viser sig som det eneste Concretum af Skjønhed). At Schelling har skrevet en enkelt, ubetydelig Roman, hvori endog Stoffet er det Herskende, forekommer mig heller ikke at gjendrive Forfatterens Ord, men vel, at Schelling ogsaa er Kunst-Philosoph eller philosophisk Æsthetiker, hvorfor jeg ogsaa bifalder, hvad der er sagt om Kant, mindre Forsvaret for Fichte, eftersom dette især er hentet fra det Practiske, ligesom det for Schelling.

Endelig synes mig, at Forfatteren paa det Pag. 15 bis anførte Sted har fuldkommen Ret i at sætte Skjønheden ene

og alene i Formen, ikke som om denne Form kunde være adskilt fra Ideen, men saaledes forstaaet, at det først er Formen, hvorved Ideen bliver skjøn. Denne Mening stemmer ogsaa ganske overeens med Schillers og Göthes. Jeg maa derfor ansee det Spørgsmaal som overflødigt (Pag. 15): „om Skjønheden nogensinde er saa aldeles blot Form, at den ikke skulde vække Anelsen af en Idee?" og hvad der strax efter staaer om Antiken; thi en saa absurd Mening kan ikke være Forfatterens, og synes mig ikke at ligge i hans Ord. Et andet Spørgsmaal er, hvorvidt han har Ret til at troe, at Videnskabsmænd, som Redacteurerne af Maanedsskriftet, ikke skulde have Sands for Formen. Men ved Formen maa naturligviis forstaaes meget Andet end Versificationen; dog synes Forfatteren især at mene denne, at dømme efter det Pag. 12 citerede Sted. Hvorvidt han derimod skulde have sat Skjønheden blot i Ynde, veed jeg ikke. Stedet Pag. 15 bis taler om Skjønheden i Almindelighed, som en Form, ikke om den specielle Yttring af Skjønhed, som kaldes Ynde; thi at Forfatteren beskriver sin „nøgne Skjønhed" som yndig, skeer kun for at individualisere den mere. At ogsaa det Sublime (Modsætningen af det Yndige) bestaaer i Formen, er ikke vanskeligt at bevise. Maaskee kunde ogsaa Bemærkningen om Baggesens overdrevne Iver for Gratie bestemmes lidt nøiere. Som bekjendt, var han ligesaa ivrig for det Sublime, men var ofte uheldig i at opnaae det, da det under hans Pen, især i tidligere Aar, let forvandlede sig til Svulst. Men mange af hans nyere Smaadigte (f. Ex. det til Admiral Sneedorf) ere virkelig sublime; og i det store Digt „Thora" lagde han i det mindste an paa det Sublime meer end paa det Yndige. Det er derfor et Spørgsmaal, om ikke det smukke Digt, som slutter Recensionen, kunde finde en anden Anledning til at fremtræde, og om der ikke i selve

Digitized by Google

Gjenganger-Brevene skulde findes et passeligere Sted at knytte det til, end det Pag. 15 bis citerede.

Jeg har fundet Deres Recension saa interessant, saavel i Almindelighed, som i mange Enkeltheder, at jeg har troet, ikke at burde tilbageholde de Indvendinger, som ere opstaaede hos mig under Læsningen deraf.

Deres ærbødigst hengivne

J. L. Heiberg.

E. Skr. Kunde ikke Pag. 1 det Udtryk „vor" foran „Oehlenschläger" ombyttes med et andet? Kjøbenhavns-Posten har gjort det saa trivielt.

S. T.

Hr. Etatsraad Ørsted.

Til Samme.

Den 14de Mai 1831.

Indsluttet min Plan til det projekterede Blad*), bestemt for Consulenterne og ikke for Publikum, jeg ønsker derover at vide Deres Mening baade i det Hele og i det Enkelte. Uagtet Affattelsen af denne Plan, er jeg dog endnu ikke enig med mig selv, om jeg vil overtage Redactionen eller ikke, hvortil jeg først vil bestemme mig, naar jeg foruden Deres Mening om Planen, har raadført mig med et Par andre Venner og har talt med Deichmann angaaende Udførelsen. De maa ikke ansee det, som om jeg vilde gjøre mig kostbar; dette er vistnok langtfra; men jeg er stedse ængstelig for, at jeg ikke er Sagen voxen, og jeg har saamegen Stolthed, at jeg ikke vil begynde paa Noget, som jeg ikke er temmelig vis paa, jeg kan skille mig ved med

*) Dansk Ugeskrift, udgivet af Schouw, begyndt Oktober 1831.

Digitized by Google

Ære. Det har gjort mig meget ondt paa Deres Liste at savne Deres Broders Navn; jeg maa tilstaae, jeg særdeles havde gjort Regning paa ham; jeg kan vel begribe, at hans Stilling kan lægge Hindringer i Veien for ham; men om han ikke kunde levere originale Bidrag, mon han dog ikke vilde give Raad; i al Fald uden at hans Navn blev nævnt. Nægtelsen af hans Raad maa jeg tilstaae, let kunde, under min Vaklen, beslutte mig til ikke at paatage mig Redactionen.

Paa et botanisk Priisspørgsmaal skal jeg tænke.

Deres

Schouw.

Til Samme.

London den 26de Januar 1831.

Velbaarne Hr. Etatsraad Ørsted!

Naar jeg har opsat at takke Dem herfra for Deres Anbefaling til Professor Babbage, der aabenbar var den bedste jeg kunde ønske mig, da skedte det kun for at kunne tilføie, at hans Anbefaling gjaldt i Cambridge som rede Penge, hvad hertillands sædvanlig er den hæderligste Sammenligning. For imidlertid ikke at forurette de Cambridge men and Fellows, der har fortjent langt Andet af mig, maa jeg sige, at i det Mindste Deres og Prof. Babbages forbundne Navne virkede langt mere end Penge kunde paa Mænd som Prof. Whewell og Universitets-Bibliothekaren Mr. Lodge, som Begge saa levende erindrede sig min berømte Landsmands Besøg i Cambridge, at hans Navn alene vilde her vel gjort Alt, hvad det i nogen Forbindelse kunde. Ikke blot alle Bibliotheker stode mig da aabne, med alle de Lettelser, Statuterne paa nogen Maade tillod, men de 14 Dage jeg tilbragde i Cambridge, mest som en Indbygger af Trinity College, under den ligesaa høitagtede

Digitized by Google

som lysttænkende og elskværdige Prof. Whewells Vinger, vil bestandig være mig uforglemmelige, og have sat mig i personlig Forbindelse med saamange baade ældre og yngre Videnskabsmænd, at Udbyttet vilde været stort nok, om end min Forventning i Bibliothekerne var blevet langt mere skuffet, end jeg med Rette kan sige den blev. Glimrende var Udbyttet vistnok ikke, da den udbasunede, men aldrig undersøgte Codex med angelsachsiske Digte blev til en høist ubetydelig Sammenskrift af Allehaande, med nogle usammenhængende Stumper af en versificeret Dialog mellem Salomon og Saturnus, der vel i sin Velmagt har havt sine glimrende Sider, men har for længe siden tabt Forgyldningen i Bog-Støvet. Prosaen svarede imidlertid bedre til Beskrivelsen, og uden at regne den Fordeel det ogsaa er, at komme ud af en Drøm, vandt jeg adskillige mærkelige Bidrag til det i høi engelsk Stil (som jeg maa lade gjælde) saakaldte Bibliotheca Anglosaxonica, hvis Udgivelse nu er definitiv besluttet. — Da Boghandleren til det 3die Oplag af min Prospectus gjerne vilde føie saa respectabel en Subskribent-Liste som muligt, tager jeg mig den Frihed, Hr. Etatsraad, at bede Dem, at hvis Videnskabernes Selskab har Møder i Løbet af Sommeren, De da derved, efter gunstigt Løfte, vilde anbefale Foretagendet, i hvilket Tilfælde min Ven Justitsraad Molbech vist var saa god at melde mig Udfaldet.

Fra Professorerne Babbage og Whewell (Herschel boer langt nede i Buckingham Shire nu) har jeg den Forsikkring, om hvis Troværdighed jeg er et levende Vidne, at det ret er dem en stor Fornøielse, naar de kan gjøre Mr. Ørsted noget til Villie, og følgelig fra mig selv den Taksigelse Erfaringen saa behagelig afforder mig, med Høiagtelse

ærbødigst
N. F. S. Grundtvig.

Digitized by Google

Til Samme.

Odense den 25de August 1832.

Hoistærede Hr. Etatsraad!

Jeg føler en saadan Trang og Lyst til at skrive til Dem, at jeg ikke længer kan modstaae, og uagtet De maaskee vil undre Dem, saa haaber jeg dog, stolende paa Deres Godhed, at De let vil tilgive mig, at jeg foruleiliger Dem med Læsningen af disse Linier. Jeg blev desværre nødt til at forlade Deres Sommerforelæsninger formedelst Embedsstudiernes Fordringer. Allerede i Vinter virkede disse saa forstyrrende, at Resultatet ikke blev det, jeg ønskede, det nemlig, at jeg saa at sige kunde trykke Naturlovene til mit Hjerte og føle deres Ild og Varme gjennemstrømme alle Sjelens Functioner, føle dem fremtræde i det aandelige Liv ikke som en død Erkjendelsens Skat, men som en levende Kilde, hvoraf religieuse Følelser udsprang, at jeg, for at være kort, kunde føle mig hjemme i Naturen og ret levende gjennemtrænges af den Overbeviisning, at Gud er den, hvori alle Ting leve, ere og røre sig. Da jeg snart indsaae, at Tiden var for knap, til at de naturvidenskabelige Kundskaber saaledes kunde assimilere sig med min Aand, besluttede jeg at afbryde, saa hurtigt som muligt tage theologisk Attestats og derpaa under et fortsat theologisk Studium med Kraft sætte mig ind i Naturvidenskaben. For Øieblikket er imidlertid denne Plan bleven kuldkastet ved en Nervefeber, der tog sig den Frihed saaledes at hjemsøge mig i Juli Maaned, at Sjelens fulde Kræfter vel ikke for det første vil faae i Sinde at revertere. Uagtet denne Standsning jo er slem nok, kan jeg dog ikke sige, at jeg tager mig den synderlig nær; thi et kraftigt aandeligt Liv grunder sig dog i Sandhed ei alene paa en Læren af Systemer, og det kan, hvad jeg veed af Erfaring, suge Næring

Digitized by Google

saavel af Sygdom som Sundhed. — For nærværende Tid opholder jeg mig hos mine Pleieforældre, Pastor Westengaards, der i enhver' Henseende ere sande Forældre imod mig. — Engang i Efteraaret, naar jeg har samlet Kræfter, vender jeg tilbage til Kjøbenhavn og haaber da at have den Glæde at see Dem og Deres, som bedes hilste

fra Deres taknemlig hengivne
D. G. Monrad.

P. S. En pludselig Afreise berøvede mig den Fornøielse at hilse paa Dem, inden jeg tog fra Byen.

Til Orla Lehmann.

Den 1ste September 1832.

Jeg har nu atter modtaget Deres Afhandling om Trykkefriheden, af Schouw, og tilbagesender Dem den herved. Han vedbliver, ogsaa efter Forandringerne, ikke at finde den ganske egnet til Optagelse i hans Blad. Det gjør mig ondt, at jeg har givet Dem Anledning til saamegen Uleilighed; men jeg kan ikke Andet end tiltræde Schouws og Fleres Mening, at Afhandlingen ikke er skikket til det Øiemed, man havde med den: at virke mod det en fornuftig Frihed skadelige Indtryk, som Nutidens uhyre Misbrug af Trykkefriheden maa frembringe endog hos de sandeste Frihedsvenner. Jeg føler mig saameget mere dreven til at tale til Dem om denne Sag, som jeg i sidste Møde af Red. for Maanedsskr. f. Literatur erfoer, at De agter at udgive Deres Recensioner og maaskee denne Afhandling med. Uden at tale om, at De ved dette Skridt opgiver om ikke ganske, saa dog tildeels Deres Anonymitet, som jeg troer det meget klogt endnu en Tid lang at bevare, troer

Digitized by Google

jeg at burde gjøre Dem opmærksom paa, at disse Afhandlinger neppe ville frembringe en stor Virkning, ud over det de allerede have udrettet. Den første Recension er bleven læst med Bifald af Maanedsskriftets temmelig talrige Læsere, den anden gjør sin Forfatter ligeledes Ære, men efter at de mange almindelige Betragtninger, den fra først af indeholdt, efter Redaktionens Ønske affortedes saa meget, vil den som en særskilt Afhandling ikke være af Vigtighed. Vilde De sætte det Udeladte ind igjen, maatte De sandsynligviis sætte Deres Navn paa, og i intet Tilfælde behandle dem som blotte Aftryk af Maanedsskriftet. Hvad nu Afhandlingen om Trykkefriheden angaaer, saa forekommer den mig at være holdt i en saadan Almindelighed, at den ikke kan frembringe nogen ny Overbeviisning hos Nogen. Skjønsomme Læsere ville sige, det er en ung Forfatter af Aand, der har skreven dette; men han har gjort sig Arbeidet for let. De veed, at jeg er en Ven af Trykkefriheden og frygter for enhver ny Indskrænkning deri; men naar jeg seer de mange modbydelige Løgne og Fordreielser og Bagvaskelser, som ikke blot de saakaldte Obskuranter, men ogsaa de saakaldte Liberale tillade sig, synes det mig, at man ikke kan drøfte Spørgsmaalet om Trykkefriheden uden at handle derom. At sige, at Saadant bør straffes, er endnu Intet; thi Spørgsmaalet er just nu, hvorvidt det er muligt at hindre de groveste Misbrug uden at forstyrre den rette Brug. Dersom De ikke vil nøies med at uddrage det Bedste af det, som herom før er sagt, troer jeg ikke, at De, uden et langt Studium, kan levere et virkeligt godt Arbeide herover. Jeg taler her ikke om en Afhandling, der godt lader sig læse, men om en, der frembringer en god og kraftig Virkning.

Jeg har endnu en Ting paa Hjertet at sige Dem, som en sand Ven af Dem og Deres Fader. De har viist Dem

Digitized by Google

flere Gange som en alt for varm Ven af Bevægelsespartiet. De ønsker at indføre det hos os. Jeg beder Dem først at overveie, om det ikke er bedst at lade dette Parti udrase i andre Lande, og see hvad godt der efter mange Kampe vil blive tilbage. For det Andet maa jeg bede Dem overveie, om der er mindste Udsigt til, at De derved kan udrette noget Godt her. Jeg troer, at De meget lettere derved kan spilde Deres og andre unge fyrige Mænds Lykke. De har de skjønneste Udsigter til at arbeide Dem frem til en Stilling i Livet, hvor De kan virke Meget for de store Menneskehedsanliggender; hvorfor vil De nu spille i et Lotteri, hvori Tabet er vissere end i Tallotteriet. Skriv, indtil videre, kun engang imellem, for at forsøge hvad De formaaer, men bland Dem ikke ind i borgerlige og literariske Foretagender, der ere saa vidt udseende, at De let kan spilde deres bedste Kræfter paa enten Intet at udrette eller noget Skadeligt. De kan vorde en hæderlig Embedsmand og en udmærket Skribent tillige, og vil da kunne virke for de Goder, en modnet Eftertanke og Erfaring har viist Dem som det Rette. Troer De ikke at Børne og Heine ville misunde Dem dette?

Maatte De nu optage dette ligesaa venskabeligt, som jeg har meent det, saa er mit Ønske opfyldt. Jeg har skrevet det i den Tanke, at De ingen Opmuntrer behøver, men vel en Advarer.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T. Hr. Studios. jur. Lehmann.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 3die September 1832.

Igaar modtog jeg et Brev fra Dem, Hr. Etatsraad, som herefter skal udgjøre et af mine Klenodier. Den mig derved givne Tilladelse til at svare Dem skriftligen benytter jeg saa-

meget hellere, som den Ærefrygtens, jeg kunde næsten sige Frygtens Aand, som griber mig, hvergang jeg staaer ligeover for den Mand, der fra min Barndom af har foresvævet mig som et Ideal, afholder mig fra det, mit Hjerte stærkest driver mig til, nemlig personligen at takke Dem for den faderlige Velvillie, De saa ofte har udviist imod mig, men hvorpaa frem for Alt dette Brev er mig et dyrebart Beviis.

Ikke for at forsvare det Skridt, jeg stod i Begreb med at gjøre, men for at retfærdiggjøre mig selv i Deres Øine, maa det være mig tilladt at tilføie et Par Ord.

De vil maaskee erindre, med hvilken Ængstlighed, med hvilken Mistillid til mig selv jeg fremkom med den første Artikel*), og jeg kan forsikkre Dem, at det ikke blot var mig en stor, men selv en uventet Glæde, at den ikke blev forkastet. At den anden Anmeldelse er mindre end ubetydelig, føler Ingen stærkere, end jeg, og det var med modstræbende Følelse, at jeg bragte denne efter udvortes Opfordring og i et Par Dage skrevne Artikel til Professor Petersen. Det vilde derfor vist aldrig være faldet mig ind, at tænke paa en særlig Udgave deraf, hvis ikke Alt, hvad der ellers om denne Sag har staaet i Maanedsskriftet, var saaledes blevet aftrykt, og hvis jeg ikke under Anonymitetens Ægide flere Gange havde havt Leilighed til at høre det Ønske udtalt, at ogsaa dette saaledes maatte udkomme. Hvorvel jeg nu heri ikkun saae Vedkommendes Ønske, at have den didhørende, endnu let overkommelige Literatur fuldstændigt, saa er det dog vist saare tilgiveligt, at dette hos mig vakte et Ønske, hvis Udførelse i intet Tilfælde kunde skade. Hvad min Mening var med det paatænkte Aftryk, troer jeg ikke bedre at kunne forklare Dem, end ved at hoslægge en

*) De to Artikler, hvortil her sigtes, ere: Om raadgivende Provindsialstænder og om en særlig Stænderforsamling for Island. De findes trykte i Maanedsskrift for Literatur.

Digitized by Google

Afskrift af de Linier, jeg netop havde nedskrevet, for som et Slags Prolegomena at forudskikkes Pjecen, da jeg modtog Deres Brev. De vil deraf see, hvor langt jeg var fra at drømme om nogen stor og varig Virkning.

Jeg erkjender tilfulde, at jeg ikke uden langt Studium, og maaskee ikke engang da, kunde skrive noget om det store Problem, hvorledes Trykkefrihedens Misbrug kunde hindres, uden tillige at hindre dens rette Brug. Netop af denne Grund har jeg heller aldrig tænkt paa, at vove mig til dette Arbeide, ligesom jeg heller ikke troer, at De ved Deres Opgave vilde paalægge mig noget for mig Umuligt. Hvad jeg derimod har prøvet paa, var at fremstille Trykkefriheden i sin Fornuftnødvendighed, som en Fordring af Menneskets moralske Værdighed. Jeg skrev altsaa ikke for Regjeringen, som jeg maa overlade det til selv at løse en af sine største og vanskeligste Opgaver, ikke heller for Trykkefrihedens Fjender, til hvis Omvendelse jeg ikke troer mig stærk nok. Men jeg skrev for den langt talrigere Klasse af lunkne eller halve Venner af Pressens Frihed, som jeg haabede at kunne meddele noget af den Varme og Energie, som gloder i mit eget Bryst.

Jeg har nu i 3—4 Aar med temmelig megen Opmærksomhed fulgt den danske Literatur, men har, med Undtagelse af hvad Sibbern nylig har yttret derom, ikke truffet paa noget, som har indskjærpet Folket Vigtigheden af dette Gode, som af Pluraliteten blandt os knap betragtes som saadant. Jeg maa derfor tilstaae, at jeg ikke ansaae det for overflødigt, at udgive disse Linier, som det paa en anden Tid og under andre Forhold aldrig vilde falde mig ind at offentliggjøre.

Hvad endelig min Anonymitet angaaer, saa kan den intet Afbræk lide; thi Reitzel, den eneste, som derved er blevet indviet i min Hemmelighed, har ikke blot givet mig sit Æresord

Digitized by Google

paa sin Taushed, men har endog lovet mig, personligen at bringe mig Correcturerne, for at ikke Folkene i hans Boglade skulle faae mindste Nys derom.

Hvad jeg her har sagt, er ikke skrevet for at tiltrygle mig Deres Samtykke, men for at rense mig for den Skygge af Arrogance, som det vilde gjøre mig ondt, om De tiltroede mig. I Sammenligning med Deres Mening om mig er selve Sagen mig næsten ligegyldig; et eneste fraraadende Ord af Dem vil altsaa være tilstrækkeligt til at afholde mig fra et Skridt, som jeg ikke vilde have gjort uden at raadspørge Dem, hvis jeg ikke havde frygtet for, ved at misbruge Deres Godhed at paadrage mig Skin af Paatrængenhed. Det er med den største Glæde, at jeg af Deres Brev seer, at jeg derved ikke vilde have vovet for meget.

De advarer mig for de Farer, som en Tendents er udsat for, til hvilken jeg synes at have viet mig. Men jeg kan forsikkre Dem, at jeg ikke tilhører noget Parti, at jeg knap veed, hvorved disse Partier adskille sig fra hinanden, eller hvad det er, som de vil. Heller ikke frygter jeg for, nogensinde at blive en Heine eller Børne; thi dertil mangler mig ikke blot deres Aand og Talent, men ogsaa deres Mangel paa Religion, paa Moralitet, paa ærlig, selvfornægtende Kjærlighed til det Gode og Sande. Men en vigtig Sandhed er der, som De paa en saa indtrængende Maade har stadfæstet for mig, at det nu er Tid for mig — ikke til at skrive, men til at læse, ikke til at handle, men til at forberede mig til engang at kunne virke med Kraft og med Udsigt til derved at udrette noget. Jeg lover Dem, ret alvorlig at lægge mig denne Sandhed paa Hjertet.

Deres

O. Lehmann.

S. T. Hr. Etatsraad Ørsted.

Digitized by Google

Til Orla Lehmann.

Den 3die September 1832.

Jeg kan ikke Andet end endnu svare et Par Ord paa Deres forbindtlige Brev fra i Dag. Vel seer jeg, at jeg har feilet i at tiltroe Dem den Hensigt at frembringe en betydelig Virkning med Aftrykket af de omtalte Sager; men ikke desto mindre maa jeg vedblive mit Raad. Jeg beder Dem jo ikke troe, at jeg forlanger, at dette skal have en afgjørende Indflydelse paa Deres Beslutning, saaledes som De synes at ville give det; men jeg skylder Dem at give Dem mit Raad efter Overbeviisning. Recensionerne, troer jeg, have frembragt deres Nytte, og et nyt Aftryk vil maaskee snarere vække til et Slags Modsigelse end til Bifald; men fremfor Alt troer jeg, det vil lidet paaagtes. De bedste Læsere have alt læst dem. Afhandlingen over Trykkefriheden vil, efter min Mening, trods alt det Liv og den Begeistring, man føler deri, snarere skade end gavne. Den elendige Misbrug, som just i de sidste Par Maaneder her er stegen til den yderste Frækhed og Dumhed, slaaer Vand paa al Begeistring. Et begeistret Ord om Trykkefriheden maa i et saadant Øieblik næsten gjøre en komisk Effekt, da vi næsten intet Godt, men meget Ondt see deraf. Det er nu Literaturens Venners første Pligt at virke mod dette literariske Svineri — og dette haaber jeg snart vil skee.

See dette er min Overbeviisning. Har De en anden, skal dette ikke tilintetgjøre mit Venskab for Dem. Dersom De derimod antager mit Raad, saa foreslaaer jeg blot at sige Boghandleren, at De vil udsætte Trykningen; De har da altid friere Hænder og er mere vis paa Mandens Taushed.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T.
Hr. stud. jur. Lehmann.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 5te September 1832.

Tilgiv, Hr. Etatsraad, at jeg endnu engang uleiliger Dem med et Brev, men jeg lover Dem, at det nu ogsaa skal være sidste Gang.

Professor Petersen har nemlig med en forekommende Godhed, som jeg ikke noksom kan paaskjønne, havt megen Uleilighed med at anordne Alt til et Foretagende, hvoraf nu intet bliver. Jeg troer altsaa at skylde ham fyldestgjørende Regnskab for de Grunde, der nu, da Alt er bragt i Orden, bevæge mig til at træde tilbage; og da disse Grunde nu reducere sig til den ene, skjøndt allerede fyldestgjørende, at De anseer det for rigtigst at undlade det paatænkte Skridt, saa vilde jeg udbede mig Deres Tilladelse, at meddele Prof. Petersen denne Grund, som ogsaa han vist fuldkommen vil respectere. Et mundtligt Ja, eller Nei, til mit Bud vil i saa Henseende indeholde tilstrækkelig Oplysning for

Deres ærbødige

O. Lehmann.

Til D. G. Monrad.

Kjøbenhavn den 18de September 1832.

De har gjort mig en sand Fornøielse med at lade mig vide, at De nu befinder Dem bedre, og jeg takker Dem ret for Deres Brev. Jeg ønsker nu hjerteligt, at Deres Sundhed maa befæste sig. De kan ikke være forsigtig nok i denne Henseende. Deres Anlæg ere af den Natur, at De ikke behøver at anstrenge Dem paa det Yderste, for dog at bringe det vidt. Hvad jeg af Erfaring veed om Studiers Indflydelse paa

Digitized by Google

Helbreden, viser mig, at man lider mest paa Sundheden, naar man ret ivrigt vil være færdig med en Ting og derfor ingen Afvexling indbringer i sine Studeringer. Naar jeg føler mig trættet af Studium i eet Fag, skifter jeg derfor Gjenstand, om det end er den blotte Morskabslæsning eller et Fag, som for mig maa være det, og jeg vender ikke tilbage til de forrige Studier, førend jeg føler mig ganske forfrisket. Jeg har endnu aldrig fundet, at denne Art af Adspredelse havde været uden Frugt for min aandelige Udvikling. At andre Adspredelser heller ikke maae forsømmes, behøver jeg vel ikke at sige Dem. Overalt vilde De let kunne sige Dem selv Alt, hvad jeg har sagt; men jeg veed af Erfaring, at man dog har godt af at høre det af Andre, og derfor siger jeg det.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T.

Hr. Cand. phil. Monrad.

Til H. C. Ørsted*).

Den 24de Februar 1833.

Deres Høivelbaarenhed modtage min oprigtigste Tak for Deres Brev. Det har glædet mig mere, end jeg her kan sige,

---

*) Dette Brev er et Svar paa en — desværre bortkommen — Privatkritik over Digtet „Dandserinden", i hvilken Kritik daværende Etatsraad Ørsted paa en ligesaa human som træffende Maade havde bedømt Digtet og givet dets Forfatter gode Raad, med Hensyn til hans fremtidige Digtervirksomhed.

August 1869.

Fr. P.-M.

Digitized by Google

saavel ved den Sandhed, der fremlyser af hver Bemærkning, som ved den Humanitet, der bestandig gjør sig gjældende deri, selv naar den irettesætter og veileder. Tillige har det smigret mig, at en udmærket Mand har værdiget at tage Notiz af mig, som et ungt Menneske, hvis Fortjeneste bestaaer blot i Præstanda — det vil sige: i det Uvisse, Mulige. Maatte blot Fremtiden vise, at De ikke har skjænket en Uværdig denne Deeltagelse! — Imidlertid har jeg besluttet — hvad mine poetiske Bestræbelser angaaer — i det mindste for en Tid, aldeles at vende mig fra mit eget Indre til det udvortes Liv; da meget af det, som nu trykker og ængster, maaskee netop er af den Natur, at det kun kan hæves og opklares af Tiden, og da en klar og uhildet Anskuelse af det Objective maaskee renser og luttrer det Speil, hvori man bør betragte sig selv og sit Liv.

Deres Høivelbaarenhed modtage endnu engang min uskrømtede Tak for Deres Deeltagelse, som jeg fra min Side kun kan gjengjælde med Alvor i Villien og Forhaabninger, som kun Tiden kan stadfæste.

Deres ærbødigst hengivne

Fr. Paludan-Müller.

Til Samme.

Rom den 5te December 1833.

Kjære Hr. Etatsraad!

Omtrent de ti sidste Juleaftener har jeg tilbragt i Deres kjære Kreds, hvor De alt tidlig optog mig, den Fremmede, der stod saa alene; vær overbeviist om, at jeg altid med Tak-

Digitized by Google

nemmelighed erindrer ethvert lille Træk af Deres Godhed og Venskab, om jeg tør bruge dette Ord; nu nærmer Julen sig igjen, ude paa Gaden blæse alt Hyrderne fra Bjergene paa deres Sækkepiber og forkynde den glade Fest; men her er endnu sommervarmt, Pinierne og Cypresserne staae grønne, og de gule Oranger hænge over Gjenboens Muur, Alt viser sig i en anden Skikkelse for mig end for Aar og Dag siden. Jaar kommer jeg ikke til at pynte Juletræet paa Nørregade, seer ikke Børnene flokke sig om mig, kommer ikke til at skrive Vers og læse dem op i den bekjendte Kreds, hvor Gaslampen brænder, og hvor Moderen sysler om os Allesammen, medens hun dog deler Glæden med os. — Dog, i Tankerne er jeg med; jeg vil haabe, at dette Brev just indtræffer Juleaften; det maa da være mig, som tager Ordet, fortæller om min Flugt her til Syden, det deilige Syden med sin blaa Himmel, sine Marmorguder og smukke Mennesker. Fra Paris har De nok faaet et lille Brev fra mig? Siden gik jeg til Schweits, hvor en elskværdig Familie optog mig i deres Huus, og hvor jeg tilbragte tre lykkelige Uger paa de alvorlige Jurabjerge, mellem Graner og Snee. Resultatet af dette Ophold blev, at jeg lærte noget Fransk, hvilket Paris ikke gav mig synderligt af, da Landsmændene hang sammen, som Borrer; dagligt at maatte tale Fransk, var mig den bedste Læremester; desuden havde jeg her et Slags aandelig Rolighed, Pengemangel gav mig ingen Sorg, da jeg havde Alt frit, og jeg kunde derfor følge min Muse, saaledes fremstod her mit seneste Arbeide: „Agnete og Havmanden", som vist er udkommet hjemme, naar De modtager dette Brev. I forrige Tider gav De mig mangt et klogt og kjærligt Vink, naar jeg læste Dem mine Arbeider; dette har jeg selv ganske maattet veie og maale; siig mig nu bagefter

Digitized by Google

Deres Dom; jeg haaber, det vil behage Dem mere, end hvad jeg før har bragt; er De tilfreds med mig, troer De at see en høiere Modenhed hos mig, da siig mig det, Intet vil mere styrke mit Mod og lyksaliggjøre mig; Deres Taushed maa jeg ellers antage for, at de endnu ikke har fundet noget Andet, end hvad De alt kjendte. Men nu til mit Schweits igjen. Kun Jurabjergene og det sydlige Parti fik jeg at see; thi naar man kun har 300 Species aarlig at reise for, tør man ikke gjøre mange Sidespring. Den 19de September gik jeg over Simplon. Jeg veed ikke, om De kjender denne Vei? Dybt under mig hang Skyerne paa de sorte Skove, rundt om kun nøgne Klipper, uden Græs eller Rødder, men overtrukne med en grønagtig Ertsfarve. Gletscherne stode som stolte Glasbjerge og skinnede i Solen, een var styrtet ned og havde revet Veien med sig, saa vi maatte over en gyngende Bjælkebro; en Ørn fløi os forbi, det var den eneste Fugl, jeg saae deroppe. Uh, der var saa koldt! men da vi kom ned paa den anden Side, betraadte Italiens Grændse, var Alt grønt og frodigt. Figentræerne voxede vildt tæt ved Landeveien, og Druerne hang store og tunge i Guirlander henad Marken. Lago magiore svarede ikke til min Forventning; men jeg seilede paa Søen under en daarlig Belysning, og det gjør jo saa meget. Mailands Domkirke var mig et udhulet Marmorfjeld med forstenede Mennesker, som i Eventyret. Det Indre greb mig ganske forunderligt. Det er et Guds Tempel! O, hvor meget Skjønt og Herligt har jeg dog seet; Papiret tillader ikke engang at give en Skizze deraf. Ved Genua saae jeg første Gang igjen Havet, det herlige Hav, besteg Dogens Slot, gik over Gruset af Fiesko's Huus og var inde hos Galeislaverne i deres Fængsler. Kystveien fra Genua om Speziabugten til Pisa er ikke meget besøgt, da den gjælder for noget usikker, dog valgte jeg denne,

Digitized by Google

og nød derved det Skjønneste, af hvad jeg endnu har seet paa min Reise. Her er Italien et sandt Phantasiens Land. Tænk Dem det deilige mørkeblaa Hav, den vilde Klippekyst med Pinieskove, Cypresser og Druer. Kloster laa ved Kloster. Fiskere med vilde charakteristiske Ansigter, barfodede Munke og deilige Børn mødte os. Det var en Afvexling, der ikke lader sig beskrive! fra Pisa selv gjorde jeg to Udflugter, den ene til Marmorbruddene i Carrara, hvor jeg syntes Guder og Gratier sukkede inde i Fjeldet efter en Mager, som vor Thorvaldsen, der kunde løse dem; den anden Udflugt var til Livorno, hvor Jødesynagogen og den smukke Udsigt til Corsica var det hele Udbytte. — Pisa er øde i en Grad, at det er ængsteligt! jeg syntes at være i en Grav, hele Gader ere som uddøde.

Det første Indtryk af Florents var ikke behageligt, Byen seer snæver og smudsig ud; men da jeg kom til Kjærnen, de herlige Gallerier, mærkede jeg nok, at jeg var i Besøg hos Muser og Gratier. Jeg har seet og atter seet paa alle disse Herligheder! Italien har vakt min Skjønhedsfølelse! her har Steen og Farver Aand og Stemme! Den medicæiske Venus er Gudinden selv, der er bundet fast til Jorden ved sin Marmordød. Niobegruppen, alle de deilige Madonnaer af Raphael, nei, det kan ikke fortælles! — Efter en meget besværlig Kjøretour i 6 Dage, kom jeg den 18de Oktober til Rom; det var min værste Tour! Italien er en sand Svinesti at bereise! usel Føde, frygtelige Værtshuse, der tidt ere saaledes, at den Reisende maa tye ned i Staldene; thi Utøi frembød sig overalt. Men hvor snart glemmer man ikke sine Lidelser, for alt det Skjønne og Herlige. Jeg saae Perugias Kunstskatte og Vandfaldet ved Terni, hvor jeg første Gang spadserede under Oranger og i store Laurbær-Alleer.

Ved min Ankomst til Rom traf det sig just, at jeg kom paa den Dag, der var bestemt til Raphaels anden

Digitized by Google

Begravelse. Man havde altid fremviist et Hoved, der gjaldt for hans, og som Phrenologerne gjemte Aftryk af; nu var der opstaaet en Tvivl, om dog dette var det rette. Paven tillod, at Graven aabnedes, og nu fandt man det falskt; thi Raphael laa heel og holden her. Hans Been bleve derfor nu jordede paa ny, med pavelig Pragt. Det var i Pantheon, som ved denne Leilighed var smukt oplyst og stærkt besøgt.

Siden er jeg nu bleven ganske hjemme her i Rom, boer i Gade med Thorvaldsen og har en smuk Altan med Blomster foran mit Værelse; neden under har Madonna sit Alter, og der synge de smaa Børn hver Aften. Jeg har besøgt de fleste Malerisamlinger, seet Alderdomslevningerne, ja selv været nede under Rom i Katakomberne, skjøndt de ikke ere saa ganske sikkre. Paven har jeg alt seet flere Gange, og Thorvaldsen har hædret mig med sin Visit. Alt eengang har jeg læst ham min Agnete; men til i Aften har han meldt sig for at høre den anden Gang; han har med Hensyn til denne sagt mig megen Roes, gid man hjemme vil bedømme den som han. Hans seneste Arbeide er et Basrelief, der forestiller Raphael siddende paa nogle Ruiner og tegne efter Naturen, Kjærligheds Genien rækker ham en Valmue, og Seiren sætter Krandsen paa hans Hoved. Af Roms Omegn har jeg ogsaa seet en stor Deel, det deilige Vandfald ved Tivoli og Albanerbjergene med deres skjønne Natur og herlige Ruiner. Jeg red paa et Æsel op til det høieste Punkt af Bjerget og besøgte Munkene i Klostret, der staaer paa Ruiner af den triumpherende Jupiters Tempel. Hele Omegnen er flad og øde, kun den store Vandledning og de fjerne Bjerge give Øiet et Hvilepunkt. Ruiner af Grave, enkelte Kors opreiste, hvor Vandreren er myrdet, frembyder den hele Situation. At indlade mig i en Beskrivelse af de smukke Egne, kan ikke hjælpe, jeg kan jo kun give nogle Ord, i det

Digitized by Google

høieste stykkeviis tildele Dem hvert Parti, og det maatte gives, som det tages, i sin Heelhed, paa eengang med Farver og Lys. Hver Dag lærer mig herude, hvor lidet jeg veed, hvor underligt meget der er at lære for det korte Menneskeliv! Antikkerne og de skjønne Billeder virke paa mig saaledes, at jeg forkaster hvert Arbeide, jeg i den sidste Tid har begyndt paa. Jeg føler nok en stærk aandelig Kraft hos mig til at virke; men den Skjønheds Harmonie min Sjel har indtrykket, det uendelige Store jeg begynder at begribe, kan jeg dog ikke udtale, og det gjør mig tidt inderligt bedrøvet! — Tilfældet vilde, at Hertz traf mig først i Rom af Landsmændene; han kom mig venligt imøde, og jeg glemmer let, ved et Haandtryk, det Bittreste; jeg gik den første Dag omkring med ham, skaffede ham Værelser, som han er meget fornøiet for; siden sees vi daglig, og naar vi aldrig før havde stødt mod hinanden i Danmark, vilde jeg sige, han er godmodig og behagelig at omgaaes. Nogle Landsmænd have sagt til mig, jeg skulde ikke være for venlig imod ham, da han kunde antage det for Frygt; men det er det ikke! det er mig kjært at vinde en Uven. Jeg troer, at han efter vor Omgang her vil bedømme mig mildere og aldrig kaste saa megen Bitterhed og Skygge ind i mit Liv, som før ved hans haarde Dom. Jeg sagde ham imorges, at jeg skrev Dem til, og han bad mig hilse Dem og Deres Kone ret meget!

Det ringe Reisestipendium jeg har, nøder mig til, hvis jeg ikke faaer Tillæg, at vende hjem næste Aar i September. Man giver mig ikke synderligt Haab, og det Eneste, jeg endnu veed at kunne søge om, er det Lassenske Legat, bestemt for „en skikkelig Student, der reiser i Udlandet“; Biskop Müller uddeler det. Vor Herre veed, om jeg kan faae det; jeg beder Dem tage Dem lidt af mig, ifald, som jeg troer, Deres Indflydelse virker i denne Retning. Det vilde være tungt, om jeg nu,

Digitized by Google

ligesom i hele min Opdragelse, maatte lade det blive ved det Halve! Hver Maaned i Udlandet lærer mig, hvad jeg behøver Aar til hjemme. Det var mit Ønske at kunne blive en Vinter i Tydskland, for der at lægge mig efter Sproget, og ikke være nødt til at maatte skrive, for at leve der; thi paa den Maade bringer jeg aldrig Noget, som mit Hjem eller jeg selv faaer Ære af. Den sidste Januar forlader jeg Rom og gaaer til Neapel; jeg haaber vist, at De efter Læsningen af min Agnete skriver mig til, (et Brev bruger 3 Uger fra Danmark til Rom); lev imidlertid med alle Deres ret vel og glem mig ikke ganske! bring Deres Kone og alle Børnene, Deres Hr. Broder, Heibergs o. s. v. min inderlige Hilsen. Vi faae ogsaa en lystig Juleaften i Rom; et deiligt Laurbærtræ skal pyntes med Lys og Oranger; Hertz og jeg skrive Viser, og maaskee kommer Gildet til at staae paa Capitoliet, hvor Svenske, Norske og Danske da blive een Nation. Rom forener igjen de nordiske Riger! Lev nu vel, glædelig Juul og Nytaar! Adresseer Brevet til mig til „Café greco a Roma".

Deres taknemmelige

H. C. Andersen.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 19de Januar 1834.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Det er ikke for at skrive mere om den i disse Dage omhandlede Sag *), at jeg ved disse Linier henvender mig til Dem;

---

*) Forhandling i et Møde af Redactionen for Maanedsskrift for Literatur angaaende en Afhandling: „Om Sjælelæren og Forsagelse af Djævelen" (XI. 23—61). Det var en Anmærkning (S. 34), en kritiserende Henviisning til Ytringer i de nylig udkomne „Betragt-

jeg tilstaaer, at jeg ikke kan andet end betragte den som meget ubetydelig i Forhold til de mange og stærke Ord, den har foranlediget, og jeg veed desuden alt for vel, hvor vanskeligt det er, naar det først er kommet til en vis gjensidig Opposition, at skrive uden at give Anledning til ny Misforstaaelse.

Hvad der giver mig Pennen i Haanden, er alene den ubehagelige Følelse af at vide mig i en Slags Spænding til en Mand, der er Gjenstand fra min Side for en Høiagtelse og en Hengivenhed, som han deler med Faa; just fordi denne Mand er, som han er, troer jeg, at et aabenhjertigt Ord ikke vil finde Veien spærret, fordi Uenigheds-Punktet bliver staaende uafgjort.

Jeg vil ikke nægte, at jeg — det være nu med eller uden Føie — har savnet i Deres Ytringer om denne Sag baade det Træffende og det Billige, som jeg er bleven vant til at søge og at finde hos Dem, og at jeg hverken i Sagen kan finde Anledning til den Vigtighed, De har tillagt den, eller i mine Ord til den Heftighed, hvormed det forekommer mig, at De fra først af har trængt ind paa mig. Uden Tvivl har De paa Deres Side savnet væsentligere Egenskaber ved den Maade, hvorpaa jeg har taget og fastholdt Sagen. Men jeg forsikkrer Dem, at jeg selv i de Ytringer af Dem, ved hvilke jeg har følt mig — og jeg troer, maattet føle mig — tilbagestødt og saaret, veed at finde Ytring af den samme levende Varme for det, De anseer for Sandt og Ret, af den samme Oprigtighed i Sjelen, hvoraf Billedet mangengang svæver mig for Øie som ædelt Mønster, og jeg er derfor saa lykkelig at kunne glæde og styrke mig ved dette Billede nu som før. Det skulde

ninger over de christelige Hovedlærdomme, af Mynster", der fremkaldte en stor Misbilligelse hos endeel af Redactionens Medlemmer.

Anm. af H. N. C.

smerte mig, om De ikke var i Stand til at lade mit Sindelag vederfares en lignende Ret, om De skulde kunne tænke Dem anden Grund til min Fastholden ved det engang Skrevne end Overbeviisningen om, at det stod paa rette Sted; jeg forsikkrer Dem, at jeg ikke kunde have udeladt det, uden at forekaste mig selv en Opoffrelse af Sandheden af Klogskabs-Hensyn, som nu eengang, efter min Maade at tænke paa, ligge udenfor min Beregning. Denne Tænkemaade kan maaskee være overspændt — jeg vil her ikke indlade mig paa at retfærdiggjøre den; men jeg vil kun minde om, at den ofte bliver mistydet, og at den i ethvert Tilfælde tør gjøre Fordring paa Agtelse for det, som ligger til Grund for den. Iøvrigt kjender De mig vist ikke som Den, der sætter Lune eller engang forudfattet Tanke i prøvet Overbeviisnings Sted; ogsaa den Form, hvori Anmærkningen fremtræder, vil overtyde Dem om, hvor alvorligt jeg er bleven ved at gaae i Rette med hvert enkelt Ord.

Jeg har kun fulgt en ufrivillig Følelse, ved at gjøre Dem — og Dem alene — høistærede Hr. Etatsraad! denne Meddelelse, og jeg ophører ikke at tænke mig nær sluttet til Dem i de Bestræbelser for det Bedste i Livet, som Mange hylde i Ord, men Faa i Gjerning og i Sandhed.

Med uforanderlig Høiagtelse og Taknemmelighed

Deres ærbødigste og hengivneste

H. N. Clausen.

Til Professor Clausen.

Den 20de Januar 1834.

Tak for Deres Brev, høistærede Ven. Det gjør mig ondt, at jeg kan have brugt Udtryk, som kunde saare Dem; men jeg

Digitized by Google

seer med Fornøielse af Deres Brev, at De tager Sagen, som den er, nemlig at man i saa hastigt affordrede Erklæringer ikke kan afveie hvert Ord saa nøie, at man jo kan komme til at sige noget Andet, end man egentlig vilde. Jeg haaber altsaa, at denne Meningsforskjel ikke skal gjøre noget Brud paa vort Venskab. — Om Sagen selv vil jeg naturligviis heller ikke tale her; men angaaende det, De siger om Klogskabshensyn, gad jeg nok ved Leilighed talt med Dem. Man udsætter sig let for at synes uværdig til Navnet Sandhedens Ven, naar man paastaaer, at der skal vises Klogskab i dens Udbredelse; dog vover jeg at vedkjende mig denne Paastand, fordi jeg er overbeviist om, at der gives to Arter af Klogskab, der ere himmelvidt forskjellige fra hinanden: den ene udspringer af Egennyttens Hensyn, den anden af Sandhedskjærligheden selv. Denne sidste byder at udbrede Sandheden paa den Maade, hvorved den bedst fremmes. Herved bydes naturligviis Intet, som Sandhedskjærligheden selv misbilliger, men ikkun de Hensyn til Tid og Leilighed, som flyde af en levende Kjærlighed til Sandheden og de Væsener, som skulle gjøres deelagtige i Sandheden. At der kan være stor Meningsulighed over Anvendelsen af denne Grundsætning, forstaaer sig; men mig synes det næsten, som om Deres Afsky for den ene af hine Klogskabsarter tillige er gaaet over paa den anden. Dog ved Leilighed kunne vi jo tale herom.

Deres
H. C. Ørsted.

Høiærværdige
Hr. Dr. & Prof. Theol. Clausen.

Digitized by Google

Til Samme.

Den 29de Januar 1834.

Jeg har først i Dag faaet Tid til at læse det, De har skrevet i Maanedsskrift for Literatur over Djævlelæren o. s. v. og føler mig, i det Øieblik jeg lægger det fra mig, dreven til at bevidne Dem min sande Fornøielse over denne saa lærerige, christelige og mandige Afhandling. Om jeg ogsaa har ivret noget for meget over et enkelt Sted, som nu ikke mere findes saaledes deri, og om jeg maaskee under Oplæsningen fremsatte nogle Betænkeligheder, saa veed De, at det just kom af det Ønske, at ikke visse Enkeltheder skulde skade et godt Arbeide og en god Sag. Omendskjøndt dette maa være Dem vel bekjendt, kan jeg dog i dette Øieblik ikke lade være at sige Dem det.

Deres

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Den 30te Januar 1834.

Hjertelig Tak, høistærede Hr. Etatsraad, for Deres venskabelige Ord! Det er ikke alene Deres Bifald, der glæder mig — hvor høit end dette glæder mig —, men det, at De just nu ikke har villet undlade at sige mig det. Hvad De enten ved denne Leilighed eller tidligere har meddeelt mig af Betænkninger og Betænkeligheder, har jeg vistnok altid vidst at forklare mig paa den rette Maade; netop Deres Maade at opponere paa hører til Det, jeg helst kunde ønske at tilegne mig. Ogsaa i nærværende Tilfælde vil De maaskee have bemærket,

Digitized by Google

at jeg i Stilhed har taget Meddelelserne til Hjerte, og søgt at føre mig dem til Nytte.

Deres
hengivneste og forbundne
H. N. Clausen.

Til H. C. Andersen.

Kjøbenhavn den 8de Marts 1834.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg er ikke den rette Dommer for Deres Digt*); vi have, om jeg saa maa sige, en ganske forskjellig æsthetisk Religion; De synes at være af den Mening, at Digteren kan skabe, hvad han vil, naar der kun er Livlighed, Følelse og Phantasi i Værket: jeg vil, at den af Digteren fremstillede Verden, med al dens Frihed og Dristighed, dog skal beherskes af de samme Love, som det aandelige Øie opdager i den virkelige Verden, og uden hvilke det ikke var værd at leve deri. Efter min Mening bør derfor det Godes Magt føles som Herskende i et Digterværk, om ogsaa det Onde, ja selv Helvede er dets Gjenstand. Digtet har, efter min Meniug, ikke Lov til at indskrænke sig til Verdensdissonantserne, udrevne af deres Sammenhæng, ligesaa lidt som et musikalsk Kunstværk tør nøies med at give os Dissonantser, der skulle opløses udenfor Kunstværket. Jeg kan ikke noksom rive mig løs fra denne med min Natur sammensmeltede Overbeviisning, for ret upartisk at nyde efter deres egen Art de Værker, som ikke ville underordne sig

*) H. C. Andersens dramatiske Digtning, Agnete og Havmanden.

Digitized by Google

hine den aandelige Verdens Love. I Deres nye Digt fremstiller De os et Væsen, hvori Hjertets aldrig tilfredsstillede Længsel, dens forunderlige Higen efter en ny og anden Verden skal aabenbare sig. Men denne Længsel viser sig ikke rettet hen paa Noget af det, der giver Tilværelsen dens høiere Adel; det er ikkun en vild Begjærlighed efter noget sandseligt Stort. En saadan Begjærlighed kunde være Yttringen af en høiere Trang; men her seer man Intet af denne, tværtimod, hun sønderriver Venskabs- og Kjærlighedsbaand for at tilfredsstille denne Sandseverdenens Tillokkelse. Vel sandt, Digteren har Lov til at skildre dette; men saa maa det skinne igjennem, at denne Tillokkelse er en Forførelse, har noget Djævelsk, og dette Djævelske maa ikke være uovervindeligt for Mennesket; men den Ulykkelige, som hengiver sig dertil, maa vises os som skyldig, ei som den, der ene er dømt ved Skjæbnen; De seer let, at denne Grundanskuelse maa have en Indflydelse paa min hele Dom om Digtet. Iøvrigt tilstaaer jeg med Fornøielse, at De har anvendt megen sindrig Kunst paa at danne et dramatisk Digt af det gjenstridige Stof, der passer saa godt paa Kæmpevisens Træsnit, og at mange skjønne Vers og Skildringer, saavel af Følelser som af Naturen, ikke have forfeilet deres Indtryk paa mig.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Deres

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Sorøe den 20de September 1834.

Tilgiv, at jeg uagtet Alt, hvad der offentlig er bekjendtgjort med Hensyn paa Forsteramen, dog endnu henvender mig

til Dem for at faae nogle flere Oplysninger i denne Sag. Jeg er i det Tilfælde at skulle foredrage Naturlæren for en Person, der har i Sinde at underkaste sig denne Examen, jeg er imidlertid endnu uvis om, hvad der fordres, da jeg ikke engang veed, om der foredrages Chemie til anden Examen for Studenterne i Kjøbenhavn, og i dette Tilfælde hvor vidtløftigt Foredraget er. Med Hensyn paa den mekaniske Deel ønskede jeg at vide, om der forlanges Optik, ligeledes om der fordres mathematiske Beviser i Physiken. Naar De havde et Øieblik tilovers, og efter Deres sædvanlige Beredvillighed og Humanitet vilde underrette mig herom, vilde De bevise mig en sand Tjeneste.

Jeg haaber, at De har faaet min Vilhelm Zabern tilsendt, idetmindste har jeg givet Ordre hertil. At jeg er dette Skrifts Forfatter, har jeg aldrig tænkt at nægte for Dem, dog ønskede jeg, saalænge det lod sig gjøre, at vedligeholde min Anonymitet for Andre, hvilket dog, som jeg hører, nu vanskeligt længere er muligt. Jeg har og hørt, at Justitsraad Molbech i et Selskab skal have yttret, at han vel vilde blive nødt til at recensere denne Bog. Jeg indseer imidlertid ei Nødvendigheden heraf; skulde det derfor være Dem muligt at forebygge en saadan Recension fra hans Haand, vilde De meget forbinde mig; thi uagtet jeg ikke tvivler paa, at Adskilligt kan indvendes mod V. Zabern, saa anseer jeg dog ikke ham for den Mand, der kan fremsætte grundede Indvendinger paa en grundig og billig Maade.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Ikke at tale om, at det er Noget, der har Analogien for sig, at man kan excipere mod en Dommer, naar man formoder, at han ledes af personlig Animositet.

Hvis Justitsraad Molbech ikke desmindre skulde troe sig forpligtet til at recensere mig, saa anseer jeg det igjen for min

Pligt stærkt at tage til Gjenmæle, hvorved han uden Tvivl selv vil lide meest, da han vanskelig vil finde sig i en saadan Strid med den Sindsrolighed, som jeg. Tilgiv, at jeg skriver Dem dette; men jeg ønskede kun at lægge for Dagen, hvor ugjerne jeg (ene og alene af Høiagtelse for Dem) indlader mig i Strid med en Recensent i det Tidsskrift, for hvilket De staaer i Spidsen; recenserer derimod Molbech mig i et andet Blad, skal det tværimod være mig kjært, da jeg derved faaer Leilighed til at afgjøre en gammel Gjeld.

Jeg har i denne Tid læst en conseqvent Udvikling af Ampère's Theorie om Electromagnetismen Brandes's Physik, den har imidlertid gjort mig dobbelt begjærlig efter en ret udførlig Fremstilling af Deres Synsmaade, hvortil der fandtes vigtige Bidrag i den interessante Afhandling, De laante mig i Kjøbenhavn, og om hvilken De erklærede, at De maaskee engang vilde udgive den paa Dansk med flere Tillæg.

Med største Høiagtelse og med sand Hengivenhed

Deres ærbødigste

J. C. Hauch.

Høi- og Velbaarne

Hr. Etatsraad Ørsted!

Til Samme.

Hamborg den 3die October 1834.

Høivelbaarne Hr. Etatsraad!

Otte Dage ere nu henrundne, siden jeg forlod Dem og Deres Familie; en Strøm af nye Gjenstande og Personer have i denne Tid mødt mig, og kun min Længsel efter at henvende mig til min faderlige Velgjører lader mig forsøge at ordne mine Tanker.

Digitized by Google

Først og fremmest beder jeg Dem endnu engang at modtage min inderligste Tak for al den Godhed og Overbærenhed, hvormed De har behandlet mig i den forløbne Tid. Ingen føler dybere end jeg, hvor vigtige de sidste 5 Aar have været for mig; ikke alene at mine Kundskaber, hvor ringe de end ere nu, i denne Tid have vundet; men at min hele Sjæl har erholdt et ganske andet Begreb om mine Pligter mod Andre. Den Overbærenhed, den huldsalige Venlighed, der gjør Arbeidet saa let for den Tjenende, derom havde jeg forhen intet Begreb; hos Dem fandt jeg i min Mester, en Lærer, en Velgjører, ja De selv har tillagt mig Navnet Ven! Men er min Glæde herover stor, da ængstes jeg paa den anden Side ved den Tanke, at jeg maaskee ved Forsømmelse eller Tankeløshed har viist mig utaknemmelig; at jeg aldrig med Forsæt har gjort dette, er jeg mig bevidst, men hvorvidt især i den sidste Tid, da min Sjæl virkelig var stært nedbøiet ved Tanken om Adskillelsen fra Alt, hvad der var mig kjært, hvorvidt jeg i denne Tid har forsømt en Deel af mine Pligter, det veed jeg ikke; nu kan jeg kun bede om Tilgivelse.

I Kiel besaae jeg Kanalen og Sluserne, besøgte Pfaff, som viste mig et Instrument til at frembringe Farveringene i tynde Lameller. — — — — — — — — — — — — — —

Schumacher agter sig med det Første til Kjøbenhavn og har anmodet mig om at føre et Lommeuhr til Paris for ham. Jeg besaae hans Observatorium, som unægtelig stikker besynderligt af imod gamle Hip's Instrumentsamling i Hamborgs Gymnasium. Denne sidste Mands Beundring og Agtelse for Deres Høivelbaarenhed kjender ingen Grændser; hans godmodige Snaksomhed gav mig et sørgeligt Begreb om den Lærdes Stilling i Hamborg. Fra Hip besøgte jeg Industri-Udstillingen, som i alle Maader stod langt tilbage for den i Kjøbenhavn.

Apotheker Zeise, i hvem jeg har fundet en langt mere oplyst Mand, end jeg havde ventet, har viist mig sit hele Laboratorium og Dampapparat. Han lader til at besidde mange techniske Kundskaber og nyder en almindelig Agtelse i Altona. Da jeg andengang besøgte ham, kom to Brødre (deres Navne har jeg forglemt), den ene fra Dresden, den anden fra Glückstadt, paa hvilke Steder hver af dem lader grave en artesisk Brønd; i Glückstadt var man kommen over 400 Fod dybt, og da det muligen kan interessere Forchhammer, sender jeg med det Første to Prøver af de sidst erholdte Masser. — — — — — — — —

Med v. der Smissen har jeg besøgt et Bageri, et Garveri, hvor man tillige kogte Liim, en Dampmølle og et Katuntrykkeri i Wandsbeck; i Aften træffer jeg hos Møntmester Freund begge Repsholderne og nogle flere Mechanikere, hvis Værksteder jeg haaber at besøge imorgen. Paa Mandag reiser jeg til Hannover, hvor Gauss efter Schumachers Mening vil være. Den overordentlige Velvillie, jeg har mødt her i Hamborg og Altona, har i høi Grad overrasket mig; dog jeg mærker alt mere og mere, at Navnet Ørsted er en Talismand, som aabner alle Døre. Fra Pfaff, Zeise, Hip, Freund og v. der Smissen har jeg Hilsener til Dem, dog fra Ingen en hjerteligere end fra mig selv, og denne beder jeg ogsaa at bringe Deres ærede Familie.

Ærbødigst

E. A. Scharling.

Til Samme.

Sorøe den 11te October 1834.

Jeg takker Dem meget for Deres Brev og for alle de venskabelige og for mig vigtige Efterretninger, De deri giver mig. Hvad De yttrer angaaende Maanedsskriftet og den

Digitized by Google

Maade, hvorpaa den mundtlige Discussion af en eller anden Materie virker, kan jeg godt begribe, og hvad mig angaaer, da har jeg læst saa mange gode Afhandlinger i Maanedsskriftet, og har desuden en saa stor Høiagtelse for og Tillid til flere af dets Redacteurer, at jeg vilde ansee det som en Ære, at virke i Samfund med dem. Ligeledes er jeg vis paa, at jeg af saa dygtige Mænd med Taknemmelighed skulde høre og benytte enhver Modbemærkning; men det er Ulykken for mig, at Molbech er deri; han har for det meste behandlet mig saaledes, at jeg troer det bedst, vi to holde os saa langt fra hinanden som muligt.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hans Recension af Vilhelm Zabern finder jeg meget maadelig, ligesom det Meste hvad han skriver af den Art. Jeg haaber med Guds Hjelp, at jeg ikke er af Dem, der forbittres ved enhver Dadel; hvor gjerne vilde jeg ikke høre Indvendinger af en Mand, der havde Hjerte til at føle og Forstand for at begribe et Digterværk; men med ham er det anderledes. Skulde jeg imidlertid have Uret i min Mening om Molbech, og skulde de vigtigere af hans Indvendinger være grundede, da behøvede jeg en stor Resignation for at finde Ro i dette Liv; thi jeg maatte da for største Delen ansee mit Liv for spildt og henkastet. Jeg har ikke engang Øie for at see, hvori Forskjellen bestaaer paa det, han kalder Godt og Slet; hvad han finder slettest, finder jeg tværtimod som oftest bedst og omvendt. Der er da intet Andet tilbage for ham og mig, end en Kamp om vor hele aandelige Tilværelse; thi er han seende, da er jeg blind. Jeg tænker derfor ikke, at De tager det ilde op, at jeg skarpt tager til Gjenmæle imod ham, det maa da vise sig i Tidens Længde, hvad der skal staae eller falde. Skulde den Irritabilitet, der er saa almindelig hos

Digitized by Google

Forfatterne, her lede mig vild, saa er det i det mindste mig selv ubevidst. Jeg har forresten her som bestandig at beklage, at ikke en rolig og upartisk Ven, som De f. Ex. staaer mig nær, og kan give mig et Vink, der kan lede mig, saavel ved denne, som ved flere Leiligheder, hvor jeg kunde gaae forvidt; jeg er mig bevidst, at ikke Lidenskab skulde hindre mig fra at høre en slig advarende Stemme, naar den var velmeent og kom fra en Mand, der var Sagen voxen.

Med sand og inderlig Høiagtelse
Deres hengivne og ærbødige
J. C. Hauch.

Til Samme.

Berlin den 20de December 1834.

Da De, Herr Etatsraad, har været saa god at tillade mig at skrive Dem til for at underrette Dem om, hvorledes det gaaer mig i Udlandet, er jeg herved saa fri at benytte mig af denne Tilladelse, for tillige at faae Leilighed til at ønske Dem og Deres Familie en glædelig Juul og et lykkeligt Nytaar.

I det Hele taget er jeg, saavelsom min Ven Bornemann, meget vel fornøiet med Opholdet i Berlin. Vi have baade i Livet og Videnskaben fundet Meget, som har interesseret os, i det mindste for saa vidt det har givet os Anledning til Sammenligninger med det, som vi i vort Fædreland have lært at kjende. Universitetet har naturligviis tiltrukket sig vor største Opmærksomhed. Jeg tilstaaer, at skjøndt jeg har hospiteret hos en Deel af Docenterne, finder jeg, at gode Docenter her ere sjeldne, navnlig hvad Foredraget angaaer. Det er her nemlig en temmelig almindelig Skik at docere med Papiret for sig uden dog ligefrem at læse op, hvorved der opstaaer en be-

Digitized by Google

synderlig Mellemting af Oplæsning og frit Foredrag. I Henseende til Indholdet hører man paa de fleste Steder kun gamle Nyheder, og det er ved denne Erfaring især blevet mig klart, at de store Universiteter kun skylde de enkelte Coryphæer deres Berømmelse og Glands. I Philosophien er for Tiden ikke en eneste udmærket Docent. Til Foraaret bliver Hegels Plads besat med Gabler, som er een af hans bedre Disciple; man har først tilbudt Schelling den, som imidlertid ikke vilde forlade München. Iøvrigt tiltrækker Hegels Philosophie sig endnu Hovedinteressen i det philosopherende Tydskland, uagtet dens mange slette Disciple og de mange Angreb, der ere gjorte paa den. Jeg troer ikke, at den endnu er overbudt, og man maa slaaes med den, indtil man enten overvinder den, eller selv bliver overvunden af den. Schelling har nylig i en Fortale til et Skrift af Cousin udtalt sig særdeles polemisk imod den, men, uden at være enig i den Dom, jeg for nogen Tid siden hørte af en Hegelianer, at Schelling nu aldeles var falden ud af Philosophien, og at det gik ham, som det undertiden er gaaet store Mathematikere, at de, naar de bleve gamle, ikke længere kunne forstaae deres egne Beregninger, saa tilstaaer jeg, at jeg finder hans Angreb mere fornemt, end overbevisende. Det har imidlertid kun end mere vakt Længselen hos mig, at høre den nærmere Udvikling deraf hos ham selv. Steffens holder i dette Semester Forelæsninger over Anthropologie og Naturphilosophie. Vi gjorde naturligviis strax hans Bekjendtskab, hvilket vi fandt særdeles interessant og tiltrækkende. Vi besluttede at høre hans Forelæsninger over Naturphilosophien og fandt os i Begyndelsen meget tilfredsstillede, især ved en Fremstilling han gav af Hume og Kant. Nu derimod, hvor han er kommen til at udvikle sit eget System, er der opkommet en saadan Confusion i det Hele, at man hverken

Digitized by Google

veed ud eller ind. Efter hans Anskuelse er Religions-philosophien Indledningen og Fundamentet for al Philosophie, Noget der forekommer mig aldeles bagvendt, da jeg ikke seer andet, end at Religionsphilosophien netop maa være Slutningen af den hele Philosophie. Sin Naturphilosophie begrunder han altsaa ved Religionsphilosophien, og denne begrundes atter som oftest derved, at han siger: „Ein jeder Christ muß mir dies zugeben, und wer mir es nicht zugeben würde, würde eben dadurch nur zeigen, daß er kein Christ." Men hvad der endnu er det Værste ved det Hele er, at man paa Grund af den store Dunkelhed og Uklarhed i Fremstillingen, hvis Indhold det neppe er muligt at reproducere, bliver uvis om, hvad det er, man skal indrømme ham. Jeg tilstaaer, hvor høit jeg end agter hans Genialitet og sjeldne Personlighed, har han som Philosoph tabt en stor Deel af min Tillid ved disse Forelæsninger. Han er iøvrigt selv overbeviist om deres Værd og Betydning i den Grad, at han for noget siden i en Samtale yttrede for mig, at skjøndt han erkjendte mange Ufuldkommenheder i Formen, vidste han dog, at hans Philosophie var Grundvold og Basis for hele den tilkommende Tid! Jeg taug naturligviis hertil og modsagde det ikke, da jeg nemlig tænkte, at den tilkommende Tid nok vilde gjendrive det. — Det kan maaskee interessere Dem at vide, at andet Hefte af hans „polemische Blätter" er trykt og med det Første udkommer.

Blandt Theologerne har jeg gjort et over Forventning interessant Bekjendtskab med Professor Marheineke, hvem jeg ogsaa hører over Symbolik og praktisk Theologie. Disse Forelæsninger ere meget lærerige, og jeg hører dem med virkelig Nytte. Han besidder en omfattende historisk Lærdom, og hans Speculation er, naar man hører hans Udvikling, ikke saa abstract og utilgængelig, som det af enkelte af hans

Skrifter kunde synes. I hans Huus kommer jeg meget gjerne. Jeg havde der for kort Tid siden i et Selskab Leilighed til at see Fru Hegel. Det er en særdeles dannet Dame, som meget levende tager Deel i Udgivelsen af sin Mands efterladte Skrifter, uden dog derfor at gaae over til at blive „eine gelehrte Frau“.

Professor August sender Dem en venskabelig Hilsen. Han var paa Deres Anbefaling meget beredvillig til at underrette mig om Skolevæsenet. Saameget jeg imidlertid har kunnet udlede af hans Underretninger, i Forening med hvad jeg af Andre har erfaret, vil der i det Hele ikke være stor Forskjel paa den hos os gjældende Methode og den, som her er den almindelige. Kun August har ved sit Gymnasium søgt at give de moderne Videnskaber en større og mere omfattende Betydning. Paa de nyere Sprog lægges megen Vægt, og desuden gjøres Eleverne bekjendte med Naturhistoriens og Naturlærens vigtigste Phænomener. Den physiske Geographie bliver ikke særskilt foredraget, men i Forbindelse med den politiske, hvor da Læreren søger at gjøre Sagen saa anskuelig som muligt ved at tilføie Oplysninger efter Ritter. I Mathematiken tages Trigonometrien og en Deel af Differential- og Integral-Regningen med. Jeg hospiterede en Time i den næstøverste Klasse, hvor der blev underviist i Historien; Eleverne bleve examinerede i den franske Revolution og vidste meget godt Besked. August meente, at en grundig historisk Kundskab især bevirkedes derved, at Læreren mundtlig foredrog Historien og siden ved Examinationen vedligeholdt Opmærksomheden ved med sine Spørgsmaal idelig at gaae over fra den ene Elev til den anden. Paa skriftlige Udarbeidelser i alle Fag drives meget. Jeg har erkyndiget mig hos Andre om dette Gymnasiums Beskaffenhed, og Alle ere enige i, at Eleverne herfra komme lige-

Digitized by Google

saavel forberedte til Universitetet i de klassiske Studier, som andetstedsfra; kun er der Nogle, der mene, at det ikke har meget paa sig med Elevernes Kundskaber i Naturvidenskaben, hvorimod Andre meget ophøie dette Gymnasium, fordi man herved opnaaer, at den Elev, der efter nogle Aars Skolegang befindes udygtig til at studere, nu ikke aldeles har spildt Tiden med udelukkende at lære Latin og Græsk, men dog har erholdt andre almeennyttige Kundskaber, som han kan bruge i en praktisk Virkekreds. Dette var ogsaa et Synspunkt, som August i Samtalen meget udhævede. Jeg maa endnu tilføie, at han paa mit Spørgsmaal, om Tiden, som var indrømmet Eleverne, nok vilde tillade at forbinde disse forskjellige Hensyn, svarede, at Erfaring havde lært ham, at naar man havde dygtige Lærere og uden videre krævede det af Eleverne, var der Tid nok. Det bliver nu vanskeligt at fælde en afgjørende Dom, da man egentlig selv i længere Tid maatte observere Alt i det Enkelte.

Ogsaa hos Digteren Chamisso have vi været med Deres Anbefaling og bleve modtagne meget venligt. Det lader til at være en meget vakker Mand, men han har desværre i lang Tid været syg og meget stærkt angreben for Brystet, saa at han ikke kan see Besøg hos sig. — Grev Bernstorff har siden sin Hjemkomst til Berlin lidt meget af Podagra, hvorfor den danske Chargé d'affaires, Løvenørn (med hvem vi netop boe i Huus sammen), har raadet os at opsætte vort Besøg hos ham, indtil han er bleven rask, hvorom han har lovet at underrette os. Greven skal vise de Danske megen Velvillie, og det vilde derfor være os kjært at kunne gjøre ham vor Opvartning. I Henseende til Herr von Kamptz ville vi gjøre Brug af den Tilladelse, De har givet os til at holde Brevet tilbage; han er nemlig anseet for at være meget stolt og utjenstagtig, og man

Digitized by Google

mener, at det Allerhøieste, man kan opnaae hos ham, er engang at blive buden til Middag.

Mod de „demagogische Umtriebe“ gaaes her frem med megen Strenghed. Man har endogsaa i den senere Tid maattet lade Flere af de Paagrebne løbe, fordi Fængslerne ere fulde. Det Værste er, at Undersøgelserne her altid gaae i Langdrag, og at det gjerne kan hænde sig, at en uskyldig Mistænkt kan komme til at sidde i Fængsel over et Aar, inden hans Forhold bliver saaledes undersøgt, at han kan frigives. Her mærkes iøvrigt ingen Uordener blandt Studenterne, skjøndt der vel er Enkelte, der have en Rem af Huden, hvilket følgende Historie kan oplyse. Steffens holdt for nogen Tid siden en skarp Tale mod det demagogiske Uvæsen. Nogle Dage efter, da han atter skulde læse, faaer han om Morgenen et anonymt Brev, hvori man af Agtelse for Hans Magnificences Person (han er nemlig Rector i Aar) raadede ham ikke at begive sig i Collegiet den Dag, da man var saa forbittret over hans Tale, at man havde besluttet at trampe ham ud. Han lod sig imidlertid ikke afskrække, da han troede, det kun var et Paafund af nogle Enkelte for at gjøre ham bange. Han holdt ogsaa sin Forelæsning uden at mærke til nogen Urolighed. Dog maa bemærkes, at „der Universitätsrichter“ den Dag hospiterede hos Steffens, og at Pedellerne vare opstillede i et Mineraliekabinet, der er ligeoverfor Auditoriet. Man kan nu ikke vide, om det maaskee har været Frygten for denne verdslige Magt, der har tilbageholdt Urolighederne; dog har man Intet mærket efter den Tid. — Talen, som han holdt i sine hodogetiske Forelæsninger, bliver trykt i disse Dage.

Det Berlinske Publikum tænker i denne Tid meget stærkt paa Julen, der her synes at antage en langt mere almindelig

Digitized by Google

og folkelig Charakteer end i vort Fædreland. Allerede i et Par Uger have den store Slotsplads og flere Gader været opfyldte med Boder og Telte med allehaande Julegaver, Legetøi, Juletræer o. desl. Disse Telte ere oplyste hver Aften, og det Hele har Udseende af et stort Marked; ogsaa ere paa forskjellige offentlige Steder flere brillante Udstillinger til Julen. Panoramer, Marionettheatre o. s. v. Alt dette udbreder i denne Tid en vis Charakteer af Livlighed og Gemytlighed over det ellers noget eensformige Berlin.

Jeg maa dog meddele Dem, at vor Reiseplan er bleven forandret saaledes, at vi til Foraaret komme til at gaae til Bonn og Heidelberg og ikke, efter vor første Bestemmelse, til München, fordi vi have bragt i Erfaring, at Schelling om Sommeren tilbringer den meste Tid paa Landet og kun holder meget faa Forelæsninger, hvorfor det vil være bedre at tilbringe en Vinter i München.

Idet jeg endnu engang takker Dem for den sande Deeltagelse og Godhed, De stedse har viist mig, slutter jeg med en hjertelig Hilsen til Fruen, Deres Broder Herr Conferentsraaden og alle Deres. Jeg beder, at de Alle ville bevare den Velvillie for mig, hvorpaa jeg i Deres Kreds har havt saa mange Beviser. Ogsaa fra min Ven Bornemann ville De modtage en hjertelig Hilsen. Han vil med det Første være saa fri at skrive Dem til. Seer De Prof. Sibbern, Madvig, P. Møller er De vel saa god at hilse.

Med Ærbødighed og Hengivenhed Deres

H. Martensen.

Digitized by Google

Til Samme.

Kjøbenhavn den 3die November 1835.

Høistærede Herr Etatsraad!

Det smukke Digt*), som De vil gjøre den flyvende Post den Ære at være Overbringer af, modtages naturligviis med Taknemmelighed. Indholdet er allerede i sig selv interessant, men bliver det dobbelt ved den fine Allusion, som skinner igjennem i Behandlingen; derved er Digtet blevet et Leiligheds-digt — i den gode Betydning af Ordet. Hvor smigrende derfor Deres Opfordring er, at lade min Critik komme til Orde, saa forsikkrer jeg Dem oprigtigt, at jeg her ikke vilde finde Leilighed til at anbringe den, da Digtet forekommer mig at være, hvad et saadant Digt bør være: simpelt, klart og hjerteligt. I et af de første Nummere skal jeg have den Fornøielse at indrykke det. Ifald De ønsker nogle Separat-Aftryk, ville De behage at lade mig vide, hvor mange.

Deres Hilsener til min Moder og til min Kone har jeg, af en maaskee overdreven Redacteur-Samvittighed, ikke bragt, og kan derfor ikke besvare Dem med Gjenhilsener, undtagen forsaavidt som vore venskabelige Følelser for Dem og Deres, ogsaa uden at være udtalte, kunne overbringes.

Deres ærbødigst hengivne
J. L. Heiberg.

*) Bernstorfferne. (Trykt i Kjøbenhavns flyvende Post, Novbr. 1835; i Trykkefrihedsselskabets Samling af fædrelandshistoriske Digte 1836; i Ø.'s samlede Skrifter, 4de Bind, 1851).

Digitized by Google

Til Samme.

München den 24de November 1835.

Idet jeg er saa fri at tilskrive Dem, Herr Etatsraad, maa jeg begynde med at bede om Tilgivelse, fordi jeg saa længe har opsat at takke Dem for Deres venlige Skrivelse fra Marts Maaned, som i saa høi Grad glædede mig. Anbefalingen til Dahl, som De havde den Godhed at tilsende os, har været os af væsentlig Nytte. Den skaffede os en Mands Bekjendtskab, hvis Erindring stedse vil have stort Værd for os. Vi vare under vort Ophold i Dresden næsten daglig sammen med ham, og han har viist os overordentlig Velvillie. Ligeledes vare vi meget ofte hos Tieck, til hvem De vel erindrer, at De medgav os en Anbefaling fra Kjøbenhavn, og havde den store Nydelse at høre hans mageløse Forelæsninger af dramatiske Digterværker. Fra Begge hilses De paa det Venskabeligste. Opholdet i Dresden er eet af min Reises Lyspunkter. Den herlige Egn i Foraaret, Billedgalleriet, Dahls brave og dygtige Personlighed, og Tiecks herlige Poesie, der bevarer ham en evig Ungdom — Alt dette gjorde, at man der aandede som i en renere Æther, i hvilken man aldeles glemte Livets Prosa med dens Miserabiliteter. — Efter en interessant Reise gjennem Böhmen og en Deel af Baiern kom vi til Heidelberg, hvor vi tilbragte 3 behagelige Sommermaaneder. Af Theologerne der har Daub indtaget mig meget, saavel ved sin energiske Personlighed som ved sine dybe Forskninger i den speculative Theologie. Fra Heidelberg reiste vi gjennem Würtemberg hertil. Det var mig interessant at sammenligne det aandelige Liv i Würtemberg med det nordtydske. Würtemberg er maaskee det Punkt i Tydskland, hvor der er meest Sands for den nyere

politiske Udvikling. Overalt finder man en ualmindelig og, jeg troer. grundig Begeistring for den politiske Frihed. Man kunde maaskee sige, at der lægges noget vel stærk Vægt paa det Fædrelandske og den nationale Eiendommelighed overhovedet, hvilket ikke synes at kunne bestaae med vor Tids universelle Tendents; men dette giver dog Tonen der en vis Inderlighed, som tiltrækker, især som Contrast til det abstracte og farveløse preussiske Væsen. At her, i Modsætning til den i det øvrige Tydskland herskende Mening, Schiller foretrækkes Goethe og egentlig ansees som den tydske Nations Digter, hænger sammen hermed. Vi gjorde den fortræffelige Digter Uhlands Bekjendtskab, der ogsaa som Repræsentant i Stænderne har indlagt sig megen Hæder. Han arbeider i denne Tid paa et Værk om Nordens Mythologie, om hvilken Gjenstand det naturligviis glædede os meget at kunne underholde os med ham.

Her i München findes, naar man undtager den levende Stræben i Kunsten, just ikke megen almindelig Intelligents; desto mere lægge Folk sig efter Livets Nydelse, især paa Kaffe- og Ølhuse. Kongen forsøger at skabe en ny Kunstverden, den ene Pragtbygning opføres efter den anden, hvilket altsammen kunde være meget godt, hvis ikke vor Tid havde høiere Interesser end Kunsten, der i det mindste ikke udelukkende kan tilfredsstille. — Bibliotheket er fortræffeligt og Indretningen yderst liberal; enhver Fremmed kan daglig arbeide der, hvoraf jeg i denne Tid benytter mig, da jeg netop foretager nogle Studier henhørende til Middelalderens religiøse og theologiske Literatur, der endnu er saa lidet undersøgt. — Schelling have vi besøgt og maae ogsaa her takke Dem for Deres gode Anbefaling. Vi maatte fortælle ham en Deel om Dem, om Deres Forelæsninger o. s. v. Da han hørte, at De hver

Digitized by Google

Maaned holder en Maanedsforelæsning, hvori De gjør Publikum bekjendt med Naturvidenskabernes Fremskridt, beklagede han, at han ikke havde Dem i München, da han i saa Fald vilde være Deres stadige Tilhører. Iøvrigt underholdt han sig med os om Kunsten; paa Philosophien kom vi ikke ind, da han i den senere Tid ikke gjerne taler om philosophiske Gjenstande, og selv søgte vi ikke Leilighed dertil, da vi havde en ond Samvittighed, paa Grund af vore Hegelske Kjætterier. Maaskee der dog engang gives en günstig Leilighed til at komme ind derpaa. Af andre mærkværdige Lærde har jeg endnu kun lært Görres at kjende. Han behager mig ikke synderligt; hans Samtale har noget Uhyggeligt, da den gjerne dreier sig om Ekstaser og Besættelseshistorier, Somnambulisme o. s. v, i hvilke Regioner jeg finder mig fremmed. — Fr. Baader maa jeg dog ogsaa see, inden jeg forlader München.

Naar jeg nu seer tilbage paa den forløbne Deel af mit Reiseliv, kan jeg ikke andet, end glæde mig over, at jeg var saa lykkelig at komme ud. Flere nye Ideer ere opgaaede for mig, og jeg troer, at min Dannelse overhovedet har vundet i Fasthed. Inden min Hjemkomst til Fædrelandet ønskede jeg dog at see Paris, dette Centrum for den nyere Historie. Vare Tiden og Pengene kun ikke saa flygtige! Ars longa, vita brevis, erkjendes vist aldrig bedre end paa en Udenlandsreise.

Idet jeg beder Dem, Herr Etatsraad, med Velvillie at modtage disse Linier, tilføier jeg en Hilsen fra min Ven og Reisefælle Bornemann. I Deres Familie beder jeg at bringe mig i venlig Erindring, og Dem selv at bevare den Godhed for mig, som De stedse har viist mig.

Med inderlig Hengivenhed og Ærbødighed Deres

H. Martensen.

Digitized by Google

Til Ørsteds ældste Datter*).

Den 11te Juni 1836.

Kjære Karen!

Jeg havde tænkt at skrive Dig et ret langt Brev til i Dag; men Tiden er knap, saa at jeg dog maa fatte mig temmelig kort. For nogenlunde at godtgjøre Dig og Marie Eders kjærlige og lange Breve, har jeg ladet gjøre en Afskrift af mit Digt over Luftballonen, saa vidt det er kommet, og jeg sendte det igaar med Agepostet i en Pakke til min Broder. Ville I læse det for en eller anden Veninde, saa læs det først nogle Gange selv. I en Deel af Digtet forekommer der mange Henthydninger til Videnskabernes Historie, især i Grækenland. Her vil jeg hensætte et Par Oplysninger. Thales, en af de syv græske Vise, vidste, at Rav faaer den Egenskab ved Gnidning at tiltrække lette Legemer; han troede derfor, at der var en virksom Aand i Ravet. Ravet, veed Du, hed Elektron, hvoraf man siden har dannet Ordet Elektricitet. Pythagoras levede omtrent ved den romerske Stats Stiftelsestid, og søgte en egen mathematisk Harmoni i Verdensklodernes Bevægelse. Aristoteles behandlede Videnskaberne meget nær i samme Maneer, som nu Experimentatorerne; han anatomerede Dyr og gav os allerede de sande Grundtræk om Dyrenes indvortes Bygning.

Tiden vil ikke tillade mig at fortælle mere i Dag; men finde I Noget utydeligt i disse Ting, saa spørg mig.

Vi glæde os Alle inderligt til snart at see Eder igjen.

---

*) Dette og det følgende Brev ere skrevne til Ø.'s Døttre, medens de i Stændertiden opholdt sig i Viborg hos hans Broder, der var kgl. Kommissarius.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hils Fru Bruun, Schouw, Fru Schouw o. s. v.

Stedse Din

H. C. Ørsted.

Til Ørsteds næstældste Datter.

Kjøbenhavn den 18de Juni 1836.

Kjære Marie!

Da Moder saa ordentligt tilskriver Alt, hvad der foregaaer hos os, bliver der kun liden Materie tilovers for mig. Det, som jeg kan fortælle fra vort huuslige Liv, medens Moder var paa Fredensborg, er kun lidt. Jeg har havt Besøg af Fru Güllembourg, fra hvem jeg skal hilse paa det Hjerteligste. Hun bragte mange Hilsener fra Heiberg og Fru Heiberg, som hun havde havt Breve fra fra Berlin, hvor de ere særdeles tilfredse. De reise dog snart videre til Paris.

Juristen Professor Bang er bleven Bankdirekteur. Man siger, at han ganske vil forlade Universitetet, hvor han ikke vilde faae Tid til at opfylde sine Pligter, naar han skal tjene Banken vel. Tabet af en saa dygtig Mand vil være haardt for Universitetet. Jeg vil dog haabe, at han bliver i nogen Forbindelse med dette, og i det Mindste vedbliver at bestyre dets Pengevæsen, hvilket han forstaaer saa godt. Man vil iøvrigt have ondt ved at faae en god Professor i hans Sted.

Det glæder mig at kunne melde, at Scharling vinder meget Bifald ved sine Forelæsninger. Dette burde jeg bie med at fortælle, til jeg skrev til Karen; men jeg tænker, at jeg gjør hende dog en større Tjeneste ved at sige det her, end at bie.

Digitized by Google

Det glæder mig meget at høre, at I Begge have saa megen Leilighed til at see Eder om, og at see det selskabelige Liv saavel som Naturen under saa mangfoldige Skikkelser. Jeg tænker, at denne Reise i mange Maader vil være Eder endnu frugtbarere end en Udenlandsreise; nu maae I kun ikke, naar I komme hjem, altfor meget længes efter hine mangfoldige Afvexlinger.

Uagtet jeg næsten maa frygte for, at I ville falde paa den Tanke, at jeg for Tiden ikke gjør Andet end skrive Vers, vil jeg dog vedlægge et nyt. Det er kun en Oversættelse af Schlegels Digt over Hexametret. Det faldt mig for nogle Uger siden, da jeg spadserede ene, ind at oversætte det Meste af dette kunstrige lille Digt, i Hovedet; og da jeg kom hjem, opskrev jeg det med nogle Forbedringer. Jeg har ved Leilighed et Par Gange omskrevet det, for at borttage nogle Ufuldkommenheder. Da Alt her kommer an paa, at Versets Klang og Fald skal passe nøie til Tankerne, maa man læse det oftere høit for sig selv, førend man kan have godt deraf. Da disse 16 Linier ere de eneste Vers, jeg har gjort i de sidste 6 Uger, saa haaber jeg, at jeg ikke skal synes at stjæle for megen Tid fra mine Videnskaber, hvorfor jeg heller ikke troer, at Andre beskylde mig end jeg selv. Digtet om Luftskibet skal om muligt fuldendes i Ferierne, paa Fredensborg. Over det Digt gjør jeg mig ingen Samvittighed; thi det hører til mine Planer, som Physiker, at gjøre det paa alle Maader indlysende, at Naturvidenskaben bør udgjøre en væsentlig Bestanddeel af den almindelige Dannelse.

Hils nu Onkel Anders paa det Hjerteligste fra mig, ligeledes Prof. Schouw, Fru Schouw, Fru Bruun o. s. v.

Karen beder jeg neppe hilse, da et Brev, som er skrevet

Digitized by Google

til En af Eder, næsten er som til Begge. Jeg vil da hilse Eder ret hjerteligt Begge.

Din hengivne Fader
H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 15de September 1836.

Kjære Hr. Etatsraad!

Fra det første Øieblik jeg selv begyndte at virke fremad, har just De, med faderligt Sind, rakt mig Haanden, hjulpet og opmuntret mig, det giver mig Mod til at bede Dem om endnu Mere, De som vistnok af Enkelte mener mig det allerbedst. Min hele Stræben gaaer ud paa at blive endnu mere udviklet, endnu mere fuldendt, og som sand Digter vorde en Ære for mit Fædreland og mine Venner. Ved Guds Hjælp er det endnu bestandigt gaaet fremad; men Meget er der endnu at gjøre, Meget der maa vindes. Jeg seer et Middel, og det er om dette, jeg vil tale med Dem, ret af Hjertet tale med Dem; at det skeer skriftligt, kommer af, at jeg maaskee Ansigt til Ansigt vilde føle mig forlegen og da ikke ret fremsætte mine Grunde og Forhaabninger.

De og Enhver ville erkjende hvilken stor, gavnlig Indflydelse min Reise i Udlandet har havt paa mig. De erindrer, at da jeg dengang søgte om Understøttelse, maatte jeg skaffe en Slags Attester for, at jeg var Digter; ved disse og et Par Venners Indflydelse var det vistnok, at jeg fik en Sum, stor vel for den, som modtager, men liden, med Hensyn til hvad der ellers bliver givet. Rimeligviis ventede man ikke Meget af mig. Den Pengesum, jeg selv kunde lægge til, var ikke stor; jeg gjorde endogsaa et lille Laan for at uddrage min Reise-Tid deslænger.

Digitized by Google

Imidlertid maatte jeg dog vende hjemad, og det netop da jeg havde bedst Nytte af Reisen; men Midlerne vare tilende.

Den almindelige Dom, troer jeg at turde sige, er den, at jeg, saameget som de Bedste i mit Fag, har viist et heldigt Resultat af Reisen. Alle mine senere Arbeider: Improvisatoren, O. T og Børne=Eventyr vise, hvor gavnlig den har været, hvormeget jeg har vundet. Den har været mig en høiere Opdragelses Skole. Havde jeg tidligere sagt: lad mig komme ud i Verden, og man skal see, jeg ret skal høste Nytte heraf! da havde man vistnok smilet og neppe fæstet Tro til mine Ord. Nu har dog Tiden viist Sandheden heraf.

Naar en Kunstner, det være sig i hvilketsomhelst Fag, stræber at levere noget Fuldendt, men for at kunne det kun behøver en Understøttelse, da er denne sjeldent bleven nægtet ham; fyldestgjør nu Udfaldet af hans Bestræbelse, vil det Offentlige neppe nægte ham Hjælp, naar han anden Gang søger om at sættes istand til at levere noget endnu mere Fuldendt. Mon det samme Tilfælde ikke kunde overføres paa mig? Hvad der i min tidlige Barndom er forsømt ved min Opdragelse, kan erstattes ved en sildigere stærk Indvirkning. Min bedste Skole er Livet, jo mere jeg kan tumle mig der, desto modnere bliver min Aand, desto kraftigere min Virken. Desværre er jeg født i et lille Land, hvor jeg, selv om mine bedste Arbeider blive læste af det større Publikum, neppe erhverver mere end til at kunne leve, derimod umuligt kan see mig istand til at forskaffe mig, hvad som meest vil virke til min høiere Udvikling: endnu en kort Tid at kunne reise. Men Danmark er derfor det Land, som, meer end noget andet, hjælper den trængende Kunstner. Denne Hjælp maa jeg søge, med hele min Sjæl griber jeg derefter! Min Reise blev sidst afbrudt, just som jeg bedst begyndte at høste Frugt af den, blev afbrudt, fordi Midlerne, man

Digitized by Google

havde givet mig, rimeligviis i Forvisshed om et tomt Udbytte, ikke vare længer tilstrækkelige. Nu har jeg viist mig hiin Understøttelse værdig, mon da ikke Reisen kunde fornyes, mon der ikke endnu kunde skjænkes mig et aandeligt Skoleaar, jeg tør da, vil Gud forunde mig Kraft, love et større, et herligere Resultat end af den første Prøve. Man vil svare mig, det er kun to Aar siden, jeg var ude, det er for tidligt at tænke paa at reise igjen, bliv endnu nogle Aar! men om nogle Aar er jeg et andet Menneske! Nu har jeg Ungdommelighed, nu kan jeg modtage Indtryk og gjengive dem! Nu vil jeg have det bedste og høieste Gavn af at reise, kun et Aar, et eneste Aar! Jeg tør troe, at blev dette gjort ret indlysende for Dem, som afgjøre, hvo der skal reise, da vilde mit Ønske vistnok blive opfyldt.

Øieblikket til at forebringe Sligt, synes ogsaa nu at være mig meest gunstigt. Mængdens gode Stemning er for mig; til Nytaar udkommer alt andet Oplag af Improvisatoren, dette saa vel optagne Resultat af min forrige Reise. Nu maatte Lykketraaden gribes, nu føler jeg Kraft og Mod til at vise mig den værdig! Jeg behøver ikke saa meget! nu har jeg ogsaa lært at reise. At gaae den almindelige Vei, søge hos Fondet ad usus publicos, hjælper ikke, min Ansøgning, vilde efter den almindelige Talemaade, han har jo reist, henlægges. Kongen selv maa have Interesse for mig. Kunde jeg for ham udtale mig, som jeg her kan for Dem, kjendte han, som De, hvad der er rigtigt heri, han vilde give mig sit Ja; men han kan ikke dette, ikke kjende Rimeligheden i mit Ønske, det jeg aldrig vil have Mod til at udtale saa tydeligt for ham. En Mand, som Kongen havde Tillid til, en Mand, hvis æsthetiske Anskuelser blive vurderede, en Mand, som tillige tog varmt Deel i min Skjæbne, maatte sige Kongen, hvad jeg omtrent i dette Brev har sagt Dem. Jeg veed kun een eneste saadan Mand,

og det er Dem! De er den Eneste, som kan gjøre det, og jeg troer ogsaa, De — vil! Jeg skjælver, idet jeg i Tanken seer dem læse disse Ord; thi jeg føler, hvormeget det er jeg beder Dem om! Dog blive vred paa mig, fordi jeg har den største Tillid til Dem, fordi jeg lægger en Deel af mit Livs Lykke i Deres Haand, det kan De ikke, det vil De ikke. Med Guds Hjælp, skal jeg skaffe Dem Glæde, for hvad De gjør for mig! Det er ikke et broget Reiseliv, som drager mig afsted, det er reen Stræben efter Udvikling og Modenhed, og den kan jeg kun erholde i Verden mellem Menneskene. Deres Forstand og Hjerte ville være for mig, det er disse, der give mig Mod til dette — maaskee noget dristige Skridt.

Deres sønligt hengivne

H. C. Andersen.

E. S.

Send mig i denne Uge et Par venlige Ord, uden disse vil det være mig en ængstelig Sjælekamp første Gang igjen at komme til dem, efter saaledes som her at have udtalt mig.

Til Prinds Christian.

Kjøbenhavn den 20de September 1836.

Naadigste Prinds!

Først nylig er jeg bleven istand til at meddele Deres Kongelige Høihed, at jeg har fundet Leilighed til at fremsende det Kongelige Videnskabernes Selskabs Skrifter til Lissabon, hvorom jeg i et Brev, som er gaaet gjennem det udenlandske Departement, har underrettet det Lissabonner Akademies Sekretair, ligesom jeg ogsaa har bevidnet ham de danske Lærdes Beredvillighed til at træde i Correspondence med de portugisiske.

Af videnskabelige Nyheder veed jeg ingen vigtigere, end

Digitized by Google

de senere Opdagelser over Varmestraalerne. Melloni, som havde nægtet Varmestraalernes Polarisation, har nu ikke blot taget sin Mening tilbage, men meddeelt særdeles skjønne og afgjørende Forsøg derover, saa at Varmestraalernes Polarisation nu kan ansees for lige saa afgjort som Lysstraalernes. Det er ogsaa lykket Melloni at berøve Solstraalerne næsten al deres Varme. Dette skeer ved at lade Solstraalerne først gaae igjennem en klar Glaskasse med Vand og derpaa gjennem grønt Glas, som har sin Farve af Kobber. Man kan siden concentrere Solstraalerne med Brændglasset, uden engang at faae et Thermometer til at stige derved.

Min Broder har paalagt mig at takke Deres Kongelige Høihed underdanigst for den Naade, hvormed De nævner ham i det Brev, hvormed de beærede mig, og at bevidne, hvormeget han beklager, at hans Reise ikke kunde falde saaledes, at han fik Leilighed til at gjøre Deres Kongelige Høihed sin underdanigste Opvartning.

Underdanigst
H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Sorøe den 18de December 1836.

Jeg takker Dem inderlig for den kjære Gave, De har sendt mig, og for den velvillige og hædrende Skrivelse, hvormed De ved samme Leilighed har beæret mig. Deres Digt har igjen givet mig et nyt Beviis paa den Naturfriskhed, om jeg tør sige det, der gjennemtrænger Deres Inderste. Det var (hvilket forstaaer sig af sig selv) umuligt, at have seet saa klart og skarpt, og at have virket med den Kraft, som De, uden at mangfoldige sjeldne Combinationer i Sjælen havde fundet Sted.

Digitized by Google

Til de mærkeligste af disse regner jeg den poetiske Anskuelse, der hos Dem forener sig med saa stor Fylde, Klarhed og Dybde i Tankerne. Dette viser den opvækkende og henrivende Kraft, hvormed Deres Foredrag har virket paa saa Mangfoldige, blandt hvilke jeg ogsaa tæller mig selv; dette viser ogsaa hiin store Opdagelse, der sikkert ligesaa meget skyldes en genialsk Anskuelse, som et philosophisk Overblik. Deres sidste Arbeide, Luftskibet, viser atter, at De staaer nær ved den Kilde, hvorfra den philosophiske og poetiske Begeistring forenede udgaae; og i Almindelighed bekræfter det den Sandhed, at Varme og Flugt ligesaavel ere nødvendige for det videnskabelige, som for det poetiske Genie. Blandt mange Steder, der have interesseret og grebet mig i hiint Digt, vil jeg især fremhæve dem, hvori Opdagelsen forberedes og skeer; overhovedet hæver den bestandige Henpegen paa det Indtryk, Opdagelsen frembringer paa de forskjellige Menneskers Sjæle, dette Digt langt over de almindelige Læredigte, hvori den blotte Reflection hersker. De har ved dette Digt givet Vink med Hensyn paa en tilkommende Digteart, der vist i Tidens Længde ei ville være tabte.

Ved denne Leilighed maa De ogsaa tillade mig at takke Dem for Deres smukke Digt over Bernstorff, der paa eengang har glædet alle den sande Liberalitets og alle Poesiens Venner.

Det gjorde mig særdeles ondt, at jeg ei traf Dem i Kjøbenhavn; jeg havde den Gang af Dem haabet at faae vigtige Oplysninger, med Hensyn paa de nye Iagttagelser over Magnetnaalen.

Sibberns Kampe i den seneste Tid have bedrøvet mig; thi uagtet han langt fra mangler Mod til at opoffre Alt for det, han anseer for godt, saa gaaer hans Hidsighed dog ofte videre, end det Godes Venner kunne ønske. At han ved saaledes be-

Digitized by Google

standig (som En sagde) at agere Generalfiskal, og ved at blande sig i Alt, formeget spreder sine Kræfter, kan man ikke tvivle om.

Deres Frue har jeg havt den Fornøielse at tale med under hendes Ophold her i Sorøe.

Tilsidst maa De tillade mig at lykønske Dem til de nye Hædersbeviisninger, hvorved Regjeringen, idet den erkjender en Mands Fortjenester, hvis Navn hele det dannede Europa gjentager med Høiagtelse, egentlig kun hædrer sig selv. Jeg vilde ønske, at Regjeringen ogsaa med Hensyn paa Oehlenschläger havde indseet dette.

Med største Høiagtelse Deres ærbødigst hengivne

J. C. Hauch.

Til Samme.

Trondhjem den 14de April 1839.

Den Form, hvori De, høitærede Hr. Professor, har behandlet Luftseiladsen, har opmuntret mig til paa en lignende Maade, og efter en lidet bekjendt svensk Forfatters Forbillede, at behandle et af de Stoffer *), der spille saa stor en Rolle saavel i det videnskabelige som i det daglige Liv. Jeg tillader mig at oversende, og — hvis denne ubetydelige Hylding ei maa forsmaaes — at tilegne Dem indsluttede lille Digt.

Forfatteren er en af Deres gamle Lærlinge. Ligesaa usandsynligt som det er, at De, blandt Mængden af disse, vil kunne erindre mig fra 1813, lige saavist er det, at jeg aldrig har kunnet eller vil kunne glemme den Lærer, der opklarede mine Forestillinger, udvidede og befæstede mine Kundskaber i Naturvidenskaben, og indgav mig for denne en Interesse, som

*) Digtets Gjenstand var Glasset.

Digitized by Google

hans senere Virksomhed har næret, og som har skaffet mig mangen nydelsesrig Time, men at jeg med uudslettelig Erkjendtlighed og dybeste Høiagtelse er Deres

ærbødigste

Schwach,*)

Assessor i Trondhjems Stiftsoverret.

Til C. N. Schwach.

(Trykt efter Koncept).

De modtage min hjerteligste Tak for Deres venskabelige Brev og for det skjønne Digt, som De gjør mig den Ære at tilegne mig. Endskjøndt jeg ikke, medens De som ung Student var i Kjøbenhavn, kunde blive nøie kjendt med Dem, var Mindet om Dem dog ikke udslettet hos mig, da De allerede dengang paa det Fordeelagtigste udmærkede Dem. Siden saae jeg med Glæde, hvorledes De som Digter begeistrede Deres Landsmænd. Det er mig særdeles glædeligt af Deres mig tilstillede Digt at see, at ogsaa De er sindet at gjøre digterisk Brug af Naturvidenskaben. Jeg føler mig overbeviist om, at der ved Brugen af Naturvidenskaben i Digtekunsten vil skee vor Tidsalder en sand Tjeneste. Ingen, som overskuer Tiderne, vil kunne skjule for sig selv, at vi nu staae langt mere Fare end nogensinde før, for enten at blive Efterlignere eller at forfalde til en kunstlet Originalitet. Et Stof af en ganske ny Art maa derfor nu mere end nogensinde være velkomment, dersom det kun er rigt og betydningsfuldt. Det troer jeg, Naturvidenskaben er, og det fornemmelig i vor Tidsalder, da Naturens aandelige Charakteer saa meget udvikler sig. Jeg troer tillige, at den Art af Dannelse, som vil følge med Udbredelsen af en rigtig Na-

---

*) Forfatter til den norske Flagsang: „Mens Nordhavet bruser" o. a. m.

Digitized by Google

turanskuelse, vil være et kraftigt Værn mod den Overforfinelse og den Spidsfindighed, hvortil den nyere Poesi helder. Selv de dannende Kunster have altfor lidet nyt Stof. Luftskibet kunde give Anledning til adskillige nye Gjenstande for Maleren. Tordenlederens Opfindelse, det store Forsøg, som Otto Guericke viste Keiseren og de forsamlede Fyrster med Luftpompen o. s. v., vilde være frugtbare Gjenstande for Malerkunsten.

De seer, at det er mig Alvor, med hvad jeg har sagt i Afdelingen Oldtid og Nutid af mit Luftskib.

Jeg arbeider dog for Øieblikket ikke paa noget nyt Digt, endskjøndt jeg har udtænkt Planen til et Par; men mit nærværende Arbeide er en Samling af Dialoger, hvori jeg vil fremstille Tingenes Sammenhæng i Verden, seet fra det Standpunkt, jeg har vundet ved mine forenede Grandskninger i Naturen og den aandelige Verden. Jeg gaaer deri ud fra Undersøgelser over det Skjønne, men føres derfra ved en indre Nødvendighed baade til det Gode og det Sande. Den første af disse Dialoger er allerede trykt i Skandin. S. Skr. for 1808, den anden vil findes i det andet Hefte af Bragi og Idun. Til de øvrige har jeg saadanne Forarbeider, at jeg haaber at lade dem komme ud i et samlet Bind med de ældre til Nytaar.

Jeg kan ikke slutte, uden at gjentage min Tak saavel for Deres Digt, som for Deres venskabelige Følelser for mig.

Til H. C. Ørsted.

Sidste April 1839.

Naar man er ene, langt borte fra Frænder og Venner, saa kan det ikke feile, at man lader den forbigangne Tid passere Revü for sig, at man af og til holder Mønstring af sine Erindringer. Og naar jeg saaledes her i Staden Paris Rue

Digitized by Google

de Chartres Nr. 7 og 9, 6te Etage med Udsigt over Tuillerierne, lader Aarene 1830—1838 defilere forbi mig, saa spiller den polytechniske Læreanstalt og Deres Høivelbaarenhed, en ikke ubetydelig Rolle i disse Büer. Snart er jeg i Bygningen til St. Pedersstræde i en talrig Forsamling, og ved Deres Ord aabner der sig for mig en ny Verden, som jeg endnu haaber ei i Fremtiden at blive aldeles berøvet ved heterogene Studier; snart er jeg ene med Dem paa Deres Studerekammer og taler med Dem om alle mine Anliggender, Planer og Sorger; og snart er jeg med Dem paa første Sal og seer Dem i al Deres Rigdom, seer Dem omgiven af hele Deres Familie, hvoraf enhver enkelt Person fra Nicolai til Frøken Karen er mig interessant, og, hvis paagjeldende Personer ei skulde finde det for nærgaaende, er mig kjær. For al den Nydelse og al den Nytte, som jeg har høstet af mit Forhold til Dem, modtage De, Hr. Etatsraad, modtage Fruen og alle Deres min inderlige og oprigtige Tak!

1ste Mai. Jeg blev igaar afbrudt ved Kanonernes Torden, der forkyndte, at Kongens Fest begyndte. Folket var just ikke synderlig enthusiastisk, det var, som min ægyptiserede franske Contubernal sagde: morne. Og det er da heller ikke Under; thi det lider uhyre ved den lange ministerielle Crisis. Jeg kunde have stor Lyst mundtlig at drøfte med Dem de nuværende politiske Forhold; men da dette ikke kan lade sig gjøre, saa maa jeg lade mig nøie med den rigtignok meget tarvelige Erstatning, at udvikle mine egne Tanker for Dem. Jeg skal bestræbe mig, for at være kort, for ei at trætte Dem. Jeg troer, at man med fuld Ret begynder en ny Æra i den franske Politik med Coalitionen. Før denne var Regjeringens Forhold til Folket og dettes revolutionaire Tendentser den egentlige politiske Kampplads; men med Amnestien synes Skuepladsen at

Digitized by Google

være forflyttet op i selve Regjeringen, og Kongens Forhold til Ministrene og de Deputeredes Kammer var det Spørgsmaal, der dannede Coalitionen. Le roi règne et ne gouverne pas eller med andre Ord: Ministrene skulle udgaae af de Deputeredes Kammers frie og kraftigt udtalte Majoritet, de skulle være frie selvstændige Mænd, og de skulle ikke være bøielige Redskaber i Kongens Haand, thi i dette Tilfælde blive de „transparente", og deres Ansvarlighed er et Bedrag. Jeg behøver ikke at gjøre opmærksom paa, hvorledes det constitutionelle Monarchies Modsigelse under denne Kamp begynder at træde op i Folkets Bevidsthed. Skulle Ministrene udgaae af Kamret, og skulle de have en bestemt Villie, saa bliver Kongen et Intet, og hvis Kongen skal have en bestemt Villie, saa blive Kamrene et Intet; thi Eenhed maa der findes i Statens Maskine, hvis den ei skal gaae istaae. Lammenais siger derfor i et lille Skrift, som er udkommet for nogle Dage siden: det constitutionelle Monarchie er egentlig ikke andet end en Republik; thi Kongen tilstaaer selv, at han skal og vil rette sig efter Majoriteten i de Deputeredes Kammer; men det er en slet Republik, thi den skjuler Statens sande Væsen, og den tillader at indsmugle modsatte Principer. Naturligviis er det kun det republikanske Partie, som driver Modsigelsen til dens yderste Consequents; men hele Coalitionen har været enig i, at Kongens personlige Indflydelse skal indskrænkes. Under dette Banner have Doctrinairer, Venstre, venstre Centrum, Republikanere og Legitimister kæmpet; og Landet har ved de nye Valg givet dem Medhold. — Efterat det moleiske Ministerium er faldet, have de, hvad der da falder af sig selv, begyndt deres gamle Kjævlerier, og, jeg veed ikke hvor mange Uger der er hengaaet, uden at noget nyt Ministerium har kunnet danne sig. Før Seiren var man enig i, at Ministrene skulle være selvstændige Personer; men efter Seiren er man bleven enig om, hvori de skulle være selvstændige.

Digitized by Google

Uagtet det unægtelig forholder sig saa, tør jeg dog ikke fraskrive Regjeringen al Deel i den ministerielle Crisis. Regjeringen har naturligviis altid en Mængde Stemmer til sin Disposition, og det er unægtelig meget godt, naar den bruger dem til at styrke den egentlige Majoritet i Kamret, og til at forhindre, at Kamret ei deler sig i to Dele, der ere lige store, hvilket gjør al Regjering umulig; men det er meget slemt, naar den bruger dem til at forstærke Minoriteten og saaledes selv frembringe det, den skulde forebygge. Hvorledes det endogsaa forholder sig med denne Labyrint af Chicaner og Personligheder, saa staaer følgende Facta fast. Venstre er betydelig stærkere ved de nye Valg, venstre Centrum har sluttet en som det synes varig Pagt med dette Parti, og da venstre Centrum har i sin Midte Folk, som har været ved Affairerne, saa maa nødvendigviis Venstre, det „anarchiske" Venstre, vinde i moralsk Kraft hos Folket. Hertil kommer, at de demokratiske Bevægelser have fremkaldt en tilkommende Petition om Nationalgardens Valgrettighed. I Korthed: Indskrænkning af Kongens personlige Indflydelse, Venstres Overvægt, Tendents til at begrunde Regjeringen paa en bredere demokratisk Basis, forekommer mig at være de fremspringende Punkter i det sidste Halvaars politiske Liv.

Dog disse mulig revolutionaire Elementer paralyseres derved, at man er kjed af den evige Theoriseren om Statens Lykke; man vil nu selv for sin egen Person være lykkelig, man vil være rig, vil have Raad til at gifte sig; man vilde vel grumme gjerne have, at Rhinen var Frankrigs Grændse, men føler sig dog meget veltilfreds, naar man kan holde sig en Rideheſt og en Grisette. — Tilgiv mig, hvis jeg har kjedet Dem med denne lange Passiar. Efter min oprindelige Plan tænker jeg stærkt paa at reise til Orienten, hvis jeg kan faae den fornødne Understøttelse. Kommer Fruen iaar til at reise til Fredensborg? — Det er nyt Pant paa den Lykke, som venter mig, at min

Digitized by Google

tilkommende Hustru i enhver Henseende sympathiserer med mig med Hensyn til Beboerne af et vist Sted i Studiestræde, hvor jeg saa tit er kommen. Med mange Hilsener til Fruen, Deres Frøken Døttre og Deres Sønner, Hr. Lector Scharling og Dahlstrøm, modtage De, Hr. Etatsraad, Forsikringen om min ærbødige Høiagtelse og taknemmelige Hengivenhed.

Deres

D. G. Monrad.

Til Samme.

Torsdag den 5te December 1839.

„Aber es ist noch besser zu lieben als zu leben, und das thut man hier in so vollem Maße, daß man dem Verfasser recht herzlich für die reine Seelenfreude danken möchte".

Kjære Hr. Etatsraad!

Anførte Ord har jeg engang læst i en Recension over en Bog, hvori der var Meget at rose, Meget at elske. Jeg har ret følt Sandheden deri, ved at læse Deres Luftskib og har saa ofte villet udtrykke det for Dem. Ved at læse Deres Recension*) er det atter blevet mig en levende Trang at yttre Dem min Glæde og min Tak.

Efter min Mening hersker i Digtet den skjønneste Harmonie, og Hovedgjenstanden fremsvæver som et stort Verdens Evangelium. Den Maade, hvorpaa De har sat den i Forbindelse med Aand og Natur, Historie og de inderste Familieforhold, med Fortid og Fremtid, sætter alle Sjælens Evner i Bevægelse, opliver, henrykker og efterlader en usigelig Glæde. Alle Grændser mellem Himmel og Jord ere borte, og skjøndt

*) Herved sigtes vistnok til nogle Bemærkninger over Luftskibet, som Ø. selv nedskrev et Par Aar efter Digtets Udgivelse; han lod flere af sine Venner læse dem i Manuskript; men de bleve først trykkede efter hans Død, i hans samlede Skrifter 4de Bind.

Formerne ere saa klare og bestemte, er Horizonten dog Evigheden. Det virker paa mig som en skjøn, klar, varm Sommerdag, naar Jorden er saa deilig, at man føler sig Himlen nærmere. Men jeg troer, der hører en oplyst Forstand og en sund Sjælsstemning til at føle Digtets hele høie Skjønhed, og derfor, kjære Hr. Etatsraad, maa jeg i mere end een Henseende takke Dem for den Glæde; thi De har sandelig meget bidraget til at gjøre mig imodtagelig derfor. Det mærker jeg ved tusinde Anledninger; saa beder jeg en stille Velsignelse over Dem, og De vil tilgive mig, at jeg ikke har kunnet modstaae eengang at sige Dem det.

Deres kjærligst hengivne

Josephine Bidoulac*).

Til Martensen.

Polyt. Læreanstalt den 9de Januar 1840.

Høistærede Ven!

Saasnart jeg i Dag modtog Deres Svar til Superintendent Nielsen, begyndte jeg at læse det med Begjærlighed; og neppe har jeg endt Læsningen, førend jeg føler en levende Trang til at takke Dem, ikke blot personligt for den venskabelige Tilsendelse, men ogsaa som Fædrelandsven. Nærmest er det vistnok som egentlig dansk Fædrelandsven, jeg takker Dem; men jeg tør dog ogsaa udvide denne Tak saaledes, at den skeer af Følelse for den hele danske Stat; thi jeg har stedse omfattet Slesvigerne og Holstenerne med en Landsmands Kjærlighed og glæder mig i Sandhed ved de velvillige Følelser,

*) J. B. var Datter af en fransk Emigrant, der havde taget Ophold i Danmark. Hun blev gift 1845 med den norske Digter Welhaven og er død for nogle Aar siden.

Digitized by Google

Deres Skrift maa opvække i mange Hjerter paa hiin Side Kongeaaen, og selv paa hiin Side Eideren. Enhver maa gribes af det Religionens og Sandhedens Sprog, som De saa seierrigt fører. Deres Skrift staaer for mig som et Kunstværk, udsprunget af en klar Sandhedsfølelses og en viis Menneskekjærligheds dybe Rod. Skjøndt De med Rette ikke har villet afhandle Politik, har De dog, som Religionens og Sandhedens Talsmand, uvilkaarligt henpeget paa den sande Politik: Ærlighedens, Forsonlighedens, Christendommens. Jeg troer derfor, at det vil virke som et ypperligt Statsskrift, og det netop desto mere, fordi det ikke har villet være det; jeg mener derfor ogsaa, at det vilde have stor Nytte, at Deres Skrift udbredtes langt ud over de Grændser, hvorfor det nærmest er bestemt. Jeg vilde, at det skulde komme til alle Hoffer, som have Indflydelse paa vor Sag, og at man tillige skulde gjøre sig Umage for at udbrede det i Tydskland. Det synes mig, at man fra Regjeringens Side vilde gjøre vel i at lade trykke nogle tusinde Exemplarer, som man gjennem Boghandelen søgte at udbrede. For Udbredelsen i Hertugdømmerne maatte der særskilt sørges. Er der muligt allerede skeet Skridt i denne Henseende? Paa Engelsk burde det oversættes.

Modtag min Lykønskning til Virkningen af dette ædle Værk

stedse Deres

H. C. Ørsted.

Høiærværdige Hr. Prof. Martensen.

Til Kongen.

Kjøbenhavn den 16de Mai 1840.

Ifølge Deres Majestæts allerhøieste Befaling opsøgte jeg igaar, strax efter min Hjemkomst til Staden, Universitetets Rektor, for at gjøre ham den befalede Meddelelse. Han havde

Digitized by Google

imidlertid faaet et Circulaire hjem angaaende Studentermødet*), af hvilket han sagde mig, at man saae, at omtrent alle Consistorii Medlemmer antage, at det vilde føre til det heldigste Resultat, dersom det maatte være tilladt, ingen Autoritet at anvende, saalænge Samfundet ikke antager en politisk Charakteer. Rektor har iøvrigt sammenkaldt et Consistorium til i Aften og vil paa Mandag personligt overbringe Deres Majestæt Beretningen herom.

Efter endnu paa Tilbageveien atter at have overveiet denne Sag og betænkt, hvor ufuldstændige de Oplysninger vare, som jeg mundtligt kunde meddele, vover jeg allerunderdanigst at bede Deres Majestæt, at værdige nærværende Linier Deres allernaadigste Opmærksomhed.

Deres Majestæt vil have bemærket, at Professorerne i denne Sag frembære deres allerunderdanigste Bemærkninger med en Indstændighed og Vedholdenhed, som ved en anden Leilighed maatte betragtes som mindre passende. Dette hidhører fra den Kundskab, som de have om det hele danske Studentervæsen og dettes Forhold til det tydske. Deres Kundskab er heri ganske praktisk. De have selv været Studenter og tildeels i meget bevægede Tider. De have siden levet meget med Studenter og seet, hvorledes Spændinger imellem dem ere opstaaede og dæmpede, hvorledes de ugunstige Spaadomme, man gjorde sig om nogle tidligere Studenterforeninger, ikke ere gaaede i Opfyldelse, ja, hvorledes Forsøg til at give den ældre Studenterforening en tydsk Organisation strandede paa den danske Studentertænkemaade. Ifølge alt dette betragter man vel ikke de nyeste Studenterbegivenheder aldeles uden Frygt; men man har den Overbeviisning, at man, saalænge som

*) See Forhandlingerne ved Studentersamfundets Stiftelse, udgivne af M. Hammerich og A. F. Krieger. Kbhvn. 1840.

Digitized by Google

deres Foretagender ere saa uskyldige, som de endnu ere og muligen kunne vedblive at være, vilde give alle Oppositionsforsøg en stor Styrke og Sammenhæng, ved ethvert Forsøg paa at indblande Consistorii Autoritet, og man vilde derved svække den Indflydelse, denne Autoritet rimeligviis vilde have i et vigtigt Øieblik, hvor en kraftig Indsigelse vilde have desto større Vægt, jo mere Studenterne nære den Overbeviisning, at deres Foresatte ikke ere tilboielige til at bruge Myndighed. Det være mig allernaadigst tilladt endnu at udføre dette noget videre.

Frihedsbegreberne, som i deres rette Opfatning have Deres Majestæts eget Bifald, ere nu udbredte over hele Europa, men have desværre i mange Maader antaget en sværmerisk Charakteer, som maa mishage enhver, i Erfaringens Skole dannet, oplyst Mand. Men blandt dem, som altfor meget have ladet sig henrive af disse Ideer, hvilket hos Ungdommen er saa undskyldeligt, gives der Mange, hvis Frihedssind holdes i Ligevægt ved deres Kjærlighed for Lov og Orden og ved den tillidsfulde Erkjendelse, at Deres Majestæt selv i sin Viisdom og i Kjærlighed til sit Folk vil vide at fremme den frie Udvikling paa en langt sikkrere og mere velgjørende Maade, end Bevægelsespartiet formaaer. Disse ville danne en kraftig Opposition imod de kaade Urostiftere; men dersom Autoriteten indblandes, ville de ikke alene paa en Maade, der vil efterlade et bittert Indtryk, finde sig hemmede i deres velsindede Virksomhed, men de ville endog, da denne Indblanding aldeles modsiger deres Frihedsbegreber, gaae over til Modpartiet. Selv de modnere Mænd, som hver i sin Kreds arbeide imod den exalterede Stemning, der vistnok i en ikke ubetænkelig Grad har udbredt sig, ville idetmindste trække sig tilbage, deels fordi en saadan Indblanding af Autoriteter, saalænge dens Nødvendighed ikke er høist indlysende, støder mod deres inderste

Digitized by Google

Overbeviisning, deels fordi et saadant Skridt vil give den farlige Stemning en saadan Styrke og Udstrækning, at den modererende Røst ikke længere kan komme til Orde.

Jeg veed vel, at den første Indblanding kun skulde være yderst ubetydelig; men den vil ikke undlade at ægge Mange til at gaae videre end ellers; dette vil føre til ny Indblanding, denne til ny Modstand og saaledes videre. Selskabet er nu offentligt. Universitetet kan ophæve det; men Mange af Medlemmerne ville da gaae over til andre, mindre Selskaber, hvori Bevægelsesmændene have langt friere Spil. Standser Politiet disse, kan der danne sig Cotterier, som hvert ledes af enkelte hemmeligt forbundne Sværmere, som kunne overtale ubetænksomme Mennesker til den største Udaad, hvorpaa Frankrig har frembudt saa oprørende Exempler.

Det fortjener uden Tvivl ogsaa at bemærkes, at Studentersamfundet tæller i sit Skjød mange unge Mænd, som allerede i Dannelse og Modenhed høre til den Klasse, af hvilken Deres Majestæt vælger Præster, Dommere og andre Embedsmænd. Disse ville føle sig krænkede ved, at et Samfund, hvortil de høre, og hvori de maaskee stræbe at virke i Deres Majestæts og Fædrelandets Interesse, behandles med mere Mistænksomhed end andre Samfund, hvis Medlemmer staae paa et langt lavere Kulturtrin og ledes af de hæftigste Bevægelsesmænd.

Jeg kan allerunderdanigst forsikkre Deres Majestæt, at jeg har fundet denne Overbeviisning udbredt hos alle dem, hvis Forhold og Stilling have sat dem istand til paa nært Hold at betragte, hvad der bevæger sig, saavel hos de Studerende som i andre Samfundets Kredse, og som dog have Modenhed og Indsigt nok til at vurdere disse Bevægelser, og at disse Mænd saagodt som eenstemmigt endog nære en særdeles Frygt for de

Digitized by Google

Følger, som en Indgriben, der altid vil blive tilskreven Deres Majestæts personlige Sindelag, vil have paa Folkestemningen. Til enhver Tid vilde jeg ønske, hvilkensomhelst Anledning til Misstemning borte mod en Konge, som i saa høi Grad fortjener Folkets Kjærlighed og Tillid, men dobbelt nu, da den høie Familiefest forestaaer, hvori alle Danske med fuldt Hjerte ville tage Deel, og da den Høitid heller ikke er langt borte, da hele Riget med ny Inderlighed og Fortrøstning vil nedbede Himlens bedste Velsignelse over sin elskede og beundrede Konge og Dronning og det hele høie Kongehuus.

Jeg har ikke uden Betænkelighed vovet at fremsætte mine Overbeviisninger; men om jeg endog skulde have feilet, tør jeg dog give mig selv det Vidnesbyrd, at min undersaatlige Pligtfølelse og min ligesaa hjertelige som ærefrygtfulde personlige Hengivenhed have været mine Drivefjedre. Disse Følelser haaber jeg skulle tale for mig hos Deres Majestæt, dersom jeg skulde have vovet mig for vidt ud over de Grændser, min Stilling satte mig.

Allerunderdanigst

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Berlin den 4de November 1840.

Kjære Ørsted!

Jeg er netop færdig med Afhandlingen*). Den er udarbeidet under mangfoldige Adspredelser. Der gives visse Epocher, som synes at være bestemte til at forstyrre den ellers herskende Ro-

*) „Over Naturphilosophiens Forhold til den empiriske Naturvidenskab", meddeelt ved de skandinaviske Naturforskeres andet Møde, der holdtes i Kjøbenhavn i Juli 1840.

lighed, og fra det Dieblik af, da jeg fik Kongen af Danmarks Brev — i Begyndelsen — til nu, da Alting synes at træde tilbage i Sædvanlighedens stille Gang (dersom Gud bevarer os for Krig), har jeg levet i en bestandig Gjæring. Kongen af Preussens Sygdom og Død, en Reise saa rig paa usædvanlige og Sindet pirrende Begivenheder. Her Indtoget og Hyldingen, mit specielle Forhold til Kongen, her som i Danmark, de mange Fremmede fra alle Monarchiets Hjørner, som oplivede tusinde tidligere Livsmomenter — literariske, politiske, fra de hemmelige Forbindelsers, fra Krigens Tid — alle disse Begivenheder, Berørelser danne nu i et halvt Aar en saa broget Vexlen af Optrin, at jeg ofte troede at drømme.

Deri ligger min Undskyldning, ogsaa den, at Du, som kunde vente mere, modtager et saa kort, iilsomt skrevet Brev. — Min hjertelige Tak for den venskabelige Maade, paa hvilken Du modtog mig og min Familie. Vi glemme ikke de herlige Timer, som bleve forherligede ved Gjæstfrihed og Venskab. Men jeg vil ikke opgive det Haab, at see Dig her. Engang ventede man Dig, og det bedrøvede mig at maatte høre det af Andre, og ikke var den Første der hørte det fra Dig. Du kom ikke; men det synes mig dog, som om Du nødvendig maatte komme hertil. Hvor inderlig vilde det glæde mig.

En anden Gang mere. Din Seddel med Ritter har jeg modtaget.

Min Kone og Datter hilse hjertelig Dig og Din Familie.

Din trofaste

Steffens.

Jeg giver Dig fri Haand over Sproget i min Afhandling.

Digitized by Google

Til Samme.

Den 3die Mai 1842.

Høistærede!

Det synes at være Skjæbnens allerunaadigste Villie, at jeg aldrig skal have den Fornøielse at gjæste Dem. I dette Dieblik indfandt sig min febrile Tilstand, med alle de fatale Tilfælde, der ledsagede den for 8 Dage siden. Under disse Omstændigheder maa jeg bede Dem at undskylde mig, at jeg atter renoncerer paa den Fornøielse at see Dem i Morgen, men fordømmer mig, til bedre Tider indtræffe, for det Første igjen til Eensomhed og Havresuppe.

Deres hengivne Patient

C. E. F. Weyse.

Til Kongen.

Kjøbenhavn den 26de Juli 1842.

Deres Majestæts Skib Hekla, som allernaadigst var tilstaaet de danske Naturforskere til det Stockholmer Møde, er i Aftes lykkeligt ankommet hertil. Endeel af de danske Naturforskere, som vare bidkomne med dette Skib, bleve tilbage for at besee andre Dele af Landet; men henimod 50 vendte tilbage dermed. Tre anseete fremmede Naturforskere: van Hoeven, Physiologen i Leiden, Hornschuch, Botanikeren i Greifswalde, Eichwald, Zoologen fra Rusland, saavelsom et Par unge norske Videnskabsmænd, indrømmede vi nogle af de ledige Pladser, overbeviste om, at vi herved handlede overeensstemmende med Deres Majestæts ophøiede Kjærlighed til Videnskaberne. Reisen til Stockholm begunstigedes af det skjønneste Veir og fuldendtes i 48 Timer, Tilbagereisen under en undertiden stærk Modvind i 60 Timer. Skibets Høistkommanderende,

Digitized by Google

saavelsom de øvrige Officerer og Mandskabet viste Selskabet al mulig Opmærksomhed, saa at den behageligste Stemning herskede paa begge Reiser. Selskabets Medlemmer vare gjennemtrængte af Taknemmelighed saavel for den store Lettelse, som den frie Reise gav hele Foretagendet, som for den ærefulde Maade, hvorpaa de danske Naturforskere herved fremtraadte paa svensk Jordbund. At Deres Majestæts Sundhed ved Slutningen saavel af Henreisen som Tilbagereisen med Enthusiasme udbragtes, vil jeg blot for Fuldstændighedens Skyld ikke forbigaae. Ogsaa de Svenske og Norske saae i den beviste kongelige Naade et nyt Exempel paa Deres Majestæts bekjendte Kjærlighed til Videnskaberne. Jeg glæder mig ved at kunne være Tolk hos Deres Majestæt for den almindelige Erkjendelse og Taknemmelighed.

Da jeg med Sikkerhed kan forudsætte, at Deres Majestæts Gesandt ved det svenske Hof, som levende interesserede sig for Foretagendet og stadigt deeltog i Forsamlingerne, har berettet Deres Majestæt alt det, som kunde falde under hans Opmærksomhed, og da Aviserne allerede have ilet med at give Oversigter over Forhandlingerne, troer jeg blot i Almindelighed om disse at burde bemærke, at Møderne vare rige paa vigtige Meddelelser og gjøre Skandinavien Ære. Jeg udtaler ikke blot min egen Mening, naar jeg siger, at hvilkensomhelst af Europas store Nationer vilde med Tilfredshed see Aanden, Virksomheden og Udbyttet af et saadant Møde af dens egne Lærde. Alle tre Rigers Videnskabsmænd bidroge hertil; men jeg troer dog ikke at lade mig skuffe af Nationalforfængelighed, naar jeg mener, at de Danske maae indrømmes Fortrinnet. I eet Punkt havde de et afgjort Fortrin: i det frie Foredrag, som de Svenske kalde Extemporering, ret ligesom det var

Digitized by Google

uforberedet. Kun faa Svenske have Øvelse heri, Nordmændene mere.

Med hvilke Ridderordener Hans Majestæt Kongen af Sverrig har beæret nogle af os, vil Deres Majestæts Gesandt have indberettet. Hvad min Udnævnelse til Kommandeur af Nordstjernen angaaer, tager jeg mig den allerunderdanigste Frihed at vedlægge min Ansøgning om at turde bære den. Her troer jeg derimod blot at burde meddele en allerunderdanigst Beretning om den Audients, de Nydekorerede havde hos Hans Majestæt Kongen af Sverrig den sidste Aften af vort Ophold i Stockholm, og hvorved hverken den danske Gesandt eller Nogen af det svenske Hof vare tilstede. Hans Majestæt viser som bekjendt en i Forhold til hans høie Alder ikke ringe Kraft og Livlighed; dog synes det mig, at Mange herover udtrykke sig for stærkt; Stemmens Styrke og Kraften i Gangen har jeg ofte seet større hos 80-aarige Oldinger. Han havde først samme Dag faaet Bekræftelse paa den Ulykke, som var hændt med Hertugen af Orleans, og var derfor i en øiensynlig meget rørt Stemning. Uagtet Samtalen førtes paa Fransk, tillader jeg mig allerunderdanigst at give Indholdet deraf paa Dansk, deels fordi jeg ikke tiltroer mig at huske den ordlydende, deels fordi den ophøiede Olding ofte kom tilbage til de samme Yttringer, som han fremførte under forskjellige Udtryk. Han begyndte med at tilkjendegive sin Tilfredshed med den videnskabelige Forening mellem de nordiske Naturforskere og over det talrige Besøg fra Danmark. Jeg tog Ordet, for at bevidne den Taknemmelighed vi følte, saavel for den Yndest Hans Majestæt havde viist de danske Naturforskere, som for den velvillige Modtagelse vi havde fundet hos hans Undersaatter. Her afbrød han mig, at en konstitutionel Konge ingen Undersaatter har, men at han gjorde sig en Ære af at

Digitized by Google

være Rigets første Borger, Lovenes første Undersaat. Efter denne Berigtigelse, som maaskee var nødvendig, talte Hans Majestæt om Vigtigheden af at vedligeholde den i ethvert Land bestaaende Forfatning og dets Love. I denne Deel af Talen blev det ikke ganske klart, i hvilket Omfang den gjældte; thi man fristedes ofte til at troe, at en vis Ængstlighed over lovligt fremskridende Reformer blandede sig med de fremsatte sunde Retfærdighedens og Moralens Forskrifter. Hans Majestæt formanede os tillige, som Mænd, der kunde virke paa Folket ved Lære og Meninger, at fremme den anpriste Tænkemaade. Tanken om de i Sandhed store Farer, som indvortes Gjæringer medføre, syntes saaledes at have grebet den ophøiede Olding, at han mere talte som en formanende Fader end som en fremmed Konge. Han talte nu med dyb Rørelse om den ulykkelige Begivenhed i Frankrig, kom derfra paa de jordiske Tings Forgængelighed og paa Religionens Trøst. Han udbredte sig derefter over Enigheden mellem de to skandinaviske Magter; sagde, at dersom den Ene vilde forsøge at frarive den Anden nogen Deel, vilde den vække det øvrige Europa imod sig; at den Ene sikkert vilde ile den Anden til Hjælp mod ethvert fremmed Angreb; at den Ene var den Andens Formuur. Danmark Sverrigs imod Tydskland. Han opfordrede os til at forsikkre Deres Majestæt om hans Sindelag.

Jeg tog mig den Frihed dertil at svare, at jeg ikke tvivlede om, at Deres Majestæt allerede derom var overbeviist, men at De sikkert vilde glædes ved at høre denne nye Bevidnelse. Han sluttede med en Velsignelse, udtrykt i mange Vendinger, blandt andet brugte han Udtrykket: Que Dieu Vous benisse; men jeg meente ogsaa at høre: Je Vous benis. Hans Majestæt skal oftere meddele saadanne Velsignelser.

Maatte det nu kun være lykket mig i Korthed at frem-

Digitized by Google

stille, hvad min anspændte Opmærksomhed har tilladt mig at samle af den i mangfoldige Tankevandringer sig krydsende Tale.

Allerunderdanigst

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Wyk paa Føhr den 7de August 1842.

Hr. Conferenzraad Ørsted!

Med megen Interesse har jeg læst Deres Beretning om Deres Ophold i Stockholm og Afskedsaudienz hos Kong Carl Johan. — — — — — — — — — — — — — — — — Det er atid meget interessant at lære en saadan Personlighed at kjende.

Jeg har strax givet Tilladelse til at anlægge og bære den Dem forundte Orden, og hvis det ei allerede er skeet, ville De give de andre decorerede Naturforskere et Vink om at søge lignende Tilladelse gjennem Ordens-Canzleren. Det er ei nok, at Gesandten har indmeldt, at disse Ordenstegn ere dem tildeelte.

Det er mig meget kjært at have kunnet beforbre de danske Naturkyndiges Reise saa godt ved Dampskibet Hekla.

Opholdet her og Brugen af Søbadene bekommer mig saare godt, jeg tænker at forlænge det endnu i tre Uger, og i de første Dage af September at indtræffe i Plöen efter at have besøgt Ditmarsken.

Jeg forbliver, Hr. Conferenzraad Ørsted, Deres

velvilligste

Christian R.

Digitized by Google

Til C. Hauch.

Roeskilde den 30te Juli 1842.

Modtag, høistærede Ven, min noget sene Tak for det sidste Bind af Deres Digte. Jeg modtog det nogle Uger før min Afreise, og vi læste efterhaanden de Fleste af dem i min Familiekreds; men Reisen overraskede mig, føreud jeg fik takket. Vi glædede os snart ved det ene af disse Digte, snart ved det andet, men ganske navnligt har min Kone bedet mig takke Dem for det skjønne Digt over Fru Oehlenschläger, og jeg er fuldkomment enig med hende deri, uden dog at sætte mindre Priis paa adskillige andre, som jeg skal foranledige blive oftere læste for os. De seer, at jeg skriver fra Roeskilde, hvor jeg dog kun opholder mig endnu imorgen. Paa Mandag reiser jeg tilbage til Kjøbenhavn. Jeg har i disse Dage skrevet et lille Bidrag til Dansk Ugeskrift imod Estrups Afhandling om et Agerdyrknings= og Forstinstitut.

Lev vel. Mange Hilsener.

Med uforandret Høiagtelse og Venskab
Deres hengivne
H. C. Ørsted.

S. T.
Hr. Professor Hauch.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Berlin den 20de Juli 1843.

Bedste Gitte!

Det vil være nødvendigt, at jeg efterhaanden skriver mine Breve stykkeviis, som en Dagbog; thi jeg afbrydes saa hyppigt, at der ikke er at tænke paa sammenhængende Breve. Efter at jeg i

Digitized by Google

Onsdags havde skrevet Dig til, var jeg til Kaffe hos Conferentsraad Rist, som logerede i samme Hotel som jeg, tilligemed sin Kone, en Datter og to Sønner. Der traf jeg Steffens med Kone og Datter. Med Rist' havde Steffens og jeg en meget levende Samtale om Sprogsagen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg skulde Torsdag Morgen reise til Potsdam; men om Morgenen førend Kl. 7 fik jeg et Brev fra Steffens, hvori han lod mig vide, at han om Onsdag Aften havde talt med Humboldt, som havde sagt ham, at han ikke kunde træffes i Potsdam om Torsdagen. Senere hen paa Morgenen kom Humboldt selv til mig, ved hvilken Leilighed vi aftalte, at jeg skulde komme til Potsdam Løverdagen (den 22de) for at besøge ham, hvorimod han meente, at jeg først senere en Dag vilde blive tilsagt til Kongen. Længere hen paa Formiddagen gjorde jeg en Mængde Besøg, men traf naturligviis kun nogle af dem hjemme og aflagde Visitkort hos de øvrige. Blandt dem jeg traf hjemme var Ministeren Savigny, med hvem jeg havde en temmelig lang Samtale. Han talte om min Broder, ganske som jeg kunde ønske det, og medgav mig mange Hilsener til ham. Han talte ogsaa om Biskop Mynster med udmærket Høiagtelse. Han kjender ham ikke personligt; men han har læst hans Betragtninger, som han havde fundet fortræffelige. Vi ere, som Du veed, ikke uenige med ham heri. Geheime-Justitsraad Hefter traf jeg ogsaa hjemme; han talte ligeledes meget om min Broder, i samme Aand som Savigny. Da jeg kom hjem, fik jeg Besøg af Geheimeraad Beuth, som har meget store Fortjenester af Preussens Industri. I Hotellet her spiser man til Middag Kl. 3, men i de allerfleste Huse Kl. 2. Efter Maaltidet gik jeg i Akademiet, saaledes kaldes deres Videnskabernes Selskab. Det begynder Kl. 4 om Eftermiddagen, som

Digitized by Google

er en meget ubeleilig Tid. Jeg hørte der en Afhandling af Prof. Gerhardt over Venusafbildningerne hos de Gamle. Jeg saae her Wilhelm og Jacob Grimm, Ehrenberg, Encke o. fl. Mødet var ikke synderligt interessant. — Om Eftermiddagen Kl. 6 gik jeg til Steffens, hvor jeg var indbuden til at høre Tieck forelæse et Skuespil. Han læste det hemmelige Ægteskab, med al den Fuldkommenhed, som han har Berømmelse for. Han har nylig været syg; man sagde, at han ikke vilde kunne mere forelæse; men han læste med megen Kraft og standsede ikke engang mellem Akterne. Siden talte vi om Holberg, som Du veed, han sætter saa megen Priis paa som nogen Dansk. Kun med Don Ranudo yttrede han sig utilfreds. Han paastod, at man ikke kunde finde sig i at lee over Don Ranudos Fattigdom, og ligesaalidt over den Priis, han sat paa sine Forfædres Berømmelse. En ung Adelsmand, jeg troer en Hr. v. Sternheim, var heri enig med Tieck. Jeg svarede, at jeg forestillede mig, at Don Ranudo efter hele Stykkets Sammenhæng maatte ansees som en Mand uden al Evne til at fortjene det Nødvendige, hverken ved at tjene Fædrelandet eller paa anden Maade. Han forestilles som en kraftløs, indbildsk Mand, som ingen Erindring om egne Idrætter eller Bevidsthed om egen Kraft gjør agtværdig. Holberg, sagde jeg, har med stor Upartiskhed spottet snart den lærde Stolthed, snart Pengestolthed; hvorfor da ikke Adelstolthed? Jeg føiede til, at jeg vel frygtede for at yttre en anden Mening end den Mand, som i en Dom over Holberg maa have saa megen Vægt; men jeg kunde dog ikke tilbageholde dette Forsvar, hvori jeg troede, at der dog var nogen Grund. En af Selskabet indvendte mig, at det, som jeg her sagde, ikke kunde anvendes paa Konen; men mig syntes, at hun var hans værdige Ægtefælle, som det passede godt for at dele Skjæbne med ham. Jo mere jeg tænker paa dette

Digitized by Google

Skuespil, desto mindre kan jeg finde den Spot, som Holberg her driver med Anestoltheden, upassende. Det forekommer mig, at han ypperligt har fremstillet hovmodig Værdiløshed som forhøiet latterlig, ved Modsætningen mod Forfædres Berømthed. Billedhuggeren Tieck var ogsaa i Selskabet, ligesom Professor Gerhardt. Kl. 11 var jeg allerede hjemme.

Det er nu Fredag Aften (den 21de). Jeg havde imorges Besøg af Kammerherre Løvenørn, vor Chargé d'affaires. Han var meget artig og aabenhjertig. Imorgen Aften skal jeg i Selskab hos ham. Den største Deel af Formiddagen har jeg tilbragt hos Poggendorff, hos hvem jeg har seet mange smukke Apparater. Til Middag spiste jeg hos Weiß, i Selskab med Lichtenstein, Ehrenberg, Poggendorff, Magnus, Heinrich Rose, Karsten og en Søn af ham, som allerede har begyndt at vise sig fordeelagtigt som Physiker; Geographen Ritter, Prof. Horckel og en Søn af ham vare ogsaa der. Baade Ehrenberg og Lichtenstein yttrede sig meget gunstigt om Anders Ørsteds Afhandling om Anneliderne, hvilken jeg havde medbragt. Han har nu en god Modtagelse at vente, naar han kommer her. Jeg maa dog fortælle, hvorledes Weiß udbragte min Skaal. Han sagde, at han vilde foreslaae en Skaal for et Selskab af 14 Personer, nemlig den nærværende Gjæst, hans Kone, hans 7 Børn, 3 Svigersønner og 2 Børnebørn. Saaledes blev da mit hele Huus betænkt. I Bordsamtalen greb jeg Leiligheden, da saa mange velunderrettede Mænd vare tilstede, at spørge om Berlins Vandforsyning, for at jeg kunde vide, om deraf var noget at lære for vor Stad; men jeg erfoer, at man for det Meste kun har Brønde, og at de, som bruge store Vandmasser, maae tage Vandet fra Spreen; man har ingen Rørledninger derfra, saa at man maa tage Vandet af Floden selv. Man har dog tænkt paa en stor Forbedring; men det skal endnu have

Digitized by Google

lange Udsigter dermed. Man er ofte i stor Forlegenhed, naar man i en Familie vil have stor Vask, og det ikke i lang Tid har regnet; thi man samler Regnvandet til Vasken.

Det er bekjendt nok, at Berlin længe har været en meget smuk By, med brede Gader. Den er i de senere Tider endnu bleven meget forskjønnet; men den har ogsaa sine Ubehageligheder. Jeg kjender intet Sted, hvor man lider saameget af Støv som her. Da Egnen er yderst sandig og Gaderne luftige, indvikler et stærkt Vindstød os ofte i en skrækkelig Støvtaage, mod hvilken det Støv, som en tør Østenvind opjager foran Frue Kirke, kun er en Ubetydelighed. En anden Besværlighed, som man mindre skulde vente, er den stærke Stank fra Rendestenene. Den er saa udbredt, at jeg ikke har Raad til at spytte, hvergang jeg møder denne Stank. Ogsaa i Dyrehaven, tæt uden for Byen, fandt jeg, at en Dam, som jeg kom forbi, gav en fæl Stank. Paa Tilbageveien gjorde jeg en Omvei, for at undgaae den.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Til Samme.

Berlin, Juli 1843.

Løverdagen den 22de prøvede jeg den første Reise paa Jernbane; det var til Potsdam, for at besøge Humboldt. Fra Hotellet, hvor jeg boer, til Banegaarden, hvorfra Toget gaaer ud, er der omtrent 1/4 Miil; dette medfører nogen Tidsspilde. Til Potsdam er der omtrent 3 1/2 Miil, som tilbagelægges i 48 Minutter, saa at man bruger mindre end 1 Qvarteer til Milen, hvilket dog for en Jernbane kun er en maadelig Hastighed, hvilket Du godt veed.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Humboldt modtog mig meget venskabeligt og forlangte, at

jeg nøie skulde angive ham Maaden, hvorpaa jeg var kommen til min elektromagnetiske Opdagelse, som han iøvrigt meget vel vidste var en Følge af den Tankegang, som jeg havde fremlagt i tidligere Skrifter. Han talte om mange andre Gjenstande med sin sædvanlige Fyrighed, som sjeldent giver Andre Anledning til at anbringe Noget. Han har en uhyre Hukommelse, som omfatter de forskjelligste Gjenstande: Tal, Former, Tidsforhold, ligesaavel som Begivenhedernes egentlige Indhold staae levende for ham; Skarpsind og Vittighed staae ham altid til Tjeneste. Han har altid Efterretninger om de nyeste Opdagelser, hvortil hans store Brevvexel meget bidrager. Ved sine Forbindelser med Regenter og de mest indflydelsesrige Mænd udretter han overmaade meget. Han har formaaet den russiske Keiser til at udsætte 120,000 Rubler til Oprettelsen af et meteorologisk Observatorium; da det ikke er tjenligt, under Videnskabens nærværende Udvikling, at lade dette være en Bisag ved de astronomiske Observatorier. Han har ligeledes formaaet den russiske Keiser til at lade anlægge mangfoldige magnetiske Observatorier i Asien, ja endog eet i Peking, hvortil altsaa den chinesiske Keiser maa have givet sit Samtykke. Han indbød mig til det kongelige Taffel den næste Dag Kl. 2. Saa tidligt spiser man her; naar det skal være meget sildigt Kl. 3.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Næste Dag Kl. 11 afgik jeg med Dampvognen og var omtrent Kl. 11³/₄ i Potsdam, hvor jeg efter Aftale med Humboldt tog ind i Hotellet der Einsiedler, klædte mig om og ventede ham. Til den bestemte Tid kom han og afhentede mig. Da Selskabet var samlet, kom Kongen. Jeg blev ham forestillet. Han sagde: „Es freuet mich ungeheuer Sie hier zu sehen“. Naturligviis bragte jeg ham den Hilsen, vor Konge havde paalagt mig at overbringe, hvilken han modtog, som man

kunde vente. Derpaa forebragte jeg min personlige Taksigelse for Ordenen pour le mérite. Siden talte han om Thorvaldsen og paalagde mig, at jeg skulde gjøre ham opmærksom paa, hvor let en Reise til Berlin nu vilde være, og opmuntre ham til at foretage den. Jeg blev ogsaa forestillet for Dronningen, med hvem der blot blev Tale om Reisens nuværende Lethed og de Fordele, som deraf flyde. Jeg blev vel gjort bekjendt med mange Herrer ved Hoffet; men saa mange nye Bekjendtskaber, sammentrængte i saa kort Tid, efterlade altfor svage Spor. Ved Taffelet sad jeg skraas over for Kongen og havde Humboldt ved den ene Side. Kongen talte nu og da nogle Ord til mig; men en egentlig Samtale kunde her ikke opstaae. Med Humboldt talte jeg derimod meget. Da Kongen efter Taffelet forlod den Sal, hvori Couren gaves, sagde han, at han ikke vilde tage Afsked med mig, men haabede endnu at see mig. Humboldt blev efter Taffelet i sine Værelser paa Slottet, men lod mig i en kongelig Vogn, som han har til Brug, kjøre til Hotellet, hvor jeg i største Hast omklædte mig, saa vidt Reisen fordrede, og endnu med samme Vogn blev jeg bragt til Banegaarden, hvorhen jeg kom endnu ½ Qvarteer før Afreisen.

Da jeg var kommen hjem, Kl. 5¾, tog jeg mig endnu en Hvile og gik derpaa Kl. 8 til et Aftenselskab hos Schelling. Jeg fandt der Ehrenberg og Weiß og en Dr. Parthey, som er Boghandler, men tillige Videnskabsmand. Han er Svigersøn af Nicolay, som i sin Tid var en berømt Boghandler og længe nød Anseelse som Literator, indtil han lagde sig ud med Philosopherne. Schellings Datter og hendes Mand, Assessor Eichhorn, Ministerens Søn, vare ogsaa der, en voxen Søn af Schelling ligesaa. Samtalen var meget levende og dreiede sig om mange forskjellige Gjenstande. Fru Schelling erindrede sig med Fornøielse, at jeg 1822 havde i Nürnberg ladet hende for-

færdige en thermoelektrisk Ring, til at vise Seebecks dengang ganske nye Opdagelse.

Tirsdagen den 25de førte Magnus mig til Dr. Ries, en rig Mand, som dyrker Physiken, uden at have noget Embede. Han giver sig især af med Elektricitetslæren, og navnlig med Gnidningselektriciteten. Denne Gjenstand har været mindre dyrket i de sidste 40 Aar end den galvaniske Elektricitet; og han anvender nu paa den første alle de Indsigter, den sidste har bragt os. Han har fundet Midler til at underkaste de store elektriske Virkninger, som Elektriseermaskinen frembringer, de fineste Maalninger.

Efter at være kommen hjem fra Ries, førte jeg endeel af det, jeg havde seet, tilbogs og ventede derpaa, indtil Ehrenberg kom for at afhente mig til et festligt Maaltid, hvortil de Berliner Lærde havde indbuden mig. Selskabet var samlet i en pragtfuld Sal, paa et Sted Odeon kaldet i Dyrehaven. Jeg sad mellem Humboldt og Schelling. Nabo til Schelling var den store Maler Cornelius, som paa den mest smigrende Maade lod sig gjøre bekjendt med mig og sagde, at han ogsaa var Naturforsker; thi det var enhver Kunstner. Han talte med den Begeistring, som man kunde vente, om Thorvaldsen og ønskede, at han maatte komme til Berlin. Jeg lovede at sige ham det, men yttrede ogsaa det Ønske, at Cornelius vilde besøge Kjøbenhavn. Ved Bordet udbragtes min Skaal af Weiß, som sad skraas over for mig, hvor ogsaa Karsten sad ved Siden. Weiß begyndte med, at jeg havde opholdt mig her i de første Aar af Aarhundredet, da Volta nylig havde aabnet saa store Udsigter for Videnskaben, ved Opdagelsen af sin Støtte. Han nævnte de vigtigste Opdagelser, som dermed vare gjorte indtil 1820, og anførte, hvorledes man i den Tid saa ivrigt længtes efter et Resultat deraf for Magnetismen;

Digitized by Google

men at dette først var kommet ved min Opdagelse: af den vare mangfoldige andre fremblomstrede, blandt hvilke en af de første og skjønneste af Seebeck. Men nu vare 23 Aar siden min Opdagelse henrundne, uden at nogen ny Epoche, lig dem, der fandt Sted ved Voltas 1800 og min 1820, var indtraadt, hvorimod man vedbliver at bygge paa denne; og den Tid vil ikke være fjern, da den sætter Skibe og Vogne i Bevægelse, og hjælper os (Berlinerne) til at besøge Kjøbenhavn. Men vi maae endnu erindre os, at han har en Broder, som i et andet Fag har naaet den høieste Udmærkelse; det er to Brødre, som udgjøre et lysende Stjernepar. Jeg takkede i en kort Tale, hvori jeg sagde, at det er en anerkjendt herlig Følelse at modtage Æresbeviisninger af Mænd, som selv have erhvervet megen Ære. Denne Lykke blev mig i dette Øieblik til Deel i en Grad, som neppe kunde overgaaes, da jeg modtog saa megen Ære i en Kreds, som indeholdt saa mange Mænd af store Fortjenester, hvis Opdagelser ville bevares i Videnskabernes Aarbøger og bringe deres Navne til fjerne Slægter, og blandt disse Mænd endog saadanne, hvis Navne ville straale med den høieste Glands. — Jeg gjorde denne Tale kort, fordi jeg havde isinde at sige Mere til Slutningen af Festen. Der blev ingen flere Skaaler drukne; men ved Slutningen af Maaltidet reiste jeg mig og sagde omtrent Følgende: Jeg udbeder mig Tilladelse til, førend vi skilles ad, at gjentage min Tak for disse skjønne Timer, paa hvilke jeg altid vil see tilbage med Glæde. Der knytter sig hertil mange Erindringer. Det var, som min Ven Weiß før bemærkede, i vort Aarhundredes første Aar, da jeg første Gang saae Berlin. Jeg havde nylig begyndt min Bane hjemme som akademisk Lærer, men var endnu meget ung, og jeg erkjender med Taknemmelighed den store Velvillie, hvormed Berlins berømteste Lærde tillode, at jeg benyttede deres Indsigter

Digitized by Google

og udviklede mine ved Samtaler med dem. Berlin havde allerede dengang en høi videnskabelig Rang; men hvormeget har den ikke siden tiltaget! Det er nu 5te Gang, jeg seer den, men hver Gang i ny Tilvæxt. Dens tiltagende Størrelse og Folkemængde er det, som først falder i Øinene; men dens Tilvæxt i Alt, hvad der angaaer Videnskab og Kunst, turde endnu være langt større. Med sand Glæde hørte jeg i sin Tid, at Berlin fik et Universitet. Det var mig, som om En havde skjænket mig en herlig Gave; thi jeg hørte til dem, som ventede meget for Videnskaben af dette Foretagende, og vi see Alle med Glæde, at disse Forventninger ikke ere blevne skuffede. Berlin er mere og mere bleven til et Foreningspunkt for Tydsklands Videnskabelighed, ikke for at beherske den, men for at virke med desto større Kraft, som Solens Lys, naar det ved sindrig Kunst sammentrænges til et snævert Rum, frembringer Virkninger, som de adspredte Straaler ikke formaaede. Denne lille Tale vandt stort Bifald. Link, den gamle Botaniker, kom til mig og takkede mig derfor, og saaledes gjorde mange Flere. Forstandere for Festen vare Lichtenstein, Weiß, Karsten, Poggendorff, Magnus og een til, som jeg i dette Øieblik ikke veed at nævne. Gjæsternes Antal var noget over 70.

I denne Morgen, Onsdag den 26de, har jeg atter været hos Magnus og seet adskillige skjønne Forsøg. Siden har jeg modtaget talrige Besøg og iler nu med at slutte. Giv min Broder indlagte Brev. Hils alle vore Kjære. Jeg vil Ingen opregne. De kjende mig, som jeg dem. Jeg tænker tit paa Eder og taler ofte med adskillige Venner om Eder. Lev vel, min dyrebare Kone, og lad mig snart høre fra Dig. Jeg bliver sikkert Maaneden ud her.

Din

H. C. Ørsted.

Digitized by Google

Til Samme.

Berlin, Juli 1843.

Da jeg i Søndags havde afgivet Brevet til Dig, fik jeg et Besøg af Conferentsraad Scholz, Amtmand i det sydlige Holsteen. Han boer i samme Hotel som jeg og har seet mig i Slesvig hos Spies. Det er en meget velstuderet Mand, og vor Samtale dreiede sig mest om videnskabelige Gjenstande. Derpaa var det høie Tid at gaae til Weiß, hvor jeg var indbuden til Aften. I det talrige Selskab kom jeg naturligviis til at tale med mange Mennesker; jeg vil kun nævne Et og Andet. Jeg traf her en Professor Trendelenborg, som engang, medens han endnu var en ung Mand, har spiist hos os, indført af Forchhammer. Han er nu Professor i Philosophien. En Naturhistoriker, Gloger, som især har udmærket sig ved Arbeider over Fuglene, talte meget med mig om at lære Dansk og Svensk, hvormed han havde gjort nogen Begyndelse. Der hersker her megen Lyst til at blive bekjendt med de skandinaviske Sprog, og endeel Begyndelse er gjort; jeg gjør ogsaa gjerne Proselyter hertil. Med Schelling havde jeg en lang Samtale over Værnepligten i Preussen. Han fandt, at den havde gjort ypperlig Virkning, baade i Henseende til det Udvortes og Indvortes. De unge Mennesker faae ved Militairtjenesten, som Enhver veed, en bedre Holdning, som de bevare deres hele Levetid. De lære at adlyde paa en velordnet Maade, hvilket han paastaaer yttrer sig kjendeligt paa Tjenestefolk og andre Mennesker af den lavere Klasse, hvilket han fandt ved Sammenligning mellem Erfaringer, han havde gjort her for 40 Aar siden og nu. Han meente, at mange gode Vaner, som Menneskene saaledes faae i Tjenesten, have en gunstig Indflydelse

Digitized by Google

paa deres Moralitet. Da denne Sag ogsaa har Interesse for vort Land, vil jeg her strax anføre, med Forbigaaelse af Tidsordenen, en Samtale jeg Dagen efter havde med Lichtenstein om samme Gjenstand. Han er en Verdensmand i Ordets bedste Betydning. Hans naturhistoriske Kundskaber, som sætte ham paa en saa høi Plads, ere forenede med mangfoldige andre Kundskaber, en stor Erfaring, saavel fra vidtløftige Reiser, som fra et rigt Forretningsliv. Han er paa en ualmindelig Maade i Besiddelse af den almindelige Tillid og Agtelse. Han talte ganske i samme Aand som Schelling; men vor Samtale blev udførligere og lærerigere. Om de mulige skadelige Virkninger, som Militairtjenesten kunde have paa den Ungdom, som er bestemt til høiere Dannelse, sagde han: Jeg kan tale med som Fader og kan forsikkre Dem, at Sagen ingen Betænkelighed har. Men skal Virkningen ikke blive skadelig, maa Indretningen være som her. Ethvert ungt Menneske, som i det Mindste har gjennemgaaet en lærd Skole indtil næstøverste Klasse, slipper med eet Aars Tjeneste, naar han selv eqviperer sig. At have været i de lærde Skolers øverste Klasse fordres ikke til denne Fritagelse; men har man derimod blot besøgt en Realskole, maa man være kommen gjennem den øverste Klasse. I Mangel af alt dette, maa man underkaste sig en Prøve, under en egen Kommission. Disse Soldater paa eet Aar, begunstiges desuden meget. Det forstaaer sig, at de maae lære Exercitsen, deeltage i adskillige Øvelser og gjøre nogle Vagter; men de fleste Vagter kunne de lade gjøre for sig. Officererne ere instruerede til at behandle dem med Høflighed, hvilken de overalt tilholdes at vise alle deres Underhavende. Soldaten kan, om han ogsaa ikke hører til den begunstigede Klasse, tale meget frit til sine Officerer, uagtet den militaire Lydighed paa det Strengeste overholdes.

Digitized by Google

Militaire Straffe ere saagodt som uhørte. Jeg spurgte, om den Begunstigelse, som tilstaaes dem, der have naaet en vis Skoledannelse, ikke opvakte Nid hos de Andre. Han svarede nei; thi disse Andre vide, at hine maae anvende Bekostning derpaa; desuden have de umiddelbart Fordeel af, at hine betale en Mængde Vagter, som de Andre derfor gjerne paatage sig. De unge Mennesker, som nyde Begunstigelsen, maae dog tilbringe endeel Tid med de Andre i Vagterne og ved Øvelserne; herved nødes de til at holde godt Kammeratskab med disse og finde sig ved naturlig Æresfølelse dog opfordrede til at bruge en saadan Forsigtighed, at Kammeratskabet ikke udarter til Gemeenskab. De vænnes derved til en Selvbeherskelse og en Jagttagelse af personlig Værdighed, som siden bringer de bedste Følger. Blandt dem, som ikke nyde den høiere Begunstigelse, vælges Mange til at øve de Andre i Exercitsen, og holdes derved til en anstændig Opførsel, som strengt forlanges af dem. Naar en Bondesøn har gjennemgaaet sine 3 Aars Tjeneste, har han ved Vanen til Lydighed lært, hvorledes han skal befale i sin lille Kreds, og ved Omgang med Kammerater af høiere Dannelse har han selv hævet sig. Dem, som have viist sig re fordeelagtigt i den treaarige Tjeneste, søger man at overtale til en længere Tjeneste, hvorefter man tilstaaer dem alle Slags Begunstigelser. Man finder dette nødvendigt, da en Armee, hvori Ingen havde tjent mere end 3 Aar, ikke kunde have noget ret Sammenhold; men da man Ingen tvinger, men vælger de Bedste, beholder Armeen altid en Stamme af fortrinlige Folk. Den, som har tjent 9 Aar eller derover, kan gjøre sig Haab om at faae en eller anden af de smaa Betjeninger, som Bud, Postfører, Toldbetjent o. desl.; alle saadanne Tjenester gives udelukkende til veltjente Soldater, og til Ingen, som har tjent i mindre end 9 Aar. Komme saadanne udtjente Soldater hjem

Digitized by Google

paa Landet, blive de ordentligviis de mest skikkede til Sogne- foged- og andre saadanne Tjenester. De, som ikkun tjene eet Aar, tage ofte Officeersexamen, uden derfor at ville blive i Armeen; men de faae da Officeerstitlen og kunne faae Kommando og Officeersposter i Landeværnet. Jeg har endnu talt derom, med Professor August, en Physiker, som tillige er Directeur for et stort Gymnasium, og senere med Geheimeraad Schulz, som sidder i Regjeringen. Alle ere enige i denne Sag. I Begyndelsen var man dog meget ofte utilfreds dermed, deels for Nyhedens Skyld, deels fordi man dengang tog alt meget strengere. Man viser stor Eftergivenhed; man tilstaaer f. Ex. let en Afbrydelse af Tjenesteaaret paa nogle Maaneder, naar nogen fornuftig Grund kan angives, f. Ex. en forestaaende Examen; men da maa den tjenestefrie Tid siden aftjenes. De unge Mennesker tilsiges ikke til Tjeneste efter Foresattes Beslutninger; men de melde sig selv til Tjeneste, hvilket Aar der er dem beleiligt, indenfor visse Grændser, jeg troer det 23de Aar. Ogsaa Stedet, hvor de ville tjene, kunne de temmelig frit vælge. Mange Ustuderede tilbringe deres Tjenesteaar i Berlin og benytte imidlertid Forelæsninger og anden Underviisning. Som Udgift er Tjenesten til Byrde. De maae anskaffe Uniform og betale mange Vagter. Man finder det ikke passende, at en saadan ung Mand gjør alle sine Vagter selv.

Søndag Morgen (den 30te) var jeg fra 9½ til 12½ hos Poggendorff og saae endnu mange nye Forsøg og nyttige nye Apparater. Jeg gik derpaa til Schelling, med hvem jeg fortsatte en Aftenen før begyndt Samtale over Lyset. Han udlod sig dog ikkun lidet om sin Mening; men jeg søgte, efter dertil given Anledning, at vise, hvad der i den nyere Lære er sikker og afgjort Naturlov, og hvad der er Hypothese. Ved samme Leilighed gjorde jeg ogsaa Besøg hos Fru Schelling. Til

Digitized by Google

Middag spiste jeg hos Link, hvor Lichtenstein, Brødrene Rose, Mitscherlich, Poggendorff, Dove, Ehrenberg o. Fl. vare tilstede. Link er en udmærket Vært.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Den 31te gik jeg til Ehrenberg, som viste mig Tegninger af de talløse smaa Dyr, for det Meste kun ret synlige under Mikroskopet, hvilke han har fundet i Trippelse, Kridt, Flintestene, Opal o. s. v., men hvoraf ogsaa Mange findes levende endnu. Han havde faaet Steenarter, som indeholdt Resterne af disse Dyr fra Nord- og Sydamerika, fra Antillerne, fra Australien o. s. v. Han havde endog faaet mange levende. Hans Forsøg og Jagttagelser vise, at uhyre Lag af vor Jord næsten bestaae af disse Dyr. Berlin selv staaer paa en Masse af disse Dyr, hvoraf mange endnu ere levende og bevæge sig ganske lidet. Det maa overalt vække den største Opmærksomhed, at hele store Bjergmasser og Landstrækninger ere dannede af Resterne af saadanne Smaadyr. Saare mærkværdigt er det ogsaa, at man finder, at der, hvor Kridt er gaaet over i Flint, ere disse Dyr gaaede over med, og det i en velbevaret Tilstand. En anden mærkværdig Jagttagelse er det, at en uhyre Mængde af disse Dyr, som endnu leve i Havet, findes i Elben og paa dens Bredder, saa langt som Havvandet ved Flodtid gaaer op i Floden, men ikkun levende, saalangt som Vandet i Floden er temmelig blandet med Saltvand, høiere oppe, hvor dette i ringe Grad er Tilfældet, forekomme de ikkun døde. Dette viser, at Havvandet ikke nøies med i Flodtiden, at trykke Flodvandet tilbage, men virkelig blander sig dermed, hvilket da ogsaa vides af andre Grunde. At der gives mange andre af disse Smaadyr, som leve i Ferskvand, er ikke i Strid hermed.

Fra Ehrenberg gik jeg i Musæum, en pragtfuld ny Byg-

Digitized by Google

ning, som ikke er ganske færdig; men hvori allerede Kunstværkerne staae opstillede. Professor Gerhardt viste mig om; men jeg var nødt til at indskrænke mig til et kort Overblik. Jeg var saa aldeles udmattet af at see og at gaae lange Veie, at jeg maatte søge at være en halv Time eller mere hjemme for at hvile mig, førend jeg gik til Middagsbordet. Jeg var nemlig buden til Karsten. Før vi gik tilbords, viste Sønnen, Dr. Karsten nogle smukke Forsøg med at frembringe Afbildninger af Mønter o. s. v. ved Elektricitet. Han viste ogsaa en ny Maade at frembringe de gamle elektriske Figurer med stor Fuldkommenhed. Ved Middagsbordet vare Link, Weiß, Erman, Lichtenstein, Dove, Poggendorff, Magnus o. Fl.; især maa jeg nævne den gamle Billedhugger Schadow, som vel er meget alderssvag, men dog er meget munter. Han udbragte min Skaal med megen Lystighed og mange skjemtsomme Anfald paa sine Venner, som disse tildeels besvarede, ved at afbryde ham med alle Slags Modbemærkninger.

Den 1ste August var jeg i Gewerbe-Institutet hos Geheimeraad Beuth; denne Gang ikke for at see Institutet, men for at tale med ham. Han er den, som egentlig leder hele Industrien i Preussen. Jeg førte Spørgsmaalet om Næringsfriheden paa Bane og nævnte den Formodning, man har yttret her og andensteds, om at man havde følt skadelige Virkninger deraf og vilde indskrænke den. Han sagde mig, at herom var der aldeles ikke Tale. Rygtet kunde deels grunde sig deri, at der skulde udkomme en Anordning om Næringspolitiet, men at denne aldeles ikke skulde indskrænke Næringsfriheden, men tvertimod udvide den til de senere tilkomne Provindser, Pommern og preussisk Sachsen; Kongen vilde vel ikke, at Laugene der skulde forbydes; men Ingen skulde dog forpligtes til at indtræde i Lauget, for at faae Tilladelse til

at drive en Næring i dens hele Omfang. Hvor Laugene ønskede at bestaae, under dette Vilkaar, skulde dog deres Laugsregler prøves og ikke have Gyldighed, uden at bekræftes af Regjeringen. Han syntes dog at troe, at det vilde være bedst ganske at hæve Laugene.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg besøgte derpaa Mitscherlich, som har den Fordeel at have en heel skjøn Bopæl indrettet til sit Fag. Denne Fordeel har han ypperligt benyttet. Det vilde være for vidtløftigt her at anføre alt det Meget, jeg her saae. Hvad jeg nærmest bruger, har jeg optegnet mig. Men en Mand, som holder Forelæsninger over technisk Chemi, kunde have godt af at studere hans ypperlige Samling af Modeller, Tegninger og Forelæsningsindretninger. En Maaned vilde ikke være formeget. Fra Mitscherlich gik jeg til den berømte Physiker Seebecks Enke, som glædede sig meget ved at see en gammel Ven af hendes Mand.

Om Eftermiddagen besøgte jeg med Poggendorff Mechanikus Oertling, som skal gjøre nogle Arbeider for vor Samling. Han har en ypperlig Delemaskine, hvis Indretning han forklarede med stor Klarhed og Bestemthed. Hans Foredrag vilde ikke have gjort nogen offentlig Lærer Skam.

Aftenen tilbragte jeg siden hos Weiß.

Onsdagen den 2den August tilbragte jeg Tiden fra Kl. 9 til 11½ hos Dove, hvor ogsaa Weiß kom. Han viste os adskillige interessante Apparater og Forsøg henhørende til Optiken.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Fredagen den 4de August besaae jeg med Prof. Schubarts Veiviisning die Gewerbschule, hvorom jeg har optegnet mig meget for eget Brug; men her vil jeg nøies med at rose den

Digitized by Google

Velvillie, hvormed Alt blev mig viist. Jeg besøgte derpaa Dr. Ries, hos hvem jeg saae endnu nogle nye Forsøg og blev bekjendt med Mechanikus Kleiner, hos hvem jeg lader Adskilligt forfærdige. Herfra gik jeg til Heinrich Rose, som viste mig adskillige interessante Forsøg og gav mig nogle Smaating med til Scharling, som han med meget Venskab erindrer. Jeg spiste hos Weiß med en Geheimeraad og Overborgemester Pirer fra Breslau og hans Broder, en Dr. Pirer, Antiqvar, og disses Familie. Ehrenberg var ogsaa der.

Jeg slutter nu, for at kunne sende Brevet bort; men førend jeg slutter, maa jeg dog rose den store Forekommenhed, som jeg overalt møder her. Jeg er snart, som om jeg var hjemme her. Med alt dette begynder jeg at længes mere efter Hjemmet, saa at jeg vist vilde faae en stærk Hjemvee, naar den Virksomhed ophørte, hvormed jeg nu stræber at benytte hvert Øieblik. Paa Onsdag Formiddag (den 9de August) Kl. 11 reiser jeg til Leipzig, og kan vente at være der Kl. 6 om Eftermiddagen. Den 15de vil jeg atter være i Berlin og Onsdagen den 16de afgaae til Stralsund o. s. v., saa at jeg Fredagen den 18de haaber at komme til Kjøbenhavn om Morgenen Kl. 6.

Hvor glæder jeg mig ikke til at see Dig igjen, elskede Gitte, og alle mine Kjære, hils dem Alle. Saa godt jeg end har havt det, vil Synet af den danske Kyst dog inderligt glæde mig.

Din

H. C. Ørsted.

Digitized by Google

Til Samme.

Berlin, August 1843.

Dette Brev skrives endnu tildeels fra Berlin. Igaar den 5te August, efter at jeg havde sendt Brevet til Dig, var jeg i det geographiske Selskab, hvor Ehrenberg indførte mig. Jeg blev her bekjendt med en ung Hr. Dieffenbach, som har været paa Nyseeland og andre Dele af den sydlige Klode. Han havde samme Aften indleveret til Eftersyn et heelt Bind af Tegninger, som vare meget interessante. Man saae deraf, at Beboerne af Nyseeland ere smukke Folk, ligesom Sydsø-Øernes Beboere, fra hvem de ogsaa nedstamme, efter deres egne Sagn. Man spiste efter Mødet. Jeg var Ehrenbergs Gjæst og havde paa den anden Side Dieffenbach. Medens vi spiste, kom den ældgamle, og nu aldeles alderssvage Professor i Oekonomien, Hoffmann hen til mig. Han er næsten blind, saa at Ehrenberg havde maattet lede ham; tunghørig er han ogsaa; men han sagde, at endskjøndt han nu maatte betragtes som død, maatte han dog gjøre mit Bekjendtskab. Scenen var mig meget rørende. Zeune kom mig ogsaa meget venligt imøde og yttrede sig særdeles tilfreds med det skandinaviske Naturforskerselskab.

Søndagen den 6te har jeg tilbragt med Affkedsbesøg. Det interessanteste var hos Karsten. Med denne indsigtsfulde Praktiker talte jeg om Agerdyrknings- og Forstinstituter. Han sagde, at de alle udrettede meget lidt, men kostede meget og spildte mange Kræfter. Han udtalte sig endog stærkere derover, end jeg havde ventet, og udvidede sin Paastand til Bjergværksskoler, Vei- og Brobygningsskoler o. s. v. Alle disse forskjellige Praktikere, sagde han, skulle have deres foreløbige Dannelse i Skolerne, men lære den Theori, de ellers behøve, ved Univer-

siteterne. Derimod skulle de lære Praxis i Forretningerne selv. Han har her, hvor man dog har en Bjergværksskole, men som Intet udretter, maget det saa, at de Bjergværkselever, som skulle blive Embedsmænd, først maae have gaaet en Skole saaledes igjennem, at de kunne afgaae til Universitetet. De tjene derpaa eet Aar ved Bjergvæsenet, prøves, om de have seet det, som der foregaaer, med Nytte, og henvises da til Universitetet for at gaae videre i Mathematik, Chemi, Maskinlære o. s. v. Først derefter komme de ind paa Embedsbanen. Man seer let, at han maatte billige vor Forstundervüsnings Indretning, da jeg fortalte ham den. Det glædede mig, at finde mig saa enig med en Mand, som fortjener saa stor Tillid. Et andet Besøg samme Dag var mig ogsaa interessant. Jeg besøgte nemlig den gamle Fru Herz, en af de faa Bekjendte jeg endnu har tilovers her fra 1801. Det er bekjendt nok, at hun baade er lærd og aandrig, og at hun i tidligere Aar saae i sit Huus næsten alle anseete Videnskabsmænd og Kunstnere og alle udmærkede Fremmede. Hun var maaskee den største Kone i Berlin; men nu er hun sammensunken af Alder. Nylig havde hun det Uheld at styrte ned ad en høi Trappe, fra 2den Etage, og slog en Knap paa Gelænderet istykker, men slap selv med temmelig ubetydelige Beskadigelser. Hun spurgte meget til Sibbern og bad mig hilse ham. Ogsaa til Oehlenschläger spurgte hun og bad mig hilse ham.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Om Aftenen var jeg hos Weiß, som forelæste meget godt mange Digte af Chamisso og nogle af Herweg. Han gjør dog mere af Chamisso end jeg. Imidlertid nægter jeg ikke, at meget af det, han forelæste mig, var fortræffeligt; men saavidt jeg kjender Chamisso, hælder han formeget til at see Tingene fra Skyggesiden. Som Digter har han hertil Ret og er heri

Digitized by Google

ofte fortræffelig; men jeg finder mig ikke stemt for at kjøbe Digterens samlede Skrifter, endskjøndt de kunne faaes for temmelig godt Kjøb, fordi jeg ikke vil have en Ven af Sorgen til en af mine daglige Huusvenner. Jeg skal dog see noget mere i hans Digte, om ikke en blomstrende Livslyst ogsaa hyppigt udtales deri og holder det Sørgelige Ligevægt; thi savnedes dette ikke, fortjente Værket nok at læses ofte. Herweg har virkelig en stor og levende Begeistring og er en sand Digter; men han har et praktisk Øiemed. Dette skal langt fra ikke lægges ham til Last, da det er stort og ædelt; men naar jeg læser alle disse Opfordringer til Kamp for Friheden, fremførte med et Liv, som maa begeistre Ungdommen, og jeg tænker mig Kampen bragt til Virkelighed og udført med Seier, gyser jeg ved at betragte det ringe Haab, vi tør have om, at den tilkæmpede Frihed vilde blive vel benyttet; hvorimod de Goder, som frembringes og endnu i den sidste Menneskealder ere frembragte ved roligt fremskridende Forbedringer, ere varige Erhvervelser, som blandt Andet ogsaa have den Dyd, stille at fortrænge de Misbrug, hvis voldsomme Ophævelse ofte ikke er varig. Jeg troer dog heller ikke, at alle disse poetiske Opfordringer ville have virksomme Følger, saalænge man ikke troer, at Regjeringen vil gjøre Tilbageskridt.

Jeg reiser nu Torsdagen den 10de fra Berlin. Imandags var jeg indbuden til Kongens Taffel i Potsdam og til at see det antike Skuespil Medea. Denne i sig selv behagelige Dag kostede mig dog een af dem, jeg vilde have anvendt i Berlin, hvorfor jeg har maattet lægge een Dag til. Min videnskabelige Dagbog har jeg fortsat til idag; Fortsættelsen af nærværende vil Du faae fra Leipzig eller Dresden. Dersom jeg, tværtimod alle mine Bestræbelser, skulde blive opholdt i Dresden, kan jeg først reise herfra Løverdagen den 19de, og kommer da tilbage om

Morgenen den 21de August. Dog det er kun ifald vigtige Grunde fordre det, at jeg opsætter min Hjemreise.

Hils alle vore Kjære. Jeg længes efter Dig og dem Alle.

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Leipzig, August 1843.

Du seer af Overskriften, at jeg nu er i Leipzig, hvor jeg ankom igaar Aftes, og nu om Morgenen den 11te skriver jeg Dig til. Jeg maa dog, førend jeg fortæller Noget herfra, gaae tilbage til Berlin og fuldende Dagbogen derfra. Mandagen den 7de var jeg, som sagt, indbuden til Kongens Taffel, og derpaa til at see et Skuespil i Hoftheatret, Alt i Potsdam.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Paa Banegaarden traf jeg Philologen Boeck, med hvem jeg siden kjørte til Slottet. Det Kongelige Taffel holdtes dennegang ikke i Sans Souci, men paa Neuschloß, hvor ogsaa Skuespillet siden gaves. Taffelet holdtes ligesom sidst Kl. 2. Saavel Kongen som Dronningen talte med mig; men Samtalen var, som sædvanligt ved saadanne Leiligheder, uden Vigtighed. Han spurgte, hvorledes Opholdet i Berlin havde behaget mig. Jeg svarede i den fuldkomneste Overeensstemmelse med Sandheden, at det havde været mig høist behageligt. Jeg fremhævede især det Lærerige og talte om alle videnskabelige Hjælpemidlers store Forøgelse i Tidens Løb og navnlig ogsaa under hans Regjering. Han henskød med megen Fiinhed den fornemste Fortjeneste paa sine Formænd. Heri var der ogsaa for saavidt Sandhed, som Universitetets Stiftelse og mange af de vigtigste

videnskabelige Indretninger i Berlin skyldtes den forrige Konge. Da jeg talte, om hvor lærerigt mit Ophold var i Berlin, sagde han, at det var Berlin, som profiterede ved mig. At jeg ikke lod denne Overdrivelse ubesvaret, saadan som ikke blot Beskedenheden, men Sandheden bød, kan Du let tænke. Hvad jeg sagde, løb ud paa at fremhæve det Meget, hvormed de Berliner Videnskabsmænd ogsaa i de senere Tider have bidraget til at berige Videnskaben. Ved Taffelet sad jeg mellem vor Grev Yoldi og Boeck. Efter Taffelet talte Kongen med enkelte Grupper af Gjæster tilsammen. Jeg stod ved Siden af Boeck. Der blev fortalt adskillige morsomme Anekdoter, hvilket jeg kunde mærke paa Kongens Latter; men af Mangel paa Kundskab om Omstændighederne, fattede jeg dem ikke ret, og det var ikke gaaet Boeck bedre; men et originalt Ord hørte jeg af Kongen. Der taltes om en Landstrækning, som man ved en Række af slette Forholdsregler havde fordærvet; han sagde nemlig, at „man hatte es zermaßregelt". Man kan ikke nægte, at dette ordentlig er et vittigt Ord. Efter denne Cour, som allerede var tilende Kl. 4, maatte Boeck og jeg i Selskab med en Bergraad Nøggerath, som var med til Taffels, tilbringe Tiden i en Stue paa et nærliggende Kaffehuus, indtil Skuespillet begyndte. Jeg fik at høre en stor Mængde Anekdoter om Aug. Wilh. Schlegels mageløse Forfængelighed, navnlig med Hensyn paa Titler, Adelskab og Ridderordener. At kalde ham Professor vilde være en Fornærmelse; men Hr. von Schlegel er det Rette. — Skuespillet, som vi skulde see, var Euripides's Medea, oversat paa Tydsk af en Hr. Dorner. Skuepladsen er i Slottet. Alle Billetterne vare givne som Indbydelse. Skuepladsen er lille, men smuk, og var ypperligt oplyst. Man kunde sige, at Tilskuerne for største Delen bestod af Berlins mest udmærkede Mænd og

deres Familier. De Mænd, som jeg sad nærmest, vare Schelling, Weiß, Boeck, Ries, Magnus, Henr. Rose. Jeg husker ikke flere i min Nærhed; men hvor man saae hen, opdagede man flere udmærkede og navnkundige Mænd, end man skulde vente samlede paa et saa lille Rum. Blandt Damerne blev jeg gjort opmærksom paa Bettina; men hun sad altfor langt fra mig, for at jeg ret kunde opfatte hendes Træk. Tragedien er en af de rædsomste, man kan tænke, og ikke fri for endeel Sophisterier; men man kan dog ikke nægte, at Digteren har vidst at holde os i en vedvarende Spænding og hindret os fra at stødes over det Græsselige. At en Moder dræber sine egne Børn, for at hævne sig paa sin Mand for en Utroskab, er vistnok stridende mod den almindelige menneskelige Natur; men som en Udartning lader denne Rædsomhed sig dog tænke udsprungen deraf. Hun er ingen Grækerinde, men af et barbarisk Folk, hos hvem Stolthed og Hævn gjælder Alt. Hun har allerede krænket de helligste Blodets Baand, førend hun forlod sit Fødeland for Mandens Skyld; det hele Sagn skildrer hende som en af de vildeste Forbrydersker, der kan tænkes. Uden at ville forsvare Stykket mod Kritikernes Dadelsposter, vil jeg kun gjøre Rede for, at Heltindens Afskyelighed ikke hindrer os i at nyde Skuespillets Skjønhed. Spillet var ogsaa godt, kun strenge Kritikere vilde ogsaa der finde meget at udsætte. — Jeg reiste hjem med Dampbefordringen, som dog ikke afgik før Kl. 11, medens Stykket var tilende Kl 9¼. I samme Vogn som jeg var ogsaa Schelling, Meierbeer og en Sangerinde Mad. Werner, foruden mange Ubekjendte. Jeg havde Følgeskab fra Banegaarden hjem af Mitscherlich. Da Veien omtrent er ¼ Miil, var dette altid behageligt.

For Tirsdagen den 8de vil min almindelige Dagbog blive kortere; da den største Deel af Dagens Indhold gaaer over

Digitized by Google

paa den videnskabelige. Efter Aftale med Steffens gik jeg til ham Kl. 9 om Morgenen og havde en lang Samtale med ham, hvilket han ønskede. Han talte ganske uopfordret til mig om mit Arbeide over det Skjønnes Physik, hvoraf jeg med en Reisende havde sendt ham det første Ark. Han talte om det med stort Bifald og sagde, at jeg havde begyndt Undersøgelsen saaledes, som han vilde begynde sine, men ikke havde kunnet udføre efter sit Sind, nemlig, at udvikle de Tanker, der ligge i Erfaringerne, som skulle være Undersøgelsens Gjenstand. Han roste Arbeidet for en ualmindelig Sammentrængthed og Klarhed og opfordrede mig til snart at fuldende det. Skjøndt dette er megen Roes, maa jeg dog som Dagbogskriver fortælle derom ved denne Leilighed. Han talte ogsaa meget om de philosophiske Arbeider, han nu har for, og som han ønskede at give al den Klarhed og Fuldendthed, han formaaer. Blandt disse er en Psychologi. Han reiser nu i Sommer til Rygen, for at have Ro til at arbeide. Fra hans Kone og Datter har jeg mange Hilsener. — Jeg gik fra ham til Ries, som viste mig nogle nye Forsøg, og senere til Mitscherlich, som ligeledes viste mig mange interessante Ting. Jeg tog derpaa ud med ham til hans Landsted, hvor jeg var indbuden til Middag, og hvor jeg traf Schelling, Boeck, Link, Johannes Müller, Kunowsky (en duelig Jurist, som tillige er Astronom) m. fl. Før Maaltidet talte jeg med Mitscherlich om Forstinstituter og Agerdyrkningsinstituter, og han var ganske af min Mening. Det, som ret overbeviser mig om, at han ikke var enig med mig af Høflighed, er, at han lader to Sønner, som han vil anbringe som Kameralister, danne saaledes, at de efter Skolegangen komme til en Godseier, og derpaa lader han dem studere de nødvendige theoretiske Dele i Berlin, hvorpaa de atter gaae tilbage til videre

praktisk Dannelse. Da Mitscherlich er en udmærket klog Mand, er hans Exempel en betydelig Autoritet.

Onsdagen den 9de blev mest anvendt til Afskedsbesøg og til Aftaler; dog saae jeg Mechanikus Baumanns Værksted, og blev ved Øiesyn bekjendt med Maaden, hvorpaa han forfærdiger de nøiagtige Kopier af Maalestokke efter Bessels Forskrifter. At see dette, hørte ganske til Fuldendelsen af mine Planer i Berlin. — Om Aftenen var jeg hos Weiß.

Torsdagen den 10de afreiste jeg med Dampvognen. Man havde angivet mig, at den skulde afgaae Kl. 11; men den afgik først Kl. 12. Paa den første Deel af Reisen indtil Luckenau, en Fabrikstad med 6000 Indbyggere, var jeg i en Afdeling af Vognen, hvor kun een Passageer var foruden mig. Han sagde mig, at han havde et Gods 1½ Miil fra Luckenau. Vi talte næsten sammen hele Veien om statsoekonomiske og historiske Gjenstande, og skiltes meget tilfredse med hinandens Selskab. En anden Strækning tilbragte jeg alene og kjedede mig heller ikke; men senere kom to Kjøbmand ind, af hvilke den ene med megen Høirøstethed og Forbittrelse afhandlede nogle Handelsspekulationer. Deres Selskab, som ikke tillod mig at forfølge mine egne Tanker eller meddeelte mig noget Sammenhængende, kjedede mig. Reisen med Dampvognen er temmelig trættende; man rystes temmelig meget. Paa denne Vei skeer der mange smaa Ophold, især i det Anhaltske, som saaledes svarer til Navnet. Kl. 7 omtrent kom vi til Leipzig, hvor Wilh. Weber allerede ventede mig i Banegaarden og bad mig logere hos sig. Jeg modtog Tilbudet. Hans Bopæl er dog meget lille og gammeldags; men han faaer snart en bedre Bopæl. Han er Ungkarl; men har sin Moder og en Søster hos sig, saavelsom en yngre Broder. Om Aftenen vare hos Wilh. Weber begge hans Brødre, Erdmann og Chemikeren Lehmann.

Digitized by Google

Næste Dag, Fredagen den 11te, viste han mig sine nyere Forsøg. Anatomen Weber afhentede mig derpaa og førte mig til Schwegerken, en gammel Pariser Bekjendt fra 1812. Han er Professor i Botaniken og boer ved den botaniske Have, som er meget stor. Leipzig er i den senere Tid bleven meget forskjønnet og udvidet. De fordum Fæstningsværker ere nu udmærket skjønne Spadseregange. Byens Sundhedstilstand har derved vundet meget. Til Middag havde W. Weber indbudet Adskillige, deriblandt Chemikeren Erdmann, Astronomen Moebius. Physiologen Folkmann, Chemikeren Marchand fra Halle.

Jeg kan dog ikke undlade at fortælle, at Chemikeren Erdmann sagde mig, at mine Ansichten der chemischen Naturgesetze, som udkom 1812, havde været den Bog, som havde bestemt ham til at vælge Chemien, fordi han først deri saae, hvorledes Chemien er en virkelig Videnskab. Iøvrigt er jeg langt fra at betragte dette anderledes end fra den Side, at han dengang har været i den Udviklingsperiode, hvor en Bog med videnskabelig Aand virker udmærket vækkende.

Om Aftenen vare vi til Thee hos Anatomen Weber, som er en meget aandrig og kundskabsfuld Mand. Her saae jeg Carus, en bekjendt Læge, Kühne, Professor i Chemien, men som ikke kan forliges med den anden Chemiker Erdmann, som har en langt gunstigere Stilling. Denne Kühne skal heller ikke betyde Meget. Mineralogen Naumann var der tilstede. Han har været i Freiberg, men er nu Professor i Leipzig. Han har været i Norden og taler godt Dansk, hvilket man dog neppe ene kan tilskrive dette Ophold; men hans Fader Componisten Naumann levede nogle Aar i Kjøbenhavn og giftede sig med en dansk Pige, saa at denne Naumanns Modersmaal virkelig er Dansk. Han roste Forchhammers geognostiske Arbeider meget. Det fornøiede mig ogsaa at høre alle

Digitized by Google

Chemikerne her tale fordeelagtigt om Scharlings Arbeider. Schwegerken var her ogsaa og en Chemiker Weinlich.

Paa Spadsereturen iformiddags har jeg seet Gellerts Monument af Oeser. Paa Foden er Gellerts Portrait, som skal være meget ligt. Derover staaer en Urne, og grædende Børn tilkjendegive deres Smerte derved. Weber, Anatomen, forelæste i den Anledning et lille smukt Digt af Göthe over dette Monument. Jeg skal søge det op i hans Skrifter, naar jeg kommer hjem. Han oplæste ogsaa nogle af Lessings Ungdomsbreve, som nu nylig ere trykte, og som vise, hvor tidligt han havde dannet sig sin tydske Stiil.

Idag, Løverdagen den 12te, er jeg ankommen til Dresden. Vel er jeg kommen paa Jernbanen, men ikke meget hurtigt, fordi Vogntoget var en Pakfart. Dog kom vi de 13 Mile paa 5½ Time. Wilh. Weber er fulgt med mig. Vi boe i Englischer Hof. Jeg bliver her Søndag, Mandag, Tirsdag, Onsdag, tager herfra til Berlin paa Torsdag, opholder mig der Fredag, reiser om Løverdagen til Stralsund og om Søndagen derfra til Kjøbenhavn, hvor jeg da kan ventes om Morgenen tidligt. Jeg har allerede seet her Professor Seebeck, som har indbuden mig til paa Mandag Aften. Han veed ikke, at det er min Fødselsdag.

Jeg fortsætter endnu den 14de. Igaar den 13de besøgte jeg Astronomen Lindenau, som tillige er Statsminister, men traf ham ikke. Dahl derimod traf jeg, og saae hos ham en fortræffelig Afbildning af den norske Kirke, som Kongen af Preussen kjøbte; ligesaa den Kongestol, som Sverre har brugt, og som Dahl har faaet tilkjøbs for en meget ringe Priis. Dahl vil afhente mig i denne Morgen Kl. 9, for at føre mig i Billedgalleriet. — Jeg kommer endnu tilbage til igaar: Jeg spiste til Middag paa et meget smukt offentligt Sted, som ligger paa

Digitized by Google

en høi og udstrakt Terrasse ved Elben. Weber og Seebeck vare mine Gjæster derved. Ved Bordet havde vi en lang Samtale om de akademiske Forhold og om det Misforhold, hvori Fordringerne paa at tale og skrive Latin staae til Tidsalderen. Weber fortalte, at dengang, da man endelig besluttede at optage tydske Afhandlinger i det Göttinger Selskabs Skrifter, var den berømte Philolog Ottfried Müller en af de Første, som benyttede dette og fandt det beleiligere at skrive Tydsk end Latin. Disputatserne (ved tydske Universiteter) erklærede han for rene Komedier, hvor man forud havde aftalt Indvendinger og Svar, ja endog oplæste dem af Papiret. Hos os er det vistnok anderledes; men de Allerfleste maae dog forberede sig til Disputationen ved Venner eller antagne Lærere, som da udgjøre et Slags latinske Parleurer og lade Øvelserne gaae ud paa den Gjenstand, hvorom der skal disputeres. Dette er dog ogsaa nær ved at være en Legen med den Lærdom, hvorpaa man endnu vil lægge saa megen Vægt. — Efter Maaltidet kjørte vi ud i Omegnen af Dresden og besøgte Finlaysche Garten, stiftet af en Lord Finlay, som ved lignende Stiftelser har foreviget sig paa adskillige andre Steder. Han turde for en høist forargelig Lasts Skyld ikke komme tilbage til England. Fra Haven har man en skjøn Udsigt lige hen til de bøhmiske Bjerge. Vi kjørte derfra paa en Vei, der frembød utallige skjønne Afvexlinger, gjennem Landsbyen Löschewitz, lige over for hvilken ligger det Blasewitz, hvorfra Gustel i Schillers Wallenstein er kommen. Vor Vei førte os videre til et herligt beliggende lille kongeligt Lystslot, som ligger paa en anseelig Høide, og hvorfra man har de videste Udsigter. Alt er her anlagt med megen Smag og ypperligt vedligeholdt. Efter vor Hjemkomst fik vi Besøg af en Dr. Kohlschütter og af en Baron Walthershausen. Denne har udført et stort og fortjenstligt Arbeide over Ætna,

Digitized by Google

hvor han har opholdt sig længe. Han har ogsaa gjort sig bekjendt ved magnetiske Jagttagelser.

Sluttet Kl. 9, den 14de August.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Din
H. C. Ørsted.

Til Samme.

Berlin den 18de og 19de August 1843.

Jeg vedbliver at skrive den Deel af min Dagbog, der ikke er reen videnskabelig, som Brev til Dig, endskjøndt jeg selv kommer til at bringe det; men det gaaer mig saaledes lettere at skrive. Jeg sluttede mit Brev fra Dresden, Mandagen den 14de August. Jeg havde endt det, førend jeg gik ud om Morgenen. Dahl kom Kl. 9 og afhentede mig til Malerigalleriet, hvor han troligt førte mig omkring. Endskjøndt det var 41 Aar siden, jeg havde seet det, kjendte jeg dog mange fortræffelige Malerier igjen. Blandt disse er Corregios Nat. Man har her adskillige af hans Mesterværker, deriblandt hans Magdalene, hvoraf Du kjender den skjønne Kopi hos Oehlenschläger. At jeg strax kommer til Corregio, ligger deri, at vi Begge saa meget erindres om ham ved vor Vens Tragedie. Jeg vilde blive meget for vidtløftig, om jeg endog kun vilde nævne de allerstørste Mesterværker i dette Galleri. Jeg faae nok for mange Dages Atternydelse. Jeg sagde til Dahl, at jeg ved Betragtningen af Raphaels Værker føler en Forening af Aandighed og Natur, som jeg netop ogsaa føler ved Mozarts Musik, hvilket han meget billigede. Galleriet er be-

Digitized by Google

tydeligt bedre opstillet end før; men man er endnu ikke fornøiet dermed. Man finder, at de fortrinlige Malerier for det Meste ikke ere stillede i det Lys, de fortjente. Hertil kommer, at de industrielle Anlæg have givet Anledning til Steenkulsrøg i den Egn af Byen, hvor Galleriet er. Malerierne lide meget derved. Man har derfor sat Glas for mange af de fortrinligste; men heraf følger, at man seer dem slet. Medens man betragter et saadant Maleri med Glas for, seer man alle Malerierne ligefor speile sig deri. Man klager ogsaa over, at Galleriet undertiden har saamange Besøgere, at Uddunstningerne virke skadeligt paa Malerierne. Nogle paastaae, at man vilde kunne hæve mange af disse Ulemper, ved at sørge for en god Luftstrøm. Paa vor Vandring gjennem Galleriet mødte vi mange Bekjendte af Dahl, især mange reisende Nordmænd. Af Danske mødte vi Conferentsraad Rist med Familie og Baronesse Eggers med Datter. Hun spurgte mig, til hvilket Bad jeg reiste. Da jeg svarede, at jeg ikke havde noget Saadant i Sigte, sagde hun, at det var hende kjært; thi næsten alle de Landsmænd, hun traf her, reiste for deres Helbred; hun var glad ved at see Een, som ikke trængte dertil. Jeg kom meget træt hjem, Kl. henimod 1, hvor jeg fandt et Visitkort fra Dr. v. Holger fra Wien. Jeg løb strax hen i det Værthuus, hvor han boede; gik halvanden Gang op og ned ad tre Etager Steentrapper og erfoer da, at han var gaaet ud.

Efter at vi havde spiist til Middag, Weber, Walthershausen og jeg, Kl. 1—2, bleve vi afhentede af Kommissionsraad Blockmann, for at see en stor og fortræffelig Indretning til at bore Vandledningsrør af Steen, Pirnaer Steen. Han borer Stene, endog af 10 Fods Længde, til en Aabning af 11 Tommers Gjennemsnit. Han havde allerede ved Polytechnikeren Weis ladet mig tilbyde at see det og er villig til at prøve for

os vore bornholmske Stene, om de ere brugbare dertil. De kunne gaae til Søes og derpaa op ad Elben. Om det Nærmere har jeg gjort egne Optegnelser.

Samme Mandag den 14de August var jeg, efter den Indbydelse, som jeg sidst omtalte, i Aftenselskab hos Seebeck. Selskabet var talrigt, og jeg mødte den mest venskabelige Forekommenhed hos Alle. En Ob. Appellationsraad Hännel havde været i Kjøbenhavn og kjendte min Broder, som han bad at hilse ret meget. Professor Hübner, en duelig Maler, talte meget til mig om Thorvaldsen og bad mig at hilse ham. Hans Udtryk vare fulde af Taknemmelighed mod den store Kunstner. I Selskabet vare ogsaa to udmærkede Brødre Blockmann. Den Ene især, Kommissionsraad Blockmann, er et sandt Geni for praktisk Mechanik og har tillige gode videnskabelige Kundskaber; med ham talte jeg en Deel om hans store Indretning, til at bore den Pirnaer Sandsteen til Vandrør for Dresden. At Weber og Walthershausen vare med af Selskabet, forstaaer sig. Naturligviis kan jeg ikke huske Alle. Ved Bordet var Samtalen meget levende. Mod Slutningen af Maaltidet, da man just ved den Ende, hvor Seebeck sad, havde talt om Opdagere og navnlig om Columbus, reiste Seebeck sig og sagde: Lader os nu henvende Opmærksomheden fra Columbus og alle andre Opdagere til den store Opdager af Elektromagnetismen. Han talte nu om denne Opdagelses Følger og nævnte endelig, at det var min Fødselsdag. (Weber havde sagt ham det). I min Taksigelse talte jeg om al den Gjæstfrihed, hvormed jeg først som Yngling og siden i flere Perioder af mit Liv var bleven modtagen af Tydsklands Videnskabsmænd, og den Kjærlighed jeg stedse havde havt for den tydske Literatur. Jeg vendte derpaa Talen til det nærværende Selskab og takkede. Siden udbragte jeg en Skaal for Vært og Værtinde; men

Digitized by Google

dvælede især ved, at Seebecks berømte Fader havde været min Ven, og at jeg med særdeles Glæde havde seet Sønnen ved vigtige Arbeider vise sig Faderen værdig. Saavel han som hans jomfrueligt yndige unge Kone vare øiensynligt rørte. Vi vare komne sammen Kl. 7 og skiltes ad Kl. 11½. Dagen havde været baade lærerig og skjøn, men ogsaa dygtig anstrengende; men det er jeg hver Dag vant til. Jeg maa her være paaklædt førend Kl. 8, for ikke siden at være hindret ved Besøg.

Mandagen den 15de afhentede Dahl mig for at besøge den berømte Læge og Anatom Carus, som ogsaa udmærker sig ved sin Kunstsands. Denne Mand lever om Sommeren afvexlende i Pillnitz, hvor Hoffet er, og i Dresden. Han kommer kun hveranden Søgnedag til Dresden og har talrige Forretninger. Vor Samtale var derfor ikke lang. Jeg bragte ham Hilsener fra Jacobson, som han med megen Interesse gjengjældte.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Til Middag spiste jeg ved Table d'hôte med v. Holger og en ung Wiener, juridisk Student, som følger med ham. De klagede meget over Videnskabelighedens Tilstand i Wien og overalt i det Østerrigske. Alt er der paa det Ængstligste bundet. Ingen maa holde Forelæsning over Noget, uden at være beskikket dertil. Holger udgav en Journal for Physik med Opoffrelser; men da han kun havde 15 Subskribenter, fandt han, at dette Foretagende ikke heller kunde bringe nogen videnskabelig Frugt af Vigtighed, og opgav det derfor. Om Aftenen var jeg i Theatret og saae den italienske Opera, Lucretia Borgia. Sangen var smuk og vandt Bifald. Blockmann var der og viste mig mellem to af Akterne omkring i Foyeen og Gangene. Theatret er stort og smukt, Gangene

Digitized by Google

udenom ligesom alle Dele ypperligt belyste med en meget renset Steenkulsgas, hvoraf man ingen Os mærkede.

Onsdag Morgen (den 16de August) besaae jeg, indført af Seebeck, Apothekeren Dr. Struves Indretning til Sundbrøndvands Forfærdigelse. Den ligger udenfor Byen og bestaaer af to Afdelinger, een hvor Vandet tilberedes, den anden hvor det udleveres og tildeels drikkes. Stedet har en smuk Have, hvor de, som bruge Vandet, kunne spadsere; man har derfra en Udsigt over endeel af Valpladsen, hvor Slaget ved Dresden holdtes. Indretningen er stiftet af hans Fader, som har været et meget opfindsomt Hoved. Sønnen er ogsaa en duelig Mand. Han forsikkrede, at de Fordomme, som Lægerne have havt mod de kunstige Sundbrøndsvande, i det Mindste hvad Dresden og Omegn angaaer, ere forsvundne. Du veed, at jeg altid har forsvaret de kunstige Mineralvande og sagt, at de ofte kunne være bedre end de naturlige. Dette er ogsaa hans Overbeviisning, og han anførte mig, at i forrige Sommer, da Tydskland havde lidt meget af Tørke, vare de fleste Mineralvande langt fattigere paa Kulsyre, end de pleie. — Endnu samme Dag, Kl. 4, tog jeg med Dampvognen til Leipzig, hvor jeg ankom Kl. 7½ og tog Herberge i Stadt Rom, som ligger tæt ved Banegaarden, saa at jeg let næste Morgen kunde afgaae til Berlin. Jeg deelte Reisen saaledes efter Blockmanns Raad, forbi den er temmelig angribende. Forskjellen er dog stor. Paa Veien fra Dresden til Leipzig og derfra til Köthen er denne Klage velgrundet; fra Köthen til Berlin er Reisen ikke saa trættende. Vognene ere der meget bedre; men om dette er den eneste Aarsag, eller om Banen ogsaa er bedre, skal jeg lade være usagt. I Leipzig havde jeg endnu alle de tre Brødre Weber og Walthershausen hos mig.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Digitized by Google

Kl. 2 kom jeg til Berlin.

Igaar, Fredagen den 18de, udførte jeg alle Slags endnu resterende Ærinder, læste og skrev hjemme; men om Aftenen frembød sig et skrækkeligt, skjøndt pragtfuldt Skuespil for hele Staden. Operahuset brændte. Det ligger ikke langt fra Meinhardts Hotel, hvor jeg boer. Det var stille. Universitetsbygningen, Akademiet, Musæet o. s. v. vare umaadeligt stærkt oplyste. Unter den Linden kunde man meget beqvemt og uforstyrret see det Meste deraf. Jeg blev dog ikke længe ude, da Gnisterne, som faldt, vare meget store. Damerne i Hotellet vare i stor Angst og lode alle deres Sager flytte ned i Stueetagen. Blandt disse Damer var Etatsraadinde Behn fra Altona, hvis Mand ei var tilstede. Hun havde seet Hamborgs Brand og var, efter den Erfaring hun der havde gjort, meget urolig. Den Ting, hvorpaa min Opmærksomhed især var rettet, var den Omstændighed, at Ilden drev over mod det store kgl. Bibliothek, som stod under Reparation og var omgivet med Stillads. Da jeg hørte, at man havde faaet Stilladset nedrevet, og at imidlertid Operahuset var sunket sammen, indsaae jeg, at Faren var forbi, og gik tilsengs Kl. 12, men sagde, at man skulde vække mig, om Sagerne toge en uformodet Vending. Min Kuffert havde jeg pakket, for at være beredt paa Alt.

Kl. 4 reiser jeg paa Jernbanen til Passow, derfra med Schnellpost til Stralsund og med det preussiske Postskib til Kjøbenhavn, hvor jeg haaber at være Mandag Morgen den 21de August.

Hermed sluttes min Dagbog. Resten fortæller jeg Dig. Hvor glæder jeg mig dertil.

Din

H. C. Ørsted.

Digitized by Google

Til H. C. Ørsted.

Berlin den 2den December 1843.

Kjære Onkel!

Deres Skrivelse af 20de November og de Anbefalinger, som fulgte med den, modtog jeg i Søndags; de erindrede mig levende om den Velvillie for mig, hvorpaa De har givet mig saa mange Beviser; og jeg vil tilstaae Dem, at dette Tegn paa Deres Velvillie glædede mig endnu mere end Anbefalingerne selv.

Dog har jeg allerede gjort Brug af disse. At see og tale med berømte Mænd er jo een af de høiere Glæder, en Reise kan forskaffe. Ifølge en Yttring i Deres Brev ventede jeg mig meest af Weiß; han er desværre sengeliggende, dog ikke af nogen betydelig Sygdom, og vil først om nogen Tid kunne tage imod Besøg. Jeg antog, da jeg var ved hans Dør, at De var en nøie Ven af ham; for at prøve min Antagelses Rigtighed fortalte jeg Pigen, der lukkede mig op og spurgte mig, fra hvem hun skulde hilse, at jeg havde et Brev fra Dem; ved at høre Deres Navn opklaredes hendes Ansigt, og hun forsikkrede mig, at det vilde gjøre Weiß meget ondt ikke at kunne modtage mig strax.

Paa Grund af det Forhold, hvori jeg vidste, at De stod til Steffens, besøgte jeg ham kort efter min Ankomst til Berlin og foreviste ved denne Leilighed den almindelige Anbefaling, De har medgivet mig, og som jeg ellers kun har benyttet, hvor der var Noget, jeg ønskede at see. Jeg vil ganske oprigtigt sige Dem, at det var Tanken om, at De maatte finde det meget forunderligt, hvis jeg ikke opsøgte Steffens, der bragte mig til at hilse paa ham; thi flere Steder i hans Memoirer have gjort mig noget ærgerlig paa ham;

Digitized by Google

men nu glæder jeg mig over at være bleven bekjendt med denne Mand, i hvis Væsen der er et Liv og en Kjærlighed, som har forundret mig.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg bliver denne Vinter i Berlin. Jeg hører nogle Forelæsninger, jeg gjør nogle interessante Bekjendtskaber; men Hovedsagen for mig er dog den uforstyrrede Ro, hvori jeg lever. Jeg benytter denne Ro blandt Andet ogsaa til skriftlige Arbeider, af hvilke jeg har tænkt paa tre: en fortællende Fremstilling af et Fattigbarns Farer og Fristelser, en Omarbeidelse af Jussieu's berømte Værk: Anton og Morits for de danske Fængsler, og en historisk Fremstilling af Christendommens Indflydelse paa Fængselsvæsenet. Med det første af disse er jeg næsten færdig. Jeg faaer nu at see, hvad der kan blive af de andre.

De vil af disse Beskjæftigelser see, at jeg tænker paa Fængselsagen. Jeg har den samme Lyst til at blive Fængselspræst, som da jeg reiste, og det aner mig, at det vil skee. Naar man blot vil give mig frie Hænder og ikke stille mig under Boisen, er jeg tilfreds med ringere Gage.

Af min Reise har jeg havt Nytte. En Følelse af Trætthed, jeg meget ofte sporede i Kjøbenhavn, er vegen bort, og jeg er bleven physisk styrket; jeg har vundet mig mange smukke Erindringer og endeel Kundskaber i forskjellige Retninger; jeg har endelig ligesom levet i den Atmosphære, hvori jeg ønsker at bevæge mig, da jeg har gjort mig bekjendt med en Mængde Fængsler og Velgjørenhedsanstalter. Paa denne Maade troer jeg at have vundet et praktisk Blik, hvad slige Indretninger angaaer, der i Tiden kan komme mig tilgode.

Jeg glæder mig ret til atter at see Dem og Deres Huus; først i April haaber jeg at være hjemme. Det er underligt

Digitized by Google

nok at leve borte fra Alt, hvad man har kjært; men jeg har følt, at der er et Gjensyn.

Mine kjærligste Hilsener til Tante.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg tillader mig ogsaa at bede Deres Broder hilset. Selv hilses De paa det Kjærligste af

Deres hengivne og ærbødige
Peter C. Lind.

Til Samme.

Christiania den 24de April 1844.

Det er jo ret ubehageligt, at saa mange Omstændigheder forene sig til at gjøre vor 4de skandinaviske Naturforskerforsamling Afbræk. Thronskiftet og den deraf følgende Rigsdag og Kroning i Sverrig vil afholde flere svenske Notabiliteter, som Berzelius, Ekströmer, Baron Wrede, maaskee den ene Retzius, fra at komme. Eders fortræffelige Schouw kan ei rive sig løs fra sin Sorg, Mosaiterne ere opfordrede af Dr. Steinheim til at holde sig borte. Til disse hæmmende Aarsager regner jeg endnu, at den Stockholmske Forsamling havde det uheldige Indfald, at vælge mig til første Ordfører, en Stilling, hvortil jeg ikke, som til alt Slags Repræsentation, har det ringeste Anlæg. Dette Valg frembragtes formodentlig ved den Betragtning, at jeg har den bedrøvelige Egenskab, at være en af de Ældste blandt de norske Medlemmer. Imidlertid tragter jeg aldrig efter at komme længer frem, end i andet Geled, hvor jeg hører hen. Berzelius sagde i den Anledning ganske vittigt: „Jeg betragter første Ordfører som det Sølvskildt, man hænger paa en Viinflaske, for at tilkjendegive, hvad Slags Viin den indeholder, og anden Ordfører som selve Flasken med Viin; derfor

Digitized by Google

foreslaaer jeg at vælge Hansteen til første og Holst til anden Ordfører". Dette kunde nu være et Slags Trøst; imidlertid var han et brillant Skildt paa den svenske Viinflaske, hvortil jeg ei kan afgive Magen paa den Norske.

Af Aviserne seer jeg, at denne Afgang i Naturforsker-Freqventsen vil blive erstattet paa en anden Maade ved Grundtvigs Opfordring til den danske Ungdom udenfor Naturforsker Coalitionen, at indfinde sig i Christiania, for at knytte det skandinaviske Baand fastere. At vi, naar vi betragte denne Sag fra inden, fra dens rette Middelpunkt, ville møde en saadan Tilnærmelse med Hjertelighed og Interesse, behøver jeg vel neppe at forsikkre. Men efter vore Tanker bør vort Samfund holdes aldeles reent og ublandet, endog for det ringeste Skin af politisk Tendents, hvilket let kan gjøre det Skade. Religiøse og politiske Bevægelser ville saa let slaae over til Fanatismus, og kan ei saa let regjeres, som vor stille og lidenskabsfrie videnskabelige Virksomhed. Denne Opfordring har derfor foruroliget os noget, og det ikke mindst i Betragtning af det Hoveds Construction, fra hvilket Opfordringen udgaaer.

Retzius foreslog, at opsætte Mødet til næste Aar, og jeg hører, at et lignende Forslag er udgaaet fra Eder. Paa den Tid siger man, vilde maaskee vor nye Konge være her i Christiania; det vilde rigtignok være en smuk Lysekrone, som kunde give vore, i Forhold til de Kjøbenhavnske og Stockholmske Omstændigheder, maadelige Resourcer, en Smule Glands. Paa den Tid er ogsaa Storthinget forsamlet, hvilket muligt kunde give En eller Anden nogen Diversion; jeg troede ogsaa, at dette kunde være tilraadeligt; men jeg blev overstemmet af af mine to Colleger, Holst og Boeck, af hvilke den Første formeente sig aldeles bundet ved Statuterne, som fastsætte „hvert

andet Aar", og den Anden gjorde opmærksom paa, at Storthinget vilde benytte de Localer, som vi have gjort Anslag paa, og at 100 Storthingsmænd vilde optage saamange Vaaningsrum, at det vilde blive vanskeligt i vor lille By at skaffe Naturforskerne Logis. Endelig meente man, at Regenternes Indblanding i vore Møder, som vel i visse Henseender kunde medføre nogen Behagelighed, i andre igjen kunde være mindre gavnlig. Vanskeligheden med Localer var for mig den vigtigste Grund til at give efter. Indbydelserne ere derfor allerede affendte, og det lader sig nu neppe omgjøre.

I et Brev fra Prof. Eschricht gjøres os følgende Bebreidelse, som jeg synes er ubillig: nemlig „at Norge er det mest intolerante Land i Europa (med Hensyn paa Mosaiternes Udelukkelse), og denne Feil kan ei alene lægges Grundlovs-Concipisterne paa Eidsvold til Last, men endog den nulevende Generation, som ei har forandret Grundloven i dette Punkt".

Herimod indvender jeg:

1) Den historiske Grund til Forbudet er nok som bekjendt. Den skriver sig ikke fra religiøs Intolerance, men fra Frygt for Kongsberg Sølvværk. Jøderne ere ei Proselytmagere; man har aldrig hørt, at nogen Christen er overgaaet til den mosaiske Troesbekjendelse.

2) Fra Danmark er det mest ubilligt, at Bebreidelsen kommer, da Forbudet skriver sig fra dets egne Konger, som ogsaa den Gang beherskede Norge.

3) Da Norge i 1814 var omspændt af Fjender paa alle Kanter og i en høist elendig oekonomisk og militair Stilling, og den daværende Forfatning skulde omstyrtes, og en ny Statsform i en Tid af 3 Uger (troer jeg) skulde skabes fra nyt af, i et afsidesliggende Land, hvor Intelligentsen endnu stod paa et lavt Trin, og hvor et Feilgreb kunde i Fremtiden styrte

Digitized by Google

Nationen i Elendighed, finder jeg det meget naturligt, at Eidsvoldmændene havde saa mange vigtigere Ting at tage vare, at de ei havde Tid til grundigen at grandske en saadan Qvæstion, som om i dette Punkt burde gjøres nogen Forandring. Man holdt sig til et argumentum a tuto: „det er bedst at lade denne Sag blive in statu quo indtil videre; det har dermed ingen Hast". Denne Clausel skal desuden ei have staaet i Original-Udkastet, men være bleven indslikket af Afskriveren ved Siden af „Jesuiter".

4) For at forhindre umodent Flikværk paa Grundloven, maae adskillige Formaliteter iagttages ved en Grundlovsforandring, i det Forslaget skal fremsættes paa eet Storthing, og have ²/₃ af Stemmer for sig paa næste. Vi kunne altsaa nu paa lovmæssig Vei ei rokke denne Anstødssteen paa anden Maade; og at vi skulde gjøre en Revolution og omstyrte Forfatningen for at faae denne Anke hævet, er dog vel en altfor ubillig Fordring. Vi have gjort, hvad der paa lovmæssig Vei lader sig gjøre; vi have faaet Lovene suspenderet i dette specielle Tilfælde. Om end denne Passus blev udslettet af Grundloven, saa staae endnu de borgerlige Love iveien, som først maae forandres, inden det kan have den tilsigtede Virkning.

5) Angaaende Intolerance-Beskyldningen mod Norge, da vil jeg bringe den noksom bekjendte Jødefeide i Kjøbenhavn i Erindring. Ingen Mosait har lidt ved ei at kunne komme til Norge uden Leidebrev, hvor han aldrig har været eller havt Eiendom og Rettigheder. Men i Danmark, hvor han boede og havde borgerlige Rettigheder, led han Molest under denne Feide. Denne Intolerance var ham altsaa langt skadeligere; og Reminiscensen af denne Tumult tør vel have havt sin Indflydelse her i Norge, idet man sluttede, at naar de Danske,

Digitized by Google

som kjendte Jøderne, fandt sig beføiede til saadan Opposition, saa maatte man vel have nogen Aarsag, og det var da sikkrest for os, som vare aldeles ubekjendte med Forholdene, at være forsigtige.

At De kommer, stoler jeg paa, og at De ei kommer tomhændet, haaber jeg. Vi maae nu gjøre Regning paa de Notabiliteter, som ikke slaae os Feil. Jeg har Intet af Betydenhed at meddele, og skal være glad, naar Alt er overstaaet uden nogen virkelig Prostitution fra vor Side. Havde det allerførste Møde været holdt her, saa havde vi Intet havt at frygte af en Sammenligning. Men efter at det Kjøbenhavnske og det Stockholmske Møde have overtruffet hinanden ved deres store Resourcer i alle Retninger, saa kunne vi ei andet end at see denne Forsamling imøde med nogen Kleinmodighed.

Mine bedste Hilsener til Deres Familie og vore andre literaire Venner beder jeg frembragte fra Deres gamle forbundne Ven

Christopher Hansteen.

Den 26de April. Efter Brev fra Anders Retzius i Dag hører jeg med Glæde, at Berzelius uden Tvivl kommer til Mødet.

Til Samme.

Christiania den 8de November 1844.

Kjære Ven!

De har i kort Tid sendt mig tre høist forskjellige Arbeider, som ligemeget vidne om Deres alsidige Udvikling og om Deres usvækkede Aandskraft: Talen i Efterslægtsselskabet,

Digitized by Google

Foredraget i Naturforskernes Møde og den første Deel af Deres physiske Lærebog. Af de to første Arbeider, saavelsom af Deres Tale ved Vidensk. Selskabs Secularfest, seer jeg, hvad jeg tildeels allerede vidste, at De ved bestandig Reflexion over alle Livsforhold, saavelsom over Naturen, har dannet Dem en complet systematisk Verdensanskuelse, som giver Dem en Rigdom af Stof til at kunne udtale Dem, og sige noget Nyt eller Interessant i enhver Retning og ved enhver Leilighed. I Talen om Forholdet imellem Unge og Gamle har jeg fundet saa meget skrevet lige ud af mit eget Hjerte, andre tildeels for mig nye Bemærkninger, som have glædet mig, overalt en venlig, mild Aand. I Foredraget over Forholdet imellem Tænkningens og Indbildningskraftens Naturopfatning seer jeg, at De S. 14—17 har tænkt paa den urimelige poetisk-theologiske Paastand i Urania for 1844, at Mennesket absolut er Skabningens Ypperste, og at alle andre Kloder i Universet enten ere ubeboede af fornuftige Skabninger, eller i modsat Tilfælde af Facsimiler af vor Slægt. Ved at anmelde Heibergs Urania i et herværende Blad har jeg berørt samme Paastand, men af Varsomhed ei kunnet forfølge den saa langt, som De i et videnskabeligt Foredrag kunde. I den Anledning vil jeg obiter bemærke, at vor elskværdige Veninde Josephine Vidoulac, fra hvem indlagte Skrivelse er, for et Par Aftener siden, da hun bragte Brevet, yttrede nogen Utilfredshed med følgende Sted S. 15: „og ikke førend i den sidste Omvæltning eller bedre Ombannelse fremkom Menneskeslægten, hvis Egoisme det vist vilde være altfor farligt at saare, ved at yttre nogen Formodning om, at den atter eengang skulde gjøre Plads for en fuldkomnere Slægt“. Hun havde nær villet tage Brevet tilbage og omskrive det, for at berøre denne Gjenstand; men hendes Tid er saa stærkt besat, at det faldt bort.

Jeg fattede ikke ret, hvad det var, der stødte hende; jeg troer Ordet „Egoisme". Jeg har selv et Par Gange før flere Aar siden yttret den samme Tanke til Andre, og seer deri intet Andet, end en ganske plausibel Mulighed.

Ved at omtale J. B. kan jeg ikke forlade denne interessante Personlighed uden at dvæle noget længer ved hende. Hun har tiltrukket sig den almindelige Opmærksomhed og Interesse her i Christiania. En stor Deel vilde undervises af hende, Alle vilde underholdes af hende, Alle beile til hendes Venskab og søge Raad og Trøst hos hende.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Vi ville høilig savne hende, naar Fædrenelandet kalder hende tilbage.

Og nu maa jeg slutte med Bøn om en venlig Hilsen til Deres Kone samt Prof. Scharlings Familie og med de bedste Ønsker for Deres Alles Vel fra Deres bestandig hengivne

Chr. Hansteen.

Til Samme.

Christiania den 4de November 1844.

Jeg har bedet Professor Hansteen om Tilladelse til at lægge et lille Brev inden i hans til Dem, da det var mig en hjertelig Trang at takke Dem, kjære Hr. Conferentsraad, baade for den venlige Godhed, der har bragt Dem til at erindre mig, og sende mig de to interessante smaa Udarbeidelser, som ogsaa for den Nydelse jeg har havt ved at læse dem. Det var mig saa kjært og betydningsfuldt, saavel i det Hele som i det Enkelte, at gjenkjende den store og rene Harmoni af det Gode, Sande og Skjønne, der charakteriserer Deres Livs-anskuelse og Tænkning. Skjøndt hvad jeg læste var nyt og

Digitized by Google

friſk, var det mig dog ſaa bekjendt. Jeg havde den glade Overbeviisning, at Deres inderſte Væſen er mig aldeles klart, og at — ja, jeg vover at ſiger det — jeg er dem aands-beſlægtet. Hvor jeg glæder mig til at ſee Dem igjen, til atter at høre Dem tale, til den Følelſe, hvormed jeg altid forlod Dem, at jeg havde vundet en ny Skat ved Dem. Hvor lang Tid der endnu vil gaae hen, før jeg kommer tilbage, veed jeg ikke ſelv. Jeg fører her et høiſt intereſſant og behageligt Liv, nyder de Bedſtes Venſkab og Omgang, har meget at beſtille og føler virkelig, at jeg udretter noget; men jeg længes dog efter Danmark, efter mit Hjem, mine Venner, efter de Nydelſer, jeg der var vant til, og ſom ikke trives her. For Øieblikket har jeg ingen Plan, men overlader til Tiden at bringe de afgjøreude Raad. Hos Deres Søſter tilbragte jeg nylig en behagelig Aften. Det var hendes Fødſelsdag, og vi talede meget om Dem og Deres. Førend jeg ſlutter, maa jeg udføre en Commiſſion, jeg har paataget mig, nemlig: at takke Dem ſaa hjerteligt fra Welhaven for den Nydelſe, han har havt ved at læſe Deres Bog. Der udkommer ſnart et Bind Digte af ham, ſom jeg troer, De vil finde meget intereſſant.

Naar de bringer mine kjærligſte Hilſener til Deres Kone og hele Familien, ſaa ſiig dem Alle, at jeg glæder mig ſaa uſigeligt til at ſee dem igjen. Tak for hver venlig Hilſen, jeg har faaet fra Dem.

Deres hengivne

Joſephine Bidoulac.

Digitized by Google

Til Samme.

Sorøe den 1ste December 1844.

Jeg er dem yderst taknemmelig for Deres to Skrifter. Deres Physik er en uendelig vigtig Gave, der vil lette Arbeidet for os Alle. Det lille Skrift om Tænkningens og Indbildningskraftens Naturopfatning har glædet mig, og det kom netop til mig i det rette Øieblik. Jeg skal nemlig skrive et Program til næste Aar, og var uvis angaaende Sujettet; men nu har Deres Afhandling tilintetgjort min Tvivl. Da jeg netop er et Slags Amphibium imellem Naturvidenskab og Poesie, og da jeg derved er ledet til at tænke endeel over deres gjensidige Forhold, saa mener jeg, at en nærmere Udførelse af Deres Hovedtanke, kun i andre Retninger, med Hensyn til de Grene af Naturvidenskaberne, hvori jeg har fleest Erfaringer, og hvori jeg mener, jeg har Noget at sige, som endnu ei saaledes er sagt, kunde give mig et passende Æmne. Naturligviis forbeholder jeg mig da offentlig at aflægge den Mand min Tak, der skrider foran for os i denne Sag, som i mange andre. Imidlertid kan det ikke hjelpe, at nogen Digter slaaer ind i denne Retning, hvis ikke Publicum, ved en høiere Indsigt, ved en alsidigere Uddannelse, faaer Øiet op for, hvad Kunstneren i denne Henseende kan byde det, kun derved kunne vi faae en dybere Billedkreds, der er ligesaa bekjendt som Grækernes Mythologie, og hvori Billedet tillige forvandles til Sandhed.

Fra Steenstrup, Mundt, Boyesen og Ingemann har jeg mange Taksigelser at bringe, og selv Ingemann har læst Afhandlingen med stor Interesse.

Vi leve her, ligesom en Syg, som Lægerne have holdt mellem Liv og Død i en Række af Aar. Vi kunne maaskee

Digitized by Google

sige, som der staaer hos en ældre Digter: „Det haver den Skjebne, det aldrig kan døe," men Ulykken er, at det heller aldrig kan komme til noget friskt og virkeligt Liv. Vi haabe kun paa, at Døden dog engang skal komme, kun ønske vi, at man skal slaae os ihjel strax, og ikke langsomt sulte os til Døde. Vor Stilling er saaledes, at hver Enkelt nødvendig maa hefte sine Blikke paa Kjøbenhavn. Jeg vilde nødig søge Reinhardts Embede, hvis det blev ledigt; det vilde koste mig stor Møie at beklæde det paa en værdig Maade; jeg maatte ogsaa derfor opoffre et inderste, og som jeg troer, virkeligt Kald; jeg erkjender, at Steenstrup i mange Maader bedre vilde passe for denne Post, jeg selv ønskede langt hellere et æsthetisk Professorat; men forandres ikke Forholdene, saa tvinges jeg jeg dog til at gjøre, hvad jeg nødig vil.

Hvis De ved Leilighed blot med et Par Ord kunde underrette mig om Titlen paa Cladni's Skrifter over Klangfigurerne, saa viste De mig en stor Tjeneste. Jeg kjender ikke andet af ham, end hvad der staaer i neue Schriften der Gesellschaft naturforschender Freunde zu Berlin, 2den Deel, om jeg husker ret. Hvad jeg forresten veed om ham, kjender jeg kun igjennem Dem. Jeg ønskede gjerne at have hans og Deres Arbeider i denne Retning samlede for Bibliotheket. Kunde De maaskee ved samme Leilighed underrette mig om, hvilke akustiske Skrifter der kunde være meest passende for vort Bibliothek, da gjorde De os ligeledes en stor Tjeneste. Vi have nemlig kun lidet i denne Retning. Naturligviis maa Besvarelsen af disse Spørgsmaal ganske afhænge af, naar De faaer beqvem Tid og Leilighed dertil.

Med sandt Venskab og særdeles Høiagtelse

Deres hengivne

J. C. Hauch.

Digitized by Google

Til Samme.

Den 8de April 1845.

Jeg modtager med Fornøielse Deres Artikel *) til Ugeskriftet, men sender den dog hermed, fordi der er et Hovedpunkt, hvori jeg aldeles ikke kan være af Deres Mening, og anseer for saa vigtigt, at jeg maa forsøge paa at forandre denne.

De mener, „At der ikke gaves noget Tidspunkt i Thorvaldsens Liv, hvor Danmark var ham en Stifmoder" (S. 22) og „at Danmark har været for den unge Kunstner Alt, hvad et Fødeland kan være for sin Søn" (S. 10).

Heri er det nu, at jeg, hvad Perioden indtil 1819 (første Hjemkomst) angaaer, aldeles ikke kan være af Deres Mening. De mener, at hvis Thorvaldsen strax var vendt hjem, vilde man have givet ham Bestillinger og sendt ham tilbage til Rom. Vilde man have givet ham Bestillinger, burde man jo ligesaa godt have ladet ham blive i Rom; men hvad Rimelighed er der herfor? At Nogle talte om ham med Agtelse, hjalp jo ikke, naar den ikke fremkaldte nogen Bestilling? Saavidt jeg veed, er der i den hele lange Tid indtil 1819 (maaskee naar nogle Büster undtages) ikkun gjort en eneste offentlig Bestilling: Medaillonerne til Christiansborg Slot, og en privat: Døbefonten i Brahetrolleborg, og disse vare dog sandeligen ikke af nogen Betydning og bleve gjorte, efterat Thorvaldsen allerede havde et europæisk Navn. Hvorledes er det da antageligt, at han, hjemkommen uden saadant Navn, skulde have faaet tilstrækkelig og værdig Sysselsættelse? Denne Mening om Fædrelandets Mangel af Paaskjønnelse var almindelig hos de Danske i Rom i Aarene 1816 til 19, da jeg var der; det var uden Tvivl og-

*) „Thorvaldsen og hans Fødeland", trykt i Dansk Ugeskrift 1845 og Ø.'s samlede Skrifter 1852.

saa Thorvaldsens egen Mening, uagtet han jo med megen Forsigtighed udtalte sig.

Nu vel, man vil sige, at denne Periode falder i Danmarks Trængselsaar; men, deels gjælder dette ikke om Aarhundredets Begyndelse, deels blev der anvendt 100,000 Rbd. aarligt til Christiansborgs Opførelse, og i flere private Kredse havde man Penge nok til Bordets og andre Glæder.

Hvad nu Perioden efter 1819 angaaer, saa stille Forholdene sig her, navnligen efter at Ideen om Museet var opstaaet, langt fordeelagtigere. — Det kan dog ikke nægtes, at det havde været Nationen langt værdigere, om Museet var blevet opført alene ved frivillige Bidrag, istedetfor som nu for den større Deel ved en Skat (Brændeafgift). Jeg troer, det vilde være opnaaet, hvis ikke Comiteen ved sin Optræden havde mødt saa megen, deels Kulde, deels ligefrem Modstand, og det ikke blot af Alt, hvad der hører til Hoffet, Collegierne, Magistraten, Stiftamtmændene, Biskopperne, nogle spidsborgerlige Blade, men endog hos Mænd, hvis Stemme maatte have Indflydelse i de meest dannede Kredse, f. Ex. Brøndsted, Mynster, Rosenvinge, Peter Hjort o. s. v.

Imidlertid, der var sand Begeistring paa mange Steder og i de meest forskjellige Folkeklasser; Modstanderne maatte efterhaanden forstumme, og et smukt National-Monument er reist for Thorvaldsen; kommer nu dertil den smukke Modtagelse paa Rheden, det senere Forhold mellem Thorvaldsen og Folket og hans Begravelse, saa maa det indrømmes, at Forholdet mellem Thorvaldsen og hans Landsmænd i alt Fald er endt saa harmonisk smukt, som man kunde ønske det, og jeg vil indrømme, at den sidste Periode har gjort godt for Noget af det, der i den tidligere var forsømt; men dette Sidste bør dog ikke forbigaaes, deels fordi Sandheden maa have sin Ret, deels fordi

vi endnu den Dag i Dag kunde gjøre os skyldige i lignende Forsømmelser, naar vi ingen Advarsel fik.

Et andet Punkt er en reen Bagatel; jeg ønskede, at (S. 18) Fru Brun ikke blev anført blandt de Danske, der stode Thorvaldsen bi. Hun var baade i Sprog og Sind aldeles Tydsk; det var hende, der udklækkede den Mythe, at Thorvaldsen var født paa Havet og saaledes strengt taget ikke Dansk, og for vor gode, naturlige Thorvaldsen kunde denne Dames Affectation og Følsomhed ikke være til anden Nytte end til Morskab. Saa farlig begeistret for Thorvaldsen kan hun neppe have været; thi, saavidt jeg veed, eiede hun ikke et eneste af hans Arbeider, idetmindste ikke i Marmor.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Deres

Schouw.

Til C. Hauch.

Kjøbenhavn den 29de Juli 1845.

Bedste Ven!

De maa vist undre Dem over mit sene Svar; men vær forsikkret, at jeg kun har gjort Opsættelse i det Haab at udrette Noget, og at kunne fortælle Dem det. Desværre trækker Tingen sig umaadeligt ud. Kongens Sygdom kan bære nogen Skyld, men udentvivl den mindste. Man havde den Plan at anvende Mere paa Kiel end hidindtil, og man havde derover hørt Vedkommende; men da Sagen skulde refereres, og man kunde vente det Forlangte bevilliget, kom nye Fordringer. Sagen kunde derfor ikke komme for Statsraadet førend Kongens Afreise. Min Broder har taget sig af Sagen ligesaavel som jeg, og Deres Sager staae godt; men dette er desværre ikke det samme som Opfyldelsen.

Digitized by Google

Tak for Deres Roman*). Vi læse den høit, naar Familien er samlet; men derfor have vi ikke ganske læst den til Ende. Dette vil først skee imorgen eller overmorgen. Vi læse med megen Interesse, som uophørligt stiger. Jeg haaber, at den vil vække og advare Mange. Sandsynligviis vil den ogsaa bidrage til hos nogle indflydelsesrige Mænd, at forstærke den Overbeviisning, at det vilde være godt, om De kom til Kiel. Min Broder har læst Begyndelsen med megen Interesse og har taget den med paa en lille Reise til Norge. Enhver, som læser den, vil sige sig selv, at Forfatteren maa være en Mand, der med sin herlige Digterevne forener en høi og omfattende Dannelse, som giver Manden en Betydning, hvor man sætter ham.

Tiden nøder mig til at slutte. Tusinde Hilsener.

Stedse Deres

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 8de November 1845.

Bedste Ven!

Dersom De ikke kjendte mig, maatte De sikkert holde mig for ligegyldig, da jeg saa længe har ladet Dem vente paa Svar. Men først idag har det været mig muligt at faae nogen Efterretning om Professoratet i Kiel, en Efterretning, der dog endnu ikke er fyldestgjørende. Igaar forekom den store Sag om et Normalreglement for Universitetet i Kiel i Statsraadet, som endte for silde, til at jeg kunde faae Efterretning derfra, førend jeg gik til Videnskabernes Selskab. Der bliver hist et Professorat, ved hvis Besættelse der tænkes paa Dem; men Normalreglementet skal først til Finantsdeputationens Be-

*) Slottet ved Rhinen.

Digitized by Google

tænkning, førend Sagen afgjøres. Den normerede ringeste Gage bliver kun 1200 Rbd.; men der forbeholdes en Sum til personlige Tillæg. I alt det, jeg her kan sige Dem, ligger der jo endnu ingen Sikkerhed; men videre er endnu Intet bestemt.

Hvad Deres anden Plan angaaer, at komme i Reinhardts Sted, da kan jeg ikke give Dem noget saa sikkert Raad, som De kan give Dem selv; men jeg vil dog ikke tilbageholde den Tanke, jeg herom har gjort mig. Uagtet De sikkert ikke nogensinde har lagt Zoologien tilside, har De dog levet mest for noget langt mere Omfattende, og har ved Deres talrige og betydelige Digterværker viist dette. Jeg kan deels ikke ret forestille mig, at De kunde føle Dem tilfreds ved ganske at indskrænke Dem til een Retning, og det maatte De dog sikkert i mange Aar, for at fyldestgjøre Fordringerne til en Mand, hvis Lærerpost netop er Zoologien alene; deels har jeg nogen Tvivl, skjøndt jeg ganske henstiller den til Deres egen Bedømmelse, om De virkelig kunde sætte Dem snart nok ind i det, for den omhandlede Stilling, saa vigtige Detail. Var jeg ganske vis paa, at De fik Pladsen i Kiel med et forsvarligt personligt Tillæg, og hvilke andre Betingelser De kunde ønske, vilde jeg ubetinget stemme derfor.

Modtag min Tak for Deres smukke Program. Rummet og Tiden tillade ikke at tale omstændeligt derom idag; men jeg glæder mig til en mundtlig Samtale ved Leilighed.

Stedse Deres

H. C. Ørsted.

S. T.

Herr Professor Hauch.

Digitized by Google

Til H. C. Ørsted.

Den 2den Juli 1846.

Min forbindtligste Tak for Deres Meddelelser angaaende Klimatets Indflydelse paa Folkecharakteren. Jeg troer, at vore Meninger i Grunden staae meget nær. De indrømmer, at Hovedaarsagen til Folkecharakteren maa søges i Afstamningen; jeg nægter ingenlunde Indflydelsen af de physiske Forhold, og indrømmer udtrykkelig, at disse stundom, navnlig hvor de fremtræde som Extremer, kunne lægge væsentlige Hindringer i Veien for den aandelige Udvikling. Jeg optræder egentlig mod den overdrevne Indflydelse, man i Almindelighed tillægger Naturforholdene, og fremfor Alt mod den uvidenskabelige Methode, man anvender i Behandlingen af dette vigtige Spørgsmaal.

Da der dog vist ikke bliver Tid i det engelske Møde til at meddele Ikke-Mødendes Afhandlinger om end nok saa korte, saa troer jeg, det er bedst at opgive Ideen om, at medgive Dem en Oversættelse af min omtalte Afhandling. Derimod vilde det være mig kjært, om De i et Referat af de Danskes Arbeider vilde gjøre opmærksom paa mine Naturskildringer, sammes Tendents og Charakteer, hvorved da muligen ogsaa hiin Afhandling kunde omtales, samt paa mit Arbeide over Italien, hvorom jeg inden Afreisen skal give Dem en lille Notits. Hvis det ikke gjør Uleilighed i Deres Kuffert eller ved det engelske Toldvæsen, — saa vil jeg gjerne meddele Dem et Exemplar saavel af Naturskildringerne, som af den franske Oversættelse af Brudstykket om de italienske Naaletræer, samt om De vil, den første Deel af mit italienske Værk, der, skjøndt udkommet 1839, dog kun er lidet bekjendt. 3die Hefte af Collect. Met. (de guineiske Observationer) burde De maaskee ogsaa have med.

Stedse Deres

Schouw.

Digitized by Google

Til E. A. Scharling.

Paris*) den 29de Juli 1846.

Kjære Svigersøn!

Da min Kones Ophold paa Landet let vilde foraarsage, at De og Karen altfor silde fik Efterretning fra os, vil jeg skrive Dem til i Dag. De seer af Overskriften, at vi nu ere i Paris. Vor hele Reise er gaaet meget lykkelig, og vi have, trods Hurtigheden, seet og nydt meget. Jeg har udholdt Reisen meget vel, hvorom jeg forud havde nogen Tvivl. Det Nærmere om Reisen vil de erfare af Mathildes Breve til hendes Moder. Her vil jeg blot bemærke, at vi ikke saae andre Venner i Berlin end Weiß, og at De der var i kjærlig Erindring. I Bonn modtog Brandis og Familie os paa det Venligste. I Brüssel viste Quetelet al mulig Forekommenhed. Vi bleve meget førte omkring der af ham og hans Familie. Vi traf der sammen med Chemikeren Staß, som har arbeidet med Dumas. Han viste megen Interesse for mine ældre Arbeider, blandt Andet for mine Recherches sur l'identité des for-

*) Fra Midten af Juli 1846 til Slutningen af September samme Aar foretog Ø. sin sidste Udenlandsreise, paa hvilken hans yngste Datter fulgte ham. De reiste i Selskab med Conferentsraad Forchhammer og dennes Hustru. Gjennem Tydskland og Belgien toge de til Paris, og efter en Maaneds Ophold der reiste de til England, hvor de ligeledes tilbragte en Maaned, deels i London og deels ved et Naturforskermøde i Southhampton. Ø. fik baade i Paris og i England den mest hædrende Modtagelse; især fandt den Anerkjendelse, der blev ham til Deel, sit stærkeste og varmeste Udtryk i en Tale, som Sir John Herschel holdt i Naturforskerforsamlingens Slutningsmøde. Paa Hjemreisen deeltog han i endnu et Naturforskermøde i Kiel.

Da der fra denne Reise kun forefindes dette ene Brev fra Ø, meddeles i det Følgende et lille Uddrag af hans Reisedagbog.

Digitized by Google

ces électriques et chimiques, og spurgte mig Adskilligt om min chemiske Nomenklatur. En anden Professor, Louyet, forærede mig adskillige Smaaskrifter, som dog syntes mindre betydelige. Jeg vil ikke opholde Dem ved at tale om Jernbanetoget til Paris. Alt gik godt. Vi ankom om Søndag Aften den 26de. Mandagen besøgte vi vor Chargé d'affaires og vor Consul, men fandt Ingen af dem hjemme; derimod traf vi paa Gaden sammen med Caroc og hans Kone, som endnu samme Dag besøgte os. Vi boe i Rue Richelieu Nr. 47 (Hotel de Bruxelles) ganske nær ved Palais Royal Vi benyttede derfor snart Leiligheden til at gjøre en Spadseregang i denne vidunderlige Samling af Boutiker, Kaffehuse, Restaurationer o. s. v. Mathilde var fortryllet derover. Vi gik derpaa gjennem endeel Gader og kom til Tuilerierne, hvor Forchhammer forlod os. Jeg havde den Fornøielse, at følge vore to Damer hjem ad den korteste Vei; da jeg godt mindedes alle derhenhørende Gader. Igaar besøgte vi adskillige Lærde, men fandt ikkun faa hjemme; dog lykkedes det os at træffe Blainville og Chevreul. Den Første skulde Dagen efter tiltræde en lille Landreise, som vil vare det meste af 14 Dage; men han indbød os til at spise Frokost hos sig i Dag 14 Dage. Chevreul var ogsaa hjertelig glad ved at see mig. Han har en Sommerbolig og vil have os alle Fire ud til sig i næste Uge. Han har en Søn, som nylig er bleven gift med en Dame af Guizots Familie. Idag have vi truffet Biot. Han seer meget gammel ud, men har sin hele ungdommelige Livlighed.

Jeg vil ikke opholde Dem med at fortælle om vore Besøg i Jardin des Plantes, Bastillepladsen, Boulevarderne o. s. v. Derimod maa jeg dog fortælle, at vi om Aftenen den 29de vare tilstede ved Festen i Tuileriernes Have og havde et saa godt Sæde, at vi godt kunde betragte Kongen og den kon-

Digitized by Google

gelige Familie. Concerten var ikke betydelig; derimod var Illuminationen og Fyrværkeriet skjønt. Under Concerten hørtes et Knald. Jeg tog det for et Signal; men Andre paastode, at der var skudt efter Kongen. Man kunde iaftes ikke faae andet end modsigende Efterretninger derom; men i denne Morgen (den 30te) vil man vel faae det Fornødne derom i Bladene. I dette Øieblik faaer jeg at vide, at Skuddet virkeligt var et Mordforsøg. Forbryderen er greben, hedder Charles Henry, en Arbeider, som dog ingenlunde var dreven til Gjerningen af Fattigdom, men havde 140 Francs i Lommen. Kongen gjorde strax en Bevægelse, da Knaldet var hørt. Jeg satte det i Forbindelse med det formeente Signal; men nu indseer jeg, at han har peget hen til Stedet, hvorfra Skuddet kom, og derpaa tilkjendegivet, at ingen Ulykke var skeet. — Der blev meget hyppigt raabt vive le Roi, men med ringe Stemmetal.

Jeg seer, at jeg nu maa slutte. Hils Karen og alle Børnene. Hils min Broder, som jeg i Dag ikke tilskriver, og hans Huus. Deres Broder Professoren og de andre Brødre beder jeg ligeledes paa det Hjerteligste hilsede.

Stedse Deres

H. C. Ørsted.

Uddrag af Ø.'s Reisedagbog.

Paris 1846.

Den 16de August besøgte vi Alle Pantheon og besaae det nøie. Det har ogsaa underjordiske Hvælvinger, med Søiler, som ved deres kraftige Simpelhed passe dertil. Man seer der Voltaires og Rousseaus Gravmæler, Marschal Lannes's (Montebello) og i visse Afdelinger en Deel Senatorers og Generalers fra Keisertiden, i mindre anseelige og stærkt sammentrængte

Digitized by Google

Gravsteder. Man seer allerede her, efter at denne Fremgangsmaade er bleven afbrudt, at det vilde være ønskeligt, at Ingen bestemtes til Pantheon førend 50 Aar efter hans Død. Det Indre af den overjordiske Deel fortjener sin almindelige Berømmelse. Den er udmærket skjøn. Vi vare ogsaa i de øvre Dele inden i, for at see Kuplens Malerier, og udenom for at nyde den vide Udsigt.

Den 18de om Aftenen kom endelig Baron Brockdorff til os og meldte os, at Kongen vil modtage os paa Løverdag Aften. Den 19de afhentede Gaimard os til at see Gobelins. Det er unægteligt interessant at see, hvor nær Væavningen kan komme Maleriet; men i Virkeligheden er det en høist piinlig og langsom Maade at tilveiebringe Kopier af Malerier, som dog i Tidens Løb tabe deres skjønne Farvers Friskhed. Porcellainet har heri et stort Fortrin. Om Aftenen bleve F. og jeg af Brockdorff indførte hos Guizot, som modtog os med megen Artighed; men Samtalen maatte efter Selskabets Natur være kort og ubetydelig. Vi saae der Hertug Decazes, som forestillede os for Grev Rambuteau, Seinens Præfekt, der tilbød at lade os see Hôtel de Ville. Brockdorff forestillede os for Salvandy, som allerede ved Chevreul havde indbudet mig til Middag Dagen efter. Han indbød nu ogsaa Forchhammer og Brockdorff. Kronprindsen af Bayern var ogsaa der, men gik snart, saa at jeg ikke fik lagt Mærke til ham. Alt dette foregik i største Hast. Jeg troer ikke, at vi vare der ½ Time.

Den 20de besaae F. og jeg et Udsalgssted for Filtrer, saaledes som de almindeligt bruges i de Pariser Huse. — — — Vi besaae derpaa Chameroy's Fabrik af Vandledningsrør — — — — — — — — — Til Middag spiste vi hos Salvandy. Selskabet var stort. Vi saae der Hertugen af Isly, Martinez de las Rosas, Victor Hugo, Grev Rambuteau, Sauzet, Mira-

Digitized by Google

flores, Hertugen af Broglio. Jeg sad mellem Chevreul og Brockdorff; Victor Hugo sad ved Chevreul. Denne gjorde mig bekjendt med ham, og der vankede de sædvanlige Høfligheder; men Tid og Sted tillode ingen udførlig Samtale. Chevreul, som sad ham nærmere, gav ham en lang Forelæsning over sin Farvetheori.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Fredagen den 21de August.

I Dag besøgte vi Hôtel de Ville. Jeg sendte mit Kort ind til Grev Rambuteau. Han var ikke strax tilstede; imidlertid ventede vi i en stor og pragtfuld Sal, som efter en lille Deels Affkridtning maa være over 50 Alen lang og lidt over 20 Alen bred. Den forekom os lidt for lang i Forhold til Breden. Vi ventede dog ikke meget længe, førend Præfekten kom. Han gjorde os nærmere bekjendt med Salen. Den har stor historisk Mærkværdighed. Der har i sin Tid Liguen forsamlet sig, senere Fronden. Der har i Revolutionen de mærkeligste Forsamlinger fundet Sted, som omtales at være skeete i Hôtel de Ville. Fra Balkonen her ere mange vigtige Begivenheder blevne udraabte, deels i Keisertiden, deels senere. Det var her, hvor Lafitte fremstillede Ludvig Philip som Konge. Den ældste Deel af Bygningen er gammel og fortsattes efter lang Afbrydelse 1549 efter Dominique Cortone's Tegninger. Den fuldførtes af Henrik IV i Aaret 1603. Men siden 1837 har denne Bygning faaet umaadelige Udvidelser, saa at den gamle Bygning ikkun udgjør en liden Deel af det Hele. Man har vedligeholdt i den nye Bygning den saakaldte Renaissance-Stiil, hvorefter den ældre var bygget. Udførelsen er skeet med stor Pragt, værdig en Stad, som har 60 Millioner Francs i Indtægt, hvilket er mere end mangen lille Stat. Anlægget

Digitized by Google

synes udført med ualmindelig Indsigt og Smag. Kunstnere have bidraget meget til Forskjønnelsen, ved at tilbyde deres Arbeider for en ringe Priis. Malere have udført Malerier til Salens Forskjønnelse for samme Priis, hvorfor de ellers blot kunde dekoreres. Speile af første Størrelse ere blevne leverede for den Priis, hvorpaa de kom Fabrikanten. Ved to saadanne Speile ligefor hinanden var der bleven frembragt en næsten fortryllende Virkning. Vi saae et vævet Betræk, hvor endeel af Mønstret bestod af Glastraade, som frembøde en Sølvglands, der ikke kan svækkes ved at anløbe; ogsaa disse vare leverede til Fabrikationsprisen. Denne Aand fortjener at opstilles os til Mønster. Mange af de store Sale, hvori forskjellige Forsamlinger holdes, kunne forenes til een eller dog sættes i Forbindelse. En Sal, hvori der gives Dineer til 60 eller nogle flere Personer, kan ved en meget let Indretning give Plads for 100. Men ofte gives der meget større Dineer, endog indtil 6000, naturligviis i mange Rum. Selv den indre Gaard kan da bedækkes og bruges som Sal. Trapperne ere skjønne og pragtfulde.

Brugen af Bygningens store Rum er yderst mangfoldig. Det forstaaer sig, at Stadens Raad holdes her. Salen dertil er meget smuk og værdig. Blandt mange andre Forretninger, holdes her ogsaa endeel Examiner, f. Ex. en Deel af Abgangsexamen til den polytechniske Skole og til Centralskolen. Saavidt jeg mindes, sagde Præfekten, at der var 484 Bureauembedsmænd. Han viste os en Sal, hvori der fandtes Kort over alle Gader og alle Huse i Paris. Kortene vare sammenrullede, og til hvert var der et lille, men meget dybt fiirkantet Rum, saa at man saae hvert Kort fra Enden. De vare forsynede med Nummere og stode naturligviis i Forbindelse med Protokoller, som man ogsaa viste os. Dette er dog kun en

Digitized by Google

Deel af Archivindretningerne. Man har et Archiv med Protokoller, hvori alle Ægteskaber ere optegnede siden 3 Aarhundreder, ligesom ogsaa Fødsler og Dødsfald. Hvor meget bedre er ikke dette, end at Folk skulle henvises til Kirkebøgerne, som dog maaskee ikke burde bortfalde, da de kunne tjene til Bestyrkelse i tvivlsomme Tilfælde, og dersom nogen stor Ulykke skeete ved Hovedarchivet, som dog, hvad Hôtel de Ville angaaer, ifølge Bygningsmaaden er lidet sandsynligt. Det vilde være mig umuligt, at opregne alle de archivariske Indretninger her findes; jeg vil blot nævne, at de kongelige Domainer her have et eget Archiv.

Vi saae her Protokollerne fra Revolutionstiden, hvori Robespierres, Talliens og mangfoldige andre bekjendte Mænds Underskrifter vistes os.

Denne overordentlig store Bygnings forskjellige Hoveddele have hver sin Bestemmelse, for Bestyrelsens forskjellige Dele, og disse ere vel skilte fra hverandre, men udgjøre dog sammen eet Hele.

Hôtel de Ville har ogsaa et Bibliothek paa 80,000 Bind.

Blandt de Ting, vi saae her, vare ogsaa Kort over Byens Forsyning med Gas og med Vand. Byen er deelt mellem adskillige Gascompagnier; men disse ere forpligtede til efter 17 Aar at overlade Byen det Hele, mod en vis Godtgjørelse. Staden kan da benytte Anlæggene efter de vundne Erfaringer, og maaskee overlade dem igjen paa de ved Erfaringen givne bedste Vilkaar. Vandledningerne ere i de nyeste Tider atter blevne meget udvidede. Grenellebrøndens Fuldførelse har ogsaa bidraget Sit dertil. Vi saae her en veludtænkt Model af Grenellebrønden. Den bestaaer i et høit Glasrør, hvori de ved Udboringen gjennembrudte Lag ere afbildede med Prøver af det udborede Materiale. Foruden de

Digitized by Google

store Vandspring har Paris 1680 mindre. Til Bortskaffelsen af Uhumskheder ere store Ledninger tilveiebragte. De Rør, som Chameroy nu anlægger til disses Afledning, skulle udgjøre 11,000 Mètres. Naar jeg betænker, hvilke uhyre Midler til Borgersamfundets Velfærd, her ere forenede, kan jeg ikke Andet end føle den store Vægt af denne ordnede Bestyrelse. Her finder Borgeren Beviislighederne for sine Fødsels- og Ægteskabsforhold og Oplysninger, som høre til enhver Forhandling af faste Eiendomme. Her anordnes og sammenholdes Alt, hvad der hører til Byens Orden, Reenlighed, Forsyning med Vand, Belysning o. s. v. Man klager tit over Bureaukrati, et sletdannet Ord, som tit bruges ligesaa slet, som det er skabt; men hvorledes skulde alt dette udrettes uden en betydelig Magt, ordnet i mangfoldige hverandre underordnede Myndighedstrin? Jeg veed vel, at Ingen nægter dette, naar der tales i Almindelighed; men ved mange Klager over Bureaukratiet mærker man, at Vedkommende ikke stiller sig dets nødvendige Virkemaade klart for Øie. At Klager over virkelige Misbrug ikke herved skulle afvises, og at Frihedsgrundsætninger bør bære og gjennemtrænge dem, forstaaer sig. Det misbrugte Bureaukraties Forsvarere oversee naturligviis dette. Alt kommer her an paa ret at see begge Sider af Sagen.

Grev Rambuteau viste os ogsaa sin egen Bopæl, som var ret smuk og anseelig, men saare beskeden i Sammenligning med Pragtsalene til de offentlige Gjæstebud og Fester. Han sagde: Paris's Præfekt maa vise sig med Pragt, Mr. de Rambuteau behøver det ikke. Han viste os endelig sin skjønne til Præfekturen hørende Have, med dens Drivhuse. Den er ikke stor, men meget rig paa Blomster. Han viste sig, ved at tale derom, som Botaniker. Han gav Damerne hver nogle smukke

Digitized by Google

Blomster. Ved Afskeden sagde jeg ham med fuld Sandhed, at jeg ofte havde hørt tale med Roes om Hôtel de Ville, men at den langt havde overtruffen alle mine Forventninger. „Vi ere," sagde jeg, „gjennemtrængte af Beundring over alt det, som her er udrettet, og det maa være Dem, Hr. Præfekt, en stor Tilfredsstillelse, at have bidraget saameget til at vise, at Deres Folk ligesaavel kan være stort i Freden som i Krigen." Han svarede, at Fredens Virkninger ere de varigste. Da jeg takkede ham med al Varme, svarede han, at det havde glædet ham, at have kunnet give mig et Beviis paa den store Agtelse, han saalænge havde baaret for mit Navn. Jeg har virkelig Grund til at finde mig smigret herved; thi det var et meget praktisk Beviis paa Velvillie, at en af Statens høieste Embedsmænd saaledes selv førte os omkring og gav os saa mange lærerige Efterretninger.

Som Efterskrift maa jeg endnu anføre, at man atter her i Hôtel de Ville fandt talrige Exempler paa den Iver, hvormed de Franske mindes deres store Mænd.

Løverdagen den 22de August.

Jeg var i Dag hos Arago. Jeg erfarede ved min Ankomst her, at han var fraværende ved Valgene i Perpignan. Ved sin Hjemkomst var han syg og kom ikke i Mandags i Institutet. Han var dog igaar i de Deputeredes Kammer, hvor man vilde bestride Gyldigheden af hans Valg. Han var meget venlig og meddeelte mig, hvad jeg ikke vidste, at jeg er bleven udnævnt til et af det italienske Selskabs 32 udenlandske Medlemmer. Han meddeelte mig en vigtig Opfindelse i Brøndboringen. Den er gjort af en Arbeidsmand, jeg troer i Egnen af Perpignan, og man har ved den boret mere i 14 Dage,

Digitized by Google

end man ved Siden deraf har boret i 7 Maaneder ved sædvanlige Midler. Hovedtanken i Opfindelsen er, at Borstangen er huul og fyldt med Vand. Ved bøielige Rør og en Trykpumpe driver man Vand ind deri, som skyller alt det Gruus og de Smaastene op, som Boringen giver, og driver dem ud over Borehullets Rand. Saavidt jeg mindes, nævnte han den uhyre Størrelse af 10 til 12 Mètres daglig, som boredes paa denne Maade. Han vil paa Mandag meddele Sagen i Instituttet. Vi beklagede Begge, at vi denne Gang ikke kunne sees oftere og tale om mangen videnskabelig Gjenstand. Han paastod, at jeg saae yngre ud end sidst, han saae mig, for 23 Aar siden. Dette kan jeg ingenlunde erkjende; men han klagede for sin Deel over sin Helbred i Almindelighed, hvilket dog maaskee kan hidrøre fra hans nærværende Upasselighed. Vi skiltes ad med de inderligste Ønsker om at sees igjen.

Jeg saae derpaa Instrumentsamlingen i Collège de France. Den er smuk og ypperligt holdt. Det sidste skal være Laboratoriekarlens Fortjeneste. Denne har Nøglen til Samlingen, og Præparateuren Silbermann faaer ikke Lov til at komme derind uden denne Karls Nærværelse.

Om Aftenen førte Baron Brockdorff Forchhammer og mig til Kongen. Dronningen, Kongens Søster, Prindsessen af Neapel og nogle flere Damer sadde om et Arbeidsbord, Kongen derimod gik omkring og talte med Folk. Vi traf der Grev Rambuteau, Hertug Decazes, Flourens, Cordier o. fl. F. og jeg bleve paa eengang forestillede for Kongen. Han tog mig for min Broder og talte til mig, om at jeg havde været Præsident for den roeskildske Stænderforsamling. Naturligviis sagde jeg ham, hvorledes Sagen stod; men dette synes dog at have den Virkning, at han strax gav sig til at tale om sit Ophold i Danmark og Norge. Han indstrøede i sin Fortælling nogle

Digitized by Google

enkelte danske Ord. Vi bleve derpaa forestillede for Dronningen og de ovennævnte Prindsesser. De spurgte, om hvorlænge vi havde været i Paris, om vi havde været der oftere o. s. v. Vi talte naturligviis om de store Forskjønnelser og Udvidelser, Paris havde faaet, siden vi sidst saae den. Vi talte ogsaa et Par Ord med Hertugen af Angoulême, en ung temmelig høi Mand, med hvem Samtalen omtrent var som de forrige. Det ligger i Sagens Natur, at saadanne Forestillinger ere temmelig tomme. Det er vel, at vi have kunnet anvende de Dage, som vi for denne Forestillings Skyld have maattet lægge til vort Ophold i Paris, saa nyttigt, at vi ogsaa uden anden Anledning burde opholde os derfor.

Søndagen den 23de August.

Kl. 7 forlode vi Paris og gik med Jernbanetoget til Arras og derfra med Diligencen til Calais. Da der ikke gaaer Jernbane længer end til Arras, er Fremgangsmaaden den, at man tager Plads i en Pariser-Diligence, som sættes paa Jernbanen og trækkes med til Arras. Paa Jernbanen berøves den sine Hjul, som man først giver den tilbage, naar den forlader Jernbanen. Sagerne dreves saavel paa Jernbanen som siden med stor Uorden. Ved de smaa Ophold, som gjordes, kunde man aldrig faae at vide, hvormange Minuter der skulde holdes; ja Diligencens Konduktteur lagde os alle mulige Hindringer iveien for, at vi ikke skulde komme ud. Han syntes at holde os for sine Fanger og talte ved alle Leiligheder, som om han raadede for Alt. Vi kom om Natten Kl. 1½ til Calais og toge ind i Hôtel Meurice.

Mandagen den 24de August.

Næste Morgen toge vi med Dampskib til Dover. Værten anbefalede et fransk Skib, som skulde afgaae Kl. 10½; Kommis-

Digitized by Google

sionairen for et engelsk Dampskib kom og anbefalede sit, som skulde gaae Kl. 10. En Kommissionair for det Franske kom til og forsikkrede, at vi dog skulde komme tidligere til Dover med hans Skib, som han sagde var større og havde bedre Maskiner. Vi valgte dog det engelske og kom over paa 3 Timer. Det franske var ikke ankommet, da vi et Par Timer efter afgik med Jernbanetoget. Vi betalte omtrent 18 Shilling hver for første Plads til London, som omtrent udgjør 3 Mark for hver dansk Miil. Paa Banegaarden gaaer Alting af med en stor Rolighed, som meget afstikker fra den franske Støi, og dog gik Alt meget hurtigt. Vi tilbagelagde omtrent 7 danske Miil i Timen. Jeg fornyede her den Erfaring, at man endda seer nærliggende Ting, som Stængerne i Gitterværker, tydeligt, uagtet den store Hastighed. Ved Reiserne paa Jernbaner seer man kun sjeldent smukke Egne, fordi man altid, hvor der er Bakker, reiser i Fordybninger. Det Meste man seer er Sletter. Vi ankom Kl. 7 til Sablonière, Leicester Square.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

London, Tirsdagen den 26de August.

Vi besøgte Robert Brown. Han modtog os meget venligt og viste os blandt Andet mange Præparater henhørende til Planteanatomien. Under Betragtningen af disse Gjenstande fremtraadte paany den Tanke meget levende hos mig, som sikkert ogsaa i forskjellig Sammenhæng er bleven fremsat af Andre, at Naturens Skjønhed er en Grundegenskab, som ikke er til for den blot udvortes Betragter, men som gaaer ind endog i de allermindste selv mikroskopiske Dele. Saavidt jeg mindes har jeg glemt at fremhæve dette i det, som jeg har skrevet over det Skjønne. Kun for en guddommelig Beskuelse kan hele denne i Legemernes Indre skjulte Pragt aabenbare sig.

Digitized by Google

Vi traf der en Dr. Falconer, som har anstillet store geologiske Undersøgelser i Himalaya-Bjergene, og der fundet adskillige af de forsvundne Dyrarter levende, og paa samme Steder har han fundet Levningerne af dem. Han har medbragt overmaade mange Levninger af hine Steders gamle Dyrverden.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Vi førte derpaa vore Damer omkring, for at vise Dem Noget af Byen. Vi gik gjennem Regentsstreet for at vise dem de mest glimrende Boutiker, gjennem en Deel af Oxfordstreet for at vise dem een af de travleste Dele, gjennem en liden Deel af St. Giles for at vise Noget af det Ringeste, til Strand ved St. Clemenskirken for langs ad Strand at vise paa Hjemveien en yderst færdselfuld Deel, hvori der tillige er mange skjønne Boutiker.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Den 27de August.

Vi besaae derpaa den zoologiske Have. Dyrene have her en langt større Plads end i Jardin des Plantes. Vi saae her en meget udmærket Løve, foruden nogle flere lidt mindre, et Par skjønne Tigere, Panthere, Hyæner o. s. v. Vi saae videre Bisonoxen, to Elephanter, hvoraf den ene meget stor. Den mindre bar endeel Mennesker omkring i et ret pragtfuldt Optog. Fremdeles saae vi en stor Kameel, et Næshorn, nogle Giraffer, angoriske Gjeder o. s. v. Mange mærkelige Fugle saae vi ogsaa, deriblandt en Mængde sorte Svaner. Tiden nødte os til at lade meget useet og forbeholde det til et nyt Besøg.

Omkring et Jernstakitværk saae jeg paa Midten lagt en horizontal Cylinder, dannet af Jernringe. Paa Forespørgsel erfoer jeg, at disse skulle hindre Rotter fra at komme over. Man havde Fugle i dette Indelukke, hvis Æg Rotterne ellers tage.

Digitized by Google

For at hindre Snegle fra at komme til Planter, mod hvilke man vil bevare dem, benytter man et lille Gjærde af nogle Tommers Høide, dannet af Pladezink, men foroven med en Rand af Kobber. Saa snart Sneglen med sin fugtige Krop rører begge Metaller, faaer den et galvanisk Stød, som driver den tilbage.

Fredagen den 28de August.

Vi besøgte atter Musæet. Vi besaae den geologiske Deel deraf, som indeholder mange Levninger af Forverdenens Dyr, og Forchhammer meddeelte Oplysninger over mangen Deel deraf. Vi besaae ligeledes de ægyptiske Oldsager og deriblandt en Mængde Mumier. Blandt Besynderlighederne var en Fruentimmerparyk, med en saadan Mængde af Krøller og sat med en saadan Smag, at man skulde troe den forfærdiget i vor Tid. Oven var den forenet med en temmelig stærk blank Jernbøile. Mon den ikke har hørt til et Afgudsbillede? Forchhammer gjorde os bekjendt med en Dr. Gray, Zoolog, som lod os vise Bibliotheket og indbød os til Frokost næste Morgen.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Løverdagen den 29de August.

Vi spiste Frokost hos Gray, (Kl. 8½ til 10) fulgte derpaa vore Damer hjem og gik til Polytechnical Institution. Vi saae her den elektriske Dampmaskine, som frembragte meget store Virkninger. Den bestaaer af en betydelig stor Dampkjedel, som hedes ved et indre Ildsted. Udstrømningen skeer gjennem en Cylinder, som modtager Dampen gjennem to temmelig vide Rør og udstrømmer den gjennem en Snees snævre Rør, som gaae ud fra Cylinderen næsten i Skikkelse af Ribbeen. Hvert af disse Udstrømningsrør er forsynet med den Indretning af haardt Træ, hvorom Beskrivelserne tale. Fra alle

Digitized by Google

disse Mundinger udstrømmer Dampen mod et med Jernspidser forsynet Apparat, som modtager Dampens positive Elektricitet, paa det at Maskinen kan beholde sin negative ubeskaaret. Dampmaskinen staaer paa Glasfødder, som ofte maae aftørres. Naar Alt er i god Stand, lader den et elektrisk Batteri paa 75 □ Fods Belægning i 10 Secunder. Metalsmeltninger, Gnister o. s. v. skeer efter en stor Maalestok. Den elektriske Strøm fra Maskinen tænder fine Høvlspaaner og skal tænde Krudt, som dog dennegang mislykkedes.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kl. 12 kom vi atter til Gray, som tilligemed sin Kone fulgte os til Greenwich. Vi gjorde den skjønne Reise ned ad Themsen og havde Leilighed nok til at glæde os ved Betragtningen af alt det Liv, som hersker her. Afreisen skeete ved Charingcross, nær ved en skjøn Hængebro, paa et Dampskib, som gik hen under Waterloo-Bridge, Blackfriars-Bridge, London-Bridge. Vi saae paa Veien i større eller mindre Afstand, blandt utallige andre Gjenstande, bag os Westminster, Wellingtons Monument, Nelsons Monument, og vi kom forbi, Sommersethouse, St. Pauls, The Monument (fra Londons store Brand) Tower, Customhouse, mangfoldige Dokker, endnu flere store Varehuse, Skibsbyggerierne ved Deptford o. s. v. Vi passerede over Tunnelen og saae dens to Nedgangstaarne. Vi omsværmedes af andre Dampskibe og havde Udsigter til mangen Skov af Master. Vi kom i Land ved Greenwich og bleve af Gray førte til Observatoriet. Airy var ikke hjemme; men Observatoren, Mr. Main, viste os omkring med stor Beredvillighed. Hvad jeg især interesserede mig for, var det meteorologiske Observatorium, som er forbundet med det magnetiske. En høi Stang, som oven har en Skjærm, og hvorunder Isolationen er sikkret, giver Metaltraade til et underlig-

Digitized by Google

gende Rum, hvori elektriske Instrumenter. Der traf just en stor Regnsky over og gav en sand Tordenregn. Straahalm-elektrometrene vare i en bestandig Bevægelse, og en Indretning til Gjennemledning gav Gnister, som dog vare saa korte, at de kun til Nøds vare synlige om Dagen. Jeg traf her sammen med Sir William Hammilton fra Dublin. Man præsenterede os først for hinanden med den sædvanlige Utydelighed. Men efter at H. havde erkyndiget sig hos Gray, kom han mig imøde med stor Venlighed. Han nævnte sig først som Medlem af det nordiske Oldskriftselskab, saa at jeg tog ham for en Old-grandsker; men under Samtalen erfarede jeg, at han var Mathematikeren og Astronomen i Dublin. Han havde just laant mine Recherches sur l'identité des forces électriques & chimiques af en Ven for at tage Bogen med til Dublin. Han talte til mig om Gassiots meget store galvaniske Apparater og indbød mig til at see dem samme Aften. Han vilde, naar jeg modtog Tilbudet, opsætte sin Reise til Dublin, som ellers skulde foregaae samme Aften. Jeg modtog Tilbudet, som tillige gjældte Forchhammer og vore Damer.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Søndagen den 30te August.

Vi spiste Frokost hos Babbage, for derpaa at høre ham forklare sin Regnemaskine. Hans ældre Regnemaskine, som var bestemt til at beregne alle Slags Tavler og dertil anvendte Differentser, saae jeg i dens Nyhed. Den blev dog aldrig fuldt færdig; senere udtænkte han nemlig en ganske ny, langt fuldkomnere. Regjeringen havde understøttet ham i Udførelsen af den første, og dertil var anvendt 17,000 Pund. Han vilde nu, at man skulde lade den første henstaae ufuldendt og understøtte ham til Udførelsen af den nye. Han erklærede, at

denne vilde blive saa meget fuldkomnere og simplere, at det var en Overdaadighed at fuldende den gamle. Herpaa har man ikke villet indlade sig. Han har nu i mange Aar arbeidet paa at fuldende Tegningerne af den nye Maskine og har udfundet en egen Notation, til at betegne alle Maskindele saaledes, at man i dette Tegnsprog kan læse Gangen i alle Virkningerne og den samtidige Stilling af alle Dele. Maskinen skal ikke blot beregne Tabeller, men ogsaa opløse alle Slags algebraiske Problemer. Det er i Sandhed beundringsværdigt, hvilken Mængde af Vanskeligheder han har overvundet; men man maa befrygte, at den aldrig bliver færdig. Han forærede hver af os et lille Stykke, henhørende til hans ældre Maskine, til Erindring. Han holdt os hos sig fra Kl. 9¾ til 2 og tractede os dygtigt. Om Middagen spiste vi hos Henderson (Barrister) og traf der Grove, hvis galvaniske Batteri nu er saa almindeligt brugt. Vi hørte ved Bordet hos Henderson en Anekdote, som fortjener at bevares. Da Cuvier var død, forsøgte Djævelen at faae ham listet ind i Helvede; men alt som man kom Ilden nærmere, fandt Cuvier mere Betænkelighed, og han erklærede tilsidst, trods Djævelens Paastaaelighed, at han ikke vilde. Saa sluger jeg Dig, sagde Djævelen; men nu saae Cuvier haanligt paa ham fra Top til Taa og sagde: Nei, god Karl, Du har Horn i Panden og Hov paa Fødderne, Du kan ikke æde Kjød; og saa maatte Djævelen drive af. Anekdoten er virkelig betydningsfuld, og derfor har jeg opskrevet den. Fornuften sluger Djævelen, Djævelen ikke Fornuften.

Løverdagen den 5te September.

Besøgt John Taylor, som gav os adskillige Oplysninger om Vandvæsenet. Det fuldkomneste skal være i Nottingham. Han henviste os til parlamentariske Rapporter. Iøvrigt arbeidede jeg mest hjemme. Diner hos Gassiot.

Digitized by Google

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Gassiot viste os sine Forsøg. Det med Vandbatteriet af 3000 Elementer (om jeg mindes ret) var meget smukt og indlysende. To ganske tynde, her lodrette, Kondensatorplader stode lige over for hinanden og kunde fjernes eller nærmes. De vare neppe $^1/_{10}$ Linie fra hinanden, da Gnisten sprang over; men da vedblev der ogsaa bestandigt at gaae en Række af Gnister over, som saaledes rystede de tynde Kondensatorplader, at de gave en Lyd. — Groves Luft- og Vand-Batteri vistes ogsaa. Det store grovesfe Batteri paa 100 Par vistes fremdeles. Platinblikket har kun i hvert Element 8 □ Tommer. Glødningerne vare blændende. Vi vare forsynede med mørkt Glas til at see dem igjennem. Gassiot smeltede tykke Metaltraade, navnlig Kobbertraad, som faldt i store Draaber ned i en Vandskaal, hvor de endda klæbede sammen. Han gav os en Prøve af de herved frembragte Masser. Jeg gjorde den Bemærkning, at man maatte kunne gjøre praktisk Brug deraf til Platinsmeltning, hvilket Grove bekræftede.

Nogle flygtige prismatiske Forsøg anstilledes, hvorved der saaes forskjellige mærkelige Striber, af samme Natur som de Frauenhoferske. Det var upaatvivleligt de udviklede Dampe og ikke faste glødende Legemer, som gave det. Mon en ved Batteriet glødende Platintraad, som ingen Striber giver, naar den behandles som en Lyslinie, vil give, naar Lyset adspredes i Retningen af Traadens Længde? Denne maa da helst være lille. Faraday's nye Forsøg vistes. Gassiot havde et skjønt Stykke af Faraday's eget Glas. Forsøget var tydeligt nok, ved Hjælp af de store Kræfter, men blev ikke lærerigt anstillet.

Tirsdag den 8de September.

Vi besøgte St. Pauls Kirke. Der var Gudstjeneste;

Digitized by Google

men denne indtog kun en lille Deel af Kirken. Sangen var smuk, Mesningen ogsaa; Bønnerne gik som Kjæp i Hjul. Vi gik omkring i Kirken, saa vidt vi kunde. Indtrykket af det Hele er stort og herligt. Christoffer Wren ligger begravet under Orgelet. Indskriften paa hans Grav er bekjendt. Den siger, at han var Kirkens og Byens Bygmester og levede over 90 Aar, ikke for sig selv, men for det almindelige Bedste: Læser, søger Du hans Mindesmærke, saa see Dig om. Jeg fik Taarer i Øinene ved at see denne Berømmelse over den herlige Mand. En stor Deel af Kirken er afspærret ved Stænger med Jernpigge. Indenfor disse faaer man ikke Lov til at komme, saalænge Tjenesten varer. Dette Rum staaer da ganske tomt. At det er en hæslig Tanke, saaledes at afspærre en Deel af den skjønne Kirke, er aabenbart. Vi kunde dog see mange Mindesmærker tydeligt nok, for at have et Exempel paa, hvorledes England hædrer sine store Krigere og Statsmænd. Dets Lærde, som saadanne, faae sjeldent slig Ære. Vi nøiedes dog især med det herlige Indtryk af hele Kirken. Vi anvendte ikke Tiden paa at komme op i det berømte whispering gallery, som dog kun er en ubetydelig Tilfældighed i Kunstværket.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Onsdagen den 9de September.

Kl. 8 var jeg i Faraday's Laboratorium. Han var ikke tilstede; men en gammel Præparator, som ikke var meget opvakt, viste os den store Elektromagnet i Hesteskoform, med hvilken hans nyere Forsøg ere gjorte. Dens Gjennemsnit er en paa Hjørnerne afrundet Fiirkant af omtrent 3 Tommers Side. Den er omvunden 5 Gange med Kobbertraad, af omtrent $^1/_8$ Tom. Diameter. Den skal være forfærdiget af et Anker. 10 groveske Elementer vare nok til dets fulde Virksomhed.

Vi gjorde Kl. $1^1/_2$ Reisen til Southhampton i $2^1/_2$ Time

Digitized by Google

og kom til at boe i Portswoodhouse, noget over en engelsk Miil fra Byen, hos en rig og dannet Familie, Mr. George Jones.

Southhampton Torsdagen den 10de September.

Første Sektionsmøde. I den physiske Sektion var der Lidet af Interesse. Powell gav en god mundtlig Fremstilling af det, man endnu kan sige om de Striber, Brewster har fundet i Lyset under visse Betingelser. En Hr. Laming meddeelte en ubillig lang Afhandling om Legemernes Dannelse af 3 Atomarter. Om Aftenen holdtes det første store almindelige Møde. Selskabets vigtigste Embedsmænd og mest udmærkede Fremmede havde Plads paa en egen Forhøining. Først holdt Herschel en kort Tale, som forrige Aars Præsident, derpaa Murchison en meget længere. Efter disse holdt Lord Palmerston en Tale, hvori han foreslog en Tak til Murchison. Han talte, som det syntes, meget uforberedet om Videnskabernes store Indflydelse paa Menneskehedens Vel og lagde Indbyggerne af Southhampton det meget paa Hjerte, hvilken Ære og Nytte de kunde have af Mødet. Det synes, at de stærkt trænge til saadanne Opmuntringer. Marquis'en af Northhampton, Præsident for Roy. Soc., holdt en god og aandrig Tale, til at understøtte Murchisons Forslag. Prinds Albert var ogsaa tilstede. Alle Talerne gjorde megen Ophævelse over, at han nu første Gang mødte i disse Sammenkomster og var udnævnt til Selskabets eneste Æresmedlem. Efter Mødet blev jeg forestillet for ham. Han syntes efter den første Tiltale, at være noget forlegen for Materie til Samtale. Jeg yttrede derfor, at det skulde være mig en meget behagelig Erindring, at jeg her havde havt den Ære at tale med ham. Han spurgte derpaa efter Kongens Befindende, hvorom jeg kunde give gunstige Efterretninger. Jeg blev ogsaa forestillet for Marquis'en af Northhampton.

Digitized by Google

Fredagen den 11te September.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg havde en Spadseretour med Herschel, hvor jeg forklarede ham mit Forslag om nye Forsog over Faldet fra meget store Høider. Han raadede meget at fremføre det.

Dagen efter skrev jeg en Deel af mit Brev til Herschel om Faldliniens Afvigelse. Derpaa i den physiske Sektion. Spadseregang med Wheatstone til Havnen og til den elektromagnetiske Telegraph. Om Aftenen i Conversationssalen. Wheatstone havde om Formiddagen gjort mig bekjendt med Scoresby, som har et for hans Alder udmærket ungt Udseende. Jeg fortsatte Bekjendtskabet om Aftenen. Han vil paa Tirsdag vise mærkværdige Forsøg over Magnetismens Forstærkning.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Søndagen den 13de September.

Jeg var i een af Byens Kirker med Mr. Jones. Sangen blev godt ledet af nogle stærke og øvede Stemmer; iøvrigt var Gudstjenesten yderst formalistisk, lang og trættende. Her blev læst en stor Mængde foreskrevne Bønner, som vist fyldte mere end een Time. De bare Præget af de mørkeste Tider. Der var mere jødisk end christelig Aand i dem. I een af dem bades der, at Gud vilde slaae deres Fjender og lade dem, de Bedende eller dog de Bedendes Nation, træde i deres Fjenders Blod. Ved hver Bøn maatte man bukke sig ned og holde Hænderne for Øinene; ved hver Sang, hvormed Oplæsningerne afbrødes, maatte man staae. Der blev læst Steder op af Propheterne og af det nye Testamente, som alle vare langt fra at have nogen moralsk Betydning. Først hørte jeg en prophetisk Trudsel mod Jøderne, derpaa Historien om Johannes den Døbers Hen-

Digitized by Google

rettelse, derpaa Historien om Bespiisningen af 3000 Mænd, derpaa om Christi Gang paa Vandet o. s. v. Hele Troesbekjendelsen (den apostoliske oplæstes, mindes jeg ret, to Gange) og Fadervor læstes endnu oftere end hos os, men stak skrækkeligt af mod alle de lange Bønner, som Christus var saa lidet Ven af. Det er mig ubegribeligt, hvorledes Nogen, som har raadført sig med Christus, ved hans Taler og Gjerninger, kan troe, at der er nogen christelig Aand i al denne Bogstavtjeneste. Mærkeligt nok er det dog, at Folk drive dette med megen tilsyneladende Andagt. Prædikenen var ikke betydelig. Den handlede om de Ord: „Fordi jeg taler Sandhed, ville I ikke troe mig". Præsten dreiede dette saaledes, at han fik ud, at man havde en særegen Tilbøielighed til at forkaste de kirkelige Sandheder. Han spillede den engelske Kirkes Martyrer ud som store Trumfer, uden at ville tænke paa, at selv i hine blodige Religionsstridigheder Mænd af meget ulige Bekjendelser beseglede deres Mening med deres Blod.

Om Middagen Selskab her hos Mr. Jones. Blandt Flere var her Murchison, Wheatstone, Boghandleren Murray. Selskabet var meget livligt, og jeg troer, at Alle følte sig tilfredsstillede ved det. Jeg gjorde nærmere Bekjendtskab med Murray og kan muligen faae ham til Forlægger af mine Afhandlinger og Dialoger. Vare der kun ikke saa mange tilbage at skrive!

Mandagen den 14de September.

Jeg var først i den mathematisk-physiske, derpaa i den chemiske Sektion, hvor Grove læste min Meddelelse om Qvægsølvets Forandring ved Glas. Det var første Gang, jeg var der, og jeg blev modtagen med udmærkede Bifaldsyttringer. Man gjorde adskillige Modbemærkninger, som jeg besvarede.

Digitized by Google

saavidt jeg selv kan dømme, med Færdighed. Jeg gik tilbage til den mathematisk-physiske Sektion, talte med Herschel, spadserede med Wheatstone og spiste med ham i en af Byens taverns. Vi traf her sammen med Eisenlohr. Om Aftenen hørte jeg Lyells Foredrag over hans geologiske Undersøgelser i Amerika.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Tirsdagen den 15de September.

Mit Brev til Sir John Herschel blev læst i den physiske Sektion, ved Mr. Stokes. Det blev ikke meget diskuteret, da jeg havde undgaaet alt Disputabelt. Jeg gav derfor kun nogle Oplysninger, som sigtede til at vise, at Brevet ikke skulde forudsætte nogen ny Theori, men kun foreslaae nye Forsøg, til at afgjøre Tvivl. Idag var der stor Diner. Jeg sad mellem Murchison og Herschel. Det er Skade, at denne Sidste hører noget ufuldkomment og heller ikke taler tydeligt, da han har mistet endeel Tænder. Jeg sætter høi Priis paa ham.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Efter Diner'en var der offentligt Møde, hvor Grove foredrog først Schønbeins sidste Opdagelse og derpaa sin. Han viste Forsøget med Schønbeins brændbare Bomuld, og fremstillede derpaa sin Opdagelse over Vandets Adskillelse blot ved Varme.

Onsdagen den 16de September.

Om Formiddagen gjorde jeg med Fru F. og M. en Reise til Bishopstoke og Winchester. Dr. Garnier, dean of Winchester, har der en berømt Have, til hvilken han indbød mig og mit Selskab. Vi bleve meget vel modtagne. Han førte os selv omkring i denne herlige Have, som Herschel med Rette kaldte et Paradiis. Den er rig paa meget skjønne Træer og

Digitized by Google

Blomster, som ere ypperligt grupperede, og bærer Præget af den omhyggeligste Dyrkning. Overfladen har de Afvexlinger, man maatte ønske, og giver Anledning til herlige Udsigter. I Winchester saae vi den gamle meget store Kathedralkirke, som er sammenknyttet med mange Dele af den engelske Historie. Den gjør et mægtigt Indtryk, men er langtfra ikke saa kunstfuldt bygget som den Cöllnske.

Vi spiste hjemme hos Familien Jones, da det var den sidste Dag. For at opfylde det Ønske, Familien havde derfor, afsagde vi med Fornøielse en Diner hos Mayoren af Southhampton, Mr. Lobb, som den Dag gav en glimrende Fest, hvortil Marquis'en af Northhampton og de fornemste andre Medlemmer af Associationen vare indbudne.

Om Aftenen vare vi i Slutningsmødet. Beretningen herom findes i vore Blade, som have uddraget den af de Engelske.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Torsdagen den 17de September.

Vi toge i Dag Afsked med Familien Jones, med gjensidige Følelser af Venskab og Beklagelse over Skilsmissen. Efter Indbydelse gik vi paa Jernbanen til Portsmouth. De Fremmedes Pladser vare betalte for dem. Vi førtes til 2 Krigsskibe i Havnen: det ene, the excellent, det andet, victory. Det første er et Skoleskib, hvor Sømændene modtage alleslags Underviisning. Man viste os Alt og førte os blandt Andet ned under Dækket og lod Skydeøvelser foretage i vor Nærværelse. Den Bestemthed, hvormed Alt udførtes, var beundringsværdig. Man flyttede Kanonerne, ladede dem, rettede dem og affød dem med den største Hurtighed, og traf meget vel med Kuglerne. Alt dreves med samme Iver, som var det et Slag. Damerne holdt for Ørene; Nogle følte dem endog altfor stærkt rystede;

Digitized by Google

men videre Klage hørte jeg ikke af dem. Victory er det Skib, hvorpaa Nelson faldt. Den Høistkommanderende er endnu den Mand, der som Lieutenant heisede Signalet til Kampen. Stedet, hvor Nelson faldt, var betegnet. Man viste os ogsaa det lille Rum, hvor han døde. Hans Sovekammer sees ogsaa. Vi førtes til Admiralitetet og ind i den kommanderende Admirals Have, hvor der gaves en herlig Musik. Vi fandt i en stor Sal et Bord, dækket med Rigdom og Smag. Det var naturligviis beregnet for de Indbudne; men der havde indtrængt sig saa mange andre Medlemmer af Selskabet med deres Damer, at man maatte dele sig i 3 Hold og forfriske sig lidt i største Hast. Vi førtes derpaa ind i de store Værksteder, hvor vi tilbragte nogle Timer. Det var høist interessant, men altfor trættende og bedøvende, derved at Alt sammentrængtes i saa kort en Tid.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

London Fredagen den 18de September.

Om Formiddagen Kl. 10 til 12 var jeg hos Faraday, som viste mig sine nye Forsøg. De ere alt offentligt beskrevne; men det var mig meget lærerigt at see, hvorledes han anstillede Forsøgene. Instrumenterne vare meget simple, men kraftfulde, Virkningerne store, og, om jeg saa maa sige, haandgribelige.

Til Middag (Kl. 5) vare vi indbudne af Dr. Playfair, som boer 5 til 6 engelske Mile fra Leicester Square, udenfor London, paa Veien til Richmond. Han er nygift og havde allerførste Gang Selskab i sit Huus. Selskabet var meget behageligt. Vi kjørte derfra til Gassiot, atter endeel engelske Mile. Her var et stort Selskab indbudet til at komme sammen med os Fremmede, og see hans Apparater og Forsøg, som vare glimrende, men som jeg allerede havde seet.

Digitized by Google

Herfra kjørte vi Kl. 10, hentede vore Kufferter o. s. v. og kjørte til Dampskibet, nær Tower-Hill. Det skulde seile Kl. 1, men opholdtes 4 Timer ved Taage, saa at endeel af Morgenen endnu tilbragtes paa Themsen. Paa hele Reisen havde vi det skjønneste rolige Veir.

Vi tilbragte Løverdag, Søndag og Mandag Formiddag paa Vandet. Ebben i Elben opholdt os noget. Vi kom først henved Kl. 4 til Hamburg, og kom forsilde til at afgaae samme Dag med Jernbanen til Kiel.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kiel Tirsdagen den 22de September.

Det blev forsilde at komme i Sektionsmøderne. Vi spiste derimod ved Selskabets Bord og vare om Aftenen i en Lystskov. Jeg gjorde Bekjendtskab med Geheimeraad Mencke, Brøndlæge i Pyrmont, Professor Himly o. fl. Himly havde ved Bordet udbragt en utydelig politisk Skaal, for „die Dämmerung", hvilket han søgte at forklare mig paa det Gunstigste. Alting røbede dog hans dybe Deeltagelse i de politiske Lidenskaber. Jeg sagde ham, at jeg ikke vilde blande mig i de politiske Stridigheder; men at jeg meente, at enhver politisk Skaal eller anden politisk Yttring maatte holdes aldeles ude fra Naturforskerselskabet.

Onsdagen den 23de September.

Jeg var i den physiske Sektion, hvor man med stor Høflighed nødte mig til at præsidere. Munck af Rosenskjöld meddeelte vidtløftigt Beskrivelsen over et elektrisk Multiplikationsapparat. Jeg meddeelte mit i British Association fremsatte Forslag, om nye Forsøg over faldende Legemers Afvigelse. Mange Bemærkninger fremsattes, blandt Andet om Tidsmaalingen.

Digitized by Google

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Efter Maaltidet besøgte vi en Lysthave, hvor jeg havde en lang Samtale med Chalybæus, som behagede mig meget.

Torsdagen den 24de September.

Offentligt Slutningsmøde. Jeg holdt et Foredrag over Væsenseenheden i Kjendeevnen gjennem hele Verdensaltet. Jeg maatte efter Præsidentens Ønske fatte mig kortere, end det havde været min Hensigt. Saavidt jeg selv kan dømme, holdt jeg Foredraget med god Færdighed.

Om Middagen det store Afskedsmaaltid; maadeligt besøgt og slet bestyret, af den iøvrigt hæderværdige Scherk (Michaelis *) var med en Deputation hos Kongen).

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Søndagen den 27de September.

Ankommet efter en lykkelig Reise her i Hjemmet, hvor jeg traf Alt vel.

Til Hr. N. N.

Kjøbenhavn den 1ste Marts 1847.

Jeg har meddeelt Statssekretairen for Naadessager Deres Attester, ja jeg har i Fortrolighed ogsaa meddeelt Deres sidste Brev, som saa stærkt udtaler Deres store Trang. Selv kunde

*) Michaelis var 1ste Præsident for Naturforskerforsamlingen; det lykkedes ham at tilbagetvinge enhver Yttring af Kielernes fjendtlige Stemning mod de Danske; men i hans Fraværelse fremtraadte den paa en saarende Maade.

Digitized by Google

jeg intet Videre tilføie, da jeg ikke kjender den uden af Deres egne Breve. Naar jeg i Dag skriver Dem til, saa er det deels for at sige Dem, at dette er skeet, deels og endnu mere, for at benytte Deres mig viste Tillid til at advare Dem om, ikke at hengive Dem til den Fortvivlelse, som Deres Brev røber. Dersom Kongen, ifølge de Regjeringsgrundsætninger en Fyrste maa danne sig, finder, at han ikke bør udstrække sin Hjælp til Forhold som Deres, maa De som Mand søge andre Udveie. Naar man fortvivler, er det næsten altid, fordi man ikke seer sig nok om efter den Hjælp, som staaer i vor egen Magt. Der gives altid christelige og anstændige Udveie, naar man kun ikke altfor meget skyer det, som krænker Egenkjærligheden; om at fornedre sig bør der naturligviis aldrig være Spørgsmaal. Gaa uforbeholdent Deres egen Skjæbne og Forhold igjennem med Dem selv, søg Raad hos en retskaffen og klog Mand i Deres nærmeste Kreds; men frem for Alt, føl Dem selv opfordret til at udfinde og udføre Noget. Gud hjælper os, naar vi alvorligt arbeide for at hjælpe os selv.

S. T.

Herr N. N.

Til B. Thisted.

Kjøbenhavn den 4de Oktober 1847.

De to Bøger, De har været saa god at sende mig, ankom ikke, førend jeg havde tiltraadt en Reise til Odense og Kolding Skoler, i Anledning af Examinerne. Jeg har derfor ikke kunnet svare Dem saa snart, som jeg ellers vilde. Jeg har endnu kun gjennemlæst Vandringerne i Syden og Noget af Havfruen, men vil dog ikke opsætte længere at svare Dem, da jeg i det

Mindste kan sige Noget om disse Arbeider og navnligt om eet Spørgsmaal, som har Vigtighed for Dem. En af Deres Hensigter med at sende mig disse Bøger var, at erfare om De med Nytte kunde beraabe Dem derpaa, naar De vilde søge Fritagelse for Magisterconferentsen. Dette troer jeg sikkert, at De kan. Disse Bøger vise Dem som en Mand af Aand og høiere Dannelse, og som har Sproget i sin Magt; og det er herpaa, at det kommer an ved denne Leilighed. Det er med Hensyn paa dette Punkt, at jeg kan svare Dem nu ligesaa bestemt, hvad der er min Mening, som om jeg biede længere. Derimod maatte jeg have mere Tid, for ret at modne min Mening om disse Værkers fulde Betydning. De henhøre, uagtet det dem Eiendommelige, til en poetisk-philosophisk Tænkemaade, hvorover jeg endnu ikke har kunnet fatte en Dom, til hvilken jeg selv følte en fuldendt Tillid. Indtil videre er jeg bleven staaende ved denne Mening, at den hele Tænkemaade vel indeholder en skjøn Stræben til at give Poesien det høieste Sving; men det forekommer mig, at deri fremtræder altfor megen philosophisk Menen, som ikke stiller sig i klare Skabelser for den indre Anskuelse. Med andre Ord: Den philosophiske Tankeform træder mig altfor meget frem i dette Slags Poesi og indtager altfor meget Rum. Digterens philosophiske Tanker maae ikkun skimte frem i Digtningen, og det ikke fordi han har fattet det Forsæt at udtrykke dem; men fordi Digtningen ved sin egen Naturs Nødvendighed fordrer det. Digtes Personerne saaledes, at de næsten heelt igjennem maae tale philosophisk, er man i meget stor Fare for at skabe unaturlige Væsener. Jeg veed vel, at dette især har dem imod sig, som mest ere grebne af Tidens Aand. Da dette henviser til et Fremskridt, maa jeg frygte, at jeg feiler. En tilkommende Tid kan ikkun afgjøre dette. Jeg er vel af den Mening, at Nutiden, ligesom dens

Digitized by Google

nærmeste Forgængere, befinder sig i Fremskriden; men jeg troer, at man har i mange Henseender taget altfor stort Anløb, og derfor er faret forbi den rette Grændse. Man synes mig ogsaa at lade det herskende philosophiske System faae en altfor stor Indflydelse paa Digterværkerne. Disse Systemer vexle stedse, og aldrig har noget af Tydsklands Systemer gjennemtrængt den hele oplyste Menneskeslægt, ikke engang de gothiske Nationer. Hvad nu Anvendelsen paa Deres Værker angaaer, saa troer jeg gjerne, at de ikke selv betragter Dem som Tilhænger af noget philosophisk System; men dog stikker noget Saadant heelt igjennem frem. Dette er det Indtryk, jeg har modtaget deraf, men som dog ikke har hindret mig i at læse disse Bøger med Fornøielse. Naturskildringerne ere skjønne og livfulde. Ogsaa i Characterernes Fremstilling finder jeg en poetisk Aand, skjøndt jeg dog ikke ret modtager Indtryk af dem, som Værker af en skabende Natur. Jeg maa iøvrigt sige Dem, at det samme Indtryk modtager jeg af mange andre, heelt anseete Digterværker, i forskjellige Landes Frembringelser. Jeg maa derfor bede Dem ikke at tillægge mig en hos mig selv fuldendt Dom herover, men betragte dette som en Antydning til Overveielse. Men De kunde endnu forlange nogle mere i det Enkelte gaaende Bemærkninger. Jeg vil gjerne meddele Dem nogle, som de falde mig ind; men førend jeg gjør dette, bør jeg gjentage, at jeg har læst Deres Vandringer i Syden med megen Fornøielse, og at jeg beklager, at Bemærkninger over saadanne Arbeider ifølge Sagens Natur mere eller mindre blive til Udsættelser. Jeg beder Dem da at forudsætte et overveiende Bifald for det Hele, og da modtage følgende Bemærkninger. Fortællingen medfører i Vandringerne, at Beskrivelsen over nærbeslægtede Naturforhold komme særdeles ofte igjen. Endskjøndt hver kan have sit Eiendommelige, faae de dog et Udseende af Gjenta-

Digitized by Google

gelser, som ikke er Nydelsen fordeelagtig. Det Samme vilde jeg sige om gjentagne Yttringer af Følelser og Charakteertræk, som i det Væsentlige ere de samme. En større Sammentrængthed vilde mægtigt have forøget Indtrykket.

Jeg mærker, at mit Brev bliver langt, endskjøndt jeg tilsigter Korthed; dog maa jeg tale et Par Ord om den kun halvt gjennemlæste Havfrue. Om det Punkt, hvortil jeg her sigter, har jeg allerede for nogle Aar siden handlet med vor berømte Andersen, i Anledning af hans Agnete. Jeg vil i visse Maader gjentage min mod ham yttrede Mening. Det synes mig nemlig, at det hele Havfruevæsen ikkun tilsteder en kort antydende Behandling, ingen Udmaling. Flygtigt antydet, som i Visen om Agnete, støder dette Liv under Havet ikke; men udmales det, nødes man til at give det saa mange Ligheder med Tilstandene paa Jorden, at Læseren bestandigt føler den skærende Modsigelse mod vor hele Kundskabsmasse. Jeg nægter ikke, at der findes udmærket skjønne Steder i Deres Beskrivelse over Livet under Havet; men den Aand, som yttrer sig i saadanne skjønne Træk, tør jeg sige, vilde yttre sig heldigere under andre Forudsætninger. Det kunde synes, at jeg her talte imod al poetisk Brug af det Overnaturlige. Nei, langt fra; men det maa ikke træde trodsigt og udfordrende op. Hiin Overtroens Verden er en Usandhed, som kun faaer sin Berettigelse som Skyggebillede af Virkelighedens inderste Dybder. Man synes mig her paa Vildspor. Man hævede sig med Rette over en Poesien qvælende Fordring paa Naturlighed, hvormed der ofte ikke meentes Andet end Overeensstemmelse med en aandløs Naturopfatning, som i Naturen ikke saae Andet end Legemverdenen. Men en høiere Indsigt viser os hen til den skabende Aand deri, som ikke maa trodses. Naar Poesien vil føre os ud i det Overnaturlige, maa den ikke lade Tænkningen tydeligt fremtræde,

Digitized by Google

men forsætte os i en dunkel anende Tilværelse. Ligesom Spøgelser, Nisser og Trolde o. s. v. maae forblive i den usikkre natlige Belysning og ei taale Solens Skin, saaledes maa alt det Overnaturlige holdes dækket mod Forstandens Solglimt, ellers rives vi ud af det nødvendige Selvbedrag og tvinges til at see dets Gjenstande som uvirkelige. Derved tabe de deres Skintilværelse som levende Væsener og synes os kun et Slags Marionetter, som Digteren har sat i Bevægelse for at virke paa os. Det hjælper ikke, at Digteren spotter over dem, der ikke troe paa disse Væseners Tilværelse; tværtimod skader det; thi om det ogsaa kuer den Tankeløse til et Slags Tro, vil det derimod opfordre den Bedre til undersøgende Tænkning, medens han skulde troe paa Skygger. Jeg veed vel, at De kan anføre store Exempler imod mig; men disse Exempler have ikke indeholdt Noget, som kunde bestemme mig.

Jeg slutter med det Haab, at De vil optage mine aabenhjertige Udsættelser med Velvillie, og deri tillige see et Pant paa, at min Roes er uskrømtet.

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

S. T.
Herr Cand. theol. og Adjunkt Thisted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 22de Mai 1847.

Hr. Etatsraad Ørsted! Det har foruroliget mig at bemærke, hvor angrebet Deres Hr. Broder i Dag var af sit forbums Krampetilfælde i Mund-Musklerne, saa at han ei var i Stand til at fuldende Referatet i Statsraadet. Jeg beder Dem indstændigen at sørge for, at han skaaner sit Helbred, ei over-

anstrænger sig ved Arbeide, og at han strax tilkalder Lægehjelp. De vil ei undre Dem over, at hans Helbreds Bevarelse ligger mig fortrinligen paa Hjerte, idet Ingen i høiere Grad end jeg kan paaskjønne hans sjeldne Værd, som Menneske og Embedsmand.

Jeg henlever Hr. Etatsraad Ørsted Deres

forbundne og velvillige
Christian Frederik R.

Til Samme.

Aarhuus den 18de November 1848.

Jeg oversender herved Deres Høivelbaarenhed 1ste Deel af min Roman: Tabt og vunden, — som et ufuldkomment Tegn paa min dybe Ærbødighed, paa min inderlige Anerkjendelse af den hjertelige Velvillie, hvormed De har opmuntret og støttet min Stræben.

Ikke uden Ængstelighed overgiver jeg dette Værk i Deres Hænder. Jeg har nedlagt mit eget Liv, hele mit Væsen i denne Digtning; forkastes denne, forkastes ogsaa jeg selv.

Dog nærer jeg den sikre Fortrøstning, at De er tilbøielig til at bære over med Formen, naar blot ikke Aanden mangler.

Men er en dyb og levende Følelse af Livets Forherligelse i Reflexen af det evige Ideal — den rette Aand, tør jeg vel haabe, at mine Skildringer dog ville berede Dem nogen Glæde.

Dette er min Ærgjerrighed. Maatte De engang kunne skjænke mig den trøstelige Forsikring, at jeg ikke har stræbt for høit!

Med ærbødig Hengivenhed Deres
Valdemar Thisted,
Cand. — Adjunkt.

Digitized by Google

Til V. Thisted.

Kjøbenhavn den 26de Januar 1849.

De faaer her meget seent min Tak for Deres sidste mig tilstillede skjønne Gave; men jeg haaber, at De vil undskylde mig, naar De erfarer, at jeg ved en Feiltagelse af Boghandlerens Folk ikke fik første Bind og Deres med samme følgende Brev, førend anden Deel allerede for nogen Tid siden var udkommen. Jeg har nu læst den med megen Fornøielse. Naturskildringerne deri have en stor Klarhed og Friskhed; man reiser med Deres Reisende. En ædel Sands for Det, som giver Tilværelsen sit sande Værd gjennemtrænger det Hele. Beskrivelsen over Kamplegene er, som allerede offentligt er bemærket, i Sandhed episk. Besøget i Hulen er udmærket lykkeligt beskrevet og har en stor Virkning. Fortællingen om Beatrice er allerede for sig en fortryllende Idyl, og er saa godt indlemmet i det Hele, at man kun meget uegentligt vilde kunne kalde den en Episode.

Men De vil sikkert spørge, om jeg Intet har at bemærke imod Digtet; og De vil neppe skjænke mig Svaret. Jeg hører hyppigt indvende, uagtet Digtet finder stort Bifald, at der altfor ofte kommer Beskrivelser igjen over meget beslægtede Gjenstande; ganske kan jeg ikke forkaste denne Indvending. Vel seer jeg klart, at der med Hensyn paa de fleste af disse Beskrivelser kan svares, at de høre til det Hele, og i Virkeligheden udkræves til at anskueliggjøre os den Egn, der er Begivenhedernes Skueplads; og de have virkelig gjort mig det muligt i Aanden at bereise Vierwaldstädtersøen og dens store Omgivelser og derved at faae en saa levende Forestilling om den, som jeg neppe vilde have ventet af en Beskrivelse; men det ligger i Sagens

Digitized by Google

Natur, at Beskrivelser over Landskaber, om ogsaa i sig selv mesterlige, i Længden trætte. Naar man nu ikke vil savne den store Anskuelse, som hine Beskrivelser meddele, og dog forlanger en større Korthed, gjør man vistnok Fordringer, som staae i Modsigelse med hinanden; men det er en Modsigelse, som Digteren i et tilkommende Værk, sandsynligviis om en høist forskjellig Gjenstand, vil vide lykkeligt at forsone, ved en Sammentrængthed, der ikke udelukker Anskueligheden. Den Kraft, hvormed en mere sammentrængt Fremstilling virker, vil give en rig Erstatning for nogle Opoffrelser.

Et andet Punkt, hvori jeg ikke er enig med Dem, maa jeg endnu berøre. Det forekommer mig, at Digteren tillægger sin Olga og sin Banner en større Roes, end den Charakteer, de virkelig vise, fortjener. De forekomme mig Begge altfor stivsindede. Hun siger, at hun har føiet sig efter alle hans Fordringer; men man seer ikke hvilke, med mindre en Piges Ja skal betragtes som en Opoffrelse. Af ham fordrer hun derimod Noget, der henhører til de største Opoffrelser, man kan forlange af en Mand: nemlig at han skal opgive sin Livsplan. Den usigelige Bitterhed, hvortil han hengiver sig, fordi hun drager sig tilbage, synes mig paa den anden Side at være et uskjønt Træk. Lad dem være saadanne! men betragte dem som fortræffelige Mennesker, kan jeg ikke. Oberstinden synes mig ogsaa at drive sine Kjærligheds-capriser vel vidt. Det herlige, og digterisk skjønt udførte Træk, den befriede Ørn, maatte i det Mindste gjøre Ende paa hendes Plagerier. Men uagtet jeg nu ikke er ganske enig med Digteren i at sætte disse Charakterer saa høit, er jeg dog langt fra at miskjende de mange lykkelige Træk i Charakteerskildringen, og heller ikke er jeg uden Følelse for den Interesse, de indgyde.

Digitized by Google

Modtag endnu engang min Tak for den skjønne Gave, De har gjort mig med dette Digterværk. Vedbliv at bevare Deres venlige Sindelag imod mig og forsøm ikke at besøge mig, naar De kommer til Kjøbenhavn.

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

S. T.
Herr Adjunkt Thisted.

Til F. L. Mynster.

Kjøbenhavn den 23de Juni 1849.

Modtag min Tak for Deres skjønne Oversættelse af første Sang af Ossians Fingal. Jeg har læst den adskillige Gange og hver Gang med Fornøielse. Det Ossian saa eiendommelige Digtersprog synes mig særdeles heldigt gjengivet i det Danske. Det valgte Versemaal vilde i Førstningen ikke ret behage mig; imidlertid er jeg ved den gjentagne Læsning og Overveielse kommen til den Tanke, at det vilde være vanskeligt nok at angive et mere passende. Det er desuden sandsynligt, at De ved fortsat Øvelse allerede nu har naaet en saadan Færdighed i Behandlingen af denne Versart, at De kan give den en større Ynde. Til at finde alle de smaa Anstød, som endog træffes i gode Vers, er det meget tjenligt at lade sig dem oplæse af Nogen, der vel læser taaleligt rigtigt, men ikke med fortrinlig Færdighed. Her fremtræde da hine smaa Anstød, som næsten forsvinde i en god Oplæsning, stærkere, og Digteren erhverver sig snart en Takt for det, som giver Læsningen Lethed og der-

Digitized by Google

ved tillige Versene Velklang, hvilken destomere maa efterstræbes, jo større Vanskeligheder Versemaalet i saa Henseende frembyder.

Jeg veed ikke, om De har gjort et eget Studium af Versebygningen, hvortil især Thortsens Metrik er meget anbefalingsværdig. Har De ikke læst den, raader jeg Dem at læse den. Selv har jeg tabt den ved Udlaan; men De vil let faae den til Laans fra nogen Ven i Kjøbenhavn; sandsynligviis har Biskoppen den.

Jeg er selv ikke stærk nok i Versekunsten, til at give Dem en grundig Bedømmelse over denne Side af Deres Oversættelse; men jeg tillader mig at meddele Dem nogle faa Bemærkninger derover. Jeg har understreget det Tilsigtede.

S. 7 Vers 4: „Helte staae ei i min Nærhed"

s. S. V. 5: „ene eier"

Disse Sammenstød af Vokaler kunne sikkert let bortskaffes.

S. 20 V. 4 og 5: hvislende rimes med see.

Dette Slags Riim med svage Endelser maa fraraades, endskjøndt man finder Exempler derpaa hos gode Digtere.

S. 22 V. 7 nedenfra: „glemte ei at Gjæstfrihed"

S. 24 V. 12: „ogsaa ofte"

ere vel stærke Sammenstød af Vokaler.

Naar jeg med saadan Aabenhjertighed henpeger paa, hvad der kunde forbedres i Deres Vers, haaber jeg, at De vil betragte dette som et Beviis paa min Interesse derfor. Deres Oversættelse synes mig i det Væsentlige at være fortræffelig ved sin poetiske Holdning og sit gode Sprog. Det er min Overbeviisning — og jeg deler den med Mange — at Deres Oversættelse af Ossian vil være en sand Berigelse af vor Literatur. Jeg lykønsker Dem til den Ære og Glæde, De vil høste deraf, og jeg tænker med paa den Glæde Deres elskede Kone i

Digitized by Google

Forening med Dem vil have baade under Udarbeidelsen og siden ved det opnaaede Bifald.

Mine hjerteligste Hilsener

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

S. T.
Herr Forvalter Mynster.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 15de Juli 1849.

Fortalen til Deres Oversættelse har jeg nu med Fornøielse gjennemlæst. Jeg har i Anledning af samme nedskrevet nogle Smaabemærkninger, efterhaanden som jeg læste. De vedkomme ikkun Ubetydeligheder; men jeg lægger dem dog hos, paa det at De kan see, at jeg har læst med Opmærksomhed.

Jeg troer, at det meget vilde lette Læsningen af Ossian, dersom De tilføiede et Kort. Det forstaaer sig, at det ikkun bliver hypothetisk; men naar dette strax i Fortalen erklæres, kan det ikke give Anstød. Jeg tilstaaer, at jeg ikke har overlagt dette Forslag saa nøie, at jeg kunde give det med fuld Overbeviisning; men jeg henstiller dette til Deres Overveielse.

Ossians Læsere finde sig ofte forvirrede ved de mange Navne, der have en stor Lighed med hverandre. Mon dette ikke skulde for en Deel afhjælpes ved et Register over disse Navne, hvilket indrettedes saaledes, at der ved hvert Navn stod en Oplysning. For saa vidt man kunde opgive Navnenes Betydning, vilde man endnu mere lette Læsernes Hukommelse. Registret vilde ikke blive meget stort. Det kunde gjøres meget overskueligt, ved at lade Navnene trykke med betydeligt større Bogstaver end Oplysningerne.

Jeg sender Dem herved Thortsens Metrik, som jeg har funden, siden jeg skrev Dem sidst til. Jeg tilføier 12te Bind af Skand. Selskabs Skrifter, hvori Finn Magnussen har meddeelt Forklaringer over nogle Steder i Ossian. Den lange Afhandling vrimler rigtignok af Hypotheser, tildeels meget løse, ja ofte phantastiske; men den vil dog maaskee give Dem Anledning til at føie nogle Linier hist og her til Deres Fortale.

Jeg vil, førend jeg slutter, meddele Dem en Yttring af Klopstock om Ossian, som De maaskee vilde kunne bruge til Motto. Jeg er ikke vis paa, at jeg nu husker den ganske ordret — det er over 50 Aar siden jeg læste den — men ønsker De det, kan jeg skaffe Dem en nøiagtig Afskrift. Her er den, som min Hukommelse giver den.

Die Vergessenheit umhüllt', o Ossian! auch Dich;
Aber man zog Dich hervor, und Du stehest nun da,
Gleichest Dich dem Griechen, trotzest ihm, und frägst ob er
Wie Du entflamme zum Gesang.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

De modtage de venskabeligste Hilsener.

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

S. T.
Herr Forvalter Mynster.

Til H. C. Ørsted.

Köpenhamn den 4de Juli 1849.

Min vördade vän och lärare!
En af de brister här i verlden, som föranletit mig att

Digitized by Google

fordra af Skaparen (men det är på grund af den djupaste vördnad for Skaparen och hans gåfvar, som jag så fordrar) en fortsättning oeh fullkomning af vår tillvarelse bortom den jordiska existensen, är, ofullkomligheten, bristfälligheten af vår manifestation uti denna, svaljet imellan känslan, tanken, och ordet eller gerningen, som skulle uttala dem. Jag har alltid djupt och smärtfullt kännt detta, då med hjertat fullt af kärleck och tacksamhet jag kännt mig fattig, blottad på alla medel att rätt uttrycka dem. (Ty att uttrycka dem är ett af de djupaste behof, som kärleckens eviga upphof nedlagt i menniskans hjerta). Jag har alldrig kännt denna brist starkare än i denna stund, då jag vid den nära skiljsmässan från Er, känner behofvet att tacka Er för allt det, Ni varit för mig under mitt vistande i Danmark, att, för all den sköna glädje Ni gifvit mig, göra Er någon glädje igen. Och jag kan dock ej göra mer än säga: »tack“!!! Se då ej illa dertill, att jag ville göra det med något eftertryck, att jag ville liksom skrifva det med eldslågor i luften för Era blickar, så att det skulle lysa för Er och derigenom väcka något gladt minne af Era egna välgerninger. Låt den lilla ljusbäraren (som bör stå för Era blickar, då Ni läser detta) bära till Er detta ord ur djupet af mitt hjerta, låt den bära till Er något ord om den „ljusglädje“ som Ni skänkt mig; — låt den ibland stå på det runda bordet i Ert förmak och påminna Er den lilla gäst från Sverige, som ofta satt der lycklig i Er familjekrets, — och som tycker sig sitta der ännu imellan Er, — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Låt den, min vördade lärare och vän, min kära Ørsted, säga Er ett ord (men hur det låter vet jag ej sjelf) från den vänninna, som tackar Er för den renaste „ljus-

glädje", som bevarar minnet af Er, som en klar, stilla låga i sitt hjerta, låt den säga Er att till hoppet om hennes ljusglädje så här i lifvet, som i den högre och ljusare till-varelse, som vi hoppas på, hörer den att åter få se, få samtala, åter få lefva med Er; och då få uttala, hvad hun nu ej kan — huru mycket hun är Er förbunden, och lefver

Er tacksamma, innerligt tillgifna
Fredrika Bremer.

Til Fredrika Bremer.

(Efter Koncept).

Kjære Veninde!

Jeg føler en inderlig Trang til at udtrykke Dem min hjerteligste Taknemmelighed for Deres af de skjønneste Følelser opfyldte aandrige Brev, og den medfulgte lysende Gave. Endskjøndt jeg føler dybt, at det Billede, De har dannet Dem af min aandige Stræben, skylder sin Glands til Venskabets altforklarende Lys, gjennemtrænges jeg dog ved det, Brevet siger mig, af en opløftende Følelse, hvis Behagelighed jeg vilde sammenligne med den, hvoraf man gribes ved at see sit forskjønnede legemlige Billed, dannet af en ædel Kunstnerhaand.

Men jeg har dog langt mere at takke Dem for. Ved den meddelende Omgang, som under Deres Ophold her har fundet Sted imellem os, har jeg havt en velgjørende Nydelse ved den hele Maade, hvorpaa De opfordrede mig til Meddelelser, og saa uforbeholdent fremsatte mig Deres af en øvet Eftertanke og dybe Følelser udspringende Tvivl og Indvendinger. De tvang mig derved ofte til at behandle mine gamle Tanker i nye Retninger, og blandt Andet at underkaste mine Tanker over Ulykkerne, Smerten, det Hæslige, en ny Overveielse, som ikke har

Digitized by Google

været mig ufrugtbar, og som jeg endnu fortsætter. Under min Glæde over det Heles Harmoni skal jeg stræbe at indrømme Smerten og Sorgen deres lovlige Rettigheder. Overalt vil jeg i mine Grandskninger ofte finde Anledning til at fornye Mindet om vort Samliv; ja idet jeg læser, hvad jeg før vort Bekjendtskab har skrevet over disse Gjenstande, kommer jeg let til at tænke paa Dem; blandt Andet randt De mig tit i Tankerne, da jeg for nogen Tid siden gjennemlæste min gamle Dialog om Lydvirkninger, hvor jeg har indført en aandrig Deeltagerinde i Samtalen.

Modtag mine bedste Ønsker baade for Deres nærmeste Reiser og de videre besluttede, og for Deres glade og lykkelige Tilbagekomst. Dette Ønske deler min Hustru, min Mathilde og alle Mine med mig. Vi vide, at De vil beholde os i venskabeligt Minde, og saaledes vil De stedse være holdt blandt os.

Til H. C. Ørsted.

Berlin den 26de August 1849.

For en 14 Dage siden blev jeg af en Bekjendt adspurgt, om det forholdt sig saa, at det ikke var Deres Høivelbaarenhed, men mig, som tilfældigviis først var bleven opmærksom paa det electromagnetiske Hovedphænomen. Jeg svarede ham derpaa, at jeg haabede, at de, som kjendte mig, vilde holde mig for lige saa incapabel til at bestyrke en saa lumpen og taabelig Opdigtelse, som jeg bekjendte mig selv incapabel til at have gjort hiin glimrende Opdagelse. Tillige spurgte jeg ham, hvorledes han var kommet paa dette Indfald. Han fortalte mig da, at han for nogen Tid siden havde læst denne Efterretning i et offentligt Blad, han erindrede ikke hvilket. Den følgende Dag besøgte jeg, i en anden Anledning, Baron A. von Humboldt, som

Digitized by Google

ogsaa gjorde mig opmærksom paa denne Artikel, hvilken han troede at have læst i „Constitutionelle Zeitung", for et Par Uger siden. Da han sagde mig, at Angivelsen havde været bestemt og endog udførlig, bleve vi strax enige om, at jeg burde modsige den offentligt. For at kunne gjøre det, maatte jeg imidlertid skaffe mig det Nummer af Bladet, hvori Angivelsen fandtes; og, uagtet al fra min Side anvendt Umage, er det først lykkedes mig igaar. Jeg tillader mig nu herved at fremsende en Afskrift af hiin Artikel, og et Exemplar af „Constitutionelle Zeitung" Nr. 247, for i Dag, hvori min Berigtigelse findes optaget.

Skulde Deres Høivelbaarenhed, inden disse Linier komme Dem tilhænde, have erholdt Kundskab om hiin Artikel, tør jeg dog haabe, at De, af min iøvrigt ufrivillige Taushed i saa Henseende, ikke har fundet Anledning til at troe, at jeg paa nogensomhelst Maade colluderede med Artiklens Ophavsmand, eller ligegyldigt saae paa, at man smykkede mig med fremmede Fjær. Skulde Artiklen endog have fundet Plads i danske Blade (der ikke her komme mig tilhænde) tør jeg indstændigen anmode Dem om, at De, ikke for Deres Skyld (hvilket ogsaa vilde være overflødigt), men for min, ogsaa i disse Blade vil lade indrykke min Gjendrivelse.

Med udmærket Høiagtelse henlever jeg

Deres Høivelbaarenheds
ærbødigste
Reedtz.

Høivelbaarne
Herr Conferentsraad Professor Dr.
H. C. Ørsted, Storkors af Dannebrog, Dannebrogsmand p. p.

Til Kammerherre Reedtz.

(Efter Koncept).

Den 8de September 1849.

Høivelbaarne Herr Kammerherre!

De modtage min forbindligste Tak for Deres Meddelelser. Det ligesaa ilde villende som ilde betænkte Angreb paa mig, hvorom De skriver, er først kommet til min Kundskab ved Deres ærede Skrivelse. Endnu have danske Blade ikke givet Anledning til at bekjendtgjøre Deres Erklæring her; men i Tilfælde skal jeg ikke forsømme at følge Deres Opfordring. At De aldrig vilde tilegne Dem enten Opdagelsen af Elektromagnetismen eller noget Andet, som ikke tilhørte Dem, derom kunde jeg aldrig være i Tvivl; men at De har afviist den lumske Tilegnelse under Bevidnelsen af saa velvillige og hædrende Følelser for mig, derfor skylder jeg Dem min Tak. Det er mig kjært ved denne Leilighed at erfare, at det Aar, da jeg opdagede Elektromagnetismen, var det, hvori jeg havde den Ære at tælle Dem blandt mine Tilhørere. Det er mig en Glæde at tænke tilbage paa den Tid, da jeg først lærte Dem at kjende, i en tidlig Ynglingsalder, og det Venskab, De stedse siden, hvor vi paa Livets Bane traf sammen, viste mig.

Med udmærket Høiagtelse er jeg

Deres Høivelbaarenheds
ærbødigste
H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Asnæs den 17de September 1849.

Min inderlig kjære Svigerfader!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Da jeg kjender din Velvillie mod mig, haaber jeg at turde

Digitized by Google

uleilige Dig med at give mig et godt Raad; jeg stoler ganske paa Din Indsigt og Erfaring i saa Henseende og troer, at Du kjender mine Svagheder saa vel, at Du i Bedømmelsen af Spørgsmaalet vil tage tilbørlig Hensyn dertil.

Jeg har nemlig i Dag modtaget en formelig Opfordring fra Nykjøbing om at stille mig som Valgcandidat, en Opfordring, for hvilken jeg meget ønskede mig fritagen; thi uden samme havde jeg aldrig betænkt at stille mig, nu derimod forekommer det mig urigtigt mod dem af mine Medborgere, der henvende sig til mig, ganske at undslaae mig. Jeg havde for en 4 Ugers Tid siden hørt, at en Opfordring vilde komme til mig, og havde derfor tænkt at raadspørge Dig mundtligt; men da den tøvede saa længe, antog jeg det for et løst Rygte og undsaae mig for at omtale mig som den, paa hvem Folk havde henvendt deres Opmærksomhed. Jeg vil jo naturligviis først stræbe at erfare, om det er rimeligt, at Bondestanden ogsaa vil vælge mig, da jeg nødig vilde slaaes af Marken af Hr. Eilertsen eller Andreasen. Jeg tillader mig nu at fremsætte for Dig mine Betænkeligheder, først at jeg ikke er saaledes inde i Sagerne, der skulle forhandles, som jeg anseer for nødvendigt, hvad dog maaskee kunde indhentes endnu, dernæst at jeg frygter for derved at miste min Menigheds Kjærlighed og Tillid, som jeg nu glæder mig ved at besidde, idet jeg naturligviis ofte vilde stemme mod Bondevennerne, da blive nedreven i Almuevennen, som læses her saa meget, og saaledes hos Mange miste den Tillid, de nu have til mig; desuden skulde jeg jo aarlig være 2 Maaneder borte fra Hjem og Embede, hvilket stedse vilde indvirke forstyrrende paa mange Forhold. Da jeg er opfordret til snart at svare, vilde jeg bede Dig, min kjære Svigerfader, ikke tage det ilde op, at jeg an=

møder Dig om Svar imorgen og stoler paa Din sædvanlige Godhed, idet jeg bebyrder Dig dermed.

Din med sand Høiagtelse og inderlig Kjærlighed
forbundne Svigersøn
P. Hasle.

Til Pastor Hasle.

Kjøbenhavn den 18de September 1849.

Kjære Hasle!

Det glæder mig og os Alle her meget, at Du og Marie have havt en behagelig Hjemreise. Om alle Sager her hos os, vil jeg overlade til de Andre at skrive, og derimod ile til den vigtige Sag, hvorom Du med sædvanlig kjærlighedsfuld Tillid forlanger mit Raad. Et afgjørende Raad kan jeg vel ikke give Dig; men derimod skal jeg aabenhjertigt sige Dig, hvad jeg tænker om Sagen. Du har allerede i Dit Brev meget godt fremhævet, baade hvad der kan siges for og imod, saa at jeg for største Delen maa indskrænke mig til at udvide Overveielserne noget. Der skeer i Sandhed Fædrelandet en vigtig Tjeneste, naar en velsindet og oplyst Mand vælges til Rigsdagsmand, hvor man maatte frygte for, at Valget skulde falde paa et blindt Partiredskab. Vælges Du, vil det gaae Dig som mangen anden brav Mand, der efter Valget og selv under Rigsdagen maa lære meget til. Saadanne Mænd bør vistnok staae tilbage for dem, der have en betydelig Indsigt i Statsforholdene; men de fortjene et stort Fortrin for de Mange, som Intet ville lære, fordi de blot agte at stride for egen-

Digitized by Google

nyttige Hensigter. Dette er nu den store Hovedgrund. En Bigrund, som ikke er at foragte, er den, at en Mand, som ikke er ældet, virkelig uddanner sig ved Deeltagelsen i de store Forhandlinger, og uddanner sig i en Retning, hvortil Studerestuen ikke fører.

Efter alt dette synes det, at jeg afgjort maatte raade Dig til Modtagelsen af Valget; men Vægten af Dine Betænkeligheder synes mig virkelig stor; dog kan jeg ikke lægge noget dertil. Naar jeg da nu giver Dig endeel Raad, som maaskee kunne bruges, hvis Du stiller Dig til Valg, saa skeer dette ikke, fordi jeg afgjort raader, at Du skal stille Dig, men kun fordi der i modsat Tilfælde ingen Anledning er til Raad.

Jeg henstiller nu til Din Overveielse, om det ikke var godt, om Du talte om Sagen med nogle fornuftige Sognemænd, især af dem, der have Hang til Bondevennernes Parti. Du vil af det Følgende see, hvad jeg vilde raade Dig, at yttre til dem.

Nu vil jeg fremsætte Et og Andet, som jeg troer, Du kunde sige, hvis Du stiller Dig. Jeg forudsætter, at Du tænker som jeg i denne Sag; er der Noget, hvori Du afviger, vil Du selv tage Din Beslutning. Du vil sikkert ogsaa finde Anledning til at sige Meget, som jeg her ikke berører; men om Du ogsaa forud havde betænkt at sige alt det, jeg her fremsætter, gjør jo denne fortrolige Meddelelse ingen Skade. Jeg mærker, at jeg ikke i Korthed vil kunne fremsætte min Mening uden at give den Talens Form. Du seer let, at her ikkun handles om Vink og ikke om at lægge Dig Ordene i Munden.

Jeg vilde da sige, at det aldrig havde været min Tanke at stille mig her som Valgkandidat, dersom ikke hæderværdige

Digitized by Google

Medborgere havde opfordret mig dertil. At jeg ikke havde troet at burde unddrage mig fra at følge denne Opfordring; thi vel følte jeg, at jeg vilde have mange Kundskaber om Forholdene at indhente, for at opfylde de Pligter, et Valg maatte paalægge mig; men Følelsen af min redelige Iver for at tjene mit Fødeland bestemte mig til at følge Opfordringen.

Jeg vilde videre sige, at jeg vidste vel, at der gives mange Spørgsmaal, som man ønskede, at en Valgkandidat skulde besvare. Nogle saadanne vilde jeg berøre. De Spørgsmaal, som især nu sætte Aanderne i Bevægelse, ere dem angaaende Landbosagerne. Om disse vilde jeg sige: Jeg er overbeviist om, at der i disse Sager lader sig gjøre mange Forbedringer, som kunne fremme Bondestandens Bedste, uden at fornærme de andre Stænder, ja til Gavn for hele Landet. Det er enhver god Borgers Pligt at fremme disse, og Tiden dertil synes gunstig. Afskaffelse af Hoveri, Eiendoms Udbredelse, Lettelse i de mere Uformuendes Kaar, Udbredelse af Dannelse i alle Stænder ere Fordringer, som Billighed anbefaler, og Tidsalderen begunstiger. Om Maaden, hvorpaa de store Forbedringer i Landbovæsenet skulle skee, bør jeg ikke forud sige Noget, der kunde ligesom binde mig, førend jeg havde hørt de Forslag, Landbokommissionen vil fremsætte, og de Domme, som derover vil meddeles af de sagkyndigste Rigsdagsmænd; jeg troer, at jeg lover nok, naar jeg erklærer, at jeg efter bedste Evne vil virke for de Ønsker, jeg har nævnt, men at jeg kun vil virke for dem ved lovlige Midler; kun disse kan Religionen billige, og kun ved disse kan Landets sande Vel fremmes. Men naar jeg taler om lovlige Midler, er det langtfra min Mening, at man skulde lade sig afskrække fra at fremme Forbedringer, ved alt det, som kaldes Ret, og efter visse vedtagne

Former maa kaldes saa; thi det Bestaaende har vel sin Retmen, naar det er skadeligt og hemmende for Samfundets sande Fremskridt, maa der kunne udfindes Midler, hvorved man, uden at krænke Retfærdighed eller Billighed, kan omdanne det. Jeg skal stræbe samvittighedsfuldt at følge ethvert sandt Fremskridt og at lade mig lede af de mest sagkyndige og oplyste Rigsdagsmænds Raad. Ville I, mine høitagtede Medborgere, vælge mig paa et saadant Løfte, vil jeg taknemmelig modtage Valget, som et Beviis paa Eders Tillid. De, som maatte forlange, at Valgkandidaten skulde forud love visse bestemte Maader i Udførelsen af de store Øiemed, som nu foreligge os, dem maa jeg bede at vælge nogen Anden, som allerede forud veed, at hans Meninger ikke kunne blive berigtigede ved Forhandlinger, der ville foregaae mellem de Mænd, som Folkets Tillid kalder til Rigsdagen; jeg lover kun min samvittighedsfulde Bestræbelse for at svare til Eders Tillid.

Jeg har især talt om Landboforholdene; men jeg glemmer ikke, at Kjøbstæderne have et stort Krav paa Rigsdagens Opmærksomhed, og at Fædrelandets sande Vel fordrer, at deres Bedste ikke forsømmes. Naar Alt ret overveies, maae Kjøbstædernes og Landbefolkningens sande Vel lade sig forene til et Hele.

Imidlertid vil der paa Veien til en ny og forbedret Indretning af Statsforholdene, indtræffe Tilfælde, hvor de Forbedringer, som kunne fordres i den ene Retning, kunne medføre en øieblikkelig stor Skade i en anden. At Rigsdagen tager saadant i Overveielse, dertil bør ethvert Medlem bidrage Sit.

Til Slutningen maa jeg bede Dig at betænke, at alt det her Fremsatte er skrevet i stor Skynding. Prøv, forkast, vælg, læg til efter bedste Skjøn. Beslutter Du efter modent Over-

Digitized by Google

læg at holde Dig tilbage, vil jeg derfor ikke tænke ringere om Dig. I hvilketsomhelst Tilfælde ønsker jeg Dig Guds Velsignelse.

Din

H. C. Ørsted.

Til Josephine Bidoulac*).

Kjøbenhavn den 25de April 1845.

Modtag min hjerteligste Lykønskning til Deres Forbindelse med Welhaven. Jeg behøver neppe at sige Dem, at Alt, hvad der henhører til Deres Lykke, er mig og mine inderligt kjært. Vi have altid frygtet, at De, med Deres ved Natur og flittig Uddannelse saa rigt begavede Aand, ikke skulde finde en Mand, til hvem De med Deres hele Hjerte kunde knytte Dem. Den Lykke, som vi med usikkert Haab ønskede Dem, er da nu bleven Dem til Deel; De har fundet en Mand, hvis Geni har vundet ham en uvisnelig Krands, og som sikkert vil vedblive at lægge ny Ære til den erhvervede. Det huuslige Liv, hvori han nu indtræder, er saa langt fra at lægge nogen Hindring for hans aandelige Virksomhed, at det meget mere vil omgive ham med nye Opfordringer.

Hils den ypperlige Mand og bring ham vore Lykønskninger. Siig ham, at de mange bekjendte og ubekjendte Venner, som hans Digte her have erhvervet ham, sikkert ogsaa, naar de høre hans Forbindelse, ville lykønske ham. Endskjøndt vi ligesaalidet ville som kunne afstride Norge ham, hører han

*) Dette Brev skulde havt sin Plads Side 222, men er ved en Feiltagelse blevet forsinket.

Digitized by Google

dog ogsaa os til, og vi benytte vor lovlige Ret til at nyde hans Værker og elske ham.

Nær havde jeg glemt at takke for det Bind Digte, han for nogen Tid siden havde det Venskab at sende mig. Jeg har læst dem med stor Fornøielse, og mange af dem ere blevne læste mange Gange i mit Huus.

Deres

H. C. Ørsted.

Til en yngre Forfatter, der havde fremsat nogle Indvendinger i Anledning af „Aanden i Naturen".

(Efter Koncept.)

Den 8de Februar 1850.

Modtag min Tak for Sendelsen af det hermed tilbagefølgende Digt. Jeg paaskjønner ganske Deres velvillige Følelser mod mig og kan ikke gjengjælde disse bedre end ved den fuldeste Aabenhjertighed. De befinder Dem i en Misforstaaelse, naar De mener, at jeg antager den legemlige Natur at være Guds Billed, og at vor aandelige Natur skulde mangle Personlighed. For mig er Mennesket, ligesaavel som for Dem, Guds Billed; men jeg mener, at dette Gudsbilled, for at opnaae den klarest mulige Bevidsthed om Gud og sig selv, behøver al den Vækkelse, der kommer ikke blot fra Guds Aabenbaringer gjennem udvalgte Mennesker, men ogsaa fra dem, som skee gjennem Naturen. Denne Mening er gammel, næsten saa gammel som Menneskeslægten; men jeg har søgt at fremhæve og udvikle den forsømte Side af denne Aabenbaring. Jeg har søgt at fremstille mit Verdensbilled ikke for een af vore Sjæleevner, men for alle. Jeg vilde, at Indbildningskraften skulde anskue og

Forstanden indsee. I den inderligste Sammenhæng hermed vilde jeg vise vor Tidsalders ofte overpoetiske og overtroende Mennesker, at Forstanden, som de saa hyppigt miskjende, har det store Kald at værne om Samvittighedens og Troens Helligdom, hvoraf jeg rigtignok vil have endeel gammel Overtroens og Fordommens Suurdeig udfeiet.

Hvorledes min hele Verdensopfatning er beskaffen og begrundet, kan De ikke vide, førend De har læst det Hele og prøvet det, uden nogen forudfattet Mening. Dersom jeg uden denne Forudsætning skulde meddele Dem min Mening over Digtet, maatte jeg skrive en heel Bog; men naar De har gjort Dem bekjendt med min Verdensanskuelse, vil De, enten De billiger den eller ei, see, hvorfor jeg ikke kan blive staaende ved den, De har tilegnet Dem. Jeg siger blive staaende; thi den er mig fra Ungdommen af velbekjendt. Jeg kan med Sandhed sige, at jeg i mere end et halvt Aarhundrede alvorligt har stræbt at oplyse mig om disse ophøiede Gjenstande. Jeg har mere end eengang læst Biblen og er ofte vendt tilbage dertil igjen; jeg har gjort mig bekjendt med vore Kirkelærdommes Historie, og jeg har med den alvorligste Flid søgt at skjelne det Guddommelige deri fra det meget Menneskelige. Saavel i Religion som i Videnskab er der en evig Sandhedskjærne, men som opfattes under meget forskjellige Skikkelser af de forskjellige Tidsaldre, Folkefærd og enstige Mennesker. Tro mig! jeg har overbeviist mig, baade i min Læsning og i min mangfoldige Omgang med Mennesker i forskjellige Lande, om at meget gudfrygtige Mennesker opfatte Lærdommene høist forskjelligt. Dette er dog langt fra at være sørgeligt — thi ved denne Ulighed bliver Sandheden belyst fra forskjellige Sider; men bedrøvet mig har det at møde talrige Exempler paa en meget

Digitized by Google

stor Uoprigtighed hos Folk, som høirøstet forfægtede visse officielle Meninger, men ved nærmere Tiltale gave deres Udtryk en Betydning, der omtrent var den modsatte af den, som man maatte lægge i deres offentlige Yttringer; de forfægtede f. Ex. offentlig Djævelens Personlighed, men erklærede privat, at de derved meente det Ondes Kraft. Jeg har derfor stræbt samvittighedsfuldt at rive mig løs fra alt Ordkram og at søge Sandheden i alle Guds Aabenbaringer tilsammen: ikke udelukkende i nogen enkelt.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Deres

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Den 14de Marts 1850.

Høistærede Ven!

Hosfølgende Blade*) ville vise Dem, at jeg temmelig nøie har læst den Bog, De senest har havt den Godhed at skjænke mig, men ogsaa, at der er Adskilligt, hvori vore Anskuelser divergere.

Jeg er nu eengang en forhærdet Supranaturalist, og ligesom jeg i sin Tid har maattet forfægte min Anskuelse mod Heiberg, og endog mod Martensen, saaledes vil det ikke undre Dem, at jeg har optaget den mig her tilkastede Handske.

Det ligger i min Natur at udtale mig med Varme, om hvad der ligger mig paa Hjerte, men jeg tør haabe, at der

*) Bemærkninger ved Skrivtet „Aanden i Naturen", 1ste Deel.

Digitized by Google

paa disse Blade ikke findes noget Ord, der enten forstyrrer den rolige Undersøgelse, eller strider mod den Høiagtelse og det Venskab, hvormed jeg stedse er

Deres hengivne

Mynster.

Til J. P. Mynster.

Kjøbenhavn den 15de Marts 1850.

Høistærede Ven!

De modtage min forbindtligste Tak for Meddelelsen af Deres Bemærkninger over min Bog. De ere skrevne med al den ædle Klarhed og Værdighed, som man venter af Dem, og alt det Venskab imod mig, hvorved jeg i saa mange Aar har glædet mig. Det vil være nødvendigt, at jeg svarer. I nogle Punkter ønsker jeg at forstaaes anderledes, end De forudsætter, og det vil vise sig, at jeg angaaende samme ikke afviger saaledes fra Dem, som De formodede. Om et og andet Punkt ønsker jeg at meddele videre Oplysninger. Forsaavidt jeg her kommer til at berøre Gjenstande, som høre til de dunkleste og for Menneskets Tænkning vanskeligst tilgængelige, vil min Sandhedsfølelse byde mig at tale med al den Tvivl og Tilbageholdenhed, som Sagen kræver. I den hele Forhandling vil det være mig kjært, at kunne følge det Forbillede, De har givet mig.

Med bestandig Høiagtelse og Venskab

Deres ærbødigst hengivne

H. C. Ørsted.

Digitized by Google

Til Samme.
(Efter Koncept).

Den 1ste Juli 1850.

Høistærede Ven!

De første Afsnit af medfølgende Bog*) ere fremkaldte ved Deres mig velkomne Bemærkninger. Da der under Skrivningen ingen fjendtlig Tanke har været i mit Sind, veed jeg, at der heller intet uvenskabeligt Meent kan være i Bogen, og jeg haaber, at jeg heller ikke uvitterligt skulde have fremsat Noget paa en Maade, der stred imod mit Sindelag. I Henseende til visse Punkter gjør jeg mig Haab om Deres Tilstemning; men jeg føler vel, at der bliver andre tilovers, hvori en Sammenstemning ikke let vil opnaaes. Dog haaber jeg, at Meningsuligheden, ligesom hidindtil, intet Skaar skal gjøre i vort gamle Venskab.

Med største Høiagtelse

Deres ærbødigst hengivne

H. C. Ørsted.

Til H. C. Andersen.

Kjøbenhavn den 18de Juli 1850.

Kjære Ven!

Det er mig en sand Fornøielse, at De ikke vil bie efter min Bog*), til De kommer hjem; jeg sender Dem den derfor. Jeg tør ikke haabe, at den skal gjøre det samme gunstige Indtryk paa Dem, som jeg havde den Glæde at erfare, at den første gjorde; thi denne nye Bog har fornemmelig det Øiemed nærmere at belyse den tidligere; dog vil den ikke savne al Nyhed, og at Tænkemaade og Tone ere de samme som i den første, tør jeg selv forsikkre.

---

*) Aanden i Naturen, 2den Deel.

Digitized by Google

Det Mismod, hvorom De skriver til Mathilde, bør De rive Dem løs fra, dersom De ikke allerede har gjort det, førend dette Brev kommer Dem til Hænde. De har beriget Literaturen med saamange fortræffelige Arbeider, at Ingen uden De selv kan beskylde Dem for at have udrettet altfor Lidet. Jeg troer neppe engang, at Deres Modstandere nu tør længere have en saadan Mening. Men lad ogsaa en eller anden Modstander være grov, saa maa De trøste Dem med, at næsten alle udmærkede Mænd have været saadanne Angreb underkastede. Jeg har tit seet engelske Journalister omtale deres Lands mest udmærkede Mænd med Haan; blandt Andet mindes jeg engang at have læst, at den store Statsmand Pitt blev kaldt et Dummerhoved; Pope i forrige Aarhundrede og Byron i dette have havt at beklage sig over bittre Angreb. Goethe og Schiller er det ikke gaaet bedre i Tydskland. Oehlenschläger og Baggesen, saa forskjellige de end vare, og saa fjendtlige De en Tid lang stode imod hinanden, have dog det tilfælles, at de ofte ere blevne meget haardt angrebne. Gaaer De udenfor Digternes Række, kan jeg nævne Dem min Broder og Biskop Mynster, som have været udsatte for saare bittre Angreb.

Bryd Dem da saalidet som muligt om Angreb; det staaer nu for altid fast, at De har leveret udmærkede Digterværker, som ville bevare Deres Navn baade her og udenlands i uforgængelig Berømmelse.

De skriver, at De har udarbeidet Ole Lukøie, ligesom Deres andre æventyrlige Digte, med tænksom Overveielse. Herom tvivler jeg ikke. Angaaende det Meste i Deres Digte kan jeg gjøre mig selv saa fuldkommen Rede, som der tør gjøres for et æventyrligt Digt. Det samme gjælder paa een Undtagelse nær om Ole Lukøie. Det Tankebillede, som deri frem-

Digitized by Google

stilles, synes mig klart nok; men det vedbliver at være mig en, om jeg saa maa kalde det, praktisk Vanskelighed, at see en saa omfattende Drøm, hvori saa mange Personer skulle handle og lide, fremstillet saaledes, at de samme Personer som til een Tid i Stykket skulle være Drømmebilleder, til en anden skulle være virkelige Personer. Maaskee er min Mening urigtig; men sæt, at den var rigtig, saa vilde Ole Lukøie dog ikke ophøre at være et Digt, fuldt af Aand og Kunst. Jeg vil endnu gaae videre og sætte, at man ikke kunde tillægge det denne Roes, men at det stod langt under Deres andre Værker, dog burde det ikke længe græmme Dem, om det ogsaa kunde ærgre Dem lidt; thi hvo veed ikke, at Goethe, Oehlenschläger, Baggesen og saa mange andre berømte Digtere have ladet Værker trykke, som stode langt under deres Mesterværker.

Jeg haaber, at De ligesom hidindtil ikke vil forsvare Dem imod Deres Angribere; jeg vil endog raade Dem ikke at tage Hævn ved et eller andet, om og nok saa godt anbragt Sidehug; derimod mener jeg, at De muligt gjorde vel, om De engang skrev en Afhandling over det Eventyrliges Æsthetik. De kunde deri med Alvor og Ro oplyse Misforstaaelser, der havde foraarsaget uretfærdige Domme om Deres Digte; dog vilde jeg raade Dem at holde Dem saameget som muligt til Andres Værker og at afholde Dem fra al Polemik. Endelig vilde jeg langtfra ikke tilraade Dem et saadant Arbeide, dersom det i en betydelig Grad skulde afholde Dem fra egentlige Digterværker; nei, jeg vilde da tværtimod fraraade det.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Modtag de venskabeligste Hilsener fra os Alle.

Stedse Deres

H. C. Ørsted.

Digitized by Google

Til H. C. Ørsted.

Observatoriet ved Christiania den 28de Juli 1850.

Kjære Ven!

Jeg har saa mange Ting, jeg kunde ønske at udlade mig over i Anledning af Deres senere indholdsrige og interessante Meddelelser, at jeg ikke i dette Brev kan indlade mig paa Andet end det for Øieblikket meest paatrængende. Ikke at jeg har nogen for Dem ny Bemærkning at meddele; snarere Udtalelsen af et, saavidt jeg skjønner og hidindtil har havt Leilighed til at see, almindeligt og ubetinget Bifald og Bravoraab, hvortil De dog naturligviis ikke trænger. Men hvor man finder sine egne mere eller mindre klare Tanker udtalte, ligesom om de vare komne af Ens eget Inderste, der finder man Trang til at fremsige det i sine egne Ord og derved glæde sig selv og mulig fornøie den Anden ved Samstemningen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Dersom den Charakteristik, De Side 109 i Overskriften til Afdelingen „fra Skolen til Livet" *) har givet af en af Deres literaire Venner, er stemplet paa mig, da er den saa smigrende, at jeg ikke tør tilegne mig den, og vist er det, at det overraskede mig, at see Dem i den medfølgende Billet hentyde derpaa, da det ellers aldrig vilde faldet mig ind, at tage den til Indtægt. Under mit første Ophold i Danmark skildrede flere af mine samtidige Ungdomsbekjendtere mig som en phlegmatisk og prosaisk Person, og jeg var altid indtil den seneste Tid overbeviist om, at jeg manglede Phantasie og alt Anlæg til, hvad man kalder Philosophie og Poesie, og i det Høieste kunde kaldes „en ganske fornuftig Mand". Efter en Anmeldelse, af Prof. Heibergs Urania (1844), jeg efter Forlangende skrev i

*) See Aanden i Naturen, 2den Deel.

Digitized by Google

„den Constitutionelle", hvori jeg iblandt Andet spøgede med, at han forlangte, at „fornuftige Skabninger, ifald saadanne gaves paa de øvrige Planeter, nødvendig maatte have Menneskeskabning, som den absolut skjønneste Form, dog kunde de gjerne have Vinger, hvilket, vi af Kunstneres Productioner see, ikke klæde ilde", og gjorde opmærksom paa, at disse Vinger, hvis De ei blot skulde tjene til Stads, udfordrede en saadan Masse af Brystmuskler, at derved den menneskelige Form vilde gaae forloren, ei at tale om, at til Flugt hører nødvendig et Roer, en bred Hale, og at Vinger og Arme ei kunne coexistere, saa blev jeg af et Par unge Mennesker, der dengang fyldte Rigstidenden med jammerlige selvgjorte og oversatte Noveller, Kritiker og Anmeldelser, samt Hegel-Heibergske halvfordøiede Sager, desaarsag udskjældt for en spidsborgerlig Philister. Saaledes maatte et saadant Vidnesbyrd fra Dem nødvendig overraske mig.

Da jeg kun læser langsomt og fatter langsomt, saa vil jeg ikke skrive noget i Detail om Deres Arbeide, førend jeg klart har opfattet det Hele. Da har jeg stor Lyst til at tale med Dem om Et og Andet. For Øieblikket vil jeg kun rose Dem for den Kjækhed, hvormed De er optraadt mod Theologernes Uforstand eller med systematisk Flid dræbte Forstand.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Onsdagen den 31te Juli. Igaar Kl. 1 Eftermiddag kom Dampskibene Nordcap og Christiania, og bragte Kongefamilien (den nye Prindsesse) og danske Aviser med Efterretningen om de to Dages blodige Slag i Slesvig. Kongefamiliens Ankomst havde trukket den hele By i sine bedste Klæder ud paa Gader og Stræder; fra Slotspladsen til Havnen myldrede der af oprømte Mennesker; fra Skibet var Efterretningen om Slagets Udfald som en Løbeild faret Byen rundt, og Enhver standsede sine Bekjendtere med Spørgsmaalet: „Har I hørt

om det store Slag?" og berettede, hvad han vidste. Man glemte Kongefamilien over Slaget; Glæde over det afgjørende Slag og Bedrøvelse over de mange Offre og deres sørgende Efterladte vexlede. Hos mig var Glæden saa overveiende, at jeg sagde: „Den første Følelse maa være ublandet Glæde; de Faldne ligge paa Ærens Mark, og have betalt deres Gjæld til Danmark, som vi Andre maae misunde dem. Senere kan Smerten komme."

Deres

Chr. Hansteen.

Til Samme.

Den 10 August 1850*).

Huru ofta, min vördade vän, har jag icke tänkt på Er i denna verldsdel, så aflägsen från Ert land och hemvist; huru ofta önskat att kunna tala med Er och säga Er något om denna stora, i utveckling stadda del af verlden, på hvilken äfven er blick hvilar med forskarens intresse. Af alla mina vänner i Köpenhamn var Ni den enda, som förstod den längtan, som drog mig till den nya verlden, och då jag frågade Er: „finner Ni det äfven besynnerligt och oförnuftigt, att jag önskar se Amerika?“ svarade Ni: „Nei! Det är en stor och märkvärdig bildning af den skapande anden, som måste vara af högsta intresse att betrakta på närmare håll!“ O ja, så är det, och långt mera, än jag någonsin anat, och långt rikare än jag ännu kan uppfatta. Och jag har velat vänta, för att skrifva till Er, att denna verldsbildning i dess olika fenomener, och dessas

*) Dette Brev er trykt fuldstændigt i 2den Deel af „Hemman i den nya verlden“ af Fredrika Bremer.

Digitized by Google

lefvande enhet blifvit mera klara för mig sjelf. Och derföre borde jag vänta ännu mycket längre, ty mycket har jag ännu här osedt, obesinnadt, och, så till sägandes, osmält! Men jag kan icke längre vänta med att skrifva Er till. Behofvet att tacka Er drifver mig att skrifva. Jag måste, jag vill tacka Er, för den stora, oväntade njutning, som er ande skänkt mig här, på den främmande stranden, många tusen mil fjerran ifrån Er. Ty här vid kusten af atlantiska oceanen, här der stjernbilder uppgå, dem vi icke se på vår nordliga horisont, här har jag läst Ert sist utkomna häfte af skriften: „Aanden i Naturen“; och den afhandling hvilken Ni skänkte mig i Köpenhamn „öfver väsens-enheten af förnuftet i hela verlds-altet“, denna lilla skrift, som gjorde mig så outsäglig lycklig genom de nya, glada ljus, den lät uppgå för mig, som förde hela stjernhimmeln nära intill mitt hjerta, och lät hvar stjerna brinna för mig med ljus af min andes ljus, denna herliga, lilla, stora skrift, som följt med mig öfver det stora hafvet, från den gamla verlden till den nya, som en af mina käraste skatter, den återfann jag i denna Er bok, men vidare utförd och fullkomnad, såsom jag anade, att den kunde, att den skulle bli det. Och outsägligt har jag njutit att här återfinna, i mogen frukt, blomman af våra samtal i Köpenhamn, att här se mina varma aningar belysta, bekräftade af Er klara, logiska tanke.

Ty hvad är klarare, hvad förnuftigare och vissare, än att då alla stjernklot följa samma rörelse-lagar, då samma ljus och samma skuggor äro hemma på dem alla, och vi, på grund deraf, kunna studera dem, utfinna deras lopp m. m., uträkna stjernans rum och sedan finna stjernan, så måste likheten emellan menniskans förnuft i verlds-altet

Digitized by Google

gå längre ännu, måste omfatta lika sferer och på liknande vis. Är begreppet om linean, cirkeln, parabolen o. s. v. nödvändigtvis lika för alla verldar, som vi skåda i rymden, är deras matematik och fysik densamma, som vår på jorden, då är det klart, att skönhetsbegreppet icke kan vara väsendtligen olika, och att det moraliska förnuftet måste vara i grunden detsamma, vidkännas samma principer, samma grundbegrepp. Ni har klart bevisat detta, Ni har visat, att då dessa fjerran verldsklot följa lagar, lika med vårt jordklots lagar, så är det troligt, nära intill visshet, att äfven tänkande varelser med förnuft och sinnen lika våra, lefva på dessa verldar, som dessas högsta produkter, såsom blomman af deras lif och lagar. Ja, att det vore otroligt, att den store Skaparen på dessa lemnade sitt verk mera ofulländadt än på denna jord.

Samma ljus, samma skuggor! Jag tillägger: samma glädje, samma tårar, samma längtan, samma hopp, samma behof, samma tro, samma Gud, skapara, medlera, fullbordare, ja, om än under olika vilkor för olika utvecklingsstadier, ändå i grunden densamma för alla, ty för alle verldar måste gälla samma normala lifsprocess. Jag vet icke, om Ni går med med mig så långt. Men i ett tror jag, at Ni skall hålla med mig, ty den tanken utgår af Er skrift, nemligen att i hela verlds-altet, på hvar enda, äfven den mest aflägsna stjerna kan intet finnas, hvilket är alldeles främmanda för den verld, i hvilken vi lefva, och för det förnuft, som lefver i oss. Ifrån Urani vinterliga stillhet och till Mercurii glödande, passioneradt roterande lif; ifrån Nebulosan, som långsamt utbildar sig under skaparens öga, enligt lagar och krafter, lika med vår jords, och till stjernan, hvilken i materiens högsta fulländning

Digitized by Google

bär harmoniska samhällen af sköna menniskor och djur, alla tilstånd, alla skiftningar och scener, alla stadier, utvecklingar och olika sammensättningar af tillvarelsen i natur och ande, som jordens lif og menniskans fantasi låter ana, och långt, långt mere ännu; — ty hvilken mensklig fantasi räcker till att befolka stjernhimmelen, att ana alla dess gestalter? — allt detta är dock i grunden menskligt, är menniskans verld, är vår. Öfverallt samma lagar, samma förnuft; således — öfverallt i grunden samma själ, samma hjerta.

O min vän! Detta menskliga hjerta, som älskar så mycket, och som lider så mycket, denna ande, som anar och eftersträfvar så mycket, och så litet hinner och så litet fullbordar, denna arma, kämpande, lilla, stora, gåtfulla varelse — Menniskan, är då icke, efter allt, så ringa, så isolerad till sitt väsen, till sin existens. Den sanning hon här erkänt är sanning i alla verldar, i hela universum; det sträfvande, den forskning, det lif hon här begynt, kan utvecklas i oändlighet och vinna målet; och löst från jorden kan hon möta nya ljus, ja, det eviga ljuset, väl med tillbedjan, men utan förvåning, utan att låta förbluffa sig, ty hon var hemma i dess rike redan här, och kände dess natur längesedan. „Samma ljus, samma skuggor!“ Älskade stjernor! syskonverldar i samma ljus, till samma fadershus — huru nära, huru kära ni blifvit mig! . . . . . Ty råder än i dessa verldar, liksom på jorden, ännu mörker och missljud, så vet jag, dock att mästaren lefver, som skall skilja mörkret från ljuset, och lösa missljuden i fullkomliga ackorder. Såg jag icke en dag i Ert hem, min dyrbara vän, en mängd på en glasskifva strödda, oordnade sandkorn, ordnade af en musikalisk ton till den skönaste,

Digitized by Google

stjernlikt symmetriska klangfigur! En menniskohand förde stråken, hvilken frambringade tonen. Men när stråken är i den Allsmäktiges hand, skall ej tonen deraf bringa till harmonisk klangfigur de sandkorn, som äro menniskor, samhällen, stater? Han skall ordna verlden till skönhet och harmoni, „och intet missljud, och ingen klagan skall vara mer“, det säger oss alla folks förnuftigaste aningar, det har Ni sagt oss i den vetenskapliga vissheten om „förnuftets väsens-enhet i hela verldsaltet“, det har Han sjelf sagt oss i sin uppenbarelse, såsom evig kärlek. Och derföre ser jag, under lifvets skiftande fenomener, genom allt mörkt och kaotiskt, genom alla stjernor och i alla stjernor, genom alla tårar — jemväl mina egna, — öfverallt klangfiguren, den eviga stjernan, harmoniens barn, den blifvanda Guds verld och menniskans rike. Och derför gråter jag, men är glad ändå.

Ni ser, min dyrbara vän, hvilken ren „ljusglädje“ Er bok uppkallat hos mig Att meddela denna var alltid Er önskan, Er glädje. Och jag kan icke beskrifva för Er, huru rikt jag lefvat under de morgnar, då jag sutit vid hafsstranden med Er bok i min hand och framför mig den gränslösa rymden, oändlig som de utsigter, Ni uppkallade för min blick; eller om aftnarne, då jag, i tankarne med Er, besökt de glänsande verldarne öfver och omkring mig, och, enligt med de tankar öfver tingens metamorfoser, jag fått af Er, låtit min fantasi fritt spela med materiens och andens krafter, under det att granna luftsyner af fosforiska eldar och explosioner lyst upp fästet . . . Festliga timmar och stunder!

Er bok (som jag fick låna af danska chargé d'affairen i Philadelphia, Bille) var mig så mycket mer välkommen,

Digitized by Google

som jag nyss lemnat ifrån mig den lilla skriften „öfver förnuftets enhet“ o. s. v., som Ni skänkte mig i Köpenhamn, till professor Henry i Washington, en älskvärd och utmärkt vetenskapsman, hvilken önskade låta öfversätta den, sedan han af mig hört om dess innehåll. Ert namn har jeg ofta hört nämnas med utmärkelse i den nya verlden, jemte Linnés och Berzelii. Professor Henry var den förste, hvilken här allmängjorde edra vetenskapliga arbeten. Och det skulle glädja Er att se den snabbhet och skicklighet, med hvilka hvarje natur-vetenskapligt fynd här användes och tillämpas till allmänt gagn Er upptäckt af den elektro-magnetiska kraften, hvilken har fört till uppfinning af den elektro-magnetiske telegrafen, är väl ingenstädes ifrigare begagnad än här. Öfverallt, utmed jernbanorne, från stad till stad och stat till stat, gå elektriska telegrafer; fjerran skilda städer, personer i NewYork och NewOrleans, samtala med hvarandra genom elektrotypen, göra upp handels-affärer (äfven giftermåls-affärer, har jag hört sägas), och alla dagar försökas nya utvecklingar och tillämpningar af de krafter, hvilkas förhållande ni angifvit.

Öfverhufvud synas alla krafter och methoder, som kunna fortskynda rörelse och tillvägabringa kommunikation, vara detta folk synnerligen om hjertat. Hvad som låter lif och rörelse mest gå „a head“, såsom det heter, det ligger dem närmast. I „Patent office“, i Washington, der exemplar förvaras af alle maschiner, gjorda inom Förenta Staterna, som fått patent (de uppgå, om jag ej missminnes, till 12 à 15,000), anmärkte jag mängdens karakter vara att fortskynda rörelse, spara tid och arbetskraft. Der voro och några „perpetuum mobile“ som — stodo stilla). Äfven barnen synas gripna af intresse för rörelse-maschinerna.

Digitized by Google

Jag såg en gång en skola för gossar, under en stund då gossarne hade lof, för afvexlings skull, att rita hvad de ville på sina skriftaflor. Jag gick emellan bänkarne för att betrakta de klarögda barnens verk och stundens ingifvelser. På de flesta taflor såg jag rykande ångmaschiner eller ångfartyg komma fram. Men detta intresse för de fortskyndande maschinerna hänger djupt ihop med sjelfva lifvets rörelse i detta land. Otaliga floder och strömmar gå igenom landet i alla riktningar, och gifva en lätthet åt cirkulationen af lifvet, såsom i intet annat land. Ångmaschinerna äro här lika pulsar, som genom kroppens pulsådror och arterer drifva blodet till alla delar af systemet. Ingenting är så stadigt betecknande af lifvet här, som dess oupphörliga omsättning. Menniskor, varor, tankar och ting äro i oupphörlig växel-rörelse emellan stat och stat, emellan norr och söder, emellan öster och vester; ingenting står stilla, ingenting stagnerer, utom undantagsvis.

Driften att eröfra hela denna verldsdel och dess naturliga tillgångar är dessutom i full verksamhet, och derföre göres mycket af styrelsen och af enskilta till befordrande af de praktiska vetenskapernas utveckling. Geologi, kemi, fysik o. s. v. blomstra; staterna sända vetenskapsmän att undersöka nya nejder inom staterna, och instituter uppstå till befordrande af nyttiga kunskaper, förnämligast inom naturvetenskaperna och mekaniska yrken. Ett sådant institut är det Franklinska i Philadelphia; ett sådant är äfven det Smithsonska institutet i Washington, hvars prydliga, göthiska byggnader nu resa sig vid stranden af Potomac. Detta institut, doneradt af en rik engelsman, vid namn Smith, är ämnadt att bilda ett nationalt centralinstitut, der alla Förenta Staternes natur-vetenskapliga

Digitized by Google

arbeten skola ha en föreningspunkt. Professor Henry, hvilken är institutets sekreterare, gläder sig att få sända Er de första tryckta handlingarne af denna, ganska betydande anstalt, och jag gläder mig att blifva den, som öfverbringar dem till Er.

Ja, huru kärt skall det icke bli för mig, att på återvägen till mitt hem, få se Er, den goda fru Örsted, Mathilde, och få muntligen samtala med Er, öfver hvad jag här sett och upplefvat. Nu kan jag blott flygtigt vidröra det stora themat: Förenta Staternas lif.

Begynnelsen af min vandring i denna verldsdel var i de nordöstra staterna af Unionen. Allvar och arbete, rastlöst framåtsträfvande kraft, andens och handens fann jag der. Stora uppfostringsanstalter, manufakturer, förträffliga asyler för den lidande, och inrättningar till upprättande af den fallna menskligheten äro att beundra der, och öfverhufvud hela samhällets uppåtsträfvande rörelse. Innan ännu vintern inträdde, såg jag den herrliga Hudson, med dess storartade naturscener, dess stränder, betäckta af skogsmassor, skiftande i grannaste färgprakt, såg Connecticuts, och Massachusetts strömmar, dalar och berg, och måste härvid ofta tänka på Sverige. Ty Sveriges naturscener och dessa staters likna hvarandra i mycket, äfven deruti att de ha vinterscener, och dessas dramatiska uppträden i lust och nöd.

Sedan såg jag, i söder, Palmetto-staterna Carolina och Georgia, och här tjusades jag af naturlifvets yppighet, i former hittills främmande för mig. Jag ville kunna beskrifva för Er dessa röda floder, hvilkas stränder utgöras af skogar, dem ingen menniskohand vidrört, der ingen menniskoboning synes, skogar, som tyckas simma på vattnet,

Digitized by Google

och der hundratals trädarter omslingras af tusentals sköna, blommande rankväxter, — ett växtlifvets kaos, men fullt af skönhet, af öfverraskande grupperingar, der man skymtar alla de arkitektoniska former, hvilka vi beundra i tempel och i kyrkor af menniskohänder gjorda! Urskogen frambringar dem här i fantastisk lek, inspirerad af naturens morgondröm. Är icke naturen mensklig, eller full af det menskliga i ondt och godt, skönt och förfärligt? Hon måste drömma menskligt. Urskogen framställer i kolossale gestalter, portiker och tempelhvalf, pyramider, grottor, sfinxer och drakar, blomsterkrönta pelare, glädjens altaren, triumfbågar, och djupa, stilla grafhvalf. Urskogen fremställer drömmen om menniskans verld. Och med hvilken rikedom, hvilken poesi! Jag såg här den tredje skapelsedagen, då vid Allfadrens „Varde", jorden öppnade sitt modersköte och frambar växt-verlden i dess morgonprakt, profetisk, varm ännu af den nattliga synen.

Ni, min vördade vän, som har så mycket af poeten i Er natur, skall icke stöta Er på, att jag härvid såg mera genom den bibliska genesis' öga än genom naturforskarens. Det förra ser i ett nu, hvad det sednare ser i en tidsföljd af momenter. Hvad de se är dock samma verklighet. Särskilt nöje hade jag af att bland urskogens växter igenkänna flera, hvilka jag såg såsom sällsynta exemplar, då jag med Er vandrade i den botaniska trädgården i Köpenhamn; deribland minnes jag isynnerhet tulipanträdet, samt solfjäderspalmen, eller „palmetton", hvilka höra till de amerikanska, södra staternas inhemska växter.

Om lifvet i de norra staterna är ett stort epos, en lärodikt, så är det i de södra en romans af oändlig pittoresk skönhet, ja, fastän slafveriet och sandöknen ha sina

Digitized by Google

rum der. Till det romantiska lifvet i dessa stater höra negrerna med deras gåtfulla natur, deres sånger och religiösa fester; städerna, fulla af orangelundar och mångfaldiga, sköna, blommande trädarter, piazzas klädda af kaprifolium och rosor, som ingen vinter låter vissna, omsvingade af kolibris, och skyddande för den heta solen; sköna men bleka qvinnor, eldflugorna lysande i natten; furuskogarne, der azelier stå såsom ljusets englar mellan de mörka träden, der trastar och „hundratungade" foglar sjunga; och i öfrigt mycket egendomligt, hvilket dessa staters egna naturprodukter, — bomulln, riset m. fl. och dessas odling åstadkomma, jemte den blandade befolkningen.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Men jag får icke upptaga Er tid och kanske Ert tålamod med mina ofullkomlige skildringar. Betrakta dessa såsom några korn-ax, plockade på ett omätligt åkerfält. När jag fullbordat min vandring, när jag kommer hem till Er, skall jag hafva med mig något mer. Innan dess skall jag ha besökt Unionens mest nordliga stater; de hvita bergen i NewHampshire och Indianerna i Minnesota, och den stora vestern, „den stora, underfulla vestern", såsom vesterländningarne kalla den, der i den stora Missisippidalen, emellan Alleghanybergen och Klippbergen, säges vara utrymme för mer än tvåhundra-femtio millioner menniskor att beqvämligen lefva, der det sköna amerikanska kornet växer i sådan ymnighet, att det säges derifrån kunna förse hela Unionen med dess behof deraf, och der man först rätt lärer kunna fatta fenomenet af den amerikanska samhällsbildningen i dess största märkvärdighet, som man vanligen kallar „growth, Progress". Hvaruti denna växt, denna framgång egentligen består, det lyster mig nu

Digitized by Google

att se, och derom hoppas jag framdeles få tala muntligen med Eder.

Om moder och syster tillåta det, dröjer jag på denna sida oceanen öfver en vinter till. Den stora gästfrihet och vänlighet, hvarmed jag här i landet bemötes, gör det mig lätt att här besöka fjerran skilda stater och ställen. Folket har ett ungdomsvarmt hjerta, hviket man måste erkänna med glädje, äfven om man sjelf är för gammal eller för trög att rätt kunna emottaga allt, hvad det vill gifva.

Till detta ungdomslif hör folkets andligen mottagliga sinne. Amerika är ett gästfritt land icke blott för menniskor, utan för idéer. Och man ser det äfven på det värderande, som här skänkes många af Europas vetenskapliga och litterära namn. Och många frön till framtida utveckling väntar jag att se väckas här i landet genom en blifvande närmare bekantskap med flera af skandinaviens tänkare och skalder. H. Martensens theologiska skrifter hoppas jag att snart få se öfversatte här. En gudalära, hvilken på en gång omfattar och helgar hela verldslifvet, och förvandlar hvarje naturgåfva till en nådegåfva, en sådan theologi finnes väl lefvande i aning och tro inom en del af folket, men lefver icke ännu inom kyrkan här.

Jag innesluter i Ert bref några rader till H. C. Andersen. Hans „Eventyr“ äro lästa och omtyckta här båda af stora och små, liksom hos oss.

„Kommer han icke hit?“ frågar man mig ofta. Jag svarar: „Det är for meget vand imellem!“ säger han. „Och för mycket eld i landet“, tillägger jag tyst. Andersen skulle löpa fara att förtäras deraf, såsom en ny Semele. Men kunde han gå väl igenom både vatten- och eldprofvet, då torde han tacka Gud att få se det stora vesterlandet och dess folk.

Digitized by Google

Låt mig få vara innesluten i Er åtanka, i Er vänskap, som Er innerligt tillgifna och tacksamma väninna

Fredrika Bremer.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 7de November 1850*).

Min inderlig elskede Broder!

Af alt det Gode, som Forsynet har tildeelt mig, er der Intet, som gaaer over det Forhold, hvori jeg ved den guddommelige Naade er ligefra min Tilværelses Begyndelse kommet til Dig, Du Elskede; dette Forhold har fra Barndommen af og gjennem vor tidlige Ungdom udøvet den meest velgjørende Indflydelse paa min hele aandelige Udvikling og Sindsretning, og denne er siden stedse bleven fortsat ved det Samliv, som det næsten uafbrudt er blevet mig forundt at leve med Dig, og nu i en lang Aarrække ogsaa med det ædle Væsen, som Du har valgt til Dit Livs Ledsagerinde, og med de velsignede Børn, der blandt det Mere, som de have faaet i Arv af deres Forældre, ogsaa have arvet disses Kjærlighed til mig. Denne Eders fælles Kjærlighed har beredet mig megen reen og ædel Livsnydelse, hvorved I have virket til, at mine gamle Dage, uagtet de haarde Tilskikkelser, som jeg flere Gange har prøvet, ikke ere blevne mørke og glædeløse.

Alt dette staaer i dette Øieblik levende for min Sjæl, og skjøndt jeg mangler Ord til at udtrykke min Følelse, veed jeg, at Du vil læse den i Dit eget Hjerte. Gud give, at Du og Dine længe maae beholde det glade Minde om denne Dag, der vil blive saa rig paa Udtryk af den almindelige Erkjendelse af

*) Paa denne Dag var det 50 Aar, siden Ø. fik offenlig Ansættelse som Adjunkt ved det medicinske Fakultet.

Digitized by Google

et Liv, hvori det Høieste og Ædleste paa saa mange Maader har udviklet sig og baaret saa skjønne Frugter.

Det Medfølgende bedes modtaget som en Erindring om denne Dag fra

Din af fuldeste Hjerte hengivne Broder
Anders Sandøe Ørsted.

Til Samme.

Paa en Dag, da vort Fædreland bringer en af sine store Mænd, der har ladet Danmarks Navn gjenlyde i hele Verden, sin Hyldest, idet De, efter et sjældent Liv i Aandens og Videnskabens Tjeneste, feirer Deres Embedsjubilæum, maa det være os tilladt i Studenterforeningens Navn som en svag Anerkjendelse af det, vi Alle skylde Dem, at udbede os, at De vil modtage Plads som Selskabets Æresmedlem.

Ligesom De stedse med inderlig Kjærlighed har omfattet de danske Studenter, der faderligen af Dem modtoges, naar de betraadte den akademiske Løbebane, saaledes er det vor Forenings Stolthed, at vi i saa lang Tid have kunnet tælle Dem blandt dens Medlemmer, og naar vi selv prise os lykkelige over, at det er faldet i vor Lod at udføre det os overdragne Hverv, da er det, fordi vi føle os overbeviste om, at selv om det i Verdens Øine vil være uden stor Betydning, vil De, som altid færdedes mellem og forstod de Unge, lægge Vægt paa den Hyldest, som Musernes Sønner i Begeistring for det Sande og Gode bringe deres uforglemmelige og uforlignelige Lærer.

I Studenterforeningens Seniorat den 7de Novbr. 1850.

C. Holten. C. W. Sporon. C. Borgaard.
C. Liebe. J. Forchhammer.

S. T.

Herr Conferentsraad Dr. phil. Professor Hans Christian Ørsted, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmand p. p.

Digitized by Google

Til Samme.

Den 12te November 1850.

Ved at fremsende disse Blade*) vil jeg ikke gjentage, hvad i Tilegnelsen er sagt, men blot bemærke, at denne Tilegnelse, ikke blot var skreven, men ogsaa trykt, inden de sidste Dages Begivenheder. Det maa derfor undskyldes, at den øverste Titulatur ikke mere passer. Derimod vil De ikke forsmaae den nedenfor brugte Titulatur af „min høit ærede Ven", hvilken under alle udvortes Omvexlinger stedse vil tillægges Dem af

Deres
ærbødigst hengivne
Mynster.

Til J. P. Mynster.
(Efter Koncept).

Den 13de November 1850.

De modtage min varmeste Tak for det mig tilstillede Skrift, hvis mig forhen ubekjendte Deel allerede vilde have været mig velkommen, om end ikke den skjønne Tilegnelse endnu havde givet det Hele en saa stor Værdi for mig og været mig et nyt Beviis paa, at De bevarer Deres i saa mange Aar prøvede Venskab for mig, hvilket jeg fra min Side hjerteligt gjengjælder og haaber stedse at bevare.

Deres
ærbødigst hengivne
H. C. Ørsted.

---

*) „Bemærkninger ved Skriftet: „Aanden i Naturen" 1ste og 2den Deel", af Biskop Dr. J. P. Mynster.

Digitized by Google

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 20de November 1850.

Med stor Interesse har jeg læst de Bemærkninger over Schak Staffeldt som Digter og over hans poetiske Charakteer, som jeg i Dag har havt den Ære at modtage fra Deres Excellence. Det er en i sin Korthed og Concentrering meget prægnant æsthetisk=kritisk Dom, der vidner om den klare og skarpsindige Aand, fra hvilken den er udgaaet; og den har i sin Form et eiendommeligt Udtryk af den Tydelighed og Præcision i Stilen, som, ved Siden af Reenhed og Eftertryk, er egen for en dansk Forfatter, der som Philosoph og som Naturens videnskabelige Fortolker, sætter en Ære i at være tydelig og fattelig — en Egenskab, som desværre ogsaa hos os bliver sjeldnere, end man maatte ønske, baade paa Sprogets og Videnskabens Vegne.

Da min Biographie af S. Staffeldt i det Væsentlige næsten er fuldført og nedskreven, kan jeg saameget friere betragte Deres Excellences Meningsyttringer over denne Digter, og prøve Deres Overeensstemmelser med mine egne Meninger, som ikke ere faa Dette vil De allerede have fundet, i Fald min tidligere kritiske Afhandling „om S. Staffeldt som dansk Digter" (i 1ste og 2det Hefte af de af mig for 3—4 Aar siden udgivne Analecter) er bleven Dem bekjendt. Skulde dette ikke være Tilfældet, skal det være mig kjært, ved Leilighed at meddele Deres Excellence dette lille Arbeide.

Deres Excellences egne Bemærkninger anseer jeg for at have saa meget Værd, at de burde offentlig meddeles, hvortil maaskee kun behøvedes et Slutningstillæg — og at maaskee Yttringen om Lit. Samfundets Udgave fik en mildere Form.

Digitized by Google

Jeg skal tillade mig engang i den Henseende, at gjøre Deres Excellence en Meddelelse. Skulde De imidlertid ved nærmere Eftertanke erindre Dem noget til Oplysning om det personlige og poetiske Forhold imellem Staffeldt og Oehlenschläger, særdeles fra Aarene 1803 - 1805, eller ogsaa senere: vilde det høiligen interessere mig og gavne mit Arbeide, at meddeles saadanne Bidrag fra Deres Haand.

Jeg maa ved den Leilighed bemærke, at det ikke var Schak Staffeldt, men hans Fætter eller Frænde, Otto Diderik Staffeldt (siden Amtmand i Eismar og Travendahl) der 1793 vandt Universitetets Medaille for den æsthetiske Priismaterie.

Med udmærket Høiagtelse henlever jeg

Deres Excellences
særdeles forbundne og ærbødige
C. Molbech.

Til Etatsraad Molbech.

(Efter Koncept).

Tak for Deres venskabelige Brev. Deres Bifald er mig meget smigrende. Hvis jeg havde Tid til at udarbeide mine Bemærkninger over Schak Staffeldts Digterværker, vilde dette Bifald være mig en stærk Drivefjeder dertil; men mine Arbeider have nu og for en længere Fremtid end den, der rimeligviis staaer til min Raadighed, andre Retninger; saa at jeg ikke let vil kunne optage det igjen.

Af Efterretninger om Oehlenschlägers og Schak Staffeldts tidligere Omgang har jeg altfor Lidet at meddele. Denne Omgang faldt i de første Aaringer af dette Aarhundrede indtil Oehlenschlägers første Udenlandsreise. Jeg troer næsten, at deres hyppigste Omgang har været under min første Udenlands-

Digitized by Google

reise, hvorfra jeg kom hjem i Begyndelsen af 1804. Saavidt jeg har forstaaet af Oehlenschlägers Ytringer antog han, at Staffeldt stræbte at benytte sit Fortrin i Alder, Stand og Verdenskundskab til at tage en vis Autoritetstone imod ham, hvilken den ungdomsfyrige Digter tit gjengjældte, ved at bryde gjennem alle Formalitetsskranker. Engang da de spiste sammen i en Restauration, og Oehlenschläger blev temmelig høirøstet, sagde Staffeldt: Tal dog ikke saa hæftigt; Folk kunde jo troe, at De skjænder paa mig. Men Oehlenschläger svarede endnu høiere: Lad dem tænke det; jeg skjænder jo virkelig paa Dem.

Naar jeg sætter Pen paa Papiret for at meddele denne Ubetydelighed, skeer det kun for at vise min Beredvillighed til at meddele, hvad jeg kan, hvilket jeg beklager er saagodt som Intet.

Til H. C. Ørsted.

Bratsberg pr. Skien den 27de November 1850.

Hr. Geheimeconferentsraad Ørsted!

En dobbelt Anledning bringer mig denne Gang til at gribe Pennen for at tilskrive Deres Excellence.

Nys og omtrent paa samme Tid modtog jeg gjennem Overlærer, nu Rector ved Christianssands lærde Skole, Musæus, en venlig Hilsen fra Dem og gjennem de offentlige Blade Efterretningen om den værdige Maade, hvorpaa Konge og Medborgere have bevidnet Dem sin Deeltagelse i Deres opnaaede Embedsjubilæum.

Det er en Trang for mig, ikke mindre at aflægge Dem en ligesaa hjertevarm som forbindtlig Tak for den mig sendte Hilsen og for den af mig saa høit vurderede Erindring, hvor-

Digitized by Google

fra den udsprang, end at frembære Dem min oprigtige Lykønskning til det nys Oplevede.

Den Mand, der, som De, Hr. Professor, har opført og tændt colossale Phaser i Naturvidenskabens forhen svagtbelyste Regioner, har vistnok sin bedste Løn i Bevidstheden om sin Virkens uendelige Værd og sit Navns Udødelighed; jeg lykønsker Dem derfor heller ikke til de modtagne Beviser paa Samtidens Anerkjendelse, der med Causalitetens fulde Nødvendighed maatte tilhøre Dem; men jeg lykønsker Dem af mit hele Hjerte til at have med usvækket Aands og Legems Kraft oplevet en Livsepoche, der aabnede Erkjendelsen en bekvem Anledning til at udtale sig, til at have kunnet paa egen Tinding modtage de Krandse, der saa ofte først lægges paa Gravhøien over den bortgangne Heros. Af mit hele Hjerte ønsker jeg, at De endnu længe maa nyde Sundhed og Kraft til at glæde Dem ved de lysende Erindringer fra Deres Bane, og til at berige Literaturen med flere Fund af det dybe Indblik i Naturens Aand. Med en dybt taknemmelig Lærlings hele, sønlige Kjærlighed skal jeg glæde mig, hvergang jeg hører gode Tidender om Dem eller seer nye Beviser paa Deres vedvarende Kraft.

De havde eengang den Godhed med Velvillie at modtage et lille Digt, som jeg havde skrevet over Glasset. Dette giver mig Mod til herved at sende og bede Dem med lige Velvillie modtage et alvorligt og et spøgende Digt, hvortil Stoffet ogsaa er hentet fra Naturvidenskabens Gebeet, samt et andet lille Digt, som maaskee vil behage Dem, med dertil hørende Melodie.

Jeg smigrer mig ogsaa med det Haab, at De med nogen Deeltagelse vil erfare, at jeg efter næsten 20 Aars Ophold i Throndhjem, er fra dette borealske Exilium kommen tilbage til det sydlige Norge som Sorenskriver i Nedre Thelemarken. Mine

Digitized by Google

Kaar ere, for det Første, ikke betydeligt forbedrede; men jeg er kommen til en behagelig Egn, hvor mine første Ungdomsaar henrandt, hvor mine Forældre hvile, og hvor jeg ønsker at slumre ved deres Side; til en Egn, der er Danmark i Rummet saameget nærmere, at mit Haab om Opfyldelsen af det aldrig opgivne Ønske: at gjensee Axelstad, er gjenoplivet.

Ja, Deres Excellence! jeg haaber endnu at opleve den Glæde, at møde Dem Ansigt mod Ansigt, og at kunne med varmt Haandtryk ledsage Forsikringen om den ubegrændsede Hengivenhed, den beundrede Høiagtelse, hvormed jeg er Deres

ærbødigste

Schwach.

Til Norton Schaw.

(Efter Koncept).

Den 11te Januar 1851.

Det har været mig en stor Fornøielse at modtage et Brev i mit Modersmaal fra en engelsk Videnskabsmand, og det endog skrevet med den fuldkomneste Sprogrigtighed. — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg griber Leiligheden til at sende Dem den anden Udgave af mit Skrift Aanden i Naturen. Jeg har deri søgt at fremstille de høiere Sandheder, som efter min Mening lade sig udlede af Naturvidenskaben. Vel frygter jeg, at mange Læsere udenfor Skandinavien og Tydskland, strax ved første Øiekast, ville erklære Bogen for metaphysisk og hypothetisk; men jeg haaber, at en Mand, der saa fuldkomment forstaaer det Danske, vil dømme mindre fordomsfuldt om en dansk Bog. Jeg veed meget vel, at de Theologer, som ikke kunne skjelne mellem Religionens sandselige Indklædning og Religionen selv, ville fordømme den; men hos mange Andre vil den virke, ja jeg kan

Digitized by Google

sige, har den virket, til Religiøsitetens Befordring. De vil ogsaa finde, at jeg har bekæmpet adskillige Vildfarelser, som ikke herske i England; men med Hensyn paa Skandinavien og Tydskland er det anderledes. Maaskee vilde Bogen snarest anbefale sig hos Dem, om De først vilde læse Dialogen Vandspringet.

De modtage Bevidnelsen af min Høiagtelse.

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

Herr H. Norton Schaw,
Sekretair ved det Kgl. Geo. Selskab i London.

Til C. R. Schwach.

(Efter Koncept).

Kjøbenhavn den 1ste Februar 1851.

Deres Brev af 27de Novbr. f. A., som jeg nu saa seent besvarer, at jeg meget maa bede om Undskyldning, har gjort mig en stor Fornøielse. De vedbliver venligt at mindes mig; jeg har fra min Side ofte tænkt paa Dem, uagtet min lange Taushed kunde lade formode det Modsatte. Deres interessante Anskuelse af Tonearterne er fornemmelig Skyld i min lange Taushed; og dog ender Sagen sig med, at Opsættelsen ikke har bragt Noget, som kunde undskylde den. Jeg fandt Intet at indvende imod Deres Tanker om Tonearterne*); men jeg følte mig for lidet bevandret i Musiken, for at give enten et værdifuldt Bifald eller lærerige Bemærkninger. For at raade Bod derpaa bad jeg et Par Sagkyndige om deres Mening, blandt hvilke en udmærket theoretisk og praktisk Musiker; men heller ikke herved kom jeg videre: den Ene kunde slet ingen Mening

*) Schwach havde sendt Ø. et Digt „Tonearternes Charakteristik", hvori han havde fremstillet de forskjellige Stemninger, enhver Toneart udtrykker.

Digitized by Google

yttre, den Anden, som jeg holdt for at være Sagen fuldkommen voxen, sagde, ligesom jeg, men med langt mere Sagkundskab, at han ikke fandt Noget at sige imod Deres Yttringer; men at han ikke tiltroede sig at give dem et saadant Bifald, som om han fandt, at de udtrykte Tonearternes fulde Charakteer.

Deres andre Smaadigte, som findes paa de mig tilstillede Blade, have ogsaa fornøiet mig meget. De fire Linier „Æblerne" fremsætte paa en kort og smuk Maade en skjøn Tanke. „Det er Høst" udtrykker ligeledes harmonisk og smukt Følelser, jeg deler med Dem.

Jeg er for Tiden i Begreb med at udgive, hvad jeg deels forhen har ladet trykke, deels har færdigt utrykt over det Skjønnes Naturlære. Det bliver ikke et heelt Værk, men Bidrag til denne Lære. Ei blot min Alder bestemmer mig til, ei at udsætte Sagen længere, men ogsaa den Omstændighed, at jeg nu ved mine senest bekjendtgjorte Arbeider allerede i andre Retninger har givet Bidrag til denne Lære.

I næste Sommer ønsker jeg at tilendebringe et i forrige Sommer begyndt Skrift, som maaskee skal faae Titel: „Veien fra Naturen til Gud", og skal indeholde en forenet Naturreligion og Naturmoral, saaledes at jeg lader Ordet Natur, ligesom i tidligere Skrifter, betegne Indbegrebet af den hele legemlige og aandelige Natur.

Det skal glæde mig, om De snart engang vil besøge Kjøbenhavn. Endskjøndt jeg neppe efter den lange Tid vil gjenkjende Dem ved Synet, vil jeg dog efter Gjenkjendelsesordet strax komme Dem imøde med alle en venskabelig Høiagtelses Følelser.

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

8 5479
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RETURN TO→ **CIRCULATION DEPARTMENT**
202 Main Library

LOAN PERIOD 1 **HOME USE**	2	3
4	5	6

ALL BOOKS MAY BE RECALLED AFTER 7 DAYS

1-month loans may be renewed by calling 642-3405
1-year loans may be recharged by bringing the books to the Circulation Desk
Renewals and recharges may be made 4 days prior to due date

DUE AS STAMPED BELOW

JUN 20 1985		
REC. CIR. JUN 25 '84		
AUG 10 1985		
REC. CIR. APR 29 1985		
APR 08 1988		
AUTO DISC. NOV 13 '88		

UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY
FORM NO. DD6, 60m, 1/83 BERKELEY, CA 94720

Digitized by Google

U.C. BERKELEY LIBRARIES
C006232383
Digitized by Google

Digitized by Google